

Patauij apud Paulum Frambottum sub Signo Saluatoris. CIƆ.IƆ.CXXVII

Ex legato Ill.mi Corsini

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

[illegible]

CHRISTOPHORI FORSTNERI AVSTRII

Ad libros ſex priores Annalium

C. CORNELII TACITI.

NOTÆ POLITICÆ.

Quibus pleraq. omnia, quæ reliquis quoq. Taciti libris continentur, ſuis quæque locis explicantur.

AD SERENISS. PRINCIPEM

IOANNEM CORNELIVM VENETIARVM DVCEM.

Adiuncta eſt in fine, eiuſdem

ORATIO

Habita Venetijs in Excellentiſsimo Collegio Menſe Iulio. ann. CIↃ. IↃ. CXXV.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SERENISSIMO
IOANNI
CORNELIO
Venetiarum Principi
P. F.

BIBLIOTECA N.Z. ROMA VITTORIO EMANUELE

NImium erat, Sereniſsime Princeps, quòd ſuperiore anno cum Excellentiſsimo Senatu tàm benignas mihi in publico aures præbuiſti. Tu verò tanquam merito gratiam habuiſti, meq. vltrò Equeſtri veſtro Ordini adſcripſiſti. Ego quidem, quàm mihi domi curta ſupellex ſit, non ignoro: ſed nõ oportuit me pro maximo beneficio, quia ęqualẽ non poſſem, nul-

lam

Digitized by Google

lum gratiam rependere. Et hæ ad Cornelium Tacitum notę politicę ad Cornelium Principem, etiã me non mittente vltrò ibant. Prętereà, ciuilis prudentiæ doctor, cum quo libentiùs, quàm cum prudẽtiſsimi Senatus Veneti ſapientiſs. Principe verſaretur? Deniq. peſsimũ Imperatorem, & ſcelera, flagitiaq. cũ factis promeret, locis occultãtẽ in altiſsima Europę ſcena, corã optimo Principe produxi: quo vtiliſsima comparatione fœda flagitiorũ facies, & ex diuerſo virtutum tuarum pulcherrimus ſplendor pulcherrimũ Orbi ſpectaculũ repræſentarẽt. Vale. Patauij. XII. Cal. Octob. CIↃ. IↃ. XXVI.

Serenitatis Tuæ
humilimus cliens
Chriſtophorus Forſtnerus Auſtrius.

Digitized by Google

Erudite HOSPES
qui hunc Librum manu teris, oculo percurris,
ad TACITI medullam accede.
Per has Notas ille tibi obſcurus alioqui & implexus
notior & planior fiet.
Per has ad Tiberianas technas, vt declines, non
vt fallas, pertinges.
Ad hanc Cynoſuram tu
& in malefida popularis auræ ſtatione,
& in dubio Principalis malaciæ ſalo,
inuidiam inter & gratiam,
tutus enauigabis.
Hic denique ediſces
& alios regere pro imperio, & te ipſum pro dignitate.
Te felicem TACITE hiſce notis.
Te feliciorem FORSTNERE hac TACITI notitia.
præconia ſua vltro tibi commodat TACITVS.
non iam TACITVS, ſed merito LOCVTIVS.
vt
poſthac nulli ſis tacendus ori:
vtq.
Notę placeant numquam ſine
laude loquendæ.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Laur. Pignorius
amico eruditiſs. ponebat.

BRE-

BREVIARIVM

Notarum præcipuarum ad librum I.

Operâ I.R.M.

PRincipatus antiquiſſima reipub. forma, eoq. digniſſima. cart. 1

Tyrannidem corrigit optimatum imperium. 1

Anarchia & popularis ſtatus confuſio corrigitur potenti vnius dominatu. Ita Romam non potuiſſe libertatem vltrà pati. Cæſaris principatum ordinandæ Reip. neceſſarium fuiſſe. M. Brutus cur cæde Cęſaris nihil profecerit, cùm L. Brutus regum eiectione libertatem Romæ introducere potuerit. Corruptam moribus ciuitatem, nunquam in vera libertate viuere poſſe. demonſtratum illud Athenienſium, Syracuſanorum, Mediolanenſium, Florentinorum, Senenſium, Mutinenſium, & generaliter vrbium Italicarum, deniq. Friſiorum exemplis. 2 3.4.5.6.7

Tria hiſtoricæ veritatis impedimenta: inſcitia, adulatio, odium. 7

Quibus artibus libertatis oppreſſores vtantur, oſtenſum exemplis Auguſti Cæſaris, & Coſmi Medicæi. 8 9

Annonæ curam ſummè neceſſariã. de quo pręcipuè dicitur ad finem libri quarti. 9

Vis, ambitus, pecunia in corrupta rep. omnia poſſunt. 10

Numeroſam prolem maximum eſſe regni ſubſidium. certo ſucceſſore prauas aliorum ſpes cohiberi. 10.11

Senes principes iuuencularum amoribus obnoxij. 12

Optimum pacificandi inſtrumentum eſſe intermedias perſonas, quę velut inuitos ad pacem cogant, quam vtraque pars bello laſsa expetit. 12

De ſimulacris imperiorum, & rerumpublicarum. 13.14

Silentium arcanorum principalium neceſsaria miniſtri virtus. temeratores ſecretorum punitos. periculoſum eſse ſecretorum participem fieri. 15.16

Velociſſimam eſse de morte Principum famam: eamq. rebus dubijs ad tempus ſupprimendam. 16.17

Grauiorum facinorum, ſcelerumq. miniſtros, nec ipſis Principibus,

bus,qui ea iuſſerũt,gratos eſſe.quod libro tertio pluribus explico. 18.19
Arcana regnorum temerè non vulganda. 19.20
Princeps iubeat,non diſputet 20
Metuendum fuiſſe Tiberio Germanicum,quod verus Auguſti ſanguis fuerit: quod tot legionibus præerat; quod populi fauorem habebat. 20.21
Cur Tiberius Auguſti teſtamentum publicè legi iuſſerit,Agrippina Claudii vltimam voluntatem ſuppreſſerit 21
Quare Auguſtus inuiſos ſibi heredes teſtamento ſcripſerit? 22
Quæ ſit adulatio libertatem præſeferens? 22
De tyrannicidio 23.24
Obſeruatio hiſtorica de certis diebus felicibus , vel infelicibus. item : regna plerunq. concidiſſe ſub Principe, qui idem cum fundatore nomen habuerit 25.26
Nunquam bella innoxia eſſe poſſe 26
De viuis vix vnquam vera ſcribi 27
Regna & Reſp. ab vno fundari,a pluribus ſeruari. 27
Vi parta regna vi conſeruari. Cur quidam tyranni ſua morte obire potuerint ? qui item Tiberius, crudeliſſimus hominum ? Cur Albæ Dux, vi, & procerum Belgicorum ſupplicio nihil profecerit ? 28.29.30.31
Quid ſit imagine pacis decipere. quid item bello inuictos pace vincere ? Cum vno populo non diu belligerandum. 32.33.&c.
Principes vtilitate amicitias colere 38
In fœderibus quemq. ſuum commodum ſpectare 39.& ſeqq.
Affinitates inter Principes initæ quales? 43
Principes ſæpè Theologos & ICtos in ſpeciem conſulere. 44
Bonum an malum ſucceſſorem ſibi Princeps optare debeat? 44
Capitale interdum eſſe ſecretis principum nec opinato interueniſſe 45
Breuiarium imperij quid,& quam neceſſarium Principi? 46
Cur Auguſtus teſtamento addiderit conſilium coercendi intra terminos imperii? 47
Affinitatibus Principum innexi,ijs plerunq. inuiſi ſunt: 48
Fato quodam fieri quod plures vnius familię diuerſis temporibus Principibus infideles fuiſſe leguntur 49
Potentium in aula eſſe mollire principum iras,non exaſperare 50
Vulgi minas inanes plerunq. eſſe 50
Militares ſeditiones plerunq. ex ocio exiſtere 51
Prauè facundos,vulgo gratos principibus cauendos 51
Inter prima regni auſpicia petentibus nihil concedat Princeps 51
Militiæ hodiernæ miſeria 51.52.
Plura ſimul petere,imprudens 52
✠ Res

Res aduerſas diſſimulandas. proditionis præmia noſtris ab hoſte propoſita non euulganda eſse 54
Ducum belli poteſtatem non nimis circumſcribendam. ſatius eſſe liberius illis arbitrium rerum agendarum permittere . In polyarchico Reip. ſtatu plerũq. tarditate conſilia, eorumq́ executionem laborare. 55.56
Honores . dignitateſq. peritiſſimo cuiq. non ex fauore aulico diſtribuendas 56.57
Vbi largiri flagitioſum, & negare periculum eſt : differre remedium eſt 58.59
Religionis prætextus nota principum ars. & de veræ noſtrę religionis vi in animis hominum 60.61.&c.
Violenta conſilia in ſedandis ſeditionibus non ſemper prodeſse 64
Magnæ & implacabilis ſeditionis argumentum ſunt ordines leges. atq. pacta inter ſeditioſos 65
Germanicum vix amore recti, ſed metu recuſaſse imperium. Imperium cupientibus omnia media conſilia pernicioſa eſse. 66.67
Singularis ſeditiones comprimendi ratio 67.68
In veſtiendo, conuerſando &c. illorum morem imitandum eſſe, cum quibus verſamur 69
Non eſse prudentis moueri vulgi ſermonibus 70
Quale arcanum imperii fuerit, poſse etiam alibi quàm Romæ imperatorem fieri. Indecorum & pernicioſum Principi omittere facilè vrbem, vnde in omnia regimen. Translationẽ imperii in Oriẽtem cauſam fuiſse inuaſionis Barbarorum. aliaſimilia adnotata 72.73
Qui exercitus facilè ad ſeditiones prolabantur, qui non? 75
Quæ tempora coniurationibus apta? 76
Vaſtationes bellicę quę iure gentium licitę 76
Adulteria coniugum reginarum interdum toleraſse, quibuſdam pro regni arcano habitum 77
Tyrannidis arcanum, velle luxui eſse deditos, quorum ferocia timetur. id quomodo obtineatur, explicatum 78
Acerrima proximorum odia 80
Conſultum ſit, necne populum inteſtinis diſſidiis laborantem bello aggredi 80.81 82
De virium hoſtilium diſtractione, quam hodiè diuerſionẽ vocant. 83
Inopinata animum infringere 84.85.86
Præpropera prædę auiditas 86
Sæpè vnam vocem, vnum nutum aliudue quoddam leuiſſimum accidens maximi momenti res effeciſsé 86.87
Nihil in bellis faciliùs exire, quã de quib. hoſtis non cogitauit. 88.89.90
Cuncta mortalium incerta; ſumma maximè. 91
Vana

Vana à ſceleſtis, dicta à maleficiis differre 92
Apud Tyrannos leuiſſima quæq. pro maieſtatis crimine haberi 92.93
De auaritia Procerum in aulis, de falſo maieſtatis crimine, de delatorum artibus latiſſimè dictum. Tum quibus modis in eiuſmodi accuſationibus Princeps verum à falſo cognoſcat: deniq. de equorum diſpoſitorum, quos Poſtas vocamus, origine diſputatum. 94.95.96.97.98.99.100.101.102.103.104.105
Ordo ſententiæ in Senatu dicendæ 105
Ipſi Principes ius dicere debeant? 106
Liberalitati parſimoniam debere præferre Principem 107

Breuiarium præcipuarum notarum ad librum II.

EXternum imperium eſſe odioſum. præclara populorum in hiſtoria memoratorum facinora geſta eſſe ſuorum ducum auſpicio. Externa imperia difficulter ſeruari; æmulorum inuidia, & populorum ſubiectorum ferocia. Optimam tamē rationem eſſe ſuos mores, ſuaq. iura nouiter acquiſitis populis conſeruare. Politicorum arcanorum magiſtros non aptos eſſe populis qui totam libertatem aut totam ſeruitutem ferre nequeunt. Lucretię ſtuprum illatum non fuiſſe cauſam exactorum ex vrbe Roma Regum. Cur poſt ſublatum è viuis Alexandrum recenter ſubacti populi non rebellauerint? Cur Poloni exteros Reges ſibi imponere aſſueuerint? 109.110.111.112 113.114
Vulgus lætari ad noua imperia: à nouo Principe immoderata expectari 115
Tribus rebus auctoritatem adipiſci Principes, propria virtute; illorum, qui circa Principem ſunt, excellentia; & externa morum cōpoſitione. Enumerantur propriæ Regum, & à priuatorum ſorte ſeparatę virtutes. Præclaros in quacunq. arte viros in aulam propoſitis ſtipendiis vocandos. Receſſus, popularitatem, iocos omnia cum modo habenda 116.117.118.119
Magnam priuatorum potentiam, opes, virtutem quoq. interdum Principi timendam; quod per exempla monſtratur. Remedia quibus nimiæ opes quorundam refrænentur, ne noceant, recenſentur ſingularia, nec vulgò ita nota; crudelia, mitiora. De Oſtraciſmi iniquitate. De perpetuis & temporariis imperiis haut vulgaria notantur. Arces, caſtellaq. procerum non ſemper Principi tuta eſſe 120.& ſeqq. vſq. 146
Bellicas artes ex libris non diſci 146

Con-

Congreſſus Principum cum cura & cautione inſtituendos. Moris eſse, vt cum duo Principes loco certo congrediuntur, prior ad deſtinatum locum veniat, qui dignitate alterum anteit 147.148
Sermone patrio vbiq. vti, ad publicam authoritatem ſpectare. Latinæ linguę honos 149
Romanos auſpicia interpretatos ex vſu negociorum. Contra Amiratum 151
De vi & efficacia deſperationis 152
Vanam quorundam certam ſibi pollicentium victoriam ſæpè confidentiam fuiſſe 153 154
De trophæorum, triumphique vſu 154
De taciturnitate in conſiliis 155
Principes non niſi tuta certaq. cum gloria coniuncta ſibi, cætera ardua legatis permittere debere 156
Veteribus morem fuiſse ſtataria pugna belli aleam experiri. Moram facere in caſtellorum oppugnatione quibuſdam non probari. Hodiè tamen aliam temporum, armorumq. conditionem eſse. Reſoluitur illa quęſtio, cur noſtri æui Principes, quamuis potentiſſimi non potuerint armorum gloria & imperii dilatatione veteribus æquiparari? Cauſa caſtellorum munimentorumque frequentię, tormentorum maiorum minorumq. inuentioni, & mercenario militum generi adſcribitur 157.vſq. 167
Veterum erga milites gratitudo; & è contrario noſtri ſeculi ducū, & militari ærario præfectorum variæ fraudes, quibus militem ſtipendio fraudant, Principeſq. circumueniunt, enarrantur 168
Prędictiones aruſpicum plerunq. fallaces eſse; ſed & capitale, de Principis aut reip. ſalute ſtatuve conſulere, aut reſpondere. 171
Sæpè iniuriarum non aliud remedium eſse, quàm ſi non intelligantur 174
Dominationis regiæ arcanum eſse, conniuere ſuorum populorū qui priuilegiis & immunitatibus magnis gaudent, peccatis, & cūcta facta, cum prohiberi poſsent, ſcire atq. immunitatum abrogatione punire malle 175
Pręmia ipſum Principem tribuere, pœnas per magiſtratus irrogare debere 177
Varia coercendæ iudicum improbitati remedia. Quædam item contra litium immortalitatem. Aduocatorum deniq. plerumq. improbitatem & imperitiam iudiciorum peſtem capitalem eſse oſtenditur, præſcribunturq; modi, quibus tribunalium ſanctitas ab hac labe vindicetur, ſaneturque 178. vſque 191
Bonas literas in paupertate natas in eadem, tanquam propitio ſuo elemento viuere 192
Præcipua æmulorū in aula ars, inuiſos ſibi honoris ſpecie amoliri 194
Cum

Cum Principum conſanguineis reuerenter agendum: breui momento ſumma rerum verti. principum propinquorum ſimultates conſiliariis eorum plerunq. exitioſas. ferè enim fieri, vt illi recõciliati depoſitas iras in miniſtros primarios vertant. 195
Intutum eſſe, plura regni officia vnius familiæ pluribus perſonis conferre 198
Quantum ſæpè in vno viro momenti ſit? 199
Diſſidia inter ſubiectos populos ſerere, & alere, quibus Principibus conueniat 202
Principes, quæ neceſſitate & temporis iniuria coacti promittunt, non ſeruare ſolere. Sed id male? contra Machiauellum. Ita paciſcendum, vt aut nocere alter non poſſit, aut non velit. Omne medium hic eſſe vitioſum. Minas, ludibria, contumelias ſtultorum vltionem eſſe. nec enim ea debiliorem hoſtem facere 204 vſq. 212
Noua imperia pace opus habere 212
Rebus dubiis audendum 213

Summa eorum, quæ præcipua habentur in Notis ad lib. III. Annal.

Imprudens eſt, libertatem in ſeruitute vſurpare 216
Luctus in publico non decet Principes 216
A tyrannis peremptos lugere non licet 216
Societate culpę tutiores nos putamus 216
Occupatores libertatis ſuum regnum rempub. vocant. Non ſemper verum, vt reſp. æternæ, ita Principes mortales eſſe 217
Adulteria, & veneficia quibuſdam pro dominationis arcano, regnandique inſtrumento haberi 217. 218. 219
Etiam innocentes recenti inuidiæ impares. 220
Cędes Principis ſcelus eſt, cuius vltor eſt, quiſquis ſucceſſit. 220
Neminem præiudicio damnandum 221
Piſonis errores 221
Pœnarum irrogatio magiſtratibus permittenda 222
Spes vitæ plerunque magnos animos infringit 223
Antonii Perezii hiſtoria collata cum hac de Piſone narratione 223
Pronus in miſeros fauor eſt 227
De conſiliorum humanorum incertitudine. de fato contra Machiauellum 228
Decimatio antiquæ militiæ 235
Principes etſi crimen maieſtatis remittant, nunquam tamen verè

& ex animo reconciliari 236
De Lege Papia Poppęa 238
Dominationis origo Vi prima imperia cœpiſſe. Iuſti æquique non ſemper veteribus curam fuiſſe, oſtenſum exemplis Athenienſium, Spartanorum, Theſſalorum, Romanorum. Non igitur nouam eſſe, quam vulgò Machiauellicam politicam vocant. Quæ quamuis vulgò damnetur hodiè, eam tamen plerunque vſurpari. Item de dominationis flagitiis, quæ Itali la ragion di ſtato vocant 239
Tuleritne Romulus leges 248
De Principum poteſtate diſputare, periculoſum eſſe 248
Vindiciæ pro compilatione iuris Iuſtiniani; contra Iuſtum Lipſium 248
Corruptus ſtatus popularis peſſimus 251
Procerum in aula gratioſorum duplex differentia 251
Omnium horarum homines 252
Quid ſit ſomnum & inertiam oſtentare 253
De cauſis, ob quas gratioſiſſimi quique in aulis plerunque tandē ruant; ampliſſimè diſquiſitum 254
Virtus nobilitati, an hęc illi præſtet? 274
Aegrè ſenibus cum iuuenibus conuenire 275
Scorta militaria veteribus ignota 275
Stultum eſſe, cum potentioribus competere 276
Aſylorum abuſus 276
Vix adeò luxum in iuuenibus, quam in ſenibus omnium rerum faſtidium communi hominum iudicio damnari 277
Libertatem plerunque rebellionibus prætendi 277
In bellis ciuilibus multos eſſe, qui non apertè deficiunt; eoque Principibus noxiores ſunt 280
Egregiæ duæ ſingulareſque firmandi ſtatus rationes 281
Principum artem eſse, ad prima rebellionum initia conniuere 282
Vrbes populoſas artium exercitio & mercimoniis facilè ſeruari. Bella quæ a Principibus contra Reſpublicas geruntur, cunctando gerenda eſse. Opinionem, qua mercaturam cum nobilitate pugnare, creditur, arte principum inualuiſse 285
Ira potentiorum quomodo ſedanda 286
Sententia de vita hominis tarda eſse debet 287
De luxu noſtrorum temporum 288
Nocet ſępè nimia ſeueritas, & antiquus rigor 288
Aduerſus luxum remedia 289
De ſacrorum præfectis eorumque negligentia querela 291
Quæ ſint ſtructuræ & ædificia publica principis cura digna 292
Quæ

Quæ ſit optima ratio extinguendarum ſedandarumque rebellionum 292
Oppreſsa virtus magis conſpicua 293

Breuiarium lib. IV.

FOrtunam in ſenibus plerunque deficere 294
Pene omnium Principum fatum eſſe, vt vni ſe regendos tradãt: quæque inde ad Rempub. mala redundent 295
Seditiones militares ſpargendo, diuidendoque militem præcaeri. Generaliter item de ſeditionibus, coniurationibus, & contra illas remediis diſseritur 300
De ſubitis & argutis conſiliis, quæ ex tempore capiuntur 314
De acutis & intricatis conſiliis 316
Nullam fidem eſse regni ſociis 317
De armorum ſtudio, ſitne vtile, an damnoſum reipublicæ; Vbi ſimul de cauſis Romanæ potentiæ: de vitijs illius Reip. de cauſis diuturni imperii Veneti: & quare iſta Reſp. imperium non, vt Roma, extenderit. de Turcicæ potentiæ fundamento. de corrupto eiuſdem hodierno ſtatu &c. 318. vſque 340
Principibus negocia pro ſolatiis eſse debere 342
Pellendos vrbibus hiſtriones 342
Principibus ſuſpectos eſse, qui proximi imperio deſtinantur 343
De illo artificio politico, quod Itali *tenere in geloſia* dicunt 344
Nimis magna beneficia odio haberi 346
Fortuna an induſtria in aulis plus valeat? 346. 347
Domini voluntas miniſtri cynoſura eſse debet 347
De magnorum imperiorum vitijs 348
Ecquod optimum ſit imperij genus 354
Qui in repub. qui item in Principatu callidi temporum prudendenteſque verè vocentur 355
De impijs, improbiſque libris coercendis 357
Hodierna titulorum vanitas 357
Vaneſcere vulgatos honores 358
Contemptu bonæ famæ, contemni virtutes 358
Ratio moris etiam præſentem Principem ſcripto adeundi 358
Principes ſumma rerum ad famam dirigere 359
Inuidiæ effugiendæ quæ ratio? 360
Principes ægrè ſe reprehendi patiuntur 360
Immodicam populorum libertatem & nimias immunitates plerunque rebellionum cauſam eſse 361
Pacis mentione aliorum in ſe impetum remorari ceteroſque politi-

liticos aſtus vſurpare quatenus licitum? 363
Praua conſilia non ſępiùs ab ambitione Principum, quàm cupiditatibus miniſtrorum peruenire 369
Sua quiſque ſpe facilimè capitur 369
Mos vulgo, fortuita ad culpam trahere 370
Tributorum acerbitatem diuinis & naturæ legibus aduerſam eſse. Principum ſecuritatem non in inopia ſubiectorum conſiſtere rationibus & exemplis oſtenſum. Qua item ratione tributorum neceſsariorum inuidia molliatur 371. vſque 385
Audientiæ difficultas 385

Ex lib. V. Annal.

Libidinem principum etiam publicè exitioſam eſse 387
De intempeſtiuis facetijs 389
De ijs, qui ſe falsò aliorum familijs inſeruerunt 392

Breuiarium Notarum ad lib. VI.

TRibntorum & vectigalium abuſus 397
Conſcientia tyrannorum 398
Familiaritatem cum iis, qui principibus accepti poſteà eorum gratia exciderunt, nemini damnoſam eſse debere 398
Sub tyrannis non licere neces propinquorum flere 400
Turpe eſse ignorare rem, quam quis ſcire profitetur 400
De vſuris & Hebræorum fraudibus 401
Acria plerunque omnium rerum initia eſse, incurioſum finem. Leges ad antiquam ſinceritatem reuocandas 402
Bonos principes ad euitandam auaritię famam perduellium puniitorum bona agnatis relinquere debere 403
Coniugia principum 404
Amor an metus tutius munimentum? 405
Intutum eſse Principi, diffidere miniſtris potentibus 406
Magnam prudentiam eſse, ſeruire temporibus. Nimiam pertinaciam, & rigorem intempeſtiuum ſæpè nocuiſse: & de REPVTATIONIS iactoribus 408
Salutem reip. eſse ſupremam legem & reliquas neceſſitate ita vrgente huic cedere debere 409
In vniuerſum dexteritatem & moderationem in rep eſse neceſsariam 410
Exulum & aliorum alios commodi ſui cauſa ad bellum impellentium infida eſſe conſilia 413

Re-

Regiam ſobolem aut per alienam iniuriam pulſos validum eſſe inſtrumentum alliciendis populorum animis & turbandis regnis 414
Varias eſſe artes quibus debiliores bellum arcere & à potentioribus ſibi caere debeant 415
In bello interdum feſtinationem & imperioſam vehementiam præferendam eſſe lentæ indulgentiæ 421
Sitne miles auro argentoq ornandus? 423
Auxilia externa vocanti eſſe exitioſa, exemplis probatur 424
Imperia popularia a principibus ſubacta feliciter ad Senatum trāſferri 426
Vtrum ſit optabilibus, bonus princeps bono amicorum conſilio deſtitutus, an vero prudentes amici, mali aut inſipientis principis? 426
Satius eſſe agere quam quieſcere ſi vtrobique idem periculum immineat 427
Principes ferè ſemper licentia & vi dominationis degenerare 427
Huius rei cauſæ 7. indicantur 429

Digitized by Google

Lectori meo Salutem.

MI lector, hanc variæ lectionis ambitioſam tabulam non hic ſuſpendiſſem; niſi, dum imprimitur liber, quidam de ſchola homo nullum à me bonum authorem laudatum, & , vt ipſe loquebatur; allegatum dixiſſet. Traianum Boccalinum eſſe caput & caudam meæ ſcriptionis. Primùm equidem non miror, Boccalinum inter bonos ſcriptores non cenſeri ijs, quibus præter Auicennam & Auerroem nihil bonum eſt. Deinde, quare Principum artes, regnorum arcana, aulæ genium deſcribenti Scotus, Albertus Magnus, & cætera quamuis magna, ſcholis tamen nata ingenia, teſtes producendi fuerint, non video. Quid enim, nec Reginonem, nec Eginardum, nec Abbatem Vrſpringenſem, nec Othonem Friſingenſem, nec Nauclerum, nec omnes deniq. hiſtoricos laudaui; quia nec omnes ad inſtitutum meum faciebant. An verò etiam Beroſus & Metaſthenes, & nugator Annius, & Turpini fabulę; & ex recentioribus ille, qui Fæſularum antiquitatem aſſerturus L. Catelinam in ea vrbe Miſſam Spiritus Sancti audiuiſſe ſcribit, allegandi erant? Iuſtus Lipſius in notis ad ſua politica pauciſſimos ex omni hiſtoricorum numero recenſet, quos comparandæ prudentiæ mngiſtros putabat. Nunc, quantò pluribus ego doctoribus vſus ſim, ex hac tabulà vide, & vale.

Andreas Alciatus I. C. in hiſtoria Mediolan.
Ariſtoteles in polit.
Auguſtinus in lib. de ciuitate Dei & confeſſionibus
Ammianus Marcellinus
Arrianus
Achilles Tacitus
Aeneas Syluius
A. Gellius

Ant. Maria Gratianus
Albericus Gentilis
Ant. Perezius
Andr. Maurocenus
Antonius Contius I.C.
Arnoldus Clapmarius
SS. BIBLIA.
Blondus
C. Cęſar
Claudianus
Clemens Alexandrinus
Chriſtophorus Beſoldus
Columella
Caſſiodorus
Cariolanus Cepio
Carolus Sigonius
C. CORNELIVS TACITVS
Dio Caſſius
Dionyſius Halicarnaſſæus
Euripides
Florus
Frontinus
Feſtus
Fr. Guicciardinus
Fr. Balduinus I.C.
Fr. Bocchus
Gerardus de Roo
Georgius Phranzas Protoue-
ſtarius Cōſtantinopolitanus
Guilielmus Neubrigenſis
Herodotus
Heliodorus
Helmoldus
Hieronymus Coneſtaggius
Iuſtinus Trogi Epitomator
Impp. Conſtitutiones
Iulius Paullus I. C. falsò pro
Patauino habitus
Io. Barclaius
Io Bodinus
Io. Boterus
Io. Baptiſta Cinus
Io. Baptiſta Hadrianus
Io. Baptiſta Pigna
Io. Cuſpinianus
Iacobus Cuiacius I.C.
Iuſtus Lipſius
Io. Baptiſta Egnatius
Iac. Auguſtus Thuanus
Iulianus Goſelinus
Leonardus Aretinus
Lucanus
Lactantius
Lampridius
Lazarus Superantius
Laurentius Pignorius
M Cicero
Marcianus N.
Mamercus Panegyriſta
Martialis
Nicetas Choniates
Nicephorus Gregoras
N. M.
Orland. Malauolta
Ouidius
Pomponius I.C.
Plutarchus
Polybius
Plinius vterque
Philoſtratus
Polyænus
Pomponius Mela
Polydorus Virgilius
Paulus Paruta
Paulus Aemilius
Pandolfus Collenutius
Paulus Iouius
Petrus Iuſtinianus
Petrus Matthæus
Paullus Manutius in deſcri-
ptione Tranſyluanię
Q. Curtius
Saluſtius
Seneca Philoſophus

Sene-

Seneca Tragœdus
Suetonius
Statius
Spartianus
Sozomenus
Sextus Aurelius Victor
Scipio Amiratus in diſputat. ad Tacit. & hiſtoria Flor.
Scipio Gentilis I. C.
T. Liuius
Thucydides
Theophilactus Simoccata
Tryphonius I.C.
Troianus Boccalinus
Thomas Dempſterus T.C.
Tiberius Decianus I.C.
Velleius Paterculus
Valerius Maximus
Virgilius
Vopiſcus
Vlpianus I.C.
Vbbo Emmius
Xenophon
Xiphilinus
Zonaras

CHRISTOPHORI FORSTNERI AVSTRII NOTÆ POLITICÆ

Ad librum I. Annalium C. CORNELII TACITI.

VRBEM *Romam à principio Reges habuere*) quemadmodum principio rerum gentium nationumq. imperiũ penes Reges fuit, teſtante Iuſtino, (*lib. I*) & Salluſt. (*in Catilin.*) his verbis igitur initiò Reges; nam in terris nomen imperij id primum fuit. Quibus Ariſtoteles adſtipulatur: *XI. Polit.* fuerat inquit, antiqua Ciuitatum gubernatio paucorum & regia. Et his omnibus antiquior ſcriptura ſacra, interprete D. Auguſtino *XV. de Ciuitate Dei XX.* Cainum cum ſucceſſoribus, & poſt terrarum illuuionem Nembrot Reges fuiſſe aſſerit. Inde ſua Principatui antiquitas, & ex antiquitate dignitas conſtat.

(*Conſulatum L. Brutus inſtituit.*) Monarchia ſiue legitimus Principatus, cùm in tyrannidem degenerat, corrigitur ariſtocratico, ſiue optimatum imperio. Plerunque enim qui optimates ab vnius tyrannide patriam liberarunt, ipſi ſibi dominatum adſciſcunt: vt apud Trogi Epitomatorem, qui Magos ſuſtulerant, ipſi ſor-

te de imperio certant.

Dictaturæ ad tempus ſumebantur) Omnis imperij arcanum eſt, præcipuos magiſtratus temporarios facere: qua de re albi commodior monendi locus erit. *infr. ad lib II. ad verba cæterum Tiberio &c.*

Qui cũcta diſcordijs Ciuilib. feſſa, nomine Principis ſub imperiũ accepit.) Popularis dominatus cũ ſeneſcit, in anarchiã & oĩum rerũ confuſionẽ tranſit: eiuſq; non aliud remediũ eſt, quàm potens vnius dominatus. Certè Roma in ea conditione erat Cæſaris & Auguſti temporibus, vt impoſſibile eſſet, recuperare libertatem. Omnia factionibus laborabant. Salua eſſe Roma non poterat niſi beneficio ſeruitutis. *Seneca V. de benef. XVI.* Non enim vltrà ferre poterat libertatem. Tot millia hominum pugnabant, non an ſeruirent, ſed cui. *Sen. II. de benef. XX.* Quid tibi vis? M. Cato, exclamat in epiſtolis Seneca, iam non agitur de libertate: iam peſſundata eſt: quæritur, vtrum Cæſar, an Pompeius poſſideat Rempublicam. Quid tibi cum iſta contentione? nullæ tuæ ſunt partes. dominus eligitur. Hoc intuitu Pomponius I.C. *(in l.* II. ff. *de orig. Jur.)* nec eſſe fuiſſe ſcribit, per vnum conſuli Reipublicæ: & Tacitus noſter, paullò inferius: *non aliud diſcordantis Patriæ remedium fuiſſe, quàm vt ab vno regeretur*: & alibi (1. *hiſt.*) *pacis interfuiſſe, omnem poteſtatem ad vnum transferri.* Non enim gradu, ſed præcipiti curſu à virtute deſcitum, ad vitia tranſcurſum: vetus diſciplina deſerta, noua inducta; in ſomnum à vigilijs, ab armis ad voluptates, à negocijs ad otium erat cõuerſa ciuitas *(Vell. Pater* II.*)* omnia virtutis pręmia ambitio poſſidebat *(Salluſt. in Catilin.)* ſuſpectum

erat

erat prouincialibus Senatus populiq. imperium, ob certamina potentium, & auaritiam magiſtratuum; *inualido legum auxilio, quæ vi, ambitu, poſtremo pecunia turbabantur.* (Tacit I. Annal.) *Rebus modicis facile æquitas habebatur. poſtquam ſubacto orbe, & æmulis vrbibus, Regibuſq; excisis ſecuras opes concupiſcere vacuum fuit: prima inter Patres plebemque certamina exarſere: modò turbulenti Tribuni, modò Conſules præualidi; & in vrbe ac foro tentamenta ciuilium bellorum. Mox è plebe infima C. Marius, & nobilium ſæuiſſimus, L. Sulla victam armis libertatem in dominationem verterunt. (C. Tacitus II. hiſtor.)*

Multi mirantur, Romanos auſpicijs L. Bruti, eiectis Tarquinijs felici auſu libertatem adipiſci potuiſſe: M. verò Brutum, occiſo Cęſare idem decus appetentem, infeliciter rem tentaſſe. Nec abſque cauſa mira videri debet iſta fati diuerſitas. Quippe Tarquiniorum regnum temporum vetuſtate coalitum erat, & radices egerat: Cęſaris nouella poteſtas. Primis temporibus exigua Populi Romani potentia; Cæſar in maximam vrbem inciderat. Libertatis bonum vetuſtiſſimis Romanorum, vti aſſuetis regiæ dominationi incognitum; poſtremi ſe ſuoſque maiores multis ſæculis in libertate vixiſſe meminerant. Quæ omnia faciliorem M. Bruto libertatis recuperationem, difficiliorem Lucio efficere debebant. Verum enim verò cum Lucio Bruto tyrannos eijcere ſine tumultu, ſine cæde (quod in conuerſionibus Rerump. aut nunquam aut rarò accidere ſolet) contigerit: Marcus verò eodem ardore recuperandi libertatem à tyranno occupatam armatus nihil profecerit: diuerſorum effectuum diuerſas fuiſſe cauſas con-

ſentaneum eſt. Roma primis temporibus de vrbis ſuę pomærio propagando eoq; contra finitimorum inuidiam tuendo ſollicita, ingenti, ac prope incredibili libertatis ſtudio tenebatur: nec erat paucorum ambitio, nec partium ſtudia, quæ inſequentibus temporibus inualuere. Omnium ordinum conſilia, cogitationes, opera deniq; patriæ ſalutem & amplitudinem ſpectabát. nondum ſolutione mollicie ſobria vetuſtas infecta, nec ambitioſis menſis, nec flagitioſis quæſtibus inhiabat: ſed vnanimáti ardore ſummi, & infimi inter ſe congruentes ad ſpecioſam pro Rep. mortem tanquam ad portum aliquem tranquillum & placidum properabant. (*Ammian.* XXXI.) Poſtea morũ corruptela ab armorum perpetuo ſtudio (quod cum libertatis æternitate pugnaſſe alibi oſtendemus) & militum enormi licentia orta eſt. His enim imperatores, vt promptam illorum operam contra inimicos ſuos, & interdum contra ipſam quoq; Remp. haberent, effręnem libertatem permittebant. Inde reliquos quoq; ordines peruaſit malum. Qui magiſtratus ſibi aut ſuis petebant, donis & omni ambitu ſuffragia ciuiũ emercabantur; ipſe quoq; Senatus non iam ſui aut publicæ rei memor, in factiones diſceſſerat, & adhærebat partium ducibus, auctoribuſq; nouitatum. vnde omnia confuſionis plena erant: *nihil vſquam priſci & integri moris*: (C. Tacitus in Annal.) nec qui virtute pręſtabat, ſed quo ditior quiſque & inſolentior, eò facilior ipſi ad honores aditus patebat. Dum ergo Roma à factionibus immunis libertati ſtudebat, vrbiſque dignitatem, & imperij amplificationem vnicè ſibi propoſitam habebat; pronum fuit Lu-

cio

cio Bruto totum populum tàm egregij facinoris ſocium habere; & ſemel partam libertatem retinere: quod corrupta Republica, quę niſi beneficio ſeruitutis ſalua eſſe non poterat, M.Bruto impoſſibile fuit. Prætereà magna diuerſitas non modò inter primos Romanos,& vltimam Romuli fæcem fuit,ſed & inter illos, qui dominationem affectabant. Tarquinij enim ſuperbia,inſolentia,crudelitate omnium in ſe odia prouocauerant. Cæſar verò militem donis,populum vniuerſum comitate,ſpectaculorum epulorumq́.magnificentia, & profuſa largitione ſuum fecerat: quibus virib. fultum cum occidiſſet Brutus, nil aliud actum eſt, quā quod Cæſari, qui clementia regnum ſe ſtabiliturum putauerat,Octauius ab illo adoptatus,in eundem militum,plebiſq. fauorem ſucceſſit; qui cum Cæſaris exemplo didiciſſet, tyrannicas vires indulgendo, ignoſcendoq́. euerti; ſecurius remedium exiſtimauit,vti ſæuiſſimis nobiliſſimorum Ciuium proſcriptionibus: quibus factum eſt, *vt ſeq. & domum & pacem ſuſtentauerit*: (Tacit. in Annal.) deniq. imperium tanquam rem hæreditariā,nemine contranitēte,in Tiberiū tranſmiſerit.

Ex quo liquet,verum eſſe, quod quidam tradit, Ciuitatem corruptis moribus viuentem, & à primis inſtitutis degenerantem, etſi tota tyrāni familia extinguatur, nunquam ſe in libertatem aſſerere poſſe. Quamquam autem nullum poteſt eſſe illuſtrius documentum, quàm quod modò de Romanis attulimus: ſunt tamen & alia hinc inde in hiſtoria, non veteri tantùm, ſed & recenti,quę idem oſtendunt. Athenæ perpetuis conuerſionibus ſubiectæ erant: & Solon, qui Remp. opti-

optimis legibus formauerat, illam adhuc viuus Piſiſtrati tyrannide oppreſſam vidit. Nam corruptio illius Populi facultatem ſubminiſtrabat omnibus, qui occupare libertatem volebant. Syracuſæ cùm breue tempus libertas affulſiſſet, in antiquam ſeruitutem reciderunt. Mediolanenſes mortuo Philippo Vice Comite (Blondus Amir. in hiſt.) & Florentini, occiſo Alexandro Duce (Io. Baptiſta Hadrianus in hiſtor.) nouis dominis in prędam conceſſerunt. Vt veriſſimè Coſmus Medices Cardinali Saluiato dixerit, in tanta opum inæqualitate, morumq. corruptione Florentinam Rêp. non amplius eſſe libertatis capacem, quæ optari potiùs quàm ſperari debeat. (Cinus I. de vita Coſmi) Cæteræ Italiæ ciuitates, ex quo ſe obedientię Imperatorum Romanorum ſubduxerunt, fręno, quo regerentur, potenti deſtitutę, non tanquam liberę, ſed vt in factiones miſerè ſciſſę, egerunt. Et Guicciardinus (*lib.* XIII. *hiſtor.*) ob tot principatus, in quos diſtracta eſt Italia, & diuerſa imperantium conſilia, quibus quiſq. ſuam potentiā augere aut tueri cupit, penè impoſſibile eſſe fatetur, pacatam eam agere. Et alius ait, nullam prouinciam verè felicem eſſe, niſi vnius ſiue Reip. ſiue Principis imperio contineatur. De Senenſibus ſpeciatim notat Guicciardinus (I. *hiſtor.*) magis nomen tenuiſſe libertatis, quàm vim ac poteſtatem. Diſtractos enim perpetuò in multas factiones, illi parti ſubiectos fuiſſe, quę pro conditione temporum, & auxilijs innixa exterorum Principum, ſuperior eſſet. De Mutinenſibus apud Ioan. Bapt. Pignam in hiſtoria Principum Ateſtinorum (lib. IV.) atrociſſimi caſus, & ſęuiſſimę tragędię narrantur

quas

quas hic enumerare nimis longum foret. Friſij à Rollonis Normanni diſceſſu, continuata libertate patrijs legibus Remp. adminiſtrabant: Imperatorem Romanum ſummum Principem reuerebantur: eiuſq. Legatum, qui diffuſis Reip. membris vno imperio legitimo colligandis concordiam ordinum tueretur, è medio ſui creabant; Poteſtatis nomine, Italorum more, ei impoſito. Pòſt conſuetudine Præfectum hunc ſupremũ creandi intermiſſa aliquoties, cum ſeorſim ſibi conſulere membra eiuſdem Reip. inciperent, vnumq. corpus in partes plures ſcinderetur: libertas quidem, in hoſtẽ externum conſenſus, cætera omnia paria: ſed vitio ferè communi immodicæ libertatis domi non ſemper eadem quies aut concordia. Nam inter familias nobiles, quæ opibus & auctoritate eminebant, æmulationes ſæpius exortæ, in factiones (Vet cooperorum & Scirnigiorum, barbara & infauſta nomina) populum diſtrahebant; armaq. ciuilia ſumpta, ac in mutuam perniciem exercita: donec tandem ad orientem Friſia, decocta libertate in Grethanę familię (ex qua orientalis Friſię Comitum origo) ditionem, cętere partes vltraiectinis & Monaſterienſibus Epiſcopis, Ducibuſq. Saxonię, mox Geldris, poſtremò Burgundis cederẽt (v. Vbb. Emm. in hiſt. Friſ.)

Donec gliſcente adulatione) tria ſunt hiſtoricę veritatis impedimenta; inſcitia, adulatio, odium. Veritas, inquit Tacitus (I. hiſt.) pluribus modis infracta: primum, inſcitia Reip. vt alienę: mox libidine aſſentandi, aut rurſus odio aduerſus dominantes. Et hic: Tiberij, Caijq; & Claudij, ac Neronis res florentibus

tibus ipſis ab metum falſç poſtquam occiderant, recentibus odijs compoſitæ ſunt.

Sine ira, & ſtudio, quorum cauſas procul habeo.) nota, hiſtorias veriſſime ſcribere, qui non immixti geſtis, quç ipſi ſcribunt amoris odijq́., cauſas nullas habent. Mihi Galba, ait Tacitus (I. hiſt.) Otto, Vitellius, nec beneficio, nec iniuria cogniti, &c.

Poſtquam Bruto & Caſſio cæſis) nota, obſecro, nota, quibus artibus, qui Rerump. libertatem opprimunt, vtantur. Deuicerat Auguſtus duerſarum partium duces; ſed & illos, quorum ope inimicos oppreſſerat: vſitata Magiſtratuum appellatione relicta, militem donis, populum annona, cunctos otij dulcedine pellexerat. Interim ſentiente, aut contradicente nemine munia Senatus, Magiſtratuum, legum, ad ſe trahebat. Fērociſſimi per acies aut proſcriptione ceciderant: Cęteri ex ſeruitio honores, ex contumacia exitium ſperabant, aut timebant. Prouincię, quę ſuperbè & auarè habitę erant, mutationem ſtatus amabant. Porrò Auguſtus recens imperium multiplici liberorum & propinquorum ſubſidio firmauit. Eadem erant veterum Magiſtratuum vocabula: & ipſe Auguſtus vſitata principis appellatione contentus. Iuniores poſt Actiacam victoriam, etiam ſenes plerique inter bella ciuium nati. nullus penè reliquus, qui Remp. viderat. Verè Traianus Boccalinus (I. Ragguag. LXXXIV.) primç hus paginę Annalium Taciti prçceptis à Medicis feliciſſimè curatum eſſe cancrum populi Florentini ait. Iunge his quę diximus, & compone Coſmi Medicei acta, vt à Ioanne Baptiſta Hadria-

no, & eiuſdem nominis Cino ſcribuntur: iurabis ex Taciti ſchola prodijſſe. Aduerſæ factionis duces, Strozius, Valerius, cęteriq. ad montem Murlum capti, & deinde carnificis manu cęſi. Veteris Reip. inane ſimulacrum in XLVIII. viris conſiſtebat. Eędem Magiſtratuum appellationes, quę ſtante Rep. Duodecim collegia, ſex Procuratores, octo practici, Mõtium officiales, Camarlingi, & cęteri. Verùm ipſe Princeps vi ipſa horum omnium munia ad ſe traxerat. Excubiæ, arma, cætera aulæ. Miles ex Germanis lectus in forum, miles in curiam comitabatur. Nobiles Florentini, quantò quis ſeruitio promptior, opibus & honoribus augebantur. Piſæ, aliaq. Florentini dominij oppida, cùm antè Magiſtratuum auaritia lacerarentur, & aliàs etiam inuiti parerent, hanc mutationem non abnuebant. Plebs Florentina, ingenito erga Nobilitatem odio, & iam ſub Alexandro, annona, ludis, & otij dulcedine capta ſuperiores Reip. turbas, velut pręteritam maris tempeſtatem ex ſecuro littore gratiſſimo horrore recordabatur.

Ad tuendam plebem) quicunq. dominatum appetiuerunt, libertatem & plebis patrocinium cupiditatib. ſuis obtenderunt. de quo alibi dicam.

Populum annona) conſentit Italorum adagium, quo dicunt, panem in foro, iuſtitiam in tribunali, ſecuritatem vbique, boni imperij ſigna eſſe. Coſmus ſuperior Medices, cùm Ioannem Annibalis F. Bentiuolum ad Bononienſem principatum capeſsẽdum dimitteret, inter cætera Reip. gerendę pręcepta tria hæc pręcipua dediſſe dicitur: annonæ curam ſedulò ageret: omnibus

B nullo

Digitized by Google

nullo diſcrimine ius diceret: ab alienis vxoribus abſtineret. (*Jo. Bapt. Pigna* VII. *hiſtor. Ateſtin.*) Cęterum quantum interſit, paſcere plebem, quamq́. illi aberrêt, qui ab expilatione & inopia ciuium Principum ſalutem dependere arbitrantur, alibi quoq. tractauimus.

Quæ vi, ambitu, poſtremò pecunia turbabantur) ita aſſolet in corrupta Republica. Vis, ambitus, pecunia omnia poſſunt. Quàm vellem! non hac infirmitate Europæ noſtræ prouinciæ penè omnes laborarent. Niſi me omnia fallunt, funus erunt; aut vehementiſſima, & ingratiſſima medicina pellenda erit tanti morbi vis.

Subſidia dominationi) numeroſa proles ſubſidium aulæ, ac dominationis, & munimentum Regni bonis authoribus (*Sueton. Tacit. hic & IV. & V. hiſtor.*) dicitur: contrà principis orbitas contemnitur.) *Alexander Magnus apud Q. Curt.*) Vbi enim certus ſucceſſor eſt, prauæ aliorum ſpes cohibentur. (*Tacit. III. Annal.*) Inde Tacitus *plenam Cæſarum domum cupitis Seiani moram attuliſſe* ait (III. Annal.) *Non legiones, non claſses, perinde firma imperij munimenta ſunt, quàm numerus liberorum.* (Tacit. IV. hiſtor.) Hinc pium iuxtà & prudens conſilium eſt, ab ijſq́. ſemper Principibus vſurpatum, qui imperium recens partum firmaſse in familia memorantur, imperium in filij natu grandioris manus conſignare, titulos & dignitates ſeruare. Diuus Auguſtus ſororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes ſuos, poſtremò Tiberium priuignum, in proximo ſibi faſtigio collocauit (*Tacit. I. Annal. & I. hiſtor.*) Ioannes Comnenus Alexium filium, vt ambitioſorum quorundam motus, & multorum ad quoſdam regij gene-

ris

ris viros concurſum reprimeret, viuus ab exercitu imperatorem ſalutari iuſſit (*Nicetas Choniates* 1. *Annal.*) Hugo Capetus, ad quem à Caroli Magni familia Francicũ regnum tranſijt, ne in nondum firmato regno, exoreretur, tanta mortalium cupiditate rerum nouarum moles, Robertum filium ſibi cooptauit. (*Paulus Aemilius lib.* III. *de rebus geſt. Franc.*) Coſmus Hetruriæ Dux imperium viuus filio tradidit. (*Jo. Bapt. Cin* VII. *de vita Coſmi. Thuanus lib.* XXXV.) Apud Perſas olim non licebat Regi in expeditionem proficiſci, niſi prius ſucceſſorem nominaſſet. (*Herodot. lib.* VII.) Poſtremò eo fine plerique Principes Chriſtiani ſucceſſuros ſibi titulis quibuſdam, quibus certus ſucceſſor velut digito demonſtretur, inſignire ſolent: In Imperio Germanico Romanorum Reges, in Gallia Delphini, in Britannia VValliæ Principes vocantur. Olim in Cypri Regno primogenitus, Galileæ, (*Coriolan. Cepio lib.* III. *de geſtis Petri Mocenici.*) & in Neapolitano regno Salerni Princeps (*Scipio Amirat. in vita Joannæ Reg. Neap.*) appellabatur. Vt meritò Alexander Magnus reprehendatur, quòd rogatus, quem imperij hæredem faceret? non nominatim aliquem dixerit, ſed digniſſimum. Qua voce, veluti claſſicum inter amicos ceciniſſet, aut Eridos pomum immiſiſſet, ita omnes in æmulationem conſurrexerũt, vt infeſtiſſimis odijs, belliſq́;, & inauditis parricidiorum ſceleribus, ſe mutuò proſecuti ſint. (Iuſtinus) Eſt tamen caſus, quo nominare ſucceſſorem exitioſum eſt: de quo vide Arnoldum Clapmarium (III. *de Arcanis Rerump.* x.)

Senem Auguſtum deuinxerat adeò) plerunque ſenes iu-

uencularum amoribus obnoxij ſunt: Auguſtus tàm ſapiens, tàm cordatus Princeps neglectę ſuæ ſoboli per adoptionem inductum prętulit. Sapientiſſimus mortalium Salomon Rex vxorum delinimentis perſuaſus Veri & vnici DEI noſtri cultu relicto ad fictitiorum Deorum religiones animum vertit. Suleimanus Turca Roxolanæ Vxoris perſuaſione inductus Muſtafam filium ſtrangulari pręcepit. Alia infinita, ne ſimilitudo ſatietatem pariat, prudens prętereo.

Abolendæ magis infamiæ) ſæpè Principes bellis feſſi pacem quidem tacite ſuſpirant, cęterùm eam ab hoſte petere neutra pars ex dignitate ſua eſſe putat. Quo caſu apta ratio eſt, alium prębere ſe medium, qui monendo, rogando, deniq. quouis modo tanquam inuitos ad ea cogat, quę potiſſimùm vterq. cupit. Ita neuter indecorè pactus videbitur. Anno Chriſti M.D.xxxvii. Leonora Francię, & Maria Hungarię Regina ſorores germanæ inter Carolum Quintum Cæſarem, & Franciſcum Galliæ Regem octo menſium inducias pepigerunt. (*Hadrian.* 11. *hiſtor.*) Anno M.D.xxxxiv. Ferdinandus Rex ijſdem Principibus medium ſe interpoſuit. Anno M.D.XCviii. Clemens Octauus Pontifex inter Philippum Hiſpaniarum, & Henricum Gallorum Reges pacis proxeneta fuit. (*Petrus Math.* 1. *hiſtor.*) Et olim Turcarum imperatorem, veritum, ne ob amiſſam Eubœam Chriſtiani Principes communibus viribus in ſe irent, interuentu nouercæ, Chriſtianis ſacris addictæ, cum Venetis pacem tentaſſe accepimus. (*Coriolanus Cepio lib.* 1. *de geſt. Petri Mocenici.*) Deniq. cùm ſuperiorib. annis inter Paulum V. Papam & Remp. Venetam exor

tæ diſcordiæ eſſent, Cęſar, Galliæ, & Hiſpaniæ Reges varijs cautionibus, quibus vtriuſq. ſeruaretur authoritas, pacem firmarunt: quæ res nouiſſimè ſumma & fide & prudentia deſcripta eſt à Petro Sarpo.

Eadem Magiſtratuum Vocabula) quando Rerump. formæ conuertuntur, & vel in Optimates populumue transferre ſummam poteſtatem tyrannis cogit: vel, ne collidat optimates ambitio, ne vnam gentem factiones diuidant, in Regem confertur purpura, ſolium, ſceptrum; quia id ſine legum & conſuetudinum mutatione fieri nequit: vmbra ſaltem relinquenda eſt, & ſimulacrum eius, quod adimitur. Ius imperij valeat; inania trāſmittantur. Ita poſt exactos Roma Reges, quia quædam ſacra per ipſos Reges factitata erant, nec vbi Regum deſiderium eſſet, Regem Sacrificulum Romani creauerunt. (*Liuius* II.) iterum cùm ad vnum Reſp. perueniſſet, leuibus adhuc & tenuibus regię poteſtatis munimentis, Auguſtus eadem magiſtratuum vocabula reliquit quidem: at ipſe munia Senatus, magiſtratuū, legum in ſe tranſtulit nullo aduerſante. Titulorum inania contempſit; vſitata Principis appellatione contentus. Romani, Latini nominis populis ſub fœderis nomine dominati ſunt. Et ſimili fraude prętexto fœderis & protectionis titulo olim magnam Friſię partē Groningani ſub imperium ſuum redegerunt. (*Vbbo Emmius* XXXI. & XXXII. *hiſtor. Friſ.*) C. Cęſar (*Dio Caſſius lib.* XXXXIII.) Tiberius (*Tacit.* I. *Annal.*) & Nero (*Suetonius in Nerone cap.* XVII. *Tacitus* XIV. *Annal.*) Senatum priuatarum cauſarum iudicijs occuparunt; quò ipſi tutiùs & liberiùs dominatu fruerentur. Carolus Martel-

lus,

lus, cùm Franciæ regnum non affectaret modò, ſed re-
uera teneret quoque: regios titulos auerſatus eſt, Prin-
ceps Nobilitatis appellari contentus. Qua arte Pipino
filio Regnum obtinuit. *(P. Aemil. lib. I. in fine.)* Vlri-
cus Grethanus, primus orientalis Friſiæ Comes, cùm
eam dignitatem ab Imperatore Friderico III, inſcio Fri-
ſiorum populo accepiſſet; nec diploma in lucem pro-
ducere, aut profiteri nouum honorem apud ferocem &
libertatis retinentiſſimum populum auderet: tempori
rem in præſens inuidiæ futuram reſeruauit. A priori
viuendi inſtituto minimè receſſit; comis, benignus,
placidus: non domini, ſed Rectoris Friſiæ orientalis no
mē præferre, Comitis titulum prorſus diſſimulare, Ge-
neroſi appellationem interdum admittere, interdum
ne hanc quidem poſcere: deniq. talem ſe comparare,
vt auctoritate potius quàm imperio regere, ſæpiuſque
litium arbiter quàm iudex eſſe videretur. Quibus ar-
tibus factum, vt admirabili ſtudio & ipſum & poſte-
ros populus ſemper proſecutus fuerit. *(Vbbo Emmius xxiv. hiſtoriæ Friſiæ.)* Carolus Quintus Imperator Florē-
tinæ Reip. forma immutata, ſpecioſo ac plauſibili liber-
tatis nomine relicto, eandem vnius imperio ſubiecit.
(Ioannes Bapt. Hadrian. I. hiſtor. Ioannes Bapt. Cinus lib. I. de vita Coſmi. Maurocenus lib. xv. hiſtor. Venet.) Vt mirer
ego quid in mentem venerit Florentino illi, in di-
ſputationibus ſcribenti, in conuerſionibus regni in po-
pularem vel Optimatum ſtatum, relinquendam eſſe
priſtinæ formæ aliquam ſpeciem; verùm quando à po-
pulo vel optimatibus ad vnum transfertur rei ſumma,
omnia ita immutanda eſſe, vt priſtini ſtatus, neq. vola,
neq.

neq. veſtigium vltrà extet. Certum quidem eſt, effectu Remp. omnino mutari, & quę antè ſenatui, vel populo competebant, arbitrij Principis fieri; qui in Republica potentes fuerant, premi aut extingui; denique, quod Critias apud Xenophontem *(II. hiſtor. græc.)* ait, nullas Rerump. mutationes ſine hominum cæde contingere: inde tamen non conſequitur, vmbram ſaltem prioris ſtatus conſeruandam non eſſe: quod vel vnius Auguſti actis comprobatur. Suſtulerat ille proſcriptione crudeliſſima, quoſcunq. conatibus ſuis obnitentes deprehenderat: munia legum, Magiſtratuum ad ſe traxerat: deniq. vnus omnia poterat.

Omnia Cæſar erat

& nihilominus prioris Reipublicæ, & libertatis ſpeciem aliquam reliquerat. Sed de hoc ſuprà quoque diximus.

Bona libertatis) cuius non vltrà capax erat Roma:

Plures) boni ſcilicet & qui tuta & pręſentia, quàm vetera & periculoſa malebant.

Alij cupere) quibus nimirum in turbatis rebus vnica ſpes.

Scelus Vxoris ſuſpectabāt) ſemper enim de morte Principum atrocia quæq́ finguntur, cœdes, venena, alia; vel amore in defunctum, vel odio in ſuſpectos.

Vxori Martiæ aperuiſſe) Miniſtrorum de rebus Principis ſui ſanctiſſimum eſſe debet, & obliuioni ſimilimū ſilentium. plurimos ſecretorum profanatio perdidit. Exemplo eſt Fabius Maximus, de quo hic Tacitus, & Plutarch. in lib. περὶ ἀδολεσχίας. Granio Marcello ineuitabile crimen fuit, *fœdiſſima quæque ex moribus Tiberij ſparſiſſe*

ſiſſe. (*Tacit. hoc libro*) Coſmus primus, Magnus Hetruriæ Dux, Sforzam Almenum Peruſinum feruentiſſima apud ſe gratia, quòd de ſecretis ſuis amoribus imprudenter quædam vulgaſſet, ſua manu occidit. (*Joannes Bapt. Cinus lib.* VIII. *de vita Coſmi.*) Plus eſt, quòd neceſſitate interdum adigi videntur Principes, vt ſecretorũ ſuorum arbitros, quamquam fidiſſimos, & in nullo peccantes violare cogantur. Quod quidem à proditione parum abeſſe videtur. Alaimus ex Siciliæ Proceribus, cùm contra Petrum Aragonium Carolum Regem arcanis literis euocaſſet; cõperto literas illas in Petri manus perueniſſe, Garſiam Nicoſium ſibi à ſecretis, qui illas ſcripſerat, ne vel præmiorum ſpe, vel tormentorum metu rem proderet, occidit; proiecto capite in mare & reliquo trunco in arcano domus ſuæ ſepulto. Vt proinde neſcio quis à Lyſimacho Rege gratiam petere iuſſus ſapiẽtiſſimè mihi precatus videatur, ne ſecretorum ſuorum quicquam ſibi communicaret.

Lætique interdum nuntij vulgabantur, donec prouiſis quæ tempus monebat, ſimul exceſſiſſe Auguſtum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit:) velociſsima eſt de Principum morte fama: quam etiam ſæpe ante mortem vulgatam eſſe notauimus. Credimus (*inquit Ammianus* xviij.) neque enim dubium eſt, per aerios tramites famam præpetem volare. Antequam Maximus tyrannus occiſus eſſet in Gallia, Romæ in circo Maximo populus, incertum ratione quadam percitus, an præſagio, Syluanus deuictus eſt, magnis vocibus exclamauit. (*Ammian. Marcellin.* XV. *hiſt.*) Mẽſe Aug. anni Chriſti. MDXCviij. Hiſpaniæ Regis mors in Gallia nuntiata, demum Septem-

ptembri menſe inſecuta eſt. Elizabetha Angliæ Regina, quo primum die decubuit, in Gallia mortua dicta fuit. (*Petrus Math.* vj. *hiſtor.*) Deniq. exceſſum D. Matthię Imperatoris quo ego tempore Viennæ Auſtrię fui, in ipſa vrbe aliquot antè horis, quàm is contigit vulgari memini. Ne igitur interregni tempore res turbentur, illi qui ſecretorum regiorum arbitri ſunt, mortem Principis celare debent, atq. ſupprimere, vſq. tum neceſſarijs omnibus prouiſis, de certo ſucceſſore ſit tranſactum. Agrippina in morte Claudij Cęſaris cunctos aditus cuſtodijs clauſit; crebroq; vulgauit, ire in melius valetudinem Principis: quò miles bona in ſpe ageret. (*Tacit.* XII. *Annal.*) Valentiniano Cęſare mortuo, Merobaudes, ne Gallici milites ad ſeditionem prolaberentur, preſſo Principis exceſſu Sebaſtianum militari fauore ſublatum, & eò maximè tunc cauendum, longius amandauit: & ocyus Valentinianum Valentiniani F. quadrimũ lecticæ impoſitum in caſtra adductum, ſexto poſt Parentis obitum die, Auguſtum ſolemni more nuncupauit. (*Ammian. Marcell. lib. xxx.*) Suleimano Turcarum Imperatore in caſtris ad Zigetũ mortuo, Muhametes purpuratus, ne res vulgaretur, Medico occultè necato, tam diu rem ſecretam habuit donec Filius Selijmus Conſtantinopolim ad volans, in ſede imperij paterni conſideret. (*Ant. Maria Gratian.* I. *de bell. Cypr. Annal. Hungar.*) Chriſtiani Oldenburgici Comitis in vrbe ſua a Saxonibus obſeſſi mors, ſicut ipſę æger præceperat, miro ſtudio celata tantiſper eſt, donec hoſtiles copiæ, moræ tædio, quod futurum ipſe proſpexerat, dilaberentur. (*Vbbo Emmius vij. hiſt. Friſiæ.*) De-

niq. hoc modo Moluci Scirifij, Maurorum Regis in prçlio contra Sebaſtianum Luſitaniæ Regem expirantis, (*Hieron. Coneſtagg.* II. *de coniunct. Portug. cum regno Caſtilæ*) Amurathis Turcarum Imperatoris, & Caroli Mansfeldij ad Strigonium defuncti mors per aliquot dies latuit.

Primum facinus noui principatus fuit, Poſthumi Agrippæ cædes:) tyrannicæ Politicæ neceſſaria lex eſt, tollere omnes, qui meliori iure in occupato regno nituntur: qua de re paullò inferiùs dicam. Debuit igitur Tiberius, qui fraude, & nouercalibus artibus procurata adoptione in familiam Auguſti irrepſerat, vniuerſum Auguſti ſanguinem cçdibus & venenis perſequi.

Neque imperaſſe ſe) qui aularum flagitijs, & principũ ſceleribus inſtrumenta ſe præbent, nec ipſis, quibus infandum addixere miniſterium, grati ſunt. *Grauiorum facinorum miniſtri, quaſi exprobrantes adſpici ſolent*. (*Tacit.* XIV. *Annal.*) Ita Anicetus, qui cædẽ Agrippinæ iuſſu Neronis patrauerat, leui poſt admiſſum ſcelus gratia, dein grauiore odio fuit. (*Tacit.* XIV. *annal.*) Inde turbç ex rapinis & expilationibus miniſtrorum ortæ nulla ratione expeditius componi poſſunt, quàm ſi iſtorum artifices ſcelerum, velut publicç victimç cæſi meritiſſimo afficiantur ſupplicio, & in horum locum alij, accepti populo, incorruptiſq; moribus ſubſtituantur. Ferè enim fit, vt vix vnquam Princeps, ſçpius miniſtri & amici incuſentur: & læſi ciues, more canum lapidem, non iacientis manum mordeant. Et hoc commune bonorum, malorumq. Principum remedium eſt. Nam & illi quæ ſe inſcijs ab improbis geſta ſunt, cçde ſon-

ſontium expiant, & hi ſua peccata, alienum crimen, alienam inuidiam faciunt. Commodus Imperator ſeditionem plebis Cleandri peſſimi hominis ſupplicio compeſcuit. (Dion. lib. Lxxij.) Cæſar Borgias crudeliſſimus hominum, vt ſęuitiæ famam à ſe auerteret, Remirum Orcum, quo præcipuo tyrannidis inſtrumento vſus fuerat, capite plecti iuſſit. Tiberius ſęuitiæ ſuæ miniſtros, *vt peruerti ab alijs nolebat, ita plerunq. ſatiatus, & oblatis in eandem operam recentibus, veteres & prægraues afflixit.* (*Tacit. iv. Annal.*) Contrà imprudenter Valentinianus Cęſar gregariorum etiam leuia puniebat errata; præfectorum verò flagitia progredi ſinebat in maius; & ad querelas in eos motas, plerunq; obſurdeſcebat. Inde in Britannijs ſeditiones, in Africa clades, & in Illyrico vaſtitates emerſerunt. (*vide Ammianum Marcellinum lib.* xxix. & xxx.

Ne arcana domus) omnia imperia, ſua quibus innituntur fundamenta habent: certas, inquam, conditiones, & ad illas accommodatas leges regulaſque, quarum obſeruatione illorum ſtat ſalus: quas ideò arcanas vocamus, & nemini notas eſſe conuenit, niſi ipſis Principibus, & qui ſecreti Senatus pars ſunt. Auguſtus, teſte Tacito, & Suetonio, Tiberio imperij breuiarium reliquit. Sanctiſsimus Hebręorum Rex Dauides filium Salomonem ſibi ſucceſſurum de ijs, quę ad regni ſalutem maximè pertinere viſa ſunt, monuit. Deniq. Carolus Quintus Imperator filio Philippo II. & hic Philippo III. ſecreta imperij adminiſtrandi mandata dederunt. Hęc arcana non eſſe vulganda, ſapienter hic monet Criſpus. Imperia regnaque fama ſtant: nec è re eſt,

hoſtes aut dubios amicos ſcire, quæ noſtræ vires, quę debilitas, quæ conſilia ſint. Cleomenes Spartanus, vt aſſerit Plutarchus in illius vita, quòd Ægyptij regni arcana perdidiciſſet, in illo regno iuſſu regiorum miniſtrorum occiſus eſt. Apud Venetos nullum maius piaculum eſt, quàm nimia cum Senatoribus, & his qui Senatui à ſecretis ſunt, familiaritas. Nolunt enim illi, (& ſapientiſsimo ſane conſilio) ab externis ſuæ Reip. ſecreta explorari. Malùnt haberi ruſtici, inhumani, contemptores, quàm Reipublicæ ſuę arcana vulgari.

Neue vim Principatus reſolueret, cuncta ad Senatum vocando) Ea imperandi conditio eſt, vt non aliter ratio conſtet, quàm ſi præter Principem nulli reddatur. (Tacitus hic) Lex & Princeps, qui animata lex eſt, iubeat, non diſputent. Iuſſa, velut ex abdito cœlorum fulmina, vereantur omnes: nec vnde aut quare veniant, curioſa, nec profutura indagatione inquirant. Perit ſua Principi Maieſtas, reſoluitur Principatus vis, ſi factorũ rationem reddere cogatur.

Cuncta per Conſules incipiebat, tanquam vetere Republ.) De ſimulacris rerumpublicarum dixi quędam ſupra ad verba. *Eadem Magiſtratuum vocabula &c.*

Ex formidine, ne Germanicus &c.) meritò Tiberio formidandus erat Germanicus. I. quòd verus ſanguis Auguſti erat: ipſe contrà per vxoriũ ambitum, & ſenili adoptione irrepſerat. II. quòd in eius manu tot legiones, immenſa ſociorum auxilia. III. quòd mirus eius apud populum fauor. Omnia non ſine ratione Tiberio

rio ſuſpectanda. Nam nec ſecurus eſſe poteſt Princeps, maximè qui vi fraudève occupauit alienum imperium, ſuperſtite priorum regum progenie: & in illorum qui armorum potentes ſunt, manu eſt, vt regnet Princeps, vt pereat. Illi vim imperij, illi neruos poteſtatis cùm tenere ſe cernunt, vix pares erunt ſtimulis ſollicitantibus integritatem ſuam, & quantum poſſint, ſi audere velint, ſuperbè monentibus. Mens potentiæ conſcia, & regij faſtigij dulcedinem delibans, adulantium vota, cinctum fortibus viris latus ad quid non impellent? Denique populi fauor indignatione replet Principem, æmulum ferre neſcientem: indeq. multis exitio fuit incautus populi amor.

O funeſtus multis populi
dirusque fauor

exclamat Seneca: (*in Octauia*) & Tacitus, (III. *Annal.*) Breues, inquit, & infauſti Populi Romani amores. Exemplum, præter infinita, quæ profana hiſtoria ſuppeditat, quæque alibi recitamus, extat in S. Scripturis, de Dauide, quem, ex quo populo gratus eſſe cœpit, *Saules Rex perpetuo odio proſecutus eſt. Poſuit eum Saul, inquit Sanctus Spiritus, ſuper viros belli, & acceptus erat in oculis vniuerſi populi, maximeq. in conſpectu famulorum Saul.* & paullò poſt ſubiungit: *non rectis ergò oculis Saul reſpiciebat Dauid à die illa, & deinceps.*

Teſtamentum illatum) alij conſilio inſtitit Agrippina Neronis mater, quę Claudij teſtamentum recitari non permiſit: *ne ante poſitus filio priuignus, iniuria & inuidia animos vulgi turbaret.* (*Tacit.* XII. *Annal.*) Sed credo ſanum fuiſſe vtrumq. conſilium. Verebatur Agrippina inuidiam

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

diam Populi, cui Nero prima iuuenta par non erat. Tiberius iudicium Auguſti meritus videbatur; & tantis rebus exercitus, maturaq. prudentia inanes rumores timere non poterat.

Iactantia gloriaq. ad poſteros) mihi ſanè hoc Auguſti conſilium minimè probatur; vanæ cuiuſdam gloriæ deſiderio ſucceſſorum ſalutem periculo expoſuiſſe. Fallitur qui hoc beneficio conciliare ſibi ſuiſque aduerſarum partium primores voluiſſe ſcribit. neq. enim inanis iſta ſubſtitutio tertio gradu facta vnquam exitum habitura videbatur, cùm Auguſti domus tot munimẽtis inſiſteret. Et è contrario ſcriptos tertio gradu ad improbas ſpes concipiendas, & Auguſti hęredes primo ſecundoq. loco ſcriptos tollendos mouere poterat. Ambitioni omnis feneſtra claudenda. *Primæ dominandi ſpes in arduo ſunt; vbi fueris ingreſsus, adſunt ſtudia & miniſtri.* Iactantia verò & gloria ad poſteros, quæ cauſa à Tacito affertur, non mouere ſola debebat Auguſtum, vt anceps, & vel ad ſalutem vel exitium ambiguum vſurparet conſilium.

Ea ſola ſpecies adulationis ſupererat) quæ ſcilicet libertatem præ ſe ferebat, cùm re ipſa adulatio eſſet. Cuius exemplum extat infrà lib. III. annal. vbi cùm Tiberius L. Ennium ob friuolam cauſam maieſtatis poſtulatum inter reos recipi nollet, Ateius Capito, quaſi per libertatem, non debere patribus eripi vim ſtatuendi aiebat, neq; tantum maleficium impunè habendum. Sanè lentus eſſet Imperator in ſuo dolore, Reip. iniurias ne largiretur.

Libertatis improſperè repetitæ) vide ſupra ad verb.

Cun-

Cuncta diſcordijs ciuilibus feſſa, &c.

(*Cùm occiſus Cæſar alijs peſſimum, alijs pulcherrimum facinus videretur*) etiam noſtri æui homines de cæde Cæſaris variè iudicant; & de iuſtitia, vel iniquitate tyrannicidiorum variè diſputant. Sed in iſto controuerſiarum genere temerarium eſt, ſed & intutum pronunciare. Interim ſecuriſſima eſt noſtri Taciti ſententia; bonos Principes optandos: qualeſcunque, non aliter ac ſterilitatem, hyemem, cœteraque naturæ mala tolerandos. Etiam magnum contra percuſſores tyrannorum, aut quorumcunq. Principum, præiudicium eſt occultum DEI iudicium. Miramur ſæpè, & cum horrore occulto intuemur DEI Opt. Max. iuſtitiam, Principum, hoc eſt, vicariorum ſuorum iniurias cędeſq; ſeueriſſimè vindicantem. Plenę ſunt omnes hiſtoriæ talium exemplorũ. Sed ego maximè eminentia adducam. Percuſſorum Cæſaris neq. triennio quiſquam amplius ſuperuixit, neq. ſua morte defunctus eſt. Damnati omnes, alius alio caſu perierunt; pars naufragio, pars prælio: nonnulli ſemet eodem illo pugione, quo Cæſarem violauerant, interemerunt. (*Sueton. in Jul. cap. vlt.*) Rodulphus Sueuię Dux, cùm contra Henricum IV. Imperatorem, dominum ſuum conſpiraſſet, in prętio dextrã, qua illi fidei iuſiurandum prę ſtiterat, amiſit: ex eoque vulnere mortuus eſt. (*Helmoldus in Chronico Slauor. lib. I. c.* XXVIII.) In actis poſteriorum Imperatorum Conſtantinopolitanorum euidentiſſima diuinę Nemeſis indicia cernuntur: quæ huc adſcribere nimis longum eſſet. Adolpho Naſſouio, in prętio ad Spiram cæſo, quotquot vel ſocij fuerant fœderis contra eum initi, vel fœdera-

deratis auxilia tulerant, pœnas dederunt. Comes de Hagerloch occiſus: Otto de Ochſenſtein ſubmerſus aquis: Epiſcopus Moguntinus in ſella ſedens apoplexia extinctus: Epiſcopi Argentinenſis latus gladio famulus hauſit; Comes de Leiningen Phrenitide correptus: & Albertus Auſtriacus, qui ipſi ſucceſſit à fratris filio Ioanne trucidatus eſt: qui tamē & ipſe cum coniuratis vltionem diuinam ſenſit. Nam VValterus de Eſcembach tota vita paſtorem agens, poſt triginta annos miſerè moriturus nomen ſuum manifeſtauit. Rodolphus de VVart equi caudæ alligatur, & fractis rota membris necatus eſt. Ioannes profugus per ſyluas & ferarum latibula Piſis tandem perpetuo carceri mancipatus eſt. Vlricus de Palm Baſileæ latitans, in domo, quę vocatur Conuerſarū, miſerè obijt (*Cuſpinianus in Adulpho & Alberto*) De exercitu illo ingenti, qui deſerto Mauritio ad Phocam tyrannum deſciuit; adeoque miſerrimę necis Mauritio cauſa fuit, alij in conflictu, alij vltricibus fulminum ignibus, alij fame & egeſtate, alij deniq. gladio periere. Auget miraculum, quòd cum Heraclius, qui Phocam proximè ſecutus eſt, copiarum numerum inijſſet, duos omnino ex tanta multitudine, quæ dominum prodiderat, ſuperſtites inuenit. (*Theophilactus Simocata VIII. hiſtoriarum*) Gabriel Comes Mongomerius cùm Henricum II. Gallię Regem in equeſtri certamine imprudens lethali vulnere læſiſſet, poſt quindecim annos, reuera nullo alio crimine nocens, ſecuri percuſſus eſt. (Thuanus) Quo inſigni exēplo omnes diſcant, ſò-lo caſu non conſilio tantùm nocentes effici, quicunque vel imprudentes perniciem principibus attulerint.

Quòd

Quòd idem dies accepti quondam imperij princeps, & vitæ ſupremus. quòd Nolæ in domo & cubiculo, in quo pater eius Octauius, vitam finiuiſſet.) ſunt qui certos ſtatoſq. dies ſibi ſuiſq. felices aut infauſtos eſſe, ſiue vera ſiue ſuperſtitioſa obſeruatione notarunt. Turcę totum menſem Auguſtum conatibus ſuis felicem eſſe, autumant. Illo Magnus Iſmael in Calderanis campis, & Campſo Gaurus Memphiticus Rex ad Singam deuicti, & Metone in Peloponneſo à Baiazete in poteſtatem redacta, & Zigetum captum eſt; &, quod maiorem facit admirationem IV. Cal. Septemb. qui vulgo eſt viceſimus nonus Auguſti, & Rhodus & Buda, & Belgradum expugnata & Ludouicus Rex ad Mohazium cæſus eſt. (*Thuanus lib.* XXXVII.) Anno Chriſti M.D.LXVII. Gotha, & in ea Ioannes Fridericus Saxo, die quam Miſericordias Domini vocat Eccleſia, captus eſt: qua die ac penè hora antè viginti annos Ioannes Fridericus Septem vir, eius parens apud Mulbergam à Carolo V. acie victus atque captus eſt. Cæterùm, vt temporibus, ita perſonis quoque, certa omina ineſſe creditur. Indeq. notatum eſt, regna, & imperia plerunq. vel concidiſſe, vel ſaltem inſignem ſubijſſe mutationem, ſub principibus cognominibus primis imperij auctoribus. Perſarum regnum ſub Dario & Cyro cœptũ, altero Dario imperante, corruit. Idẽ accidit in Macedonico regno; cuius prima incremẽta fuerũt ſub Philippo Alex. finis Philippo Perſei patre. Libera Roma facta eſt, auctore L. Bruto; in dominationẽ recidit, tẽporib. M. Bruti. Cõſtant. Magnus imperij Bizantini fundator fuit: quod euerſum atque ad Turcas translatum eſt, imperante Conſtantino ex fa-

D milia

milia Palæologorum;& horum vterq. matrem habuit, Helenam nomine. Balduinus primus ex latinis eripuit Conſtantinopolis imperium Grecis; Greci ab altero Balduino id receperunt. Primus Veteris Romæ poſt euerſam libertatem Dominus Octauius Auguſtus fuit: vltimus Auguſtulus, cui imperium extorſit Odoacer Herulus. Ezelini Patauinorum tyranni condita ab Alberico gens in eodem nomine deſijt. Vrbano II. Pontifice Maximo Hieroſolyma recepta à paganis, Vrbano Tertio reciderunt in ſeruitutem. Heraclius Cęſar de Coſdroe Perſiſq. Sanctam Crucem recuperauit; Heraclio Patriarcha rurſus amiſſa eſt. Primo Luſitaniæ Comiti nomen fuit Henricus: vltimo Rege Henrico defuncto, ad Hiſpanos illud regnum tranſijt. Hæc quid ſunt, quàm

Sydus,& occulti miranda potentia fati?

Ad arma ciuilia actum, quæ neque parari poſsent, neq. haberi per bonas artes) Quemadmodum caloris vi non modo ſicca, verùm etiam, quę in propinquo ſunt, humida, abſumuntur: ita bella, etiam quę iuſtą cauſa ſuſcipiuntur, nefanda quæq. opera, cædes, ſtupra, ſacrilegia ſecum trahunt. Nemo Martem ita in poteſtate habet, vt nuſquam exorbitet. Nulla ducis prudentia, nulla induſtria, nulla ſeueritas tanta vnquam fuit, quæ hoc potuerit efficere, vt quod natura noxium eſt, fieret innoxiū. Vbi tantum armorum (*Verba Theodorici Gothorum Regis ſunt apud Aemilium lib. I. de r.b. Franc.*) corporumq. ſub ſignis ſtabit, quis cruori legem dabit, vnde, & quantus fluat? Ad iſta facinora qui ſponte prouolat, nullam illorum poteſt à iuſto DEO ſperare veniam: nec qui nec-

ceſ-

ceſſitate trahitur excuſatur, ſi non animum habet, bellum pace commutandi, vbi prima fuerit occaſio: in ciuilibus maximè armis; quæ, vt noſter Tacitus ait, *neque parari poſsunt, neque haberi per bonas artes. In pace cauſa & merita ſpectantur; vbi bellum ingruit, innocentes ac noxij iuxtà cadunt.*

Non aliud diſcordantis Patriæ &c.) dixi ſupra ad verba, cuncta diſcordijs ciuilibus feſſa &c.

Principis nomine) vide ſupra ad verba, eadem Magiſtratuum vocabula &c.

Pauca admodum vi tractata, quo cæteris quies eſset.) hæc nos paullò poſt explicabimus.

Vita eius variè extollebatur &c.) de viuo Principe vix vnquàm vera dici ſcribiuè poſſunt. Viuorum enim, ſicut Velleius ait, vt magna admiratio, ita difficilis cenſura eſt. Quamobrem ſuſpecta non ſine ratione habentur rerum geſtarum monumenta, quę de ſpirantibus adhuc Principibus litteris conſignantur. Hiſtoria de viuo ſcripta premenda eſt: eiuſq. euulgatio in eam tēporum felicitatem differenda, qua ſentire quę velis, & quæ ſentias, dicere liceat.

Vt ab vno regeretur) certa regula traditur, non ad inſtitutionem modò, ſed & reformationem Rerump. vnius imperium neceſſariò requiri: & nullam Rempublicam, nullum regnum, ſiue à primis initijs rectè inſtitui, ſiue iam antè male formatum & inſtitutū nouis planè legibus rectè emendari poſſe, niſi huius rei poteſtas ab vno ſolo dependeat. Multitudo igitur conſulentiū potius apta eſt conſeruandis legibus, quàm ijs excogitandis ferendiſquè. Cleomenes exactis Ephoris ad ſe

Spartanæ vrbis, in qua nullis tunc legibus locus erat, imperium traxit. (*Plutarchus in Cleomene*) Auguſtus Cæſar, occiſo Antonio, amoto Lepido ſui iuris Romam fecit. & hac ratione Romuli cædem fraternam, & Titij Tatij necem, tanquam neceſſariam conſtituendæ Romanæ Reip. defendit aut excuſat Machiauellus. Impiè! ſceleſtè!

Proſcriptionem Ciuium, diuiſiones agrorum; ne ipſis quidem qui fecere laudatas.) in nouo Principatu alijs rem edijs Tyrannus, qui vi aut fraude dominationem occupauit, inſiſtere debet; alijs legitimus Princeps, qui iure, legibus aut moribus regno potitur. Quamquam non ab omni violenti conſilio tyrannis argui poteſt. Sunt quædam ſolius tyrannidis propria; quędam bonis Principibus cum tyrannis communia: & ſolo fine bona, vel mala. A me nemo requirat, iuſta ab iniuſtis, moderati Principatus & tyrannidis ſubſidia munimentaque ſeparatim tradere. Nimię temeritatis, ſed & capitalis audaciæ foret, cenſorem me conſtituere ſine ſuffragio, actionum quas niſi à Maximo DEO iudicari nefas eſt. Mihi propoſitum, vt alibi (quod ſemel profiteri ſat eſt,) ita hic quoq., non quæ Principes decent, ſed quæ facere ſolent, hiſtoria monſtrante viam, tradere. nulla hic iuris, æqui bonique quęſtio. de facto, de conſilio Principum tractatur: iuris diſceptatio alijs relinquitur. Igitur, cùm naturali ratione conuincamur, quibus quidq. artibus comparatum eſt, ijs facile conſeruari: conſequitur, vi fraudeq., aut omnino inuitis gentibus (quod & ſine iniuſta vi, fraudeq. contingere poteſt) parta imperia, violentis modis conſeruari: &

vt alicubi Seneca inquit, ſcelera ſceleribus tuenda eſſe. Si enim verum eſt, Principes ante omnia operam dare debere, vt regnent ſine ęmulo; & ſi nunquam ſecurus eſt Princeps, in nouo regno, quamdiu viuunt, qui inde exacti sũt vel qui fortiori iure in illo niti ſe exiſtimant: quis non videt, *periculum ex miſericordia*, (*Tacit.* 1 11. *hiſt.*) & tollendum omnimodo eſſe ſanguinem priorum Regum, ſęuiendum in inſignes viros, atque adeò omnem formidoloſam Virtutem; deniq. lictores, delatores, Carnifices, cruces, ſecures vnica incolumitatis munimenta eſſe: cùm clementia nunquam extingui poſſit odij ſemel concepti rabies, & deſiderium perpetuum vindicandi vel ſuas vel patriæ iniurias. Quod vel ſolius Cęſaris exemplo manifeſtum eſt; qui indulgentia ſua illorum, quibus incautè ignouerat, coniurationibus locum fecit. Contrà Tiberius Cæſar, cùm ſe in Auguſti familiam irrepſiſſe, alioſq. ex Auguſti ſanguine ſe potiores ſupereſſe ſciret; indeque omnem magnam Virtutem odiſſet, timeretq.; ferro & venenis ſibi ſecuritatem peperit crudeliſſimus hominum, & lutum ſanguine maceratum. Auguſtus quoq. Cęſar, mitiſſimus alioquin Princeps, non feritate animi, aut innata crudelitate, ſed neceſſitate, quę violentos regnorum occupatores tenet, adactus, ad ſæuiſſimam Nobilitatis Romanę proſcriptionem deſcendit. Vnde Tacitus hoc loco, *proſcriptionem Ciuium, diuiſiones agrorũ, ne ipſis quidem qui fecere, laudatas fuiſse*, ſcribit.

Vt non mirum ſit, quoſdam Tyrannorum non modò tranquillo imperio gauiſos, ſed & ſua morte obijſſe. Cùm enim hi omnem crudelitatem in Regni primor-

mordijs plerunq. vno impetu effuderint, *& quædam vi tractarint, quo cæteris quies eſset*, accidit plerunq., vt homines dementati noua Principis benignitate atq; munificentia pręteritæ ſæuitię obliuiſcantur. Quod iam allato Augusti exemplo, & Agathoclis Sicilię Regis, qui quamquam fraude cędibuſq; Syracuſarum tyrannidem habebat, tamen nullius vnquam inſidijs aut coniuratione petitus legitur, manifeſtum fit. Cęterùm qui cruore delectantur, qui Regni ſui non auſpicia modò, ſed continuata tempora ſupplicijs inſigniunt, quib. miſerum ſenectutis inſtrumentum eſt, perpetuò exercitæ crudelitatis recordatio, non modò ſi violenter occupauerunt imperia, ſed & legitimi Principes ſuorum conſpirationibus, & plerunque violēta morte in hiſtoria memorantur. Et in his illud Satyrici verum eſt,

Ad generum Cereris ſine cæde & ſanguine pauci
Deſcendunt Reges, & ſicca morte Tyranni.

Tiberius tamen, quanquam tota vita crudeliſſimus & ſua morte defunctus, & nullas in caput ſuum conſpirationes expertus eſt. Sed erat ille tecta ſemper crudelitate, *& ſubdolus fingendis Virtutibus* (*Tacitus* I v. *Annal.*) & Seianum, cæteraq. ſæuitiæ inſtrumenta ipſe, vbi ſatis vſus erat, peruertebat; nec niſi vltimis vitæ ſuæ annis, in ſcelera ſimul ac dedecora, quę tamen Caprearum diuerticulo procul Roma occultabantur, prorupit. Verùm enim vero, quod quoſdam Principum crudelitate ſemel effuſa regnum ſibi firmaſſe diximus, id quidem Augusti atq. Agathoclis exemplis ſatis comprobatur: ſed ſunt in contrarium quoq. qui infauſto exitu idem

ten-

tentarunt. Ferdinandus Albæ Dux Belgarum Procerum primos, Egmondanum & Hornanum capite plexit; arbitratus *nihil auſuram plebem, principibus amotis.* Quàm autem infeliciter ſucceſſerit hoc conſilium, nouit orbis. Prudentius olim Vitellius Iulium Ciuilem periculo, quod ei ab iratis militibus impendebat, *exemit, præpotentem inter Batauos*, inquit Tacitus (*lib. 1. hiſtor.*) *ne ſupplicio eius ferox gens alienaretur.* Ecce domeſticum illius gentis exemplum; cuius imitator eſſe debuerat Albanus. Athenarum Dux à Florentinis ad ordinandam Rempublicam ſuam vocatus, cùm ijſdem inſisteret modis, per ſeditionem vrbe pulſus eſt. (*Leonardus Aretinus, Scipio Amiratus in hiſtoria Florentina.*) Nicolaus Carrarienſis ſupplicio Conradi Vigontii, exulis quidem, ſed prævalidi clientelis in vrbe Patauina, animos ciuium ita exaſperauit, vt vocato Cani Scaligero vrbem tradiderint. (*Io. Bapt. Pign. iv. hiſtor. Ateſtin.*) Sciendum igitur, Tarquinianum iſtud conſilium decapitandi ſumma papauerum nemini proſperè ſuccedere, niſi qui iiſdem, quib. Auguſtus & Agathocles, ſubſidiis ſe inſtructum ſciat. Erat Agathocles Carthaginenſium fultus claſſe, qua Patrię ſeruitutem imponere facile ipsi fuit. Auguſtus præter fauorabile Cęſarum nomen legionibus armatis, & Aquilis Romanis, quib. imperii ſalus continebatur, nitebatur. Illæ ſuum nutum ſpectabant, & quos olim pro Roma ſtrinxerant gladios, tunc in illam expedire parati erant: vt facilimum foret, iiſdem armis quibus nobilitatem ſuſtulerat, populares quoq. ſeditiones, ſi quæ exortæ fuiſſent, comprimere. Cæteri, quorum non eſt eadem condi-

tio,

Digitized by Google

tio, quales Albanus & Athenarum Duces fuerunt, cùm quę crudeliter egerunt, vi armiſq. defendere non poſſent, indignationi & furori populari expoſiti remanét. In his igitur ſecurior modus eſt, alere diuiſiones illas inter Populum & Optimates, quę libertate fugata Dominum accerſiuerant, & paullatim, nec ſentientibus iugum imponere: quod quibus artibus obtineri poſſit, ex ijs quę alibi docebimus, apparebit.

Quamquam fas ſit priuata odia publicis vtilitatibus remittere) exempla magnanimorum hominum, qui ſuas iniurias Reip. condonarunt, retulit ad hunc locum Scipio Amiratus, quæ non tranſcribo.

Pompeium imagine pacis) Sextus Pompeius bello contra Octauium tenebat Siciliam & Sardiniam; tuebatur ſe locis firmis, & famem inopiamq. Italię importabat: Vinci nunquam potuit, niſi breui pace. Ea pacta cum illo eſt; exules recepti, & vires abductæ; corruptus eius miles, & quid dicam? terribilis ille, & paullò antè Neptunus, vix vna naui effugit, ceruices gladio præbuit; & intra annum extinctum totum bellum. Vetus hoc nouum fieri poſſe ac debere, in bello nupero Regis Hiſpaniarum contra Belgas fœderatos ſuaſit Iuſtus Lipſius in conſultatione, quæ extat apud Rodolphum Botereum in hiſtoria. Bellum, inquit Lipſius, cum Batauis hactenus infelix, nec nunc felicius, niſi in tota facie rei aliquid ĩmutetur. Loca valida omnia habent, loca opportuna, militem exercitatum, & ſatis bonum, victorijs animoſum; ordinem aliquem in ærario, & tota gubernatione, quamdiu bellum & metus eſt, haud facile ſoluendum. Vt iſta remittantur, &

amit-

amittantur, pax aliqua ſit & quies: quę nunquam in talibus bellis inita ſine bono aperto Regis. Maieſtas illa nominis, & occultum in animis vinculum illos trahit, aut potius extrahit, qui malè abierunt: quidam gaudebunt, datū ſic regreſſum. Centeni aliquot homines aut milleni ad Regem vltrò redibunt, ſi occaſio redeundi ſuggeratur. Hæc præſidia hoſtibus detrahimus: & amplius in plebeia aut plurium illa gubernatione occaſiones inter ipſos diſſidijs damus. Mihi crede, habent odia, factiones, & ſua vulnera: ſed occuluntur ea omnia, intendente magno illo metu, qui æqualiter tangit omnes. Remitte paullulum: ad ingenia & vitia ſua redibunt: vt boues inſtante Lupo coeūt capita & cornua iungunt: abeunte quiſq; ſibi paſcit. Hęc Lipſius: cuius conſilium hactenus ſecuti videntur Hiſpani; nec omnino irrito conatu. Vix ab Rege metus ceſſerat, cùm prorupere in diſſidia, & factiones Proceres & Populus. Plus Hiſpanus duodecemnalib. inducijs, quàm quadraginta annorum bellis profecit. Et ſimili conſilio callidiſſimus dolorum fabricator Tiberius Germanicum monet: ſe nouies à Diuo Auguſto in Germanias miſſum, plura conſilio quàm vi perfeciſſe. Sic Sugambros in deditionem acceptos, ſic Sueuos, Regemq. Maroboduum pace obſtrictum. Poſſe & Cheruſcos cęteraſq. rebellium gētes, quando Romanę vltioni conſultum eſſet, *internis diſcordijs relinqui*. (*Tac. II. Annal.*) Ex quo verum eſſe apparet, inſtrui belli artibus in noſtram perniciem, cum quib. aſſidua & continua bella gerimus. Fortuna belli artem victos quoque docet. (*Q. Curtius VII.*)

Inde apud Thucydidem (lib. I.) Corinthij bellum gerendo cum Athenienſibus (ij tunc rei naualis peritia cunctis Græcis longè erant ſuperiores,) ſe quoq. bellicarum rerum ſcientiam adepturos ſperant. Ipſi Athenienſes agreſtes primùm & armorum rudes bellando cum Perſis bellare didicerunt. Ægyptij diuturnitate bellorum, ac toties viribus cum Chriſtianis Hieroſolymitanis collatis artes bellicas apprehendere. (*Paulus Aemil.* VII.) Veteres Germani longa aduerſus Romanos militia inſueuerunt ſigna ſequi, ſubſidijs firmari, dicta Imperatorum accipere. (*Tacit. II. Annal.*) Cùm Ageſilaus in bello contra Thebanos vulneratus eſſet, Antalcidas, bonum factum! exclamauit. quidni hanc mercedem recipiat ab illis, quos arma tractare docuit? Lycurgus legibus ſuis prohibuit aduerſus eoſdem ſæpius pugnare (*Plutarch.*) Cùm enim acerrima illa virtus ſit, quam vltima exprimit neceſſitas, nihil tàm triſte aut difficile eſt, quo non ad pulchra vulnera, contemptumq. mortis excitentur hi, qui pro aris focisq., pro liberis & vxoribus dimicare coguntur. Itaq; ipſis periculis prudentiores fiunt, & à fortuna multis rebus ereptis, vſum accipiunt benè conſulendi. Inde Turcarum Imperatores nunquam diuturnum cum Chriſtiano aliquo Principe bellum geſſiſſe, Ioannes Boterus, & Traianus Boccalinus teſtantur; quadruplici, opinor, fine. Primò, ne inumerabilibus exercitibus, quibus diù alendis nulla regna, nullæ Prouinciæ ſufficere poſſunt, ſubacti populi ita affligantur, vt longo pòſt tempore ſpiritum atq. vires recipere nequeant, adeoq. imperantibus inutiles ſint. Deinde

inde ne longo bello fortem, inuigilantem & ad omnia intentum hoſtem efficiant: vtq́; poſtea redituris ſecurum & pace emollitum adoriri liceat: & ipsi veteranum ſemper militem, noſtri nouum inexpertumque habeant. Tertiò, quia longo vſu didicerunt illi, malè ſanum eſſe consilium, gentes numero infinitas, locorum ſpatio immenſas percurrere, quę deinde obtineri nequeant. Corpora enim noſtra pingueſcere edendo pauca, & benè digerendo: vomitu reddere, qui ſupra ventriculi vires ingerunt. Subactas gentes, non eodē quo vincuntur, prælio domari. Tempore, induſtria, pace opus eſſe. Deniq. verendum quoq. Turcis eſt, ne nimijs progreſſibus, & ſuſpecta finium propinquitate Principum Chriſtianorum alto ſomno ſepultorum potentem indignationem in ſe concitent: eamq́. fuiſſe cauſam Traianus Boccalinus ſcribit, ob quam ab vltimis in Hungaria bellis deſtiterunt Turcę: ne ſcilicet Viennæ Auſtriæ, fortiſſimi Germanię & Italiæ propugnaculi amiſſio Germanorum & Italorum terribilem vim irritaret. Itali bellicam ſuam ſcientiam ab illis, quæ vltra alpes ſunt, gentibus, habent. Ante Caroli Galliæ Regis in Italiam aduentum, cùm in bellis longè maior eſſet grauis armaturæ equitum, quàm peditum vſus, & tormenta muralia ad trahendum vehendumq. incommodiſsima, quamuis crebra prælia committebantur, tamen intra paucos ſtrages consiſtebat; interdum ne vnus quidem cadebat. Etenim ferreis laminis totis coopertis, mortis periculum, si quando equis deijcerentur, deditione effugere facilimum erat. Oppida aut caſtella, non quidem defenſorum peritia, ſed

obſidentium ignauia tàm facile ſeruabantur, vt nulla eſſet adeò parua aut neglecta ſedes, quæ vel maximas hoſtium copias per multos dies non ſuſtineret; adeóq. difficilimum eſſet, alijs poſſeſſa occupare. (*Guicciardinus xv. hiſtor.*) Hiſtoriç Florentinæ ſcriptor ait tantam exercituum illa tempeſtate ignauiam fuiſſe, vt vel vnus equus caput aut caudam mouendo hoſtibus terrorem incuteret. In prælio quodam inter Venetos & Florentinos, quamuis id ab exoriente ad medium vſq. diē protraheretur, nemo tamen ex tantis copijs occubuit. equi tantùm aliquot vulnerati, & preterea equites aliquot capti ſunt. In alio quodam prelio capta equitum tria millia, ac mille pedites; quatuor omnino cęſi, vulnerati triginta. (*Petrus Iuſtinianus* VII. *hiſtoria Venetæ.*) Iterum alibi, cùm quatuor horas duraſſet pugna, preter vnum equitem, nullus occubuit: atq; ne is quidem vulneribus confectus, ſed equo excuſſus & contritus animam efflauit. Porrò, quæ in acie militum iſtorum fuit imbellia, eadem erat in expugnandis oppidis aut caſtellis ignauia. Quamuis exigua arx maximos exercitus ſuſtinere poterat. Itaq. præſtabat ſingulis in turribus præſidia collocare: quippe modica ad id impēſa ſufficiebat, & ab validiore hoſte campo pulſi retinebāt tamen arces. (*Pign. IV. hiſtor. Ateſt.*) Alphonſus Rex Neapolis Fluuianum Caſtellum exiguum nec ſitu nec opere, nec idoneis defenſoribus munitum ante trigeſimum diem expugnare non potuit. Caſtellinum nulla re ad ſuſtinendam obſidionem inſtructum, cùm quadraginta quatuor dies oppugnaſſet, cum ignominia linquere coactus eſt. Tanta nimirum ferocia exerciti-

citibus, tantum periculum à bellis iſtius temporis erat, vt municipia, aut caſtella, quę hoc ſeculo, tanquam nullo modo ad defenſionem comparata, deſeri conſpicimus, tunc temporis, quaſi nulla ratione expugnari poſſent, defenderentur. Verùm vbi Carolus Rex in Italiam primùm pedem intulit, nouarum gentium terror, peditatus ad aliam belligerandi rationem inſtructi ferocitas, & præcipuè tormentorum tonitrua tanto vniuerſam Italiam terrore repleuerant, vt ijs, qui aciē ſe opponere non audebant, nulla relicta eſſet ſalutis ſpes. Quippe vbi ad vrbium oppugnationem ventum erat, homines imperiti in deditione ſalutem quęrebāt: & ſi defenſio parabatur, eundem intra diem cæpta patrataq́. obſidio. Sic Regnum Neapolitanum & Inſubria eodem ferè die & oppugnata & victa. Sic Veneti vnico profligati pręlio omni continētis imperio ceſſerunt. Sic Gallis nec conſpectis quidem Mediolanum hoſtes deſeruerunt. Ergo cæperunt deinde hominum ingenia, offenſionum acerbitate perterrefacta, ad pugnandi ratione, inueniendas acui; oppida aggeribus, foſſis, vallis, alijſq. operibus bellicis muniri: vnde vrbes ad maximam ſunt redactæ ſecuritatem, & homines vniuerſas belli artes perdidicere.

Sed Lepidum ſpecie amicitiæ deceptos.) O igitur miſeram ſæpè Regum potentiam! in qua raræ felicitatis eſt ad bona priuatorum, nec ſuſpecti commercij humanitatem peruenire. Priuatorum liminibus vera amicitia includitur; Pax gentium & incolumitas regnorum non amicitia vicinorum, non fœderibus, ſed armo-

morum metu ſuſtinetur. Et profectò intuenti mihi, quæ in aula geruntur, & Principum ſortem, quib. precipua rerum ad famam dirigenda, & deniq. totum aurati liminis genium; videtur illud ſimile tabernæ, in qua fuci venduntur; vbi nihil eſt ſyncerum; omnia perſonata, & ad fallendum facta. Peruicaciſſima ars aularum eſt, amorem fingere. Omitto dicere infidas ſpes, & trepidos metus, & nunquam quieta aulicorum vota. Ipſorum Principum inter ſe geſta vide: fucis ſcatent & dolis, quos neceſſitas & imperij ſalus & penè honeſtum iubent. Rara eſt inter illos vera, nec vtilitatis ſpe rumpenda amicitia; & quæ, vt inter priuatos, ſola Virtutis pulchritudine placeat. Et quamquam alio mercimonij genere dehoneſtari creditur familiæ claritudo; tamen amicitijs tanquam negociatione, augere rem, regium habetur: vt nec fœdera, nec ſanctiſſima fidei pignora, ſuo vinculo, niſi vtilitas ſubſit, ligent. Et non minus verè quàm ſalsè & argutè Boccalinus dixit, fumum vendere priuatis interdictum, ſolorum Regum mercaturam eſſe: (*Boccal. cent.* II. *cap.* lxv.) & alibi, omnes lineas actionum regiarũ concurrere in vnũ centrum, quod eſt; euacuare ſocij loculos, & inde implere ſuos. (*cent.* I. *cap.* 111.) Inde ſolemne eſt Principibus, qui occultas ſimultates inter ſe gerunt, donec in aperta bella iſtæ erumpent, interim donis, & muneribus, & legationibus noua regna, coniugia, victorias, natum regni heredem gratulari, & omnia beneuoli animi ſigna vtiliſsima ſimulatione præferre.

Pòſt Antonium Tarentino Brundiſinoq. fœdere.) In fœderum conuentione mutua quidem defenſio, aut publi-

bli-

blicum bonum prætenditur; ſed quin ſuum quiſque commodum ſpectet, minimè in ſocietatem venturus periculorum alienorum, niſi magnum inde ad ſe emolumentum peruenturum ſperaret, dubitari non debet. diuerſi enim ſociorum fines ſunt, qui animos & vires plerunq; in diuerſa trahunt. ex communi aqua in ſuum quiſq. fundum ducit. & dum quiſq. ſuis rebus conſulit, commune bonum negligitur. Subſidia neq. paria, neq. eo tempore, quo conſtitutum eſt, ſubmittuntur. Hinc ſuſpiciones, querelæ, animorum alienatio; hinc diſsidia, & fœderis diſtractio ac deſertio. Inde Guicciardinus (11. *hiſtor.*) inquit, fœdera inter multos icta ea firmitate non eſſe, vt ſperari non poſsit, vnum fœderatorum aut remiſsiorem fore, aut ab alijs diſiunctum iri: cùm citò primi impetus deferueſcere, citò varietate ſententiarum inter eos exorta fides debilitari ſoleat. Plus dicit alius quidam, ſicuti Romanis olim ſalutare remedium contra Tribunitiam ambitionem fuit ipſa multitudo Tribunorum; ob quam ſemper illorum vnus in partes ſenatus pertrahi potuit, qui deinde collegis intercederet; ita ſemper Principi auxilio etiam eſſe poſſe ipſam hoſtium in ſuam perniciem fæderatorum multitudinem; quorum vnus, indulgendo ei, quæ priuatim ſibi quęrit, facile à fœdere abduci poſsit. Quo intuitu Franciſcus Sforza Ludouico XI. Franciæ Regi Procerum ſuorum rebellione agitato ſuaſit, vt in diſsimili cuiuſq. cauſa ſingulis eorum ſuam ſpem obijceret; nihil denegaret. Ita res illorum retrò ituras; ac arte diſiecto præſenti belli conatu cętera procliuia fore reb. ex ſententia componendis. (*Aemilius lib. x. de reb. geſt.*

geſt. Franc.) Et eodem reſpectu apud Guicciardinum dicitur, poenitentia ductos Venetos, quod Fauentię reſtitutione Pontificem à fędere cum Maximiliano Cæſare, & Ludouico Galliarum Rege inito, non alienaſſent. Deniq; pro generali regula quidam (v. *Iou. in vita Sforz.*) tradit, cum uno ex tribus hoſtibus pacem, cum altero inducias, cum tertio bellum faciendum.

Pleraq; igitur fœdera, vel quod vni partium ſatisfactum eſt, vel quòd non ea quæ ſperabatur inde redundet vtilitas, vel quod turpi lucri cupiditas iſta denique detegatur, diſſoluuntur. Exempla ſunt, de Athenienſibus & ſocijs apud Thucydidem; (lib. vi.) de fœdere inter Macedones, Achœos, & Epirotas icto, apud Polybium; (lib. iv.) item inter Anglos & Hiſpanos contra Gallię Regem apud Guicciardinum; (lib. xi.) à quo poſt acquiſitum Nauarræ Regnum reſilijt Ferdinandus Hiſpanus; nec adigi potuit vllo modo, vt arma ſua Anglis vltrà iungeret. quo factum eſt, vt ipſis etiam re infecta domum redire neceſſe fuerit. Nec feliciùs ſucceſſit fœdus inter Alexandrum VI. Pontificem, Reges Gallię, Hiſpanię, Luſitaniæ, & Rempub. Venetam contra Turcas magna hominum expectatione concluſum: Venetis quidem cum Gallis in Mari Ægęo quędam proſperè ceſſerunt; ſed primo anno reliquorum foederatorum vires fruſtrà expectatę, & ſequenti totum foedus ſpongia confoſſum eſt; propter diſſidia ob Regni Neapolitani diuiſionem inter Gallum & Hiſpanum exorta. Ludouicus XII. Galliæ Rex, poſthabita, quam cum Venetis ſanxerat, amicitia, in eorum exitium penè omnes Europæ Principes exciuit;

& Franciſcus I. Rex, cùm illi pacificationis cum Cęſare ſpes affulſiſſet, neglectis Venetis ſolus cum Carolo cõuenit, amica Rep. expoſita grauiſſimis periculis. Ex Coniacenſi fœdere, quo Franciſcus Galliç Rex, Clemẽs Pontifex Maximus ac Reſp. Veneta ſociatis armis libertatem tueri, ac nimiæ Cæſaris potentię obſiſtere decreuerant, nullus initiò erat, qui tot copiarum terra mariq. paratu breui Italiam in priſtinum ſtatum reſtituendam non arbitraretur: re tamen atq; experientia, vt ſępè aliàs, ita tunc quoq; compertũ eſt; fœdera plus auctoritate & fama, quàm viribus poſſe. Nam præter Laudem Pompeiam occupatam, & Cremonam deditione receptam nihil memoratu dignum geſtum eſt; dum auxiliorum dilatione nihil ſatis tuto tentari poterat. A fœdere illo, quod inter Pontificem Max. Hiſpaniarum Regem, & Rempub. Venetam aduerſus Turcas initum eſt, primi omnium Veneti, quòd Hiſpanum ſuas tantùm vtilitates conſectari ſuſpicarentur, recedere coacti ſunt. quo facto ingens illa ad Naupactum victoria nihil omnino rei Chriſtianæ profuit: & noſtri acquiſitis nauibus regna amiſerunt. Et ſanè ſanctiſſima hæc Reſpub. quę etiam Infidelibus fidem ſeruat, ſępiùs iniuria temporum, amicitias mutare, & ſeruandę publicæ rei cauſa, ne frangeretur in ſcopulis obliquare curſum coacta eſt. Quod nos docet Paulus Paruta Eques & Procurator S. Marci, hiſtoriæ ſcriptor prudentiſſimus, quoq. nullus Guicciardini profundam ſapientiam ciuilem felicius expreſſit. Is (*v. hiſtoria Veneta*) Dominicum Triuiſanum, primum illius Reip. Senatorem, & S. Marci Procuratorem his verbis in

Senatu perorantem inducit: cogimur parere neceſſitati temporum, & ſæpè mutare voluntatem, propoſitum, amicos, & inimicos; ſuſpectam habere omnem externam potentiam, timere multa, fidere paucis, & perpetua vigilantia aliorum actiones obſeruare, vt ad illas inſtituamus noſtras; habentes in iſta incõſtantia vnum conſtantiſſimum & firmiſſimum propoſitum; conſeruationem ſtatus noſtri, & magnitudinem Reipublicæ. Hæc Triuiſanus: cui adſtipulatur Leonardus Hemus homo grauis, conſilij, vt vocant, Sapiens, domi foriſq. varijs pro patria negocijs exercitus. Eius hæc ſunt apud eundem Parutam (VIII. hiſtor.) verba: Non dubitauimus accedere modò huic, modò alij, quo modo nobis ſuadebat temporum ratio & vtilitas noſtra. Tertius decimus nunc annus eſt, cùm Regi Francię fœdere iuncti eſſemus. Verùm adoleſcentibus Cęſarianarum partium viribus in Italia, nec comparentibus Francicis auxilijs, vt impoſſibile videretur impetũ hoſtis ſuſtinere, Cæſaris fortunæ ceſſimus: ſecuti conſilium, quod nobis ſuggerebat ſecuritas rerum noſtrarum. Cæſaris deſiderijs morem gerentes reſiduum Gallicorum exercituum Italia eiecimus. Verùm paullò poſt reſurgente Gallica factione, cùm ipſe Frãciſcus Rex expeditionem ſuo ductu adornaret, relicto, quod cum Cęſare nobis intercedebat, fœdere, veterem cum Gallo amicitiam confirmauimus: cui cùm aduerſè omnia & contra opinionem ſucceſſiſſent; diſſipato exercitu, & ipſo Rege capto, vt victoris impotentię tempore obuiam iremus, denuò cum Cęſare pacti ſumus: cuius magnitudo atq. potentia cùm inciperet eſ-

ſe ſuſpecta, vt primum in Franciæ Rege iam tunc liberato experiẽdorum armorum cupidinem aduertimus. ſocios nos illi præbuimus exigendis ex Italia Cæſarianis. Hæc non omninò duorum annorum ſpacio geſta ſunt. Et certè ſapiens fuit conſilium ſeruire temporibus: hoc enim Remp. ſeruauimus eiq. cum dignitate pacem reſtituimus. Hæc Hemus.

Nuptijs ſororis illectum) quod de fœderibus dictum eſt, etiam in affinitatibus Principum fieri aſſolet. Sparguntur à Regibus filię, aut ſorores, in eos, quos fallere amicitię ſpecie volunt, vel ad tempus placare: nihilq. deinde ſui ſanguinis pignoribus, nihil nominum, quæ mutuò inierunt, reuerentia moti, pacem & bella ex tẽporum & fortunę æſtimant ingenio. Ita Arrubas, Rex Moloſſorum, dum ſperat affinitate Philippi Macedonum Regis incrementa Regni, proprio regno ab eodem priuatus in exilio conſenuit. (*Juſt. n.* VIII.) Hac arte ab Auguſto Antonius *Triumuir nuptijs ſororis illectus ſubdolæ affinitatis pœnas morte exſoluit*: (*Tacitus hic.*) & Saules Hebręorum Rex Michalã filiam Dauidi ſibi inuiſo in matrimonium tradidit, quò promptius ipſum ſubuerteret. Priuatorum eſt, eligere matrimonia ex amicitię affectu, vel morum concordia; Regibus iſta ſuauitas exuenda. Horum enim ea fortuna eſt, vt nunc indignos & exoſos per ſanctiſſima federa ſibi coniungant, nunc omnium nexuum iura omniſq. ſanguinis neceſsitudinem inhumana crudelitas negligat. Chariſsimus eſt, qui præcipua vtilitate potentiam alit; & affinitates pulcherrimę cenſentur, quæcunq. Regnum ſtabiliunt. Carolo VIII. Galliæ Regi Margarita Ma-

ximiliani Imperatoris filia deſponſa erat: quam ille, cùm iam aliquot annorum moram in Gallia feciſſet, non aliam ab cauſam repudiauit, quàm vt Annam cum ampliſsima dote Britanniæ Armoricę, quæ morte patris ſine maſcula prole defuncti ad eam deuoluebatur, vxorem ducere poſſet (*Guicciard. 1. hiſtor.*) quam deinde viduam factam Ludouicus XII. repudiata priore vxore, quæ Caroli VIII. ſoror fuerat, eandem ob cauſam ſibi coniugem fecit; quęſito colore, quaſi prior illa ingratijs ſibi à fratre collocata fuiſſet. (*Guicciar. lib.* III. *hiſtor. vide Boccalin. Cent.* II. *cap.* 87.)

Lollianas, Varianasq. Clades:) mos eſt vulgo, fortuita ad culpam trahere. de quo commodior dicendi locus erit infrà libro quarto.

Conſulti per ludibrium Pontifices.) ita Principes religione ludunt; omnium actionum ſuarum auctorem Deũ faciunt; Religionis & iuſtitiæ titulo ambitionem ſuam velantes. Suum quiſq. bellum ſacrum prædicat, hoſtes quiſq. ſuos impios dictitat, ſuam quiſq. cauſam ſanctam nominat. In ore omnium ſanctum piumq. verſatur: conſilio, conatu, animo ſecus agitur. Theologi, (*conſilium conſcientiæ vocant*) & Iuriſconſulti venalem ſtylum propenſioni Principum ſuorum accommodant. Plura dicam inferius hoc ipſo libro.

Comparatione deterrima ſibi gloriam quæſiuiſse) Auguſtus Tiberio, luto ſanguine macerato imperium tradidit, quo ipſe deſiderabilior fieret: (*Suetonius in Tiberio cap.* XXI.) & vt hic loquitur Tacitus, *quoniam adrogantiam, ſæuitiamq. eius introſpexerat, comparatione deterrima ſibi gloriam quæſiuit.* Et ipſe Tiberius gauiſus dicitur, ſuc-

cedere

cedere ſibi Caligulam; quem deleturum flagitiorum ſuorum memoriam,ſcelerum magnitudine ſperabat. (*Dio Caſſius lib.*lv I I I.) Improbum conſilium! Non alio magis approbatur animi magnitudo,quàm quòd optimus Princeps non timeat eligere meliorem. (*Plinius in Paneg. ad Traian.*) In Principe, qui electo ſucceſſore vita conceſſit, vna,eademq. certiſſima diuinitatis fides eſt;bonus ſucceſſor. (*Iuſtin. lib.* x I I.) Virtutes ſucceſſoris glorioſiſſimum ſunt defuncti Principis epitaphium. (*Simocatta* 1. *hiſtor.*) Natricem ſubiectis, & Phaœthontem regno ſuo educat, qui impium filium ſucceſſorem habet. (v. *Sueton. in Calig. cap.* 11.) Reges,qui prolis ſuæ educationem negligunt, Remp. negligunt; cuius ſalus à bona Principis inſtitutione pendet. Minora ſunt belli mala quam prauæ inſtitutionis: quippe illa non niſi ad tempus durant;hęc, quoad viuit Princeps. (*P. Matthæ. in vita Philippa Catanenſis.*)

Quàm arduum, quàm ſubiectum fortuna, regendi cuncta onus.) Vera quidem res eſt, ſed ſi modò vera fatemur, omnibus iſtis difficultatibus ardentior eſt dominandi lubido.

Quibus vnus metus, ſi intelligere viderentur,) non euulgaſſe modò Principum arcana,ſed in ea invitis illis penetraſſe, ſæpè capitale fuit tàm infeliciter ſagaci. Nemo ſine certo exitio Tiberij ſenſuum abdita explorare poterat. (*Tacitus hic. Dio Caſſius lib.* LVI I.) P. Ouidius, cùm neſcio quid, quod Octauius Auguſtus nollet,in Senatu vidiſſet,ſolum vertere iuſſus eſt. Hinc eius vox;

Cur

Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?

Liuia Auguſta interrogata quibus artibus Auguſtum ſibi conciliaſſet; duabus, reſpondit; quod nec curioſè inquiſiui in illius facta, et quamuis nota eius adulteria diſſimulaui. (*Dio* LVIII. *adde quæ dixi ad lib.* II. *verb. haut cunctatus eſt vltrà Germ. &c.*)

Cum proferri libellum recitariq. iuſſit.) Suetonius in Auguſto capite vltimo librum iſtum, de quo hic Cornelius noſter, Breuiarium Imperij appellat. Opes publicæ, inquit Tacitus, continebatur. quantum ciuium, ſociorumq. in armis: quot claſſes regna, prouinciæ, tributa, aut vectigalia, & neceſsitates ac largitiones. Quibus verbis gemina ſunt illa apud Ciceronem; (III. *de legib.*) Eſt Senatori neceſſarium, noſſe Rempublicam; idq. latè patet, quid habeat militum, quid valeat ærario, quos ſocios Reſp. habeat, quos amicos, quos ſtipendiarios, qua quiſq. conditione ſit, lege, fędere &c. Apud Thebas Ægyptias ſtructis molibus legebantur indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum equorumq; & dona templis, ebur atq. odores, quaſq. copias frumenti & omnium vtenſilium quæq. natio penderet. (*Tacit.* II. *Annal.*) Aſſuerus Perſarum Rex negociorum regni diaria legiſſe ſcribitur. (*Heſter* VI.) Amurathes Turcarum Imperator omnium imperij negociorum memorias ſcriptas habebat; tributorum, vectigalium, onerum, regnorum, virium; quas menſę ad id deſtinatæ in arcano cubiculo impoſitas perpetuò volutabat. (*Lazarus Superantius in Ottomano*) Has regni vires, hos neruos ita deſcriptos, ſoli Regi, & qui ei ab arcanis conſilijs ſunt, notos eſſe conuenit.

Vul-

Vulgus Scholaſticorum tripertito illo Theſauri politici opere, & alijs quibuſdam ſchedis hinc inde à falſarijs quibuſdam diuenditis, omnem politicam ſapientiam contineri putat. Plura quidem ibi tradita Reip. gerendæ præcepta contemnenda non ſunt: ſed opes publicas, tributa, vectigalia, arma, vires, onera, aut, vt ipſi vocant expenſas, certo pondere, numero, menſura, definire ineptæ præſumptionis eſt. Vt enim taceam, quod, vt dixi, ſolis Principibus nota ſunt; etiam mutantur perpetuò, augentur, minuuntur, iſta, de quibus loquimur, regnorum munimenta. Pace, bellis, peſtilentia modò omnium bonorum affluentia, modo vaſtitas inducitur. Vt ſtultisſimi hominis ſit, ex præteritorum temporum obſeruatione de hodierna regnorum conditione iudicare. Impius ille Hetruſcus de Germanica & Gallica Rep. ſingulares libellos ſcripſit, mendaciſsimos falſisſimoſq; ſi ad hæc tempora exigas. Sed credo non abhorrentia à ſui ęui conditione ſcripſiſſe.

Addideratq; conſilium, coercendi intra terminos imperij incertum metu, an per inuidiam.) crediderim ego, metu potius feciſſe. Acceperat in Germania cladem Varianã: belli ambigua expertus erat; longa pace Vrbs, Italia, Prouincię reſpirabant: exteri Reges amici ſocijq. Populi Romani appellabantur. Quo rerum ſtatu firmando nouo Principatui pax opus erat, non noua bella. Cętera, quę de coercenda intra terminos imperiorũ magnitudine dici poſſunt, alibi diſſeruimus.

Pridem inuiſus, tanquàm ducta in matrimonium Vipſania M. Agrippæ filia, quæ quondam Tiberij Vxor fuerat, pluſquam

ciui-

ciuilia agitaret,) inuiſi Principibus fuere ſemper, qui ex regio ſanguine ductis vxoribus regio faſtigio imminere viſi ſunt; & quod plus eſt etiam generos ſuos odio habuiſſe quidam leguntur. Saules Hebrçorum Rex promiſſas Dauid filię nuptias cum protelare amplius non poſſet, ex eo timere generum cœpit. (I. *Regum* XVIII.) Cùm Berſabęa Salomonis Regis Mater alteri filiorum Adonię Abiſacen, quæ patris olim ſenectutem fouerat, in matrimonium petijſſet, Salomon, quare poſtulas, reſpondit Abiſacen? pete & regnum. (III. *Regum* II.) Tiberius Agrippinam maritum petentem repulit; *non ignarus, quantum ex Republica peteretur.* (*Tac. IV. Annal.*) Et idem Tiberius Seiano Liuiam Druſi olim vxorem negauit. Falleris, inquit ille, Seiane, ſi te manſurum in eodem ordine putas, & Liuiam, quæ Caio Cæſari, mox Druſo nupta fuerat ea mente acturam, vt cum Equite Romano ſeneſcat. (*Tacit. IV. Annal.*) Vitellius metu & odio Dolobellam, quod Petroniam vxorem eius in matrimonium accepiſſet Interamnę interfici iuſſit. (*Tacit.* II. *hiſtor.*) Philippus Vicecomes filiam Franciſco Sforziæ toties promiſſam, non niſi vi coactus collocauit. (*Blond. hiſtor. ab inclinat. Rom. Imp. decade* III. *lib.* IV. *&* V. *Jo. Bapt. Pigna lib.* VI. *&* VII. *hiſtor. Ateſt.*) Carolus Audax Burgundię Dux cùm modò Calabrię Duci, modo Allobrogum Principi, modò Maximiliano Auſtriæ Duci, modò alijs, ſpem nuptiarum filiæ ſuę faceret nulli tamen vſq. dùm vixit, eam deſpondere voluit. (*Philippus Comineus* III. *de vita Ludouici* XI.) Infinitis alijs exemplis in hiſtoria paſſim obuijs ſuperſedeo.

Pollioniſque Aſinij Patris ferociam retineret.) Antonius Contius, & Albericus Gentilis (*in l. v. Cod. de leg. Iul. Maieſt.*) ex Ioanne Andrea referunt, iuſtè vereri Principem proditionem & ſcelus eorum, quorum parentes ſibi vel prædeceſſoribus hoſtes fuerunt. Exempla notantur hæc. Bruti Regum exactoris progenies poſt qüingentos annos in necem Cæſaris noui Regis coniurauit. De tribus Cornelijs, Sulla, Cinna, Lentulo notum eſt ex Salluſtio. Iam & Sp. Caſſius, & L. Caſſius, & C. Caſſius Chęrea, & Auidius Caſſius hic ſunt: quorum primus damnatus hoc crimine pænas luit: (*Liuius*) ſecundus in principibus coniurationis Catilinarię fuit (*Saluſt. in Catilina.*) tertius auctor coniurationis in Cęſarem: (*Sueton. in Iulio cap. Lxxx.*) quartus princeps conſilio & manu in necem Caligulæ: (*Sueton. Dio lib.* Lıx.) quintus deniq́. damnatus coniurationis in Marcum. (*Xiphilinus lib.* Lxxı.)

Diuitem, promptum, artibus egregijs, & pari fama publicè, ſuſpectabat.) Apud Tyrannos *nobilitas, opès, omiſſi geſtique honores pro crimine ſunt.* (*Tacit. l. hiſtor.*) Sed & boni Principes nimiùm eminentes Viros ſuſpectos habent: qua de re, & in eam remedijs aptiori loco fuſiſſimè diſſero.

Dixerat capacem, ſed aſpernantem:) & hoc elogium ipſi ſalutem attulit. Sub Principibus, Tiberij ſimilibus inertia pro ſapientia eſt. *Ex nulla re maior ſecuritas, quam inertia.* (*Tacit. in Agric.*) Dicam alibi.

Scaurum, cui implacabilius iraſcebatur, ſilentio tranſmiſit.) fulmina nubium denſitatem difficilius eluctantia violentius cadunt.

Eiuſque curatiſſimis precibus protegeretur.) Celſæ in aulis poteſtates, videntes incitationem Principum ad multorum augeri diſcrimina, maturitate & conſilio iras mollire debent, non aduerſando iurgandoq. cùm parùm congruit, ad rabiem euibrare eas. Quemadmodum Galli Cæſaris vxor, Megæra quędam mortalis, inflammatrix ſęuientis aſſiduè, humani cruoris auida, nihil mitiùs quàm maritus, ſtridebat in exitium multorum pręceps: cùm eum potiùs lenitate fœminea ad veritatis humanitatiſq. viam reducere vtilia ſuadendo deberet; vt in Gordianorum actibus factitaſſe Maximini truculenti illius Imperatoris legimus coniugem. (*Marcellinus lib. XIV. hiſtor.*)

Neque populus ademptum ius queſtus eſt, niſi inani rumore;) ſimile eſt, quod ſupra dixit Tacitus: mortuo Auguſto paucos bona libertatis *incaſſum* diſſeruiſſe; & alibi; Mēnium ſeditioſos milites in hyberna reduxiſſe, *turbidos, & nihil auſos*. Ita ferè ſemper, vbi capita duceſq. deſunt. Nullum ex inani queſtu & murmure vulgi periculum eſt. Nihil vnquam agere, nihil edicere, aut ſtatuere Reges poterunt, quod quidam ex populo non improbent & carpant; ſed inani rumore.

Intermiſerat ſolita munia.) militares ſeditiones plerunq. ex otio, abundantia, & ſolitorum munerum intermiſsione oriuntur. (*Polybius lib. I.*) cuius exemplũ hic eſt in Pannonicis Legionibus: quas ſeditio inceſsit, nullis nouis cauſis, niſi quòd vacabant aures peſsimorum hominum ſermonibus, *& mutatus Princeps licentiam turbarum, & ex ciuili bello ſpem præmiorum oſtendebat:*

Inde

Inde miles luxum & otium cupere, diſciplinam & laborem aſpernari. Continuo igitur labore ſubigendi ſunt milites; etiam in ipſo otio. Otij vitia negocio diſcutiuntur. Quo intuitu vallum, foſſas, pabuli, materiæ, lignorum adgeſtus aduerſus otium caſtrorum excogitata Tacitus ait. (*infra hoc libro.*)

Procax lingua.) cuius farinæ homines alibi Tacitus *praue facundos* appellat: ſeditionum fomenta, imò cauſæ. Vt non ſine ratione rerum potentes odio habeant illos, qui verborum potentes & in vulgus gratioſi habentur.

Niſi nouum & nutantem adhuc Principem precibus, vel armis adirent?) plerunq; noui Domini importunis poſtulationibus obruuntur, & parùm in tempore incipientes eorum curę onerantur. Sed prudentes Principes in illo regnandi exordio, & fortunæ dementamento nihil concedent, cuius eos pòſt pœnitere poſsit. Congratulationis illa tempora ſunt, non negociorum.

Enim vero militiam ipſam grauem, infructuoſam: denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimari. hinc veſtem, arma, tentoria, hinc ſæuitiam centurionum, & vacationes munerum redimi. at hercule verbera, & vulnera, duram hiemem, exercitas æſtates, bellum atrox, aut ſterilem pacem, ſempiterna.) hæ querelæ haut vanę iuſtiùs à noſtris militibus vſurpari poſſent. Veteres certa ſtipendia, prædę partem, munera ducum, Imperatorum donatiua habebant; noſtri poſt ſanguinem fuſum, poſt truncos artus, cùm non egenę tantùm vitæ ſubſidium, ſed & pręmia fortitudinis ſuę inuidenda meriti eſſent, ſtipem oſtiatim pe-

tentes conſpiciuntur. Lachrimabile & miſerandum hodiernę militiæ dehoneſtamentum! infelix documentum ingratitudinis Principum! Et nihil ominus vbi primum ſtrepit tympanum, concurrunt miſelli, ignoti inter ſe ignorantesque; purgamenta vrbium ſuarum, guloſi, maximi mulierum męchi, laborum fugientes; & nomina ſua in militiam profitentur; non ſanè quòd alios pręda onuſtos domum reduces viderint, (quippe maxima pars aut in illo carnis humanę macello cęditur, aut nudo corpore, detritis tegminibus, & gladio in ſcipionem mutato redit) ſed ſiue fatali vecordia, ſiue ignauia eunt; non in hoſtem, ſed *hoſpitibus tantùm metuendi* (*Tacit.* III. *hiſtor.*) & in ruſticorum gallinaria egregiam pugnam edituri.

Peteretque militibus miſſionem ab ſexdecim annis. cætera mandaturos vbi prima prouiniſſent.) Prudenter in hoc quidem militum vulgus. Inconſulti hominis eſt, plura ſimul petere. Præterquam enim, quòd, qui rogatur, offendi poteſt, in eius quoq; arbitrio erit, ex multiplicibus precibus, negatis, quę profutura, leuiora concedere. (*Bocc.* II. *c.* LXXXI.)

Ad terrorem cæterorum adfici verberibus) quæ remedia ſint in rebelliones, alibi tradidi.

Triſtiſſima quæque maximè occultantem) Neceſſaria cladium & rerum aduerſarum diſſimulatio eſt. Solet enim vulgus improſperis æquè ac proſperis immodicum, ſpe, metu turbari; principi, magiſtratibus caſus, etiam qui nulla humana ope prouideri potuerunt, adſcribere: tributa bellorum neruos, recuſare. Quæ vt

viten-

vitentur, & recentibus conſilijs lapſa reſtaurentur, neceſſarium eſt, ſupprimere atrocia. De Galliæ quibuſdam ciuitatibus Cęſar teſtatur (VI. *de bell. Gall.*) habere legibus ſancitũ, ſi quisquid de Rep. à finitimis rumore aut fama acceperit, vt ad magiſtratum deferat, neue cum alio communicet; quòd ſępè homines temerarios atq. imperitos falſis rumoribus terreri, & ad facinus impelli, & de ſummis rebus conſilium capere cognitũ ſit. Magiſtratus, quæ viſa ſunt, occultãt, quæq. ex vſu iudicauerint, multitudini produnt. Alexander quoque Magnus dicitur accepta clade mortem denunciaſſe his qui acta vulgaſſent. (*Q. Curt.* VII.) Et Scipio ab Syphace legatos, fruſtrà auxilium à ſuo Rege expectari nunciantes, eadem lętitia excepit & dimiſit, ac ſi optata nunciaſſent; ita vt milites in propinquo auxilia eſſe, & legatos reuerti, vt maturarent, arbitrarentur. (Liu.) Aliud exemplum ſuppreſſi de infelici Africana pugna, & nece Sebaſtiani Regis nuncij extat apud Coneſtaggium in hiſtoria belli Luſitanici (lib. II.) Ita tamen mala diſſimulanda ſunt, vt interim remedia malorum quærantur. Secus ſi fiat, taciturnitas malorum nutrimentum erit: vt eam vocat caſtiſſimus amorum ſcriptor. (*Heliodor. IV. Aethiopic.*) Quemadmodum Vitellius, fractis ad Cremonam ſuis partibus, nuncios cladis occultans, ſtulta diſſimulatione remedia potiùs malorum, quàm mala diſtulit. Conſultanti vires ſupererant, ſpeſq;: ſed è contrario læta omnia fingens, falſis ingraueſcebat. (*Tac.* II *hiſtor.*)

Addendum hic eſt illorum Principum conſilium, qui literas hoſtium, quibus militum ciuiumue fides ad ſce-

lus

lus ſolicitabatur, ſupprimere tutiùs iudicarunt. Sapienter omninò! Etſi enim ſatis beneuolentię & fidei ſuorum confidat Princeps: tamen non ſunt imbuendę aures promiſſionibus, & corruptionibus. Patet vel vnius inſidijs vita; nihil nefas auaritiæ eſt. Quod ſi verò pluribus innotuerit proditionis merces, in parte conſilij erit Eumenis Regis factum. Epiſtolæ ſparſę erant totis caſtris, quibus, qui Eumenis caput ad Antigonum detuliſſent, maxima prœmia definiebantur. Eumenes vocatis ad concionem militibus primò gratias egit, quòd nemo inuentus eſſet, qui ſpem cruenti prœmij fidei ſacramento anteponeret. deinde callidè ſubnectit, confictas has à ſe literas ad experiendos ſuorum animos. Hoc facto & in præſens dubios fidei deterruit, & in futurum prouidit, vt, ſi quid tale accidiſſet, non ſe ab hoſte corrumpi, ſed à duce tentari arbitrarentur. (*Iuſtin.* XIV.)

Nullis certis mandatis) Varij adeò, & incerti rerum euentus ſunt, vt plerunq. paruis ſucceſſibus maximarum rerum momenta vertantur, quæ nullis humanæ prudentiæ ratiocinationibus anteuideri queunt. Vt indè ſatius ſit, miniſtros Principum nullis certis mãdatis ex re capturos conſilium ad negocia dimitti. Quod in bello, ducibuſq. maximè opus eſt. C. Cæſaris hæc apud Dionem (lib. XXXVIII.) verba ſunt: quibus domi ſedentibus mouetur bellum, ita vt querelę initio per legationes fiant; vtiq. tunc neceſſe eſt, de eo deliberari, & ſciſci, deinde exercitus & imperatores mitti: ſed quæ iam egreſſis eductiſq. copijs bella exoriuntur, ea non in diſceptationem adducenda, ſed tanquam ipſa ne-

ſa neceſſitas approbauerit, iuſſeritq́. antequam ingraueſcant, prçoccupanda ſunt. Hoc modo Romæ poſtquam interueniente Scto populus bellum ſemel decreuiſſet, eius adminiſtrandi poteſtas Conſuli tradebatur: Senatus ſibi pacis tantùm firmandç ius reſeruabat; cætera in imperatoris poteſtate erant; dimicare, aut abſtinere pugna, obſidere vrbes, ſoluere obſidia, & quæ ſunt his ſimilia. Itaq́. Cæſarem Tranquillus ſcribit, regibus atq; prouincijs per terrarum orbem alijs captiuorum millia dono obtuliſſe, alijs citra Senatus populiq. auctoritatem, quò vellent, auxilia ſubmiſiſſe. (*Suet. in Jul.* c. xxviij.) Quod ſi Senatus conſuli ſe ab Imperatoribus de ſingulis belli actibus voluiſſet, minore vtiq; cura & induſtria ea curaſſent, quæ ad victoriam faciebant. quòd & rei benè geſtæ gloriam & cladis infamiã cum Senatu communem habituri fuiſſent. Et cùm nulla minùs, quàm, qua putatur, via procedat bellum; (*Thucyd.* 1.) & multa, quæ nunc non apparent, ex interuallo bellum aperiat: (Liu. xxviij.) euidens eſt, neminem de emergentibus caſibus commodiùs rectiùſq́. ſtatuere poſse, quàm qui præſens negocijs intereſt: amittiq́. rerum gerendarum occaſiones, ſi hinc inde mittendo Senatus aut Principis exquiratur voluntas. Olim in Rep: Florentina & Venetijs hodiè (*P. Juſtinian. vi. hiſtor. Venet. Thuan. XLVII,*) qui ad bellum mittuntur non ſuis relinquuntur conſilijs: ſed arbitrium de ſumma re certis finibus circumſcriptum domo ſecum afferunt in caſtra; vt ſçpè ne quidem tormenta bellica illi ad feriendos muros, vel alio loco, modoue alio collocare audeant, quàm quo mandatum ipſis eſt: nec niſi gra-

ſi grauiſſima defuncturis pœna iuſſa Senatus tranſcendere licet. Quod vt ſalutare eſt in iſto Optimatum ſtatu, ita egregias benè gerendæ rei occaſiones sępè corrumpit. In populari ſtatu tardior adhuc conſultantium conſenſus, & ex eo difficilior placitorum exſecutio eſt. Res gerendæ hęc duo, celeritatem & ſilentium poſcunt; quorum vtriq. inimica eſt multitudo. Florentini pro huius mali remedio habuerunt, ex omni ciuium numero præſtantes aliquot viros deligere, futuros rerum & conſiliorum bellicorum arbitros, ne ſingula ad multitudinem referendi neceſsitas eſſet. (*Leon. Aretin. in hiſtor. Florent.*) Et Senis aliquando xviij. Viri cum liberrima poteſtate conſtituti, qui belli negocia procurarent. (*Orland. Malauol. 1 v. hiſt. Sen.*)

Magna apud Tiberium auctoritate, rector iuueni, & cæteris periculorum oſtentator) Varia ſunt artium vitæq; genera, quorum quodq. ſuos habet cultores ac veluti myſtas. Peritus quis eſſe poteſt artis medendi, aliarum rudis: & qui ſcitiſsima carmina ſcribit, eum artium Reip. gerendæ imperitum eſſe, haut rarum eſt. Pręcipua igitur Regum cura eſſe debet; quemq. miniſtrorum ijs adhibere negocijs, ad quæ natura & inſtitutione facti ſunt: exemplo Conſtantij Imperatoris, qui neminem in regia rebus gerendis repentinum adhibuit, ſed qui poſt decennium officiorum magiſterium, vel largitiones vel ſimile quippiam eſſet recturus, apertiſsimè noſcebatur. Et valdè rarò contigerat, vt militarium aliquis ad ciuilia regenda transiret; contraq. non niſi puluere bellico indurati præficiebantur armatis. (*Ammian.* XXI.) Et vt hic laudem, ita notam meruit

Lu-

Ludouicus XI. Francię Rex, quòd Sartorem pro Feciali, pro legato tonſorem, Medicum pro Cancellario haberet: (*Bodin.* VI. *de Rep.*) Conſtantinopoli Pontifex aliquando fuit (Patriarcham dicunt) literarum & omnis ſcientiæ adeò rudis, vt ne elementa quidem literarum pingere ſciret: ſed quòd Oeconomicæ ſolertiæ magiſter erat, & agros colere, plantare arbores, curare vineas, ædificia ſcitè ſtruere norat, & quicquid granaria, quicquid cellas vinarias implet, ſolertiſſimè procurabat, ſummo ſacerdotio dignus fuit iudicatus. peſſimo errore! (*Niceph. Gregor.* VII.) Ludouicus Sforzia callidiſſimus alioqui Princeps, in eo tamen turpiter lapſus eſt, quòd Galeatio Sanſeuerino perito vtiq; equorum domitori, ſed inexperto duci exercitus & belli contra Galliç Regem curam commiſit. Quaſi idem ſit, generoſum tractare equum, aut in ludicris certaminibus haſtam frangere; & exercitibus præeſſe. (*Guicciard.* IV. *hiſtor.*) Qui error etiam in Eugenio Papa notatur, quòd Balthaſaris Offidani opera in maximis pace belloq. negocijs vteretur; hominis nulla neq. prudentię neq; virtutis laude inſignis, quàm quòd, quo tempore Eugenius vrbe profugerat, ipſe Hadriani molem cuſtodiuiſſet. (*Pigna* VI. *hiſtor.*) Carolus V. Imperator ſuarum in Italia partium fortunam penè euertit, quòd Didacum Mendozam, ſumma àpud ſe gratia, ſed imparem omninò tanto oneri rerum Italicarum procurationi admouit: documento Principibus, quàm perniciosus ſit illorum error, qui in eligendis miniſtris magis gratiam quàm virtutem & meritum ſpectant. (*Jo. Baptiſt. Cin.* III. *de vita Coſmi.*) Sebaſtianus Luſi-

taniæ Rex ab illis qui pueritiam, & iuuentam eius rexerant, præter temeritatem & nimiam ſui confidentiam nihil didicerat. Se ſolum mirabatur; ſuas opes vireſq. magnifaciebat. (v. *Coneſtag. in hiſtor. belli Luſit. Traian. Boccal. cent. 1. c. Liv.*) Imprudens iuuenis, & non niſi magiſtris ſuis tractabilis, negociorum, caſuumq́. humanorum ignarus ſegni numero, quem armis onerauerat, & monachorum aliquot audacia Mauros debellari poſſe rebatur. Exemplum cæteris Principibus, non de ſchola homines (quibus præcipua cura eſſe debet, intimare Principibus cœleſtis iræ timorem, commendare religionis cultum, expellere animis cupiditates, quæ Reges, ac Principes ſummis illecebris pręmijſq. inuitant ad peccandum; non è cathedra in tribunal, ex ſuggeſtu in publicorum negociorum curam inuolare, & regnandi pręcepta præſcribere, quæ in ſcholis tantùm libriſq. ab omni negociorum vſu ſemoti contemplari aſsueti ſunt) non hos, inquam, ſed egregiæ fortitudinis duces, & expertæ prudentię Senatores eſſe, à quibus Principum adoleſcentia ſit regenda.

Illi, quoties oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis ſtrepere: rurſum viſo Cæſare trepidare.) Cauſa & Imperatorum maieſtas magna ſæpè in bellis momenta ſunt: & rebelles, quantumuis potentes, cùm ad ſuæ militiæ ignobilitatem reſpiciunt, animos demittunt.

Cùm arbitrium Senatus & patris obtenderet) Familiaris Principibus ars eſt, temporis lucrandi cauſa pacem, fedus, tranſactionem *ſpecioſis & irritis nominibus iactare:* (*Tacit. 11. hiſtor.*) homines ſuos mittere; qui vbi inne-

xis

xis ſtudio difficultatibus,aut conceſſis leuioribus negocium eò vſq. protelauerint, vt interim licuerit Domino prouidere rebus ſuis, cùm ad cauſæ caput ventum eſt, non poſſe de eo ſine nouo mandato agere,aiunt. Quomodo Carolus V. Imp. amicorum federatorumq. deſideria sępè fruſtratus eſt, quòd illorum poſtulatis ſine Ordinum Imperij auctoritate ſatisfieri poſſe negaret. Vbi largiri flagitioſum,& negare periculum eſt; differre remedium eſt. Cætera dixi ad lib. IV.

Quòd is ante alios ætate & gloria belli firmare Druſum credebatur.) Id fatum eſt omnium, qui in aulis plurimum auctoritatis habent, vt, ſiue quòd ita credant homines, ſiue quòd ipſum Principem incuſare, plenum periculi arbitrentur, omnium facinorum reos agant gratioſos.

Vt ſunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſa ſemel mentes) Nulla res multitudinem efficaciùs regit, quàm ſuperſtitio; alioquin impotens,sęua,mutabilis,vbi ſemel religione capta eſt, meliùs vatibus, quàm ducibus paret. (*Q. Curt.* IV.) Hoc philtro dementarunt ſubiectos ſibi populos Numa Pompilius, (*Lactant.* I. *diuin. inſtit.* XXij.) Scipio Africanus,L.Sulla,Q. Sertorius,Minos,Piſiſtratus,Lycurgus,Zaleucus,quos apud Valerium (I.c.II.) legimus, qui cum Dijs Deabuſue conloquium conſortiumq́. fingebant. Midas quoq. Phrygiam religionibus impleuiſſe dicitur, quibus tutior omni vita, quàm armis fuit. Sanè Polybius (lib. VI.) ridet ſuperſtitiones, quas tamen ad retinendam in officio multitudinem accommodatiſſimas eſſe cenſet. Non putandum eſt, inquit idem (lib. X.) Lycurgum adeò fuiſſe religio-

 ſum,

ſum, vt in omnibus Apollinis conſilio vteretur, neq. Scipionem ſomnijs & Deorum colloquijs inſtructum fuiſſe: ſed hæc illi finxerunt, quòd ſine Deorum auſpicijs populum periculoſa auſurum, & paradoxis fidem adhibiturum non credebant. Quod ſi tanta vanæ & falsæ ſuperſtitionis vis eſt, vt miſeros mortales ea luſerint antiqui Principes, legumq. latores, vel ipſe potiùs malus dęmon; quid non faciat in animis noſtris vera noſtra, ſanctaq. religio? Sanctus ille terrarum ac ſyderum auctor, ipſe Vnigenitus Summi Patris Filius à Spiritu Sancto in Virginis vtero conceptus mortalitatis miſerijs ſpontè ſubiectus deniq. ſua morte (immane redemptionis pretium!) *in peccatis mortuis*, & ſub Diaboli regno captiuis, vitam & libertatem peperit; ſibiq́. æternorum aliquando gaudiorum, regniq. cohæredes adſciuit. Hæc religio, hæc immenſi beneficij conſcientia non dulci amoris oeſtro abripiat humanas mentes? non irrequieta quadam cupiditate nos teneat placendi tàm magno amatori, tàm benefico patri? non pro cultu illius, pro aris tuendis in pulchra vulnera, decoramq. mortem ruamus? Non humanæ fortitudinis, ſed à Deo inſpiratæ conſtantię fuerunt, quæ, qui primi poſt Chriſtum vixerunt, pij homines pertulerũt. Priùs carnifices tormenta defecerunt, quàm ipſos conſtantia. Ad equuleos, ad gladium, crucemq. & cæteris mortalibus horribilia ſupplicia ipſi feſtinantes contendebant; calcantes abdicanteſq. è contrario, quę homines habent preciosiſſima, honores, opes, gratiam cęteraq. quibus ambitio aut auaritia precium fecerũt. Hæc ſola, veraq. religio rectrix eſt humanę vitæ, iuſti

iniu-

iniuſtiq. norma, perturbationum gubernatrix, frenum in proſperis, in aduerſis ſolatium, ſpes in dubijs, vnica deniq. mentis domina. Cæca Gentilium ſuperſtitio, falſæq. religiones, vt primo impetu à credulis promptè recipiuntur; ita ij alijs, qui eundem hamum obijciunt, capi faciles ſunt. Qui enim ſemel erroribus credere aſſueuerunt, vani, mutabiles, infidi recentiſſimo cuiq; verſabiles animos applicare ſolent. Ex diuerſo noſtra religio vni firmiſſimo fundamento IESV Chriſto inædificata intellectum ab errorum tenebris, volũtatem à prauorum affectuum tyrannide liberat; deniq. ſola homini veram erga Deum pietatem, in ſuperiores reuerentiam, in æquales amorem atq. beneuolentiam infundit. Et abſq. hoc vinculo eſſet, quo hominum ſocietas maximè continetur: nec ferro, nec cętera pœnarum acerbitate ſatis coercita foret improborum licentia, aut tuta innocentia. Calliditas aut potentia peccantium omnia iudicia aut eludant aut perfringant: conſcientia & cœleſtium minarum metus cohibent. Quis enim putet, Sanctum Numen, quod omnium eſt origo virtutum, & fas rectumq. mortalium animis ingenerata ratione præſcripſit, ijs vitijs delectari, quibus paſſim naturam corrumpimus? Non poteſt hanc, quam cernimus, legem naturæ dediſſe niſi iuſtiſſimus auctor: iuſtus autem ille non erit, ſi feret abire impunè tot ſcelera. Vbi igitur amor recti, & ambitus gratię diuinę tetigit animum: nihil illi antiquius eſt, quàm recedere à vitiorum periculis, iam tot mortalium exitio infamibus. Carolus Magnus Imperator (exẽplo monſtrandum eſt, quod de religionis vi dixi) cùm Sa-

xonum peruicaciſſimos animos, & nulla vnquam vi, nulla pœnarum ſeueritate fractos (exempli cauſa vna vice ad terrorem cæteris inijciendum quatuor mille, & quingentos, eoſq́. deditiios ſeuero & atroci ſupplicio ſuſtulerat) mollire non poſſet; non, vt priùs, præfectos ijs impoſuit, qui regiam poteſtatem ac vim referrent: ſed vt quamq. partem bello denuò deuicit, Epiſcopis à ſe creatis, hominibus pijs ac religioſis aſſignauit, qui & docerent populum, & auctoritate potiùs ac nomine venerando, quàm imperij ſpecie preeſſent. Succeſſit conſilium: & ferro indomiti religioni ſuccubuerunt. *(Vbbo Emm. IV. hiſtor. Friſic.)* Et ab omni æuo bellorum quamtumuis impiorum cauſam prætenderunt homines, religionem. Sua quiſq. arma ſancta prædicat, ſuam cauſam religioſam. Deus, pietas, cultus diuinus prætexũtur. Quibus ſanctis nominibus hodieq; multi vtũtur non alio fine, quàm vt vnius populi animos diuidant, inimicos debilitent, in ſocijs Regnis ſibi factiones parent, & animum & amorem alij debitum ſibi furentur. Ferdinandus Aragonius Hiſpaniæ Rex omnes ſuas cupiditates colore religionis texit. *(Guicciar. xii. hiſtor.)* Pipinus translato à Merouæi ſtirpe in ſe Franciæ regno; vt non magis inuictas ipſius vires formidarent populi, quàm religioné reuererentur, Stephanum Romanum Pontificem, à quo coronaretur, inungereturq. Roma in Galliam traduxit. *(Paul. Aemil. lib. II. de reb. geſt. Franc.)* Apud Turcas caput ac princeps religionum Muphtis eſt à Rege delectus. Is magnam obtinet auctoritatem. illum tanquam oraculum adeunt. Et quamuis præcipiendi atq. imperandi ius nul-

lum

lum habeat: tamen cuiuis ex lege illum conſulere licet. Breui reſponſo in oraculi modum, quid cenſeat, ſignificat; tantumq. in eo ponderis eſt, vt illi contradicere ſit nefas. Grauiſſimis de rebus, quæ ad ſummam imperij pertinent, Rex iuſticiæ ac religionis opinionẽ affectans ab illo ſententiam poſcit: vt religione tactos populos ad ea, quæ animo meditatur, conficienda faciliùs flectat: licet is aſſentando plerunq. propensione Principis explorata, eam, quæ placere poſſit, ſententiã teneat. (*Lazarus Superant. in Ottom. M. Anton. Gratian. lib. 1. de bello Cypr. Andr. Mauroc. IV. hiſtor. Venet.*) Sed hęc religionis improba oſtentatio non eſt noua. Ita enim Ieroboanum Regem nouam introduxiſſe religionem ſacri libri tradunt, ne templi Hieroſolymitani, & antiquę religionis maieſtas populos, qui ad ipſum deſciuerant, regi ſuo reconciliaret. (III. *Reg.* XII.) Et initio belli Peloponnesiaci ſacrilegij Athenienſium vindices ſe profeſsi ſunt Lacedęmonij. (*Thucid.* I.) & Philippus Macedonię Rex, dum velut è ſpecula libertati ciuitatum Græciæ inſidiatur, auidè arripuit Phocenſium ſacrilegium, & expeditionis contra illos à ciuitatibus cęteris ſibi datum ſummum imperium; non tàm ſceleris vltionem expetens, quàm occaſionem quærens, qua victos victoreſq. pariter ſuo imperio ſubijceret; quod & obtinuit facilè. (*Juſtin.* viij) Et hoc quidem religionis mercimonium in profanis Ethnicorum regibus prudentia videri poſsit; Chriſtianos autem Principes ea decet ſententia; timorem & amorem DEI OPT. MAX. felicisſimam eſſe gubernandi populos artem; neq. sine vltimo ſcelere no-

mine

mine diuino abuti licere ad tegendas ambitionis & auaritiæ nefarias artes.

Et quæ caſus obtulerat, in ſapientiam vertenda ratus. Omninò ſimile eſt, quod, qui noui Orbis hiſtoriam ſcripſere, tradunt: Chriſtophorum Columbum populis illis, cùm lunæ defectionem prçuidiſſet, cœleſtis irç formidinem inieciſſe, eoſq. ſibi in omnibus obtemperantes feciſſe. Eſt viri, & ducis non deeſſe fortunæ prçbenti ſe, & oblata caſu flectere ad conſilium. (*Liu.* XXXVIII.)

Et ſi qui alij bonis artibus grati in vulgus. & paullò inferiùs. *commotis per hæc mentibus & inter ſe ſuſpectis tyronem à veterano &c.*) has & alias ſed-andarum ſeditionũ artes congeſsi ad lib. IV.

Fortioribus remedijs agendum) Benè conſultum hoc quidem in caſu; cùm militem ſuperſtitio vrgeret, & per Druſi artes illi ſuſpecti diuiſiq. inter ſe eſſent, vt non facilè denuò coituri viderentur. Cæterùm falli ſçpè vehementiorum ſuaſores conſiliorum, ex ijs conſtat, quæ dixi ſupra ad verb. ne ipſis quidem, qui fecere laudatas &c. Certè Blæſus, cùm quoſdam ad terrorem cçterorum adfici verberibus, claudi carcere iuſsiſſet, flagrantiorem inde vim fecit, & plures ſeditioni duces dedit. Valtherus Athenarum Dux; Florentinorum tyrannus, cùm in ſe coniuratum reſciuiſſet, vnum ex ſuſpectis comprehendi iuſsit. Vnde cæteri arreptis armis illum vrbe eiecerunt. Gulielmus Pazzus, cùm Aretinos defectionem parare præſenſiſſet, non libratis ſuis aut rebellium viribus inermis Aretium profectus, cùm ex coniuratis vnum carcere claudi iuſsiſſet, à cæteris

teris ipſe captus eſt.

Sublatis ſeditionis auctoribus.) v.s.ad verb. ne ipſis quidem qui fecere laudatas.

Terrere, ni paueant &c.) Plebs aut humiliter ſeruit, aut ſuperbè dominatur. *(Liu. lib.* XXXIV.)

Veniſse tempus, quo veteranis etc.) Hæc ſeditio ex iiſdem, quibus ſuperior, cauſis cœpit, quòd mutatus Princeps licentiam turbarum, & ex ciuili bello ſpem præmiorum oſtendebat: & quòd audito Auguſti fine, & initijs Tiberij duces ob iuſticium aut gaudium intermiſerant ſolita munia. Vt indè ſuperiores notæ hic nos à nouo labore ſubleuare poſſint.

Sua in manu ſitam rem Romanam &c.) v. quæ dixi ad (lib. IV.)

Id militares animos altiùs coniectantibus præcipuum indicium magni atq. implacabilis motus, quòd neq. diſiecti vel paucorum inſtinctu, ſed pariter ardeſcerent, pariter ſilêrent; tanta æqualitate & conſtantia, vt regi crederes.) Piraticum bellum à Pompeio Magno confectum glorioſiſſimis eius facinoribus connumeratur, quòd piratæ certis legibus inter ſe adſtricti, & vt Dio Caſſius ſcribit, veluti Remp. quamdam habebant. Et ſuperiori ſeculo magna atq. implacabilis militum Hiſpanorum in Belgio ſeditio habita, cùm illi diſtributis munijs caſtrenſibus ſub certis ducibus leges ordineſq. ſibi ſtatuerent; quib. inter ſe obligarentur.

Quanto ſummę ſpei proprior, tantò impenſiùs pro Tiberio niti) Ambigo, bonitate & certo animi conſilio, an metu recuſauerit imperium Germanicus. Vt ſanè ab omni crimine abfuerit, non tamen ita ſe geſſit, vt non

ſuſpectare de eo Tiberius debuerit. Ciuile ingenium, mira comitas, indulgentia, liberalitas Cæſaris virtutes fuere; (ſi tamen virtutes ſunt, quibus patriæ libertatem ſubuertit.) quas in Germanico Tacitus & alij laudant. Aſperum eſſe, ſeuerum, inexorabilem militaribus flagitijs Hannibal, Corbulo, alijq́; quorum intemerata fuit fides, duces prætulerunt. Cùm in Orientem Germanicus a notis exercitibus traductus eſſet, multa tùm quoq. grata in vulgus vſurpauit; ſine milite incedere, pedibus inte&tis, & pari cum Græcis amictu. Quid? quòd contra Auguſti inſtituta, non ſponte Tiberij, Alexandriam introijt? (*Tac. infr. lib.* 11.) quod Agrippina compreſſit ſeditionem, cui nomen Principis obſiſtere non potuit? non ſimplices eæ curę vbi femina manipulos interuiſit, ſigna adit; largitionem tentat. (*infr. hoc lib.*) ſuſpecta quoq. popularitas fuit, ambitiosè filium ad concilianda vulgi ſtudia gregali habitu circumferre, Cæſaremq́; Caligulam appellare. Deniq. capitalis imprudentia fuit, de ſuo miſſionem, ſtipendia, prȩmia militibus largiri, quæ non accipi niſi a Principe, aut Principis nomine par eſt. Vt inde Proculus quidam apud Ammianum Marcellinum (*lib.* xv.) Syluanum neceſsitate compulſum principatus inſignia ſuſcepiſſe ex eo arguat, quòd paullò antè donatum ſtipendio militem, Conſtantij Imperatoris nomine allocutus ſit, fortis eſſet & fidus. vnde apparuiſſe, ſi præſumere fortunȩ ſuperioris inſignia conatus eſſet, auri tàm graue pondus daturum fuiſſe vt ſuum. Iulianus quoq. quod petenti cuidam gregario, vt barbam detonderet, dediſſet aliquid vile, calum-

lumnias multorum effugere haut potuit. (*Ammian. XVII.*) Deniq. Conſaluus Magnus, quòd præmijs & largitionibus fauorem Regi debitum ſibi quæsiuiſſet, gratia illius excidit. Vt non vano metu Tiberius, si caſus daretur, auſurum Germanicum ſuſpectare potuerit: qui cùm Galliæ, Hiſpaniæ, Italia, quod cuiq; promptum, arma, equos, aurum offerrent, armis modò & equis ad bellum ſumptis, propria pecunia militem iuuit. Fidus ſanè fuerit: prudens certè non fuit, qui tantas affectati imperij ſuſpiciones præbuit, aut cùm ſemel cœpiſſet, non compleuit. Omne consilium tepidum in iſto caſu capitale eſt; *& periculoſius audere, quàm deprehendi. Nullus in eo conſilio cunctationi locus eſt, quod non poteſt laudari niſi peractum* (*Tac. I. hiſt.*) *Priuatis cogitationibus regreſsus eſt: & pront velint plus minuſue ſumitur ex fortuna. Imperium cupientibus nihil medium inter ſumma aut præcipitia.* (*Tac. II. Hiſt.*) Regna non in rem actione ciuili vindicantur, non tribus Prætoris verbis adiudicantur, ſed cruentis plerunq. iudicijs repeti ſolent: in quibus actio bellum eſt; iudex gladius; probatio victoria; ſententia deniq. & rei iudicatæ exſecutio mors aut ſeruitus. Alij homines vt veſtes, sic honores & dignitates, impunè induunt, exuuntq.: regna non nisi cum vita deponuntur. In ſolium intrantes caput inferunt: inde nisi protractus pedibus efferri non poteſt.

Arguere Germanicum omnes, quod non ad ſuperiorem exercitum pergeret) Et fortaſsis ſeditioſus exercitus hoc modo a Duce velut pro derelicto habitus, agnito dedecore ad ſanitatem rediiſſet. Certè Alexandro Magno simile huic consilium proſperè ſucceſsit. Poſt-

quã enim à ſeditioſis cognitũ eſt, Perſis ducatus datos, barbaros in varios ordines diſtributos, atq. Macedonica ijs impoſita nomina, ſe verò ignominioſè penitus reiectos eſſe, non iam ampliùs conceptum animis dolorem perferre potuerunt; ſed concurſu in regiam facto, interiori duntaxat retenta tunica, arma ante ianuam, pœnitentiæ ſignum, proiecerunt; ac præ foribus ſtantes intromitti ſe, ſibiq; ignoſci ſuppliciter atque flentes orabant, vtq. Rex ſupplicijs ſuis potiùs ſaturet ſe, quàm contumelijs. ipſos niſi venia impetrata non diſceſſuros. (*Quint. Curt. x.*) Alphenus Varus præfectus caſtrorum in exercitu Vitelliano ſeditionem militum compreſſit, vetitis obire vigilias centurionibus, omiſſo tubę ſono, quo miles ad belli munia cietur. Inde torpere cuncti, circumſpectare inter ſe attoniti, & idipſum, quod nemo regeret, pauentes, ſilentio, patientia, poſtremò precibus ac lacrymis veniam quęrebant. (*Tacit. II. hiſt.*) Iulianus Cæſar turbas militares minitando diſceſſurum ſe ad vitam priuatam, ſedauit. (*Amm. lib. xxv.*) Deniq. ipſe Germanicus, cùm vxorem tantùm & filium in Treueros mittere pararet, mouit truces militum animos. *Nihil æquè flexit*, ait Tacitus, *quàm inuidia in Treueros, &c.*

Quia plerunq. ad concilianda vulgi ſtudia eo tegmine pedum induebatur.) Nihil pręter virtutem & vitium magnoperè nos moueat in noſtris vel exteris gentibus. Ridemus quidem plerunque aliorum populorum veſtes; ſcilicet nec dum ex animo imagine noſtræ conſuetudinis deleta. Sed cùm ipſo tempore ijs placemur: apparet non ipſo vitio, ſed ignoratione noſtra diſpli-
cuiſ-

cuiſſe primùm viſa. Hominis igitur prudentis eſt, tranſire in mores & veſtitum illorum, cum quibus verſatur. Et indè laudatur Alcibiades in veſtiendo, conuiuando, conuerſando accommodaſſe ſe genti, cũ qua erat; hacq. comi facilitate gentium regumq. amorem ſibi conciliaſſe. Vbi Athenis degebat, iocis, ludis, equis domandis, & reliquæ vrbanæ lautitiei ſtudebat: Lacedæmone, quicquid molle fuerat, in Spartanam duriciem mutabat. Cum Thracibus pugnando & bibendo vitam agebat. Apud Perſas deliciis & luxu nulli cedebat. Hippolitus Medices Clementis VII. Pontificis in bello Hungarico legatus Hungaris peracceptus erat, quòd interdum equo ad ipſorum morem inſtrato, ipſe quoq. Hungaricè veſtitus, obequitaret.

Pœnas de ſingulis in hunc modum exercuit.) Iſte mos puniendi noxios per commilitones noſtro ęuo reductus videtur. Solent enim rei plerunq. à commanipularibus ſclopetis traiici. militari vocabulo *archibugiare* vocant. Iſtius quoq. bellici moris apud Ammianum mentio fit, (*lib.* XXIX.) his verbis: priſco more militibus dedit occidendos.

Vt auellerentur caſtris) ſimili conſilio Alexander Farneſius ſedata periculoſa illa Hiſpanorum militum ſeditione, eos confeſtim in Galliam auxilio federatis miſit, ne reliqua quoque caſtra contagione inficerent.

Vbi auaritiam aut crudelitatem conſenſu obiectauiſſent, ſoluebatur militia) O ſalubre inſtitutum! quod ſi ſeruarent non in caſtris modò, ſed & togatis officiis noſtri Principes, nę pauciores habituri eſſent, furti, peculatus,

latus,& concuſſionum reos iudices & præfectos. Sed alibi locus commodior erit dicendi, quibus remediis iudicantium prauitas coerceri queat.

Immotum aduerſus eos ſermones, fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neq. ſe remq. publicam in caſum dare) Prudentis eſt, non modò non periculis & labore, ſed nec infamię timore & vanis rumuſculis à conſtantia dimoueri. Stultus meritò haberetur, qui Iulio menſe iter faciens non ferret locuſtas ſtridentes. Hoc intuitu apud Thucydidem (lib. 1.) Archidamus ſuos Spartanos laudat, quòd eorum, qui adulationibus laudibuſq. eos ad pericula concitarent, blandimentis non mouerentur: nec eorum, qui pudore illos & doloris ſenſu inflammare tentent, verbis à propoſita morum conſtantia dimouerentur. Quincti Fabij præcipua laus eſt, quòd quamuis vulgi rumoribus timidus & ignauus argueretur, tamen à ſententia, qua cunctando Hannibalem vinci poſſe ſperabat, abduci ſe minimè paſſus eſt. Memorabilia ſunt verba, quibus Æmilio Coſ. ad bellum proficiſcenti, aduerſus ſiniſtram interpretationem firmitudinem perſuaſit; Duobus ducibus, aiebat, vnus reſiſtas, oportet. reſiſtes autem, aduerſus famam, rumoreſq. hominum ſi ſatis firmus ſteteris: ſi te neq. collegæ vanagloria, neq. tua falſa infamia mouebit. Gloriam qui ſpreuerit, veram habebit. Sine, timidum pro cauto, tardum pro conſiderato, imbellem pro perito belli vocent. Malo te ſapiens hoſtis metuat, quàm ſtulti ciues laudent. Et ab tali conſtantia profecta ſunt illa Quinctii Cincinnati verba: Vellem equidem vobis placere, Quirites, ſed multò malo, vos ſaluos

eſſe,

eſſe, qualicunq. erga me animo ſitis futuri. Militum maximè liberioribus vocibus dux ſuccenſere non debet. Etsi enim vel in agmine deficientis, & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo ęgri aliqua vox aſperior eſt excepta: merentur tamen fortibus factis, vt ea debeat dux tempori magis imputare quàm animo. Cùm quid accidit triſtius, omnes rei ſunt; corporibus ſuis, quæ vtiq. non oderunt, infeſtas admouent manus: parentes liberis ſi occurrant, & ingrati & inviſi ſunt. Contrà cùm donis onerantur, cùm prœmiis onuſti reuertuntur, quis ferre militares animos poteſt? quis illam alacritatem continere? Militantium nec indignatio nec lætitia moderata eſt. Ad omnes affectus impetu rapiuntur; vituperant, laudant, miſerentur, iraſcuntur. Sed omnes cogitationes, omnes inter ſe loquentium voces, ſignum tuba datum componit. In ſuos quiſq. ordines currit; & quicquid irarum in tabernaculo conceptum eſt, in hoſtium effunditur capita. Et propterea Ioannem Comnenum contemptu & ignorantiæ ſimulatione militum murmura proſecutum ſcribit Nicetas Choniates. (1. *Annal.*) Cæterùm de tota hac queſtione, num Principi conueniat ferre de ſe loquendi libertatem, doctiſſimi Fratres tractant, Scipio & Albericus Gentiles; alter in diſputatione ad titulum Codicis Iuſtinianei, *Si quis Imperatori maledixerit*: alter in ſecundo de Coniurationibus. Quibus adde Cremutii Cordi orationem apud Cornelium noſtrum. (IV. *Annal.*) Variè enim, vt Principum ingenia vel mitiora fuere, vel ſeueriora, linguę violentia, temeritaſq. verborum

borum vel contempta vel punita fuit.

Non omittere caput rerum) Erat Roma caput & ſedes Imperij orbis æterna. (*l.* 111. *C. de Coſs.*) Vnde ab Ammiano Marcellino Vrbis æternæ glorioſo inſignitur titulo: à Martiali terrarũ Dea gentiumq́. à Tullio tertia Catilinaria arx gentium; in diſſertatione Hadriani Imp. & Epicteti, fons imperij orbis terrarum, mater gentium, regum poſſeſſio, Pacis æternæ conſeruatio dicitur. Erat in illa vrbe Capitolium, ſedes Iouis, Palladium, & Ancile, imperij pignora. Et inde ius petierunt gentes, nationeſq́. vniuerſæ. Ibi, nec alibi Orbis Dominum fieri poſſe diu populis omnibus perſuaſum erat: & euulgato hoc imperij arcano, poſſe etiam alibi quàm Romæ Cæſarem fieri (v. *Tac.* 1. *Hiſt.*) à Senatu in exercituum furioſam libidinem & inſanas licitationes poteſtas legendi Imperatores ipſius imperij exitio tranſijt; nec tamen vno momento. Plerumq; enim grande momentum in nomine Vrbis & prætextu Senatus ineſſe putabatur. Inde Otho ad milites (*infr.* 1. *hiſt.*) concionatur: *Senatus nobiſcum eſt; ſic fit, vt hinc Reſp. inde hoſtes conſtiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc vrbem domibus & terris & congeſtu lapidum ſtare creditis? Muta iſta & inanima intercidere ac reparari promiſcuè poſſunt: æternitas rerum & pax gentium, & mea cum veſtra ſalus incolumitate Senatus firmatur. Hunc auſpicato à parente & conditore vrbis noſtræ inſtitutum & à Regibus vſq. ad principes continuum & immortalem, ſicut à maioribus accepimus, ſic poſteris tradamus.*

Hæc reuerentia, quæ erga metropolin ciuibus inge-

nerata

iterata eſt, Principem mouere debet, vt non niſi extremis vrgentibus neceſſitatibus regiam vrbem, quæ veluti cor eſt, vnde reliqua membra vires accipiunt, deſerat. *Neque enim decorum Principi, ſi vna alteraue ciuitas turbet, omittere vrbem, vnde in omnia regimen.* (*Tacit.* III. *Annal.*) Quæ ratio eſt, ob quam Tiberius ire, & opponere tumultuantibus legionibus maieſtatem imperatoriam noluit. Diuerſi conſilij ſtoliditatem euidẽter monſtrat Vguccionis Fagiuoli infelicitas. Is cùm Piſis pranderet, Lucam à ſe defeciſſe audiuit. Cùm igitur properè conſcenſo equo præſentiam ſuam rebellibus opponere vellet, vix egreſſus vrbe, alia rebellione Piſas quoq. amiſit: (*Author vitæ Caſtrucij Caſtrac.*) adeoq. vno prandio, (quod deinde Canis Scaliger ſalsè dicebat) duas vrbes abligurîuit. (*Orland. Malauolt. in hiſt. Senens.*) Certè ſedis Imperatoriæ in Orientem à Conſtantino facta tranſlatio, verſus Occidentem prouincias hoſtibus nominis Romani proſtituit. Illæ enim quaſi pro derelictis habitæ barbaris animos fecerunt, vt velut vacuam poſſeſſionem apprehẽdentes obuia quæque inuaderent. *Leon. Aretin.* I. *hiſt. Flor. Jo. Bapt. Pig.* I. *hiſt. Ateſt.*) Cùmq. ſeculorum lapſu Germani (ad quos Imperii ſplendor peruenerat) vel ob expeditiones in Palæſtinam vel alias ob cauſas procul Italia degerent, & domeſticis curis abſtracti ad Italicarum rerum procurationem animum aduertere non poſſent, extiterunt, qui domi prępollentes vrbium ſuarum dominium occuparunt. Hoc modo Scaligeri Verona & Taruiſio, Paſſerini & mox Gonzagæ Mantua, Car-

rarii Patauio, Turriani, & poſt Vicecomites Mediolano, Aeſtini Ferraria, Mutina & Regio Lepidi, alij alijs vrbibus potiti ſunt. Clemens V. Pontifex nomen Pontificium, & dignitatem Roma in Galliam tranſtulit. Inde in regno Pontificio repentè noui domini exorti ſunt. Malateſta Arimini, Ordelaphus Foroiulij, Manfredus Fauentiæ, Polentanus Rauennę, Vicanus Viterbii, Ceſenæ Sinibaldus, Vrbini Feltrius, Camerini Varanus, alii alibi dominationem occuparunt. Tanti Gallicana manſio Pontifici ſtetit. (*v. Leon. Aretin. & Scip. Amirat. in hiſt. Florent. Pign. in hiſt. Aeſt. Bernard. Corius in Mediol. hiſtor. Taurell. Saraina in hiſt. Veron. Hieron. Rubeus in hiſt. Rauenn. Flau. Blond. in hiſt. ab inclinat. Imp. hinc indè.*

Cui maior è longinquo reuerentia) maior alibi commoditas erit dicendi, quibus artibus Principes auctoritatem famamq. ſibi concilient.

Quos igitur anteferret? ac ne poſtpoſiti contumelia incenderentur.) Octauius Farneſius cùm vrbium ſuarum Parmę & Placentię æmulationes ſciret, ne poſtpoſita altera contumelia incenderetur, nomen ſuum, ſicubi ſcribere neceſſe erat, hoc modo ſignaſſe dicitur: Octauius Farneſius Dux P. & P. Mamertini & Panormitani hodieq. acerrimis ſtylis de principatu inter ſe digladiãtur; nec Rex vllo pręiudicio horũ illorumue intentionem probat, aut improbat. Conſentaneum eſt, iſtam cõtentiunculã inter duas regni Siculi vrbes dignatione & opibus primas ſtudio foueri.

Adoleſcentibus excuſatum quadam ad patrem reijcere) vide quæ notata ſup. ad verb. Cum arbitrium Senatus & patris obtenderet.

Nam

Digitized by Google

Nam in pace cauſas & merita ſpectari: vbi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxtà cadere) Vbi tantum armorum corporumq; ſub ſignis ſtabit, quis cruori legem dicet, vnde & quantus fluat? adde quæ notaui ſup. ad verb. *ad arma ciuilia actum &c.*

Et quidam bonorum cæſi) Arma multitudini ſine moderamine tradita numquam benè vſurpantur. Finis eſt, ſeditioſos, improbos coercere? Quiſq. publicæ vindictæ ſpecie ſuas iniurias exſequitur. *v. plura ad lib.* IV.

Sex & viginti ſocias cohortes, octo equitum alas, quarum ea ſeditione intemerata modeſtia fuit) Auxiliarium ſociarumq. cohortium intemeratam fuiſſe hac ſeditione modeſtiam Tacitus aſſerit. Ex quo verè affirmabo mixtos ex varijs gentibus, ingenio & lingua differentibus exercitus vt facilè inter ſe in æmulationes conſurgunt, ita rariſſimè ſimul & vno conſenſu contra ducem aut ipſum Principem moueri. Hannibal, cùm in hoſtium terra annos tredecim procul à domo varia fortuna bellum gereret, exercitu mixto ex colluuione omnium gentium, quibus non lex, non mos, non lingua communis, alius habitus, alia veſtis, alia arma, alij ritus, alia ſacra, alij propè Dij eſſent, vno quodammodo vinculo ita illos colligauit, vt nulla vnquam ſeditio extiterit. (*Liu.* XXXVIII) Quod ſi verò contigerit, vt varium eiuſmodi exercitum rebellionum nefas contaminet: difficilimus labor eſt, eum ad officium reuocare. Quod Carthaginenſes experti ſunt, qui, vt eſt apud Polybium, mercenariorũ ſuorum rebellione in extremum perdendi ſtatus pericu-

lum venerunt. Notabo hic etiam ſingulare hoc prę-ceptum politicum; in ſeditionibus aut coniurationibus opprimendis vtendum eſſe peregrino milite: ne linguæ commercio aut contagione factionis cum his hęreat, in quos armatur.

Feſtam eam Germanis noctem, ac ſolemnibus epulis ludicram) Feſti dies, nundinę, nuptiæ, belli facinoribus & arcanis coniurationibus apta ſunt. Stilico Gothos paſcha feriantes oppreſſit. (*Aemil.* v.) Primum Belgarum fedus contra Hiſpaniarum Regē in nuptiis Montignii factum eſt. (*Coneſtag.* 1. *hiſtor. de bell. Bel.*) & Hugonotarum San-Bartholomæana cædes in nuptiis Nauarræi peracta. (*Coneſtag.* v. *de bell. Belg. Thuan.* L11.)

Profana ſimul et ſacra, & celeberrimū illis gentibus templum, quòd Tanfanæ vocabant, ſolo æquantur) quod iuri gentico aduerſum fuiſſe videtur: quippe quo obſeruatur, vt, qui aliorum regionem cum armis ingrediuntur, templis in ea temperent. (*Thucyd.* IV.) Sęuire quidem, & hoſtium caſtella, portus, vrbes, villas, naues, fruges deuaſtare, aliaque his ſimilia, quibus illorum vires atterantur, noſtræ confirmentur, leges ac iura belli permittunt: ea verò deſtruere, quæ nec propriis rebus emolumenti quicquam afferunt, nec hoſtibus detrimenti, vt ſunt templa, porticus, ſtatuæ, aliaque huiuſmodi, rabioſi hominis eſt ac planè furentis. (*Polyb.* v.)

Nullo metu; non antepoſitis vigiliis) ambitioſæ diligentiæ eſſet, quæ de vitioſa ſecuritate omnibus in ore & calamo ſunt, hic congerere. Mihi multas chartas im-

impleſſe ſapientia non eſt.

Tiberium lætitia curaq. affecere) v. ſup. ad verb. quantò ſummæ ſpei proprior &c.

Nec alia tàm intima Tiberio cauſa, cur Rhodum abſcederet) Adulteriis parari, & firmari regna quibuſdam creditum eſt: [*v. quæ dixi infr. ad lib.* III.] Prętereà & quidam eodem fine coniugum reginarum compertam impudicitiam infami lenocinio toleraſse leguntur. Iuliam filiam Auguſtus Cęſar Tiberio vxorem dederat; feminam vltra fidem humanam laſciuam, effrenem, viri contemptricem. Graue quidem Tiberio erat ſufferre proteruiam iſtam: ſed imperij Romani ſpes (immane tolerantiæ præmium!) & ne ſoceri animum à ſe abalienaret, ipſum oneri ferendo parem fecerunt. Ne tamen pręſens ſuis oculis intueri cogeretur illam contumeliam, quam neq. vindicare licebat, neq. ferre poterat, philoſophiæ & otij cauſa, vt ferebat, Rhodum ſeceſſit. Hæc prudentia vocatur. Ex diuerſo Iacobum Borbonium ſtultitię arguunt, quòd libidines Ioannæ II. Neapoleos Reginæ, a qua regnum illud dotale habebat, vt priuatæ feminæ admiſſa punire in animum in duxiſſet. Vnde & vxorem & regnum perdiderit. Ita iudicant quibus *omnia ſeruiliter pro dominatione* agere prudentis eſſe perſuaſum eſt.

Neq. ipſe abhorrebat talibus ſtudijs) Veteribus auctoribus celebrati Reges atq. Reſpub. ludorum ſpectacula efficaciſſimum regnandi inſtrumentum habuerunt; & conſeruandi pacem publicamque quietem, quàm facilè conſeruant inter ſe populi, quibus perpetuus

tuus

tuus lætitiæ ſol nullis aduerſitatum nubibus impeditus (modò ne ad luxum, qui proſperis rebus inſinuare ſe ſolet, & ſecuritatem, prolabantur) affulget: & ex contrario mortale conſilium prudentibus æſtimatur, infauſta truciq. modeſtia velut cruci perpetuò affixos aut equuleo tenere populos. Sed in his omnibus modus eſſe debet. Tyrannidis mitiſſimum arcanum eſt, velle luxui eſſe deditos, quorum ferocia imperantiũ arbitrio obſtatura timetur: omnia indiſtinctè duella prohibere pœniſq. vindicare: in præcipuis vrbibus ingentibus ſumptibus vaſta extruere theatra, amphitheatra, circos, lacus; in quibus ſaltationes, venationes, ludi, naumachiæ exerceantur; quarum rerum inſana dulcedine vbi ſemel ineſcatur vulgus, neque reipub. curam vllam habere, neq. militaris decoris & honeſti gloria tangi ſolet. Tunc omne quod viuunt vino & teſſeris impendunt, & luſtris, & voluptatibus & ſpectaculis; eiſq; templum & habitaculum & concio & ſpes omnis Circus eſt maximus. (*Ammian. Marcellin.* XXVIII.) Ita poſt Neronis mortem apud plebẽ ſordidam & circo & theatris ſuetam ſummum erat Neronis deſiderium; eoq; pronior in Othonem fauor, vt imitatione luxus Neroni ſimilem. (*Tac.* 1. *hiſt.*) Trucidato per inſidias Alexandro Florentinorum primo Duce, plebs de recuperãda libertate ne cogitauit quidem; mœſta, & rumorum auida; quòd Alexander annona, ludis & omni popularitate cunctos in ſui amorem rapuiſſet. (*Cinus* 1. *de vita Coſmi*) Cyrus Lydis arma & equos ademit, cauponaſq. & lenocinia exercere iuſſit: & Ariſtodemus Cumanorum tyrannus ciuium

uium ſuorum liberos ad viceſimum vſque ætatis annum feminarum more educari iuſſit, vaga indutos & muliebri tunica, capillis calamiſtratis, capite ſertis redimito, omni denique habitu mulierem mentientes. (*Dionyſ. Halycarn.* VII. *Rom. antiq.*) Iiſdem illecebris Scytharum animos ſibi deuinxit Ioannes Comnenus Imp. (*Nicet. Choniat.* 1. *Annal. adde quæ de eadem gẽte ſunt, apud Niceph. Gregor.* 11. *hiſt.*) His non omninò abſimilia ſunt, quibus mitigandis Britannis vſum eſſe Cn. Agricolam ſcribit Tacitus; *Sequens hyems, inquit ille, ſaluberrimis conſilijs abſumpta: namque vt homines diſperſi ac rudes, eoq. bello faciles, quieti & ocio per voluptates aſſueſcerent, hortari priuatim, adiuuare publicè, vt templa, fora, domos extruerent; laudando promptos, & caſtigando ſegnes. ita honoris æmulatio pro neceſſitate erat. Iam verò principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum ſtudijs Gallorum anteferre: vt qui modò linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupiſcerent. Inde etiam habitus noſtri honor, & frequens toga: paulatimq. diſceſſum ad delinimenta vitiorum; porticus & balnea, & conuiuiorum elegantiam. Idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars ſeruitutis eſſet.* Literarum ſtudia emollire, atque adeò effeminare animos credita ſunt. Gothi magnum librorum numerum, cùm iamiam ignẽ ſubiecturi eſſent, intactum reliquerunt; quòd illis ſtudijs hoſtes ſuos imbelles factos crederent. Catoni quoq. ſolenne fuit dicere, Roma nos tunc Remp. perdidiſſe, quando Græcas literas amplecti cœpiſſent. Idem auctor Senatui fuit, vt tres Oratores, qui nuper Athenis venerant, eueſtigiò domum remitterentur. quip-

pe

pe verebatur, ne Romana iuuentus, ſcientiarum illecta dulcedine, à militiæ ſtudio & laboribus abſtraheretur.

Populum per tot annos molliter habitum nondum audebat ad duriora vertere.) Prudentes Principes nunquam ab vno extremo ad alterum tranſiliunt: de quo benè hic Amiratus; meliùs Maluezzus. adde quæ ego ſuprà dixi ad verba: eadem magiſtratuum vocabula.

Ciuile rebatur miſceri voluptatibus vulgi.) dixi ad lib. II. ad verb. prompti aditus, obuia comitas &c.

Nihil auſuram plebem, Principibus amotis) periculoſa ſententia: quam expoſui, s. ad verb. proſcriptiones ciuium &c. & ad verb. fortioribus remediis agendum.

Gener inuiſus, inimici ſoceri: quæq. apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infenſos erant) ita infr. (*lib.* IV. *hiſt.*) Iulius Briganticus, ſorore Ciuilis genitus, vt fermè acerrima proximorum odia ſunt, inuiſus auunculo infenſuſq.

Nam ſpes inceſſerat diſſidere hoſtem) Populos inter ſe diuiſos diſſentienteſq. adoriri ſucceſſit interdum, ſæpè laceſſenti nocuit. Cogitanti mihi, quæ diuerſi euêtus cauſæ fuerint, ſuccurrit, vocatos ab alterutra diſcordium parte proſperè mouiſſe; ſua ſponte alienam in ſe pugnam deriuantes ſuo ſibi, quod dicitur, iumento malum quæſiuiſſe. Quippe primo caſu & noſtris & alterutrius partis armis ſociatis facilè eſt, infirmiores opprimere: & ea odiorum ciuilium rabies eſt, vt partium altera, quæ externos vocat, plerunque neglecta propria ſalute, nihil quàm æmulorum exitium

tium quęrat. Adeò penatum & patriæ caritas ciuium diſſidijs concedit, vt euerti patriam, ſibiq. alienum iugum accedere homines malint, quàm popularibus concedere. Exterorum prȩda eſſe præoptant, quàm cùm popularibus quietè agere: & quod ſuis viribus conſequi non poſſunt, excidio patrię quærũt; peregrinis gentibus ęmuliſq. non magis ad bellum, quàm ad prędam & veluti patriæ poſſeſſionem accitis. Altero verò caſu, cùm vtramq. partium externus hoſtem habeat: non idem ſperari debet euentus. Imò probabilius eſt, deſcenſuros ad conſilium, quod vnicum ad ſalutem ſupereſt, ciuilia odia ponendi, cõiunctiſq. viribus eundi in hoſtem: quem omnium libertati tendere inſidias, facilè omnes aduertunt. Veientes & Hetruſci cùm diſcordes Romanos aggreſſi eſſent, victi ſunt; & Philippus Vicecomes Mediolani Dux ſępiùs Florentinorum furoribus imminens, cùm vltra vicies centena millia nummum aureorum expẽdiſſet, nihil omninò profecit. Hiſpani, à Franciſco Galliæ Rege in ſuis finibus laceſſiti, confeſtim rebellionem ſæuiſſimam animoſq. ſuo Regi infenſos poſuere. (*Guicciard.* XIV.) De Gallis Chriſtophorus Morus homo ciuili prudentia quàm maximè inſignis dicere ſolebat; illos perpetuò inter ſe digladiari, ſeſeq. mutuis vulneribus conficere: verùm cùm viderint, Hiſpanos inde occaſiones captare, ſuiſque commodis intentos, ſtatim in commune contra externum hoſtem conſpirare (*Petr. Matth.*) Tutiùs igitur eſt, diſſentiente inter ſe vna gente, quieſcere; dum mutua ſe cæde conficiant. Ita miſeri patriam viris, armis, cæteriſq. belli

neruis exhaurientes tibi pugnabunt; nec deinde ſuperuenienti reſiſtere poterunt. Conſilij quoq. pars eſt debiliori parti occultè ſubmittere auxilia, non quæ finiendo, ſed quæ trahendo in longum bello ſufficiant. Quomodo Alcibiades Tiſſaferni ſuaſit, ne nimis enixè Lacedæmonios iuuaret. quippe memorem eſſe debere, alienam ſe victoriam, non ſuam inſtruere. eatenus bellum ſuſtinendum, ne inopia deſereretur. Nam Regem diſſentientibus Græcis arbitrum pacis ac belli fore; & quos ſuis non poſſit, ipſorum armis victurum. Domeſticis itaq. bellis Græciam obterendam, ne externis vacet; exæquandaſq. vires partium, & inferiores auxilio leuandos; commeatus malignè præbendos; claſſem regiam non totam mittendam; ne aut victoriam daret, aut neceſsitatem deponendi belli imponeret. (*Juſt. lib. v. hiſt. Xenophon. 1. hiſtor. Græc.*) Plura ex veteri hiſtoria non addo; ex noua vnum. Cùm Piſtorienſes inteſtinis diſſenſionibus laborarent, & Floretini modò huic modò alteri factioni fauerent; breui eò res deducta eſt, vt Piſtorienſes pertæſi tot moleſtiarum ſponte ſe ſuaq. omnia in Florentinorum poteſtatem traderent.

Barbaris, quantò quis audacia promptus, tantò magis fidus, rebuſq. motis potior habetur) ita lib. v. hiſt. *turbidus, miſcendis ſe ditionibus, & pleriſque, gratus recordi facundia.* & inf. eod. lib. *atrociora Jnguiomerus* (ſuadebat) *& læta barbaris.*

Proditores etiam ijs, quos anteponunt, inuiſi ſunt) exempla vide apud polyhiſtores.

Gloria ac libertatis, quàm Segeſtem flagitioſæ ſeruitutis,

ducem

ducem ſequerentur.) adi ad notas ad lib. I I. verb. ob magnitudinem æris &c.

Cæcinam cum XL. cohortibus Romanis, diſtrahendo hoſti per Bructeros ad flumen Amiſiam miſit.) Hæc eſt illa noſtris moribus tantoperè laudata virium hoſtilium diuiſio; quam ſatis apto vocabulo Diuerſionem appellant: cùm, ne vna mole bellum ingruat, nos quoque noſtris & federatorum viribus diſtributis, pluribus locis hoſtem laceſsimus: eiq qui nobis bellum intulerat, domi ſuæ negocium faceſsimus. Quomodo Romani, maximis ſuis neceſsitatibus, & extremis, cùm ab Hannibale non ſemel victi eſſent, dimiſſis, quibus ſummoperè indigebant, exercitibus, ducibuſque, deniq. ſumma ærarij inopia, & in Italia, & Hiſpania, & Sicilia, & Græcia vno eodemque tempore cum Carthaginenſibus bellum geſſerunt. Quod ſanè vnicum ipſis ad ſalutem ſuperfuit conſilium. Demus ſanè, fingamuſq. Marcellum, & Scipiones, & vbiq. Carthaginenſibus oppoſitos milites in Italiam contractos: ſed tunc, & Sardinia & Sicilia in hoſtium poteſtatem concedebant; & ex Hiſpania Haſdrubali, quo minùs fratri auxilio veniret, nihil obſiſtebat; & Philippi Regis minæ impunitę erant. Ita augeſcente vi Romana Hannibalis quoque arma potentiora fiebant; & fortuna pro Carthagine, Romanis aduerſa. Conſultius igitur fuit Sardiniam & Siciliam ſeruare; grande momentum, ſubiectæ forent aut hoſtes: tùm auxilia, quibus deficientibus Hannibalem procul à patria in hoſtico bella cientem, ſine alia vi corruere neceſſe erat, ſuccidere. Sanè nulla vi ex Ita-

lia abſtrahi potuit Hannibal, niſi cùm Scipio, ille qui poſteà Africanus vſurpatus eſt, ipſam Africam patriamq. hoſtium adortus eſt. Venetis quoq. ſalutare fuit idem conſilium. Prælio victi erant à Genuenſibus, vt Romani à Carthaginenſibus: & hoſtis vrbi imminebat. Excidium ita depulſum eſt. Facto cum Bernaboue Vicecomite fœdere, Genuenſes ſumma vi domi ſuæ aggreſsi ſunt. Inde factum, vt, quę ſuis, qui Foſsam Clodiam occupauerant, ſubmittere auxilia parabant Genuenſes, domi retinere cogerentur: & ciuitas in Venetorum poteſtatem rediret. Sed de his parcè dicendum mihi eſt, ne fortaſsis Hannibal aliquis me Sene Phormione dementiorem iuuenē vocare poſsit. Plura dixit Paulus Paruta libro primo diſputationum politicarum capitulo ſexto.

Quadrageſimum id ſtipendium Cæcina parendi aut imperitandi habebat: ſecundarium, ambiguarumque rerum ſciens, eoque interritus.) Miratur Dio Caſsius Cocceianus (*lib.* xl11. *hiſt.*) hiſtoricus profectò prudentiſsimus, & immeritò à Iuſto Lipſio in catalogo prudentiæ Doctorum [*in not. ad polit.*] præteritus, quid cauſę fuerit, quòd Pompeius Pharſalica acie victus, neq. priſtinę virtutis, neq. multitudinis illorum, qui pręlio ſuperarant, memor, neque eo ſecum perpenſo, quòd sępè leuiſsimo momento fortuna illos, quorum afflictæ res ſunt, in integrum reſtituere ſoleat, animum deſponderit, & omnem omnino à ſe ſpem abdicauerit; cùm tamen ſuperioribus temporibus ſumma animi conſtantia vſus benè ſemper in aduerſis rebus ſperare conſueſſet. Cauſam dixerit, quamquam in alio ſub-

iecto

iecto Theophylactus Simocatta, (11.*hiſt.*)his verbis; φοβεραὶ αἱ μεταβολαὶ παρὰ τὰς ἐλπίδας συῤῥεύσασαι μετὰ γὰρ τῶν πραγμάτων καὶ τὰς γνώμας ἀμείβουσι. 1. mutationes inopinę terrent animum: quando cum rebus ipſas quoq. cogitationes & conſilia inuertunt. Conſentit Polybius (*lib.* 11.) cuius hęc ſunt verba: multi ſunt, qui, quando de ſumma rerum decertaturi ſunt, ea tantùm ob oculos ſibi ponunt, quę ex victoria commoda conſecuturi ſint: & ſuaui futuri boni titillatione ratiocinantur, quàm iucundè illis bonis vſuri ſint: caſus verò ſiniſtros non conſiderant, nec quid in omnem euentum fieri debeat, ſecum animo voluunt. Inde accidit, vt multi, cùm victi eſſent, turpiter ſe geſſerint. Hæc Polybius. Et ipſe Dion in hanc ſententiam concedit. Pompeius, inquit, quòd multis modis ſe Cæſare ſuperiorem eſſe perſuaſum haberet, nihil omninò pręuidit. Neq; enim idoneo loco caſtra poſuit; neq. refugium ſibi, ſi ſuperaretur, parauit: cumq; rem extrahere, atque ita victoriam ſine prælio obtinere poſſet (nam & ſingulis diebus copiæ eius augebantur, & rerum neceſſariarum copia ipſi ſuppetebat) tamen ſigna contulit. Vnde factum eſt, vt præter opinionem victus, neque conſilium, neq. ſpem fortunę denuò periclitandæ capere potuerit. Idem ſcribit de Spartanis Thucydides (*lib.* IV.) Pylo & Cytheris præter opinionem ab Athenienſibus occupatis, tanto in vniuerſum metu & ſtupore perculſos, vt non in commune conſulere, non congredi cum hoſte auderēt; quicquid vltrà aggrederentur, infauſtum inauſpicatumq. fore, in idoneo in bellis timore, augurantes. Quemadmodum autem im-

improuiſi caſus deijcere animum ſolent: ita repentina & inſperata felicitas plerunq. in inſolentiam vertit. Cuius rei infinita in Hiſtoria exempla occurrunt. Ex quo ſequitur, eos qui varijs fortunę caſibus iactati & exerciti ſunt, *ſecundarum ambiguarumq. rerum ſcientes*, neq. aduerſis in rebus omnem ſpem abijcere, neq. in proſperis quicquam de animi conſtantia remittere. Non poteſt athleta magnos ſpiritus ad certamen adferre, qui numquam ſuggillatus eſt. Ille qui fudit ſanguinem ſuum, cuius dentes crepuerunt ſub pugno, qui ſupplantatus aduerſarium toto tulit corpore, nec proiecit animum proiectus; qui, quoties cecidit, contumacior ſurrexit, cum magna ſpe deſcendit ad certamen. (*Senec. Ep.* XIII.)

Iuuit hoſtium auiditas, omiſſa cade prædam ſectantium.) O quantum decus paratum erat, ſuperioribus annis, noſtris exercitibus; cùm ad Agriam profligatis Turcis etiam Imperatoris Ottomanici capiendi ſpes erat, niſi militum auiditas prædę præpoperas manus admouiſſet. *Obſtitit vincentibus prauum inter ipſos certamen, omiſſo hoſte ſpolia conſectandi.* Sed vanum eſt, exercitum nulla diſciplina imbutum, deſtitutúq. ſtipendiis tenere velle.

Fortè equus abruptis vinculis vagus & clamore territus quoſdam occurrentium obturbauit, tanta inde conſternatio irrupiſſe Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas &c.) Ludibria mortalium! quæ vniuerſa quidem vitæ tempora, condicioneſq., ſed bellorum maximè fortunam nobilitant: in quibus vna vox, aut nutus, aliaue vanitas partium ſucceſſus mutauit. Aratus Achæ-

chæorum imperator cum quibuſdam ciuibus de Cynætheorum vrbe ſibi tradenda pactus erat: & conuenerat, vt ille in inſidijs cum exercitu prope vrbem lateret, nec antè moueret, quàm in tumulo, qui ante portam erat, hominem palliatum, circa medium diei, conſpiceret: Id ſignum fore mouendi. Venit Aratus, & conſcios expectat. Ecce autem, circa quintam diei horam, ciuis quidam, cuius oues non procul vrbe paſcebantur, paſtorem acceſſurus vrbe ègreditur, tumulumq. palliatus aſcendit, oculis paſtorem veſtigaturus. Aratus falsò ratus ſignum ſibi dari, properè imò præproperè ad vrbem aduolat; ſed excluſus portis omniq. ſpe, confuſus abijt. (*Polyb. x.*) Simillimum eſt caſui, qui hic à Tacito refertur, quod ſcribit Paullus Æmilius in ſexto Hiſtoriæ Franciçe Chriſtiani Ptolomaida obſidebant. Saladinus non procul à noſtrorum exercitu cum ſuis copijs conſederat. Pugnabatur; & ad noſtros inclinabat victoria, cùm quidam ex noſtris equitibus ante ſigna res gerens in pedes ſe excepit, & equus ſolutus in caſtra refugiebat. Sublato à circumſtantibus clamore, vt prehenſis habenis ſiſteretur, qui rem ignorabant, de anteſignanis actum rati, ceſſerunt, & ſua fuga reliquam turbarunt aciem. Arnulfus Cæſar Romam diu fruſtrà obſeſſam per occaſionem leporis fortè in vrbem refugientis cepit; Romanis ſtationibus ludicro hoſtium inſequentium clamore atq. impetu tanquam vero conterritis. Hoc ſolum deerat vrbi Orbis terrarum victrici dedecus, vt à lepore capta diceretur. (*Sigibert. in Chron.*) Peruſię olim duæ factiones erant in Oddos & Balio-

nos

nos diuiſę; hi ſuperiores, illi exules. Sed cùm quæ ciuilium diſſenſionũ viciſſitudo eſt) vna nocte quorundam couiuratione Oddi in vrbem recepti eſſent, & in ipſorum manu eſse victoria videretur; vna vox eã illis eripuit. Obtinebat illorum temporum mos, vt publicæ ciuitatum vię catenis noctu clauderentur. Præmiſerant igitur exules quendam è ſuis, qui claua ferrea obices clauſtraq. perfringeret. Qui cùm inſequentium, ſeſeq́; mutuò prementium impetum non ferret, & multitudine penè obrueretur, vt retrocederent, exclamauit. Vox iſta cùm ad proximos initiò, inde ad extremum quoq. agmen perueniſſet; ita omnium animos fregit, vt ab hoſtibus pelli primos rati, ſeq́. ad fugiendum moneri, effuſiſſima fuga, qua venerant, abirent.

Hoſti facilè excidium, & paucos & ſemermos cogitanti, ſonus tubarum, fulgor armorum, quantò inopina, tantò maiora offunduntur. cadebantque, vt rebus ſecundis auidi, ita aduerſis incauti.) Quamquam ſufficere poterant, quæ paullò ſuperius dixi; tamẽ & operæ precium erit, quędam alia hic apponere, non aliena loco. Nulli in bello conatus feliciorem exitum ſortiuntur, quàm de quibus hoſtis minimè ſuſpicatur. Omne enim ſubitum hoſti formidabile eſt. (*Xenophon.* III. *Cyropad.*) Inde C. Cæſar hyberno tempore, & vt Tranquillus loquitur, ſpurciſsimis tempeſtatibus vel infido ſe æquori committere, vel aliàs ad expeditionem proficiſci ſolebat, quò incautioribus hoſtibus ſuperueniret. (*Dio Caſs.*) Iulius Agricola, cùm contra Monam inſulam pergeret, deficientibus nauibus depoſitis, omnibus ſarcinis,

lectiſ-

lectiſsimos auxiliarium, quibus nota vada, & nandi vſus, quò ſimul ſeq. & arma, & equos regunt, ita repentè immiſit, vt obſtupefacti hoſtes, qui claſſem, qui naues expectabant, nihil arduum aut inuictum crederent ſic ad bellum venientibus. (*Tacit. in Agric.*) Recentius exemplum eſt in Hiſtoria Italica. Nouaria oppidum à Gallis obſeſſum ab Heluetijs defendebatur. Sed cùm Altoſaxium celebrem bello ducem poſtera die maiori cum militum numero expectari ab hoſtibus Galli cognouiſſent, deſperata expugnatione caſtra ad ſecundum ab vrbe lapidem mouerunt. Et ſanè ſpes erat victoriæ ob ſtipendiorum & commeatuum anguſtiam propinquæ. Verùm irrita facta illa eſt facinore Mottini, vnius è tribunis Heluetiorũ, ob audaciam planè ſtupendo. Is conuocata ſuorum concione vehementi oratione hortatur, irent, & vltrò hoſtes in ſuis caſtris adorirentur. rem, quantò difficilior & periculi plenior videatur, tantò feliciùs exituram. In partibus eſſe noctem, illatos tumultus & terrores geminaturam. Igitur prouecta iam nocte, cùm in vallum eniterentur, primùm à tormentis ingentem cladem acceperunt. Nec minùs tamen illi incredibili ferocia non vulneribus, non periculis, ſola morte ſiſtebantur; & neq. cadentium & pereuntium miſerabili vlulatu deterriti pertinaci teſtudine ad locum, in quo tormenta diſpoſita erant, ſuccedebant. Atrox ibi facies rerum! Vtrimq. infeſta nox; incertis per tenebras, quid oppugnare potiſſimùm oporteret, vel tueri: donec Germani milites, qui in Gallicis caſtris ſtipendia facientes ferè ſoli illa nocte egregiã

M pu-

pugnam ediderāt, oriente iam ſole amiſſis tormentis cederent. Ergò victoria penes Heluetios fuit, tanta fama toto orbe celebrata, vt multi conſiderata conſilij audacia, mortis certiſſimæ contemptu, ferocia pugnę, & felicitate ſucceſſus non dubitauerint ante ferre facinus iſtud omnibus fortibus factis, quæ Gręcas atq. Romanas implent hiſtorias. Scilicet, pugnaſſe paucos contra multos, ſine equite, ſine tormentis, nulla adductos neceſſitate (quippe Nouaria extra periculum erat, & poſterò non paruam ſuorum manum ſibi acceſſuram ſperare poterant) deniq. gloriam cũ periculo, quam ignobilem ſecuritatẽ maluiſſe. (*Guicc. XI. hiſt. Parut. I. hiſt.*)

Addam hic, quod Ioannes Marnixius (*ſect.* VII. *axiom.* XV.) præcipit, vſitata & communia ſtratagemata aſſiduò reuoluere: quæ, quò magis contemnuntur, eò faciliùs fallant.

Poſtremò & illud hic obſeruandum eſt, ciuitates recens captas receptas eſſe ſępiùs, non alia magis occaſione, quàm hoſtium ſecuritate, & quòd victis in præcordia poſſe redire virtutem non putarant illi. Quomodo Fr. Sfortia Brixiam aliquot pòſt diebus, quàm capta erat, recepit. (*P. Juſtinian. in hiſt. Ven. & vide eiuſmodi conſilium Teutiapli Elei apud Thucyd. lib.* III.)

Sed femina ingens animi, munia ducis &c.) non me vanè oſtentabo, hiſtorias illuſtrium feminarum recitando, quas Ioannes Boccacius, Balthaſar Caſtilionæus, alijq. congeſserunt.

Accendebat hæc onerabatque Seianus) alibi locus erit dicendi de aulicis æmulationibus.

Pro-

Propria pecunia militem iuuit) v. s. ad verba. quantò ſummæ ſpei propior &c.

Cuncta mortalium incerta, quanto què plus adeptus foret, tantò ſe magis in lubrico dictitans) Illuſtrat hanc ſentẽtiã elegantiſſimus locus apud Ammianum Marcellinũ, (*lib.* XIV.) quem hic adſcribam: Verſabiles fortunæ motus, qui ludunt mortalitatem; nunc euehentes quoſdam in ſydera, nunc ad Cocyti profunda mergẽtes: cuius rei cùm innumera ſint exempla, pauca tactu ſummo tranſcurram. Hæc fortuna mutabilis & inconſtans fecit Agathoclem Siculum ex figulo regem, & Dionyſium gentium quondam terrorem Corinthi literario ludo præfecit. Hęc Adramitenum Andriſcum in fullonia natum ob pſeudo-Philippi nomen euexit: & Perſei legitimum filium artem ferrariam ob quærendum docuit victum. Eadem Mancinum poſt imperium Numantinis, ſumma atrocitate Veturium & Claudium Corſis ſubſtrauit, feritati Carthaginis Regulum. Iſtius iniquitate Pompeius poſt quęſitum Magni ex rerum geſtarum amplitudine cognomentum ad ſpadonum libidinem in Aegypto trucidatur. Et Eunus quidam ergaſtularius ſeruus ductauit in Sicilia fugitiuos. Quam ſplendido loco multi nati, eadem rerum domina conniuente, Viriati genua ſunt amplexi, vel Spartaci? quot capita, quæ horruere gentes, funeſti carnifices abſciderunt? Alter in vincula ducitur, alter inſperatæ pręficitur poteſtati, alius à ſummo culmine dignitatis excutitur. Quę omnia ſi ſcire quiſquam velit, quàm varia ſunt & adſidua, arenarum numerum idem iam deſipiens & mõ-

tium pondera ſcrutari poterit.

Leges Maieſtatis reduxerat) Capita legis Iuliæ, quę olim Cornelia fuit, maieſtatis, quę hic à Tacito relata, latiùs explicantur à Scęuola, Vlpiano, Martiano in l. I II. III. IV. D. ad l. Iul. Maieſt.

Facta arguebantur, dicta impunè erant) ſimilis locutio eſt lib. III Annal. *vana à ſceleſtis, dicta à maleficijs differunt*: ſanè apud bonos Principes. En auream Impp. conſtitutionem: Si quis modeſtiæ neſciùs &
» pudoris ignarus improbo, petulantiq. maledicto no-
» mina noſtra crediderit laceſſenda, ac temulentia tur-
» bulentus obtrectator temporum noſtrorum fuerit:
» eum pœnæ nolumus ſubiugari, neque durum aliquid
» nec aſperum volumus ſuſtinere: quoniam ſi id ex le-
» uitate proceſſerit, contemnendum eſt; ſi ex inſania
» miſeratione digniſſimum; si ab iniuria, remittendum.
Eugè! bellè! Non repeto, quæ dixi ad verba. immotum aduerſus eos ſermones &c.

Falanio obijciebat accuſator, quod inter cultores Auguſti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Caſſium quendam mimum corpore infamem adſciuiſset: quodque venditis hortis ſtatuam Auguſti ſimul mancipaſset &c.) similia, imò magis ridicula, quàm animaduersione digna ſunt, quæ apud Conſtantium Imp. pro maieſtatis crimine valuiſse Ammianus Marcellinus ſcribit (*lib.* XVI.) Nam si quis ſuper occentu ſoricis, vel occurſu muſtelæ, vel similis ſigni gratia conſuluiſſet, aut anile incantamentum ad leniendum adhibuiſſet dolorem; reus, vnde non poterat opinari, delatus raptuſq; in iudicium pœnaliter interibat. Si qui reme-

dia

dia quartanæ, vel doloris alterius collo geſtaret, ſiue per monumentum tranſijſſe veſpere maleuolorũ argueretur indicijs: vt venefieus, ſepulchrorumq. horrores, & errantium ibidem animarum ludibria colligens, pronunciatus reus capitis, peribat. *(Ammian. lib. xix.)* Quidam Agentium-in rebus in Hiſpania ad cœnam inuitatus, cùm inferentes veſpertina lumina pueros exclamaſſe audiſſet ex vſu, Vincamus, interpretatus atrociter deleuit nobilem domum. (*Ammian. lib.* xvi.) Eadem ſub Valentiniano & Valente peſtis. in chartis clari cuiuſdam municipis genitura Valẽtis cùm inuenta eſſet; quamquam is fratrem ſuum Valẽtem quemdam fuiſſe, dudumq. obijſſe docuiſſet, quaſi Principis conſtellationem collegiſſet, trucidatus eſt. (*Ammian.* xxix.) Adoleſcens quidam viſus in balneis admouere marmori manus vtriuſq. digitos alternatim, & pectori, ſeptemq; vocales literas numeraſſe, ſtomachi remedium id arbitratus, in iudicium tractus percuſſus eſt gladio poſt tormenta. (*Ammian.* xxix.) Philoſophus quidam Coeranius ea cauſa tormentorum immanitate occiſus eſt; quòd ad cõiugem ſuam familiariter ſcribens Grȩco ſermone addiderat: σὺ δὲ νόει καὶ στέφε τὴν πύλην (*Ammian.* xxix.) Illud oblitus ſum, quod ſub Conſtantii imperio accidit. Fauſtinus Viuentii Præfecti Prætorio F. quòd petenti per iocũ cuidam Nigrino, vt eum Notarium faceret, reſpondiſſet, hominem ridens, fac me imperatorem, ſi id impetrare velis, cum Nigrino & aliis interfectus eſt. (*Ammian. xxx.*)

Granium Marcellum prætorem Bithyniæ Quæſtor ipſius

Capto

Cæpio Criſpinus maieſtatis poſtulauit, ſubſcribente Romano Hiſpone: qui formam vitæ iniit, quam poſtea celebrem miſeriæ temporum, & audaciæ hominum fecerunt. Nam egens ignotus &c.) O peſtem humani generis! & optimo ditiſſimoq. cuiq. exitiabile malum: eoque formidabilius, quòd non tyrannicas tantùm, ſed & bonorum ſæpè Principum aulas inhabitat. Sub initium belli ciuilis inter Vitellium & Veſpaſianum, cùm nihil æquè fatigaret, quàm pecuniæ conquiſitio: eos eſſe belli ciuilis neruos dictitans Mucianus, non ius aut verum in cognitionibus, ſed ſolam magnitudinem opum ſpectabat. paſſim delationes, & locupletiſsimus quiſq. in prædam correpti. (*Tacit.* II. *hiſto.*) Aurelianus Imp. poſt Gallienum & lamentabiles reip. caſus exinanito ærario torrentis ritu ferebatur in diuites; & Valentinianus Auguſtus poſt procinctus Parthici clades indigens magnitudine impenſarum, vt militi ſupplementa ſuppeterent & impendium, crudelitati cupiditatem opes nimias congerendi miſcebat. (*Ammian. lib.* XXX.) Quæ vt armorum neceſsitate & ærarii anguſtia & à bonis principibus vſurpata vix ac ne vix quidem excuſata ſunt; ita reliqua ſcelera, omnemq́. improbitatem excedunt, quæ potentes quidam in aula viri, quorum plus-habendi cupido vltra mortalem modũ ſeſe attollit, in vitam, & fortunas aliorum audent; eò crudelius plerunque quò difficilius plurium, quàm vnius ingluuies ſatiatur. Hiantes amicorum in magna fortuna cupiditates ipſa Principum facilitas intendit: *cùm apud infirmum & credulum minore metu & maiore proemio peccetur* (*Tacit.* I. *hiſt.*) Colligunt ſe qua-

quatuor vel quinq. viri, atq. vnum conſilium capiunt ad Principem decipiendum; dicunt, quid probandum ſit. Princeps, qui domi clauſus eſt, vera non nouit; cogiturq. hoc tantùm ſcire, quod iſti loquuntur; facere iudices, quos non oportebat; amouere à Rep. quos retinere debebat. deniq. bonus, optimus, cautus venditur Imp. Quę Diocletiani Cæſaris querela eſt apud Vopiſcum. Præcipuè tamen detecta in Principem coniuratione aliqua & ciuilis belli victoria graſſari ſolet iſta latronum improbitas. Si quis enim militarium vel honoratorum, aut nobilis inter ſuos rumor etenus inſimulatus eſt, fauiſse coniuratorum aut rebellium hoſtiumue partes, trahitur: & inimico vrgente, quaſi ſufficiente hoc ſolo, quod nominatus ſit, aut delatus aut poſtulatus, capite, vel mulctatione bonorum, vel exilio damnatur. Qui diuitijs honeſtè partis affluũt, qui prędia, villas, hortos, & amœna ſeceſſuum habent; parùm eſt, imò pro lucro deputandum, ſi ad venditionem coguntur. Optimis condicionibus facta venditio eius rei eſt, quę niſi dimittatur, vi auferri poteſt. Potentiores, quod iure conſequi nequeunt, vi extorquent.

--cuicunque monile
Contextum gemmis, aut prædia culta fuiſſent:
Ruffino populandus erat: dominoq. parabat
Exitium fecundus ager: metuenda colonis!
Fertilibus laribus pellit; detrudit auitis
Finibus; aut aufert viuis, aut occupat heres.
Congeſtæ cumulantur opes, orbiſque ruinas
Accipit vna domus: populi ſeruire coacti:

Ple-

Plenaquè priuatæ ſuccumbunt oppida regno
Claudian lib. 1. *in Ruffin.*

Intentatur crimen aliquod grande, & morte piandum. Immiſsi deinde in rei ędes repertoria & indices conficiunt: vbi inter chartas, & ſecretiorum literarum euolutiones facile eſt ſubdere aliquid, quod innocentis famam oneret. Illud pòſt profertur in iudicio, recitaturq. & ex eo velut infallibili teſtimonio conuictus miſer damnatur. Tum quoq., ſi quæ defenſiones ad Principē perferendę ſcribūtur ſupprimūtur. neq. profectò, ſi, vt ille loquitur, quis aſcendat quadrigas Iouis, effugere poterit nefarias noxioſiſsimorū hominū artes. Et propterea cauti Principes, ne calumniis & improbitati veluti feneſtras aperirent, punitis, quos manifeſta ſcelera ad ſupplicia vocabant, de complicibus inquiri noluerunt. Theodoſius occiſo Valentiniano quodam ſeditioſorum duce de coniuratis quæſtionem agitari noluit; ne formidine ſparſa per multos reuiuiſcerent prouinciarum compoſiti turbines. (*Ammian.* XXVIII.) Et Tiberius Cæſar, alioqui ſanguinis humani ſitientiſsimus, quanquam multi è domo ſua, equiteſq. ac Senatores ſuſtentaſse opibus, iuuiſſe conſilijs Pſeudo-Poſtumum Agrippā dicerentur, in illos haut quæſiuit. (*Tacit.* II. *Annal.*) Sanè inquiri in nocentes, nemo, qui quidem rectè ſapiat, reprehendet. Nec enim abnuimus, ſalutem legitimi principis propugnatoris bonorum & defenſoris, vnde ſalus quęritur alijs, conſociato cunctorum ſtudio muniri debere. Sed illud lugubre eſt, & deplorandum, illos, qui inquirendis reis, in maieſtatis ma-

maximè crimine, conſtituuntur, *data calumniæ indulgentia* (*Ammian.* XIX.) mandatorum terminos ſupergreſſos fluminis modo fortunis complurium ſeſe repentinos infundere; (*Ammian.* XIV.) & cum malis bonos, cum nocentibus innoxios trahere atq. iugulare. Venationem diceres! quippe vt quis vel carne, vel precioſa pelle venatori placet, in retia pertrahitur. nec latronum intereſt, quid quiſq. deliquerit. Multi prętereà publicę vindictę ſpecie priuatas offenſas, & ſuas iniurias vlciſcuntur.

Subſeruiunt iſti latrocinio, velut venatici canes venatoribus, homines quidam egentes, ignoti, irrequieti, complicandis calumniarum nexibus indiſſolubiles: artium cruentarum diri magiſtri, & vt laniſta ex equuleo & carnifice quæſtum fructumq; captantes: (*Ammian.* XIX.) homines cum gemitu nominandi; (*Ammian.* XXII. & XXVIII.) ſpiritus ferini latrones, quibus inuitis nullus poteſt reperiri inſons; (*Ammian.* XXVIII.) noxiæ & harenarijs feris magis maleficæ beſtię; (*Ammian.* XXIX, & XXVIII.) omnium ęrumnarum coagula; (*Ammian.* XXIX.) cruciarij; (*Ammian.* XXIX.) diſpendijs communibus paſti (*Ammian.* XXX.) odorandi vias periculorum admodum ſagaces; (*Ammian.* XIV.) tartarei deniq. malorum omnium fabricatores; *Ammian. lib.* XXIX.) qui dum occultis libellis ſęuitię principum aut amicorum eius adrepunt, mox clariſſimo cuiq. aut ditiſſimo periculum faceſſunt, *potētiam apud vnum aut paucos, odium apud omnes adipiſcuntur; ex pauperibus diuites, ex contemptis metuendi perniciem alijs, ac poſtremò ſibi inuenientes.* (*Tac. hic.*)

N Ho-

Horum alij ignoti & vilitate ipſa parùm cauendi ad colligendos rumores per vrbes deſtinantur, relaturi, quæ audiunt; & honoratorum circulis adſiſtendo, peruadendoq; diuites domos, quicquid noſcere poſſunt, latenter intromiſſi per poſticas in regiam nunciant: id obſeruantes conſpiratione concordi, vt fingant plurima, & cognita duplicent in maius. Vnde accidit interdum, vt ſi quid in penetrali ſecreto nullo citeriore eius vitæ miniſtro præſente paterfamilias vxori in aurem ſuſurrauerit, id poſtridie ſciat Princeps. (*Ammian.* XIV.) Adduntur haut rarò cuſtodes, qui inconſultas voces excipiant; *nuncios, introitus, aperta, ſecreta velut in annales referant*, conuiuialium deniq. fabularum ſimplicitatem odioſè exaggeratam in aulam deportent. (*Tacit.* 11 *annal.*) Aliud ſycophantarum genus eſt, qui cum illo, quem ſubuerſum volunt, iaciunt fortuitos ſermones, vt fraudis amoueant ſuſpicionem: tum blādiuntur illi, quò captent beneuolentiam; pòſt aliquid rerum ſuarum arcanarum illi committunt, vt fidem mereantur ſinceritatis. His artibus irretitus ille bonus animi ſui ſecretum prodit, quod illi per calumnias auctum ad Principem deferunt. Solent etiam tales interdum per amicitiæ ſpeciem de ficto periculo præmonere, vt odium aut diffidentiam ferant: quomodo Agrippinam Germanici viduam doloſè monuit Seianus, paratum ei venenū, vitandas Tiberii epulas. Tunc inter miniſteria vitę ſecretioris Principum aures occupantur, & negocia torquentur. verbiſq. premuntur aut eleuantur, & paruo negocio deflectuntur aut intenduntur; quemad-

admodum ſemper ex ſupercilio aut remiſſione dicentis ſubitam efformamus, & maximè efficacem in mẽtibus imaginem rerum, quas primùm audimus.

His artibus cùm in caſſes pertracta præda eſt, accuſatores ſubornantur, & die funeſtis interrogationibus præſtituto imaginarij iudices reſident, adhibitis iuris conſultis & ſcribis, omnibus, quæ ſint agenda, dicenda, pronuncianda prædoctis. (*Ammian.* XIV.) Leges, & iura, & Catonianę vel Caſſianæ ſententiæ prętenduntur: agitur aũt, quod agitur ad voluntatẽ prętumidæ poteſtatis. (*Amm.* XXVI.) Poſthæc intendũtur equulei, expediũtur plumbea pondera, cum fidiculis & verberibus: reſultant omnia truculentæ vocis horroribus; inter catenarum ſonitus, tene, comple, claude, abde, miniſtris triſtium officiorum clamitantibus. (*Ammian.* XXIX.) Poſtremę in hac ſcena partes carnificis ſunt: & cùm nulla ſit crudelior ſententia, ea, quæ eſt, cùm parcere videtur, aſperior; nihil acerbius eſſe poteſt, quàm quòd pœnam à iudicibus ex pręſcripto legum latam clementiſſimi Principis miſeratione mitigatam pręfert damnatio. Inde qui carnificis ictui ſubſternitur, gratia Principis à cruce aut igne, alioue maiore ſupplicio liberatus dicitur; & clementiæ prætextu, ad proſcriptiones & exilia, & bonorum publicationes, & quæ leuiora vocantur, quamuis ſint aſperrima, venitur: & vt ditentur alij, genere nobiles facultatibus locupletes, vrbium ſuarum ornamenta; acti patrimonio præcipites truſiq. in exilium conſumuntur angore, aut ſtipe precaria victitant; nec modus vllus exitialibus malis interponitur, donec

principem & proximos opum cędiumq́. tædium ceperit. (*Ammian. xxv*I.) Poſtremò accuſatoribus, & delatoribus, ſpolia, ſacerdotia, & procurationes, tàm opulentæ venationis prœmia perſoluuntur; quibus tamen aut ſibi ipſis exitium deniq. inueniunt, aut ſaltem poſteritati ſuæ. Sed impoſſibile eſt, omnes nefandorum ſcelerum latebras inquirere. nihil enim eſt ſupra improbitatis ingenium. Exempla illarum quas diximus delationum, & quæ innocentibus inſidiantur, artium, quanquam plurima ex omni hiſtoria adduci poſſent; ego tamen, cùm in tàm triſti argumento iam fortaſsè nimis longus fuerim, pauciſſima referam; quorum primum apud Tacitum extat, & Dionem Caſsium. T. Sabinus illuſtris Eques Romanus, ob amicitiam Germanici, nefanda fraude iam tunc ſublati, inuiſus erat Tiberio & Seiano; cuius fauor non niſi ſcelere quęri poterat. Igitur Latiaris, Portius Cato, Petilius Ruffus, M. Opſius conueniunt, vt Latiaris, qui modico vſu Sabinum contingebat, ſtrueret dolum, cæteri teſtes adeſſent, deinde accuſationem inciperent. Initiò igitur Latiaris in Tiberium, in Seianum maledicta, de Germanico honorifica loqui; quibus paria Sabinus rependit: hiq́. ſermones tanquam vetita miſcuiſſent, ſpeciem artæ amicitię fecerunt; ac iam vltrò Sabinus ad Latiarem dolorem ſuum effundebat. Conſultant deinde, quos memoraui, quo modo Sabini dicta plurium auribus acciperentur. Et placuit tectum inter & laquearia tres Senatores, haut minùs turpi latebra, quàm deteſtanda fraude, ſe abſtruere, aureſq. rimis admouere. Intereà Latiaris re-

pet-

pertum in publico Sabinum, velut recens cognita narraturus, domum trahit: & ſimul preterita, inſtantia, nouoſq. terrores cumulat. Eadem & ille, & diutiùs & acriùs: quando mœſta, vbi ſemel prorupere, difficiliùs retinentur. Tres illi dicta ad Cæſarem deferunt. Sabinus necatur. Similis hiſtoria extat apud Nicetam Choniaten (*lib.* III. *annal.*) de Theodoro Styppiote per amicitiæ ſpeciem à quodam Camatero Logotheta inducto, vt de Imperatore, qui ad id poſt aulæa latebat, verba quædam incautiora proferret. Sextus Marius Hiſpaniarum ditiſſimus ſaxo Tarpeio deiectus eſt: nec dubiū erat magnitudinem pecuniæ malo vertiſſe. (*Tacit.* VI. *annal.*) Agrippina Statilium Taurum, opibus illuſtrem, hortis eius inhians peruertit. (*Tacit.* XV.) Vrſicinus apud Conſtantium Imperatorem Equitum Magiſter ab Euſebio cubiculi præfecto variis oppugnatus eſt artibus: nullis cauſis, niſi quòd domo ſua, quam Antiochiæ habebat, moleſtiſſimè flagitanti cedere nolebat. (*Ammian. Marcell.* XVIII.)

Tripolitani continuis Auſturianorum (gentis rapto viuere ſuetę) incurſionibus infeſtabantur; conniuente Romano, Africę Comite, homine nequiſſimo, quamuis ſæpiùs implorato: qui fretus affinitate Remigij tunc magiſtri officiorum, hoſte peius prouinciam vaſtabat. Ergò Tripolitani extrema veriti, legatos ad Imperatorem mittunt, lacrymoſas prouincię ruinas expoſituros. Quo comperto Romanus quendam ad Remigium, rapinarum participem equo velociſſimo vectum pręmittit, orans operam det, vt ſibi ab Impera-

ra-

ratore Tripolitanorum querelæ cognoſcendæ deferantur. Quamuis autem iſta machinatio non ſucce-deret, miſſo in Africam Palladio quodam, qui ſtipendia militi ſolueret, & de Tripolitanorũ clade inquireret; inuenit tamen Romanus aliam viã extricãdi ſe ex hoc ſibi imminẽti periculo. Militib. perſuadet, vt aduenienti Palladio, in aula potenti viro, ſtipẽdij, quod pertulerat, magnam partem acceptam ferrent: quod & factum eſt. It Palladius, videt luctuoſos prouinciæ cineres, & fumantes penè adhuc recenti incendio agros: Romaniq. deſidiam increpans, relaturum ſe cuncta ad comitatum Principis minatur. Quibus ille minis haut ſanè territus, ſe quoq. indicaturum dixit, quòd Palladius militi deſtinatum ſtipendium in ſuum quæſtum verterit. Quid fit? Palladius conſcientia perterritus, cùm Romano in miſeros prouinciales conſpirat; & reuerſus Valentinianum Imp. impijs artibus fallit; Tripolitanos ſiue cauſa queſtos affirmans. Quare Imp. impoſitum ſibi à Tripolitanis indignè ferens, non modò querelis illorum aures non præbuit, ſed & legatos capitali ſupplicio affici iuſſit.

Hæc peſtis, hæc pernicies cùm ſatis in priuatorum vitam ac fortunas ſæuijt, cùm Principi plerunq. plus odiorum & inuidiæ, quàm opum contulerit, tandem, niſi obuiam eatur, in ipſius Principis exitium vertit. Quicquid enim ſcelerum, quicquid rapinarum & concuſſionum iſti nebulones exercent, quodcunq. iniuſticiæ genus committunt, quicquid deniq. peccant, id ſub regio nomine peccant. Et vt maximè Princeps nefariorum iſtorum operum liberetur ſuſpicione:

con-

conniuentię tamen aut ſocordiæ opinionem, ex qua contemptus, & ex contemptu odium, certiſſimę principatus peſtes oriuntur, effugere non poterit; & populi ſubiecti, vbi veſtem regiam, ſuamq. pellem à gratioſis in aula inter ſe diuidi ſatis diu tulerint, tandem horum auaritiam, & illorum lethargum acerbis remedijs excutere ſolent.

Hę tales ac tantæ inſidiæ, quibus euitandis nec optimus Princeps ſatis cautus eſſe poteſt, audacter dicam nulla prouidentia declinari poſſunt, niſi Princeps omnem calumniarum occaſionem pręcidat, quantũ fieri poteſt, ipſe omnia cognoſcere ſtudeat, pleraq. ipſe omnia tractet; vel ſaltem in miniſtrorũ ſuorum fidem pijſsima diffidentiá diligenter inquirat; quomodo Dagobertus Francorum Rex vrbes circumiens ius ipſe dicebat, orbos liberos, viduas tenuiores, egentes à potentiorum vi aſſerebat; (*P. Aemil. 1. hiſt. Franc.*) & Alfonſus Calabrię Dux in hunc finem ſupra portam palatij (locum hodieq; monſtrant aduenis Neapolitani) ex ære Campano nolam ſuſpendi iuſsit; quam qui pulſaſſet, ilicò vel ad Regem admittebatur, vel ad illum, qui ab Rege ad audiendum mittebatur. Veneti quoq. certis temporibus quoſdam Quæſitorũ titulo in prouincias ſibi ſubiectas cum vitæ neciſq. poteſtate mittere ſolent, qui in ambitionem & auaritiam magiſtratuum animaduertant, & à potentioribus oppreſſos ſubleuent. (*Mauroc. xvIII. Hiſt. Ven.*) Sed hic cauendum eſt, ne quod ſuprà de Palladio diximus, quæſitores in eodem crimine hęreant cum his in quos mittũtur. Porrò delatores ſiſtendi ſunt, illiſq.

im-

imponendum, vt fidem faciant eius rei, quam detulerunt. Idq. etiam reſcripto Diui Pij, & aliorum principum continetur, vt Irenarchæ (quorum munus erat apprehendere reos, interrogare, cùm elogio ad magiſtratus mittere) dictorum fidem faciant. (*Marcian. Jc. in l. vi. de cuſtod. & exhib. reor.*) Et quando eò ventum eſt, vt delatores neceſſarium regni inſtrumentũ putentur; conſultũ erit plures ignotos inter ſe ignorantesq. habeantur: qui ſi conſentientia retulerint, credi ijs fortaſſe poterit; diuerſa dicentibus fides abnuenda, & vlteriùs inquirendum ſi quo modo veritas in lucem produci poſsit. Iucundum quoq. ſcitu & memoratu dignum eſt, diſpoſitorum equorum originem ab hoc fine eſſe, vt, cùm latè regnari cœptum eſſet, reges quid in diſsitis quoq. regionibus rerum gereretur, cognoſcerent. Et fallit Orlandus Malauolta in Hiſtoria Senenſi, ab Auguſto curſorios equos diſponi cœpiſſe ſcribens. Eſſe enim id inſtitutum multò antiquius ex Xenophonte conſtat, qui id Cyro adſcribit (*lib.* VIII. *Cyrop.*) Locum, quia notabilis eſt, adſcribam.

„ Etiam aliud quiddam excogitaſſe Cyrum
„ cognouimus, quod ad imperij magnitudinem perti-
„ net, vnde celeriter intelligeret, qui rerum etiam lon-
„ gè remotarum ſtatus eſset. Cùm enim conſideraſset,
„ quantum itineris equus agitatione diurna conficere
„ viribus integris poſset; equorum ſtabula parari cu-
„ rauit, & in eis equos conſtituit, cùm illis, qui corũ cu-
„ ram gererent. Ordinauit & quouis loco hominem,
„ qui tùm ad recipiẽdũ literas allatas, tùm ad tradendũ
„ eas alijs idoneus eſset, quiq. defatigatos equos & ho-

mi-

mines exciperet, & recentes ſubmitteret. Atq; hoc in itinere ne noctu quidem ceſſari dicitur, ſed nuncio diurnò ſuccedere nocturnum. Hęc Xenophon. vnde *Poſtarum*, vt vocant, antiquitas conſtat. Sed & hoc inſtitutum id imperfectionis habet, quòd Princeps non rarò mendacibus literis & relationibus decipi poteſt; & hoc tantùm ſcire cogitur, quod alijs placet. Idem Malauolta, quem dixi, in eo quoq. errat, quòd, cùm poſt Auguſti tempora vſus diſpoſitorum equorum euanuiſſet, reductum eſſe à Vicecomitibus Mediolanenſibus ſcribit. Legimus enim Iuſtinianeo Codici inſertas Conſtantini, Iuliani, Valentiniani, Gratiani, Valẽtus, Theodoſij, Arcadij, Honorij Leonis, & Anaſtaſij de curſu publico conſtitutiones, & ipſe Iuſtinianus equorum publicorum in Nouella conſtitutione triceſima mentione facit.

Siniſtros de Tiberio ſermones habuiſse) v. s. ad verb. vxori Martię aperuiſſe.

Quo loco cenſebis Cæſar? ſi primo, habeo, quod ſequar; ſi poſt omnes, vereor ne imprudens diſſentiam.) Erat moris in Rep. Romana, dicendę in Senatu ſententiæ initiũ fieri à Coſ. & ijs, qui alios dignitate anteibant. *(Gell. lib.* XIV. *cap.* VII.*)* Quod poſtea mutatum eſt, & primi rogati ſententiam, qui nondum geſſerant magiſtratus: (*Dio* XXXIX.) ne puta primi illi vel cæteris dicendi libertatem ſubtraherent, vel auctoritate non iudicio ſequentes in ſuas partes traducerent. Inde Tacitus: *(* III. *annal.) Exemit (Tiberius) etiam Druſum conſulem deſignatum dicendæ primo loco ſententiæ: quod alij ciuile rebantur, ne cæteris adſentiendi neceſſitas fieret etc.*

Iudicijs adſidebat in cornu tribunalis &c.) Ius ipſi dixiſſe memorantur Auguſtus Cæſar. (*Suet. in Aug. c.* XXXIII.) Tiberius (*Suet. & Tac. hic*) Claudius. (*Suet. in Claud.* XIV.) Veſpaſianus. (*Suet. in Veſp. XXI.*) Traianus. (*Plin. in Paneg.*) alij: ſed temporum noſtrorum arrogãtia ſimplicem iſtam veterum facilitatem reſpuit: & inde ſcholaſtica politica quæſtionem hodiè fecit politicam; an princeps ipſe pro tribunali ius dicere debeat? Mihi non vacat iſtam litem examinare. Dignum ſanè maieſtate Principis videtur, curare, vt iudices, & magiſtratus ſanctè & innoxiè impoſito ſibi munere fungantur. Ipſum autem ordinario tribunali præſidere, q̃d memorati fecere Principes, fortaſſis & alienum à dignitate regia foret; & curam Principis publicæ res, non priuatorum litigia expoſcunt. Sint igitur magiſtratus, ſint iudices, ad quos priuati confugiant; ſed ſint quoq. principes, qui iudices iudicent.

Erogandæ per honeſta pecuniæ cupiens, quam virtutem diu retinuit, cùm cæteras exueret) Subleuare miſeros, donare benemeritis, mediocribus ſtipendijs excellentiſſimũ quemq. in ſua arte colere, quin egregium ſit, & Principi neceſſarium, nullus, opinor, dubitat; verùm regia largitione, & magnificẽtia exinanito, ærario, cùm illud maximè repentino ingruente bello, aliaue neceſſitate extraordinariis & violẽtis tributorum exactionibus replendum eſt, vt paucorum beneuolentia, ita omnium odium acquiritur. Vnde conſideranti mihi Principum publicas opes, & viciſsim pace belloq. neceſsitates atq. onera, non abſurda videtur cuiuſdã ſẽtentia parſimoniã liberalitati prẹferentis; liberalitati, in-

inquam, quæ celebre Principis nomen faciat, quęque priuatam benignitatem longè tranſcendat. Egentib. enim ſubuenire, merita compenſare, virtutib. & artibus ſtipendia conſtituere, non tàm libertatis donatio, quàm obligationis diſſolutio eſt. Sed corrupto hominum iudicio fit, vt in Principibus nō innocens prodigalitas magis laudetur, quàm parſimonia etiam cùm alieni abſtinentia coniuncta. Parſimoniam pro auaritia appellant; & luxuria ſpecie liberalitatis imponit. (*Tac. I. hiſt.*) Ferdinandus Catholicus nimiæ tenacitatis arguebatur: ſed calumniam mors Regis detexit: cùm poſt quadraginta duos imperij annos nullos cumulaſſe theſauros deprehenſus eſſet. (*Guicciard.* XII. *hiſt.*) Verùm, vt dixi, melius eſt, comparcere, quod neceſſariis temporibus expendas; quàm expēdere, quod noua iniuria à ſubiectis populis repetas. Nec mihi hic aliquis Cęſaris aut Alexādri munificentiam obiiciat. Ille enim regni parandi gratia & pro dominatione pecuniæ parcere noluit; hic verò, cùm perpetuis bellis inſudaret, ex prędа & hoſtilibus ſpoliis victoriarum ſocios ditare & poterat & debebat. Alia nunc temporum ratio eſt.

Cupidine ſeueritatis in his etiam, quæ ritè faceret, acerbus) v. quæ nos ad lib. VI. verb. mirumq́; amorem &c.

Ad oſtentandam ſæuitiam, mouendaſq. populi offenſiones conceſſam filio materiem) quò ſcil. ipſe amabilior fieret, & acceptior populo. Certè idem Tiberius Caligulā ſibi ſucceſſurum ea maximè cauſa gauiſus eſt, quòd ab illo ſua ſcelera ſuperatum iri ſperaret. (*Dio Caſs.* VIII.)

Centeſimam rerum venalium &c.) pudet referre, quā

excreuerint,in Italia maximè, venalibus rebus impoſita vectigalia. Hereditates quoq. & dotes & legata, quorum olim viceſima pendebatur, non delibantur hodiè, ſed magnam illorum partem fiſcus rapit.

Militare ærarium eo ſubſidio niti] C. Cæſar duas res eſſe prædicabat, quibus & quęreretur, & conſeruaretur, & augeretur potentia, milites ac pecuniam. (*Dio Caſs.* xlii.) Impoſſibile eſt, ſine bello tutos nos ſẽper eſſe, & militem ſine ſtipendio alere. (*Dio.* LII.) Neq. enim quies gentium ſine armis, neq. arma ſine ſtipendijs, neq. ſtipendia ſine tributis haberi queunt. (*Tac.* IV. *hiſt.*)

Optimè rebus mortalium conſuluiſse naturam, quæ ſua ora fluminibus ſuos curſus, vtque originem, ita fines dederit] Fluminum deriuationes vix vnquam benè ſucceſsiſse perpetua obſeruatione notatum eſt. nec enim ſibi vim inferri natura patitur.

Jd quoque morum Tiberij fuit, continuare imperia &c.] ſit ne Principi aut Rebuſpub. vtilius imperia & magiſtratus continuare, deq. modis omnibus, quibus eminentium virorum ſpiritus atq. potentia deprimuntur, alibi latiſſimè diſſeram.

Finis Notarum politicarum in librum primum Annalium.

C. CORNELII TACITI.

CHRI-

CHRISTOPHORI FORSTNERI AVSTRII

NOTÆ POLITICÆ

Ad librum II. Annalium C. CORNELII. TACITI.

QVI *petitum Roma acceptumque Regem, quamuis gentis Arſacidarum, vt externum aſpernabantur*] Alienigenam dominum nemo patitur lubens; (*Curt. lib.* VII.) & placidius eſt, ſuis parere. Et vix vlla natio eſt, quę glorioſis factis nomen ſuum extenderit, niſi ductu atq. auſpicio ſuorum Principum, ſuorumq. ductorum. Aſſyrios, Perſas, Macedonas, Romanos, Francos, Vandalos, Gothos vide cęteroſq. Martios populos: ex ſuo ſanguine Principes, atq. duces habuerunt. Iſraelitas Maximus Deus ex ſuis fratribus regem legere iuſſit; & lege regia Germanorum cautum eſt, ne niſi Germanus ad Imperium vocetur. Exterorum imperia rarò diuturna fuere. Omitto vetera. Angli Franciæ poſſeſsione, quam olim tenuerant, omninò exciderunt. Franci Siciliam, Neapolitanum regnum, & Inſubriã ſui olim dominii prouincias nec ipſi diu retinuerunt; adeò vt præter maiorum ſuorum ſepulchra nihil ibi re-

reliquum habeant. Deniq. certum mihi eſt, vbi vel ſubiectorum ferocia, vel æmulorum maligna cura imminet, nunquam extero ſecuram fore regni poſſeſſionem. Certè Hiſpaniarum Rex Italicarum prouinciarum dominium non niſi plurima arte politica, immenſa pecuniæ vi, & perpetuis militum & caſtellorum præſidijs ſeruat; nec id efficere poteſt, quo minùs modò à Gallis, perpetuis Hiſpanicę potentiæ æmulis, modò ab ipſis Italicis Principibus, vel aperta vi, vel arcanis artibus laceſſatur. Præterea, cùm diuerſi ſint populorum mores, diuerſa ingenia, diuerſæ leges; quidam etiam *nec totam libertatem, nec totam ſeruitutem pati poſſint*; (*Tacit. 1. hiſt.*) nec niſi pactionibus adſtrictum Principem recipere ſoleant: peregrinus Princeps, qua apud ſuos gubernandi ratione vſus fuerat, etiam hic vti volet; quam tamen ſubiecti ferre vel nequeunt, vel dedignantur. Inde murmura, querelæ, & ad priuilegia atq. immunitates prouocatio; deniq., vbi non ſubuenitur, *remedium ex bello.* Certè armorum contra Principem ſuum ſumptorum nõ aliam magis fuiſſe cauſam Batauí aſſerunt, quã quòd Rex ea ratione, quam in Hiſpania vſurpabat, etiam in Belgio regendo contra priuilegia & immunitates populorum vti vellet. (*Hieron. Coneſtag. 1. de bell. Bel.*) Ita Friſii, cùm Saxonibus tùm temporis dominis ſuis rebellaſſent, cauſam agere iuſſi, armorum tumultuũque non aliam fuiſſe cauſam reſponderunt, quàm in nouello dominatu pręter ius & pacti fidem poſtulata, perq. vim & contumeliam exacta tributa; quęq. in principatu, ac populo imperiis ſueto ferri non poſ-

ſent, ea populo libero & contumeliarum impatienti irrogata. (*Vbbo Emm.* xxxix. *hiſt. Friſ.*) Quapropter ego Traiano Boccalino aſſentior, affirmanti, vnam eſſe rationem feliciter imperandi populis, qui Optimatum electione, & ſub certis condicionibus in alterius Principis ditionem veniũt, ſi nimirùm à pactis illis Princeps ne latum quidem vnguem diſcedat, neque ex legibus, moribus, & inſtitutis ſubiectorum quicquam immutet, aut imminuat; indeq. politicarum artium & arcanorum magiſtros, qui natura & inſtitutione liberam & nullo vinculo ligatam dominationem amant, parùm huic principatui aptos eſſe. prudentes ædium conductores vti cœnaculis, qualia ſunt. Princeps ergò talis vetuſtam omnibus in nouo regno faciem relinquere, veteres ſeruare leges & magiſtratus atq. officiarios; nec priuilegiorũ immunitatumq. vllam tentet vel abrogationem, vel imminutionem. En, iureciuili quoq; Proconſul eiuſq. legatus iubentur eam prouinciæ partem ingredi, per quã ingredi moris eſt. magni enim facere prouinciales, ſeruari ſibi cõſuetudinem iſtam, & huiuſmodi prærogatiuas. (*Vlpian. in l.* iv. *de offic. proconſ.*) Et relatum eſt de Priſco quodam, qui cùm à Mauricio Imperatore Dux exercitui contra Hunnos præpoſitus eſſet, & ſub aduentum in caſtra, neglecto priſco more nec equo deſcenderet, nec militem comiter ſalutaret, ita grauẽ totius exercitus offenſam incurrit, vt lapidibus alioq. telorum genere impetitus vix ſaluus euaſerit. (*Theophylact. Simocat.* iii. *hiſt.*) Contrà prudentiæ laudem meruit ampliſſimam Philippus II. Hiſpaniarum Rex,

quòd

quòd cùm ſcripturam, qua delictorum gratiam Luſitanis recenter ſubactis faciebat, publicaret, Luſitanica lingua illam confici iuſſit, ſolos Luſitaniæ Regũ titulos vſurparit, cæteris omiſſis: deniq. cùm ſoleret ſubſcribere diplomatis hęc verba; *Ego Rex*; hic tantùm ſcripſerit *Rex*: cum quinq. punctis, :·: quæ Luſitani vulnera appellant; prorſus ad morem Luſitaniæ Regibus vſitatum. (*Coneſtag.* I *v. de coniunct. regni Luſit. cum regno Caſt.*) Qua animi moderatione ſi in Belgio quoq. vſus eſſet idem Rex, hodieq; illas prouincias imperio ſuo teneret: quarum abalienatio non aliundè proceſſiſſe videtur, quàm ab ambitione Cardinalis Granuellani, introductione nouorum Ep. decretis Hiſpanicis, & peregrinorum ad honores, cum quadam incolarum iniuria euectione. Et vt ſummatim dicam, quod per exemplorum multitudinem e-unti prolixè dicendum foret, fuit hæc ferè ſemper, eſtque hodię penè vnica ciuilium armorum cauſa, quòd Principibus perſuaſum eſt, immunitates, & prerogatiuas populis non alio fine concedi, quàm pueris plorantibus ceraſa, & crepundia; auferenda rurſus, cũ plorare deſierint. Inde cõtra leges & mores patrios & priuilegia factum ab altera partium altera ſemper conqueritur. Hincq. peregrinos in politica ſcientia eſſe illos conſtat, qui ſtuprum violenter illatum Lucretiæ cauſam fuiſſe putant exigendorum ex Vrbe Roma Regum. Occaſio fuit, non cauſa; quemadmodum id iam antè à N M. & Boccalino obſeruatũ eſt. Cauſa mutati ſtatus fuit Tarquinij tyrannis, & Senatus auctoritas contra vetera inſtituta ad vnum

tra-

traducta; deniq. mutata prioribus Regibus vſitata rẽpub. adminiſtrandi ratio. Spectabant igitur Romani etiam ante illatum Lucretię ſtuprum ad rebellionem, & occaſionibus, ſi quæ ſe darent, imminebant; alias vtiq. venaturi, ſi Lucretię pudorem nunquam violaſſet Tarquinius. Porrò eæ, quas diximus, difficultates externi principatus non ſunt illis in regnis, quę dominatui aſſuetę integrã ſeruitutem nullis adſtrictam modis aut legibus ferre queunt. Vt enim difficilis eſt horum acquiſitio, ita facilis conſeruatio. Mirum ſanè parùm intelligenti rerum ciuilium videri poſſet, quid cauſæ ſit, quòd defuncto Alexandro in medio rerum ſuarum curſu, nullo tot regnorum herede certo relicto, nulli in tot populis numero infinitis, ſpacijs immenſis, immanitate barbaris motus extiterint, niſi quos ducum Alexandri ambitio excitauit. Sed ſi quis conſiderauerit gentes illas à Perſicis Regibus dominico quodam imperio, & à ſatrapis qui à regibus in prouincias precario iure mittebantur, rectos eſſe, mirari deſinet. Nec enim libertatem ſibi eripi indignantur, qui ſemper ſeruierunt. Eadem Turcici regni condicio eſt; quæſitu difficilis: vbi indeptus fueris, facilis retineri. Vt enim in eiuſmodi deſpotico principatu nõ ſunt ſperandæ diſſenſiones illæ ciuiles, quæ externo principi aditum in illud facere poſſint; nec muneribus, promiſſiſue corrumpi queunt ſatrapæ, quippe mancipia ſui Regis; aut, ſi maximè corruptionibus paterent, non poſſent in ſuas partes pertrahere populos, ſolam Regis & domini maieſtatem reuerentes; ita cui contingeret pellere Turcas in re-

tinendo illo imperio paruo labore & ingenio opus haberet. Nam & populi ſeruire aſſueuerunt: & Satraparum ſine populorum ſequela vani eſſent conatus.

Cæterùm vnum adhuc ſupereſt, quod obijci poteſt illi, quod ſuprà dixi, neminem libenter externos dominos pati. Nam Sarmatarum gens reges ſibi externos præficere iam dudum ſolita eſt. Inde Iagellones ex Lituania, & ex Tranſiluania Batoreos, & poſtremò Sereniſſimum Sigiſmundum Regem ſuum ex Suecia vocauit. Verùm huius moris fortaſſis ſingulares habent rationes: quarum ſanè non minima eſt, vt, cùm in nobilitate ęmulationes ſint vehementiſſimę, nolintq. quemquam ſupra cęterorum condicionem euehi, ęqualitas quædam conſeruetur. Ita malunt ſibi alienum iugum accedere, quàm ciui & olim ęquali obedire; tanquam parendi vilitas augeſcat, ſi te notis ſubmiſeris, & ſubleuetur peregrinitate dominorum. Præterea ea Procerum prudentia eſt, vt mediocris potentiæ & exiguarum virium dynaſtas, vel omninò eos principes ſibi adſciſcant, quos vel animi moderatione cognitos, vel procul diſſitos timere non debeāt. Hę ſunt, quibus ſingulare, & à cęteris nationibus abhorrens Polonorum inſtitutum nititur, rationes; quæ ſi cui non ſatisfaciant, ego ſanè Sarmaticam iſtam politicam aliter non defendam.

Vononem vetuſtiſſimum liberorum] de primogenitura iuris publici conſulti ſcriptitant; quorum commētationes videſis.

Lætantes, vt fermè ad noua imperia.] Nota, vulgi morem,

rem, lætari ad noua imperia. Quippe ſemper noua neſcio qua beatitudinis ſpecie ſe nobis commendare ſolent, & homines à nouo principe largitiones, priuilegia, immunitates, deniq. aureos montes expectant. Mediolanenſes à Ludouico XII. Galliarum rege defecerunt; ea cauſa, quòd ſpe liberalitatis, quam ſibi in Rege enormem imaginati erant, fruſtrabantur. (*Guicciard. 1v. hiſt.*) C. Cæſar, quòd neq. opera conſumare, quæ inſtituerat, neq. populi expectationem, quam de aduentu ſuo fecerat, priuatis opibus explere poſſet, turbare omnia ac permiſcere ciuili bello coactus eſt. (*Sueton. in Jul. c.* xxxx.) Eandem etiam inter alias cauſam fuiſſe motuum bellicorum ſuperiori ſeculo in Belgio coeptorum ſcribit Hieronymus Coneſtagius in prudentiſſima (quicquid alij iudicent) de bello Belgico hiſtoria: (*lib.* 1.) Et idem in hiſtoria de coniunctione Luſitaniæ cũ regno Caſtulonenſi (*lib.* viij.) refert, victis Luſitanis, etſi omnium ratio habita fuerit, quorum aliquod in Regem meritum eminebat, & alijs dignitates, alijs annuæ penſiones, alijs aulica officia collata fuerint; tamen tantam fuiſſe præmia expoſcentium ob aliquam notabilem operam multitudinem, vt non vniuerſis regni tributis ijs ſatisfieri potuerit.

Accendebat dedignantes & ipſe diuerſus à maiorum inſtitutis, raro venatu, ſegni equorum cura, quotiens per vrbes incederet lecticæ geſtamine, faſtuque erga patrias epulas. irridebantur & Græci comites, ac viliſſima vtenſilium annulo clauſa. Sed prompti aditus; obuia comitas, ignotæ Parthis virtutes, noua vitia &c.] Magnę prudentiæ eſt, ita mo-

res ſuos componere, vt nec ſeueritas amorem, nec facilitas auctoritatem minuat. Tractemus igitur hic, quando locus nos inuitat, quibus modis auctoritatem princeps ſibi conciliare poſſit. Eorum igitur, quę verendum populis Regem faciunt, duo pręcipua ſunt; Virtus, & externus morum decor: & virtus iterum, vel aliena, vel ſua. Principis propriæ virtutes ſunt, ſagacitas in pernoſcendis ciuium animis, peritia bellicarum artium, pacis tuendę ſolertia, aduerſus ſubitos caſus præparatio, dexteritas obſecundandi temporibus, maturitas in deliberando, celeritas in exſequendo, conſtantia in agendo, in promiſſis veritas, in cœptis magnus animns, in factis inconcuſſum animi robur, in diuinis exacta ſacrorum & religionis cura, deniq. in vniuersæ vitæ curriculo morum ęqualitas & conſtantia. Hę virtutes munimenta ſunt magnitudinis regię: hæ populos veneratione implent; hæ principem tutum ſanctumq. præſtant. Has Princeps captatis locorum & temporum occasionibus oſtentare debet, exemplo Scipionis; qui non veris modò virtutibus mirabilis, ſed arte quoq; ab iuuenta in oſtentationem eurum fuit compoſitus. (*Liu.* XXVI.) Si verò earnm ſplendor vitiorum quorundam fnligine obfuſcetur, cèlare næuos, nec publicè peccando ſcelerum licentiam facere Princeps debet.

Alienam virtutem intelligo illorum, qui circa Principem ſunt, quiq. ab illo vel publicis vel palatinis officijs præficiuntur, vel deniq. eius ſtipendio viuunt. (*v. Io. Barclai.* 1. *Argen.*) Multum quippe refert, qui cuiq. adhibeantur negocio; & ex horum condicione

do-

dominorum fama eſt vel excelſa, vel in deterius. Quare quicquid præclarum eſt in regno, quicquid extra regnum, in regiam velut in cœlum ſtellæ, coematur. Domitandis alius equis, alius pugilatu ſit nobilis: ille ædium moliendarum celebretur peritia, aut deriuandis in ſimulacra fontium aquis; vel ſi qua ars alia ſuo aut ſeculi genio valet. Si qui ſunt duces, qui militarem impetum ratione compoſitum habent, aut fortuna proprium, ſi alicubi latent raræ eruditorum faces, quæ vel publicæ prudentiæ aptæ ſunt, vel ſolis libris natæ apud præſentes & poſteros ex ira vel fauore diuidere mortalibus famam poſſunt: ſtatim emantur, etiam quanti ſeipſos vendere volent, ſi viliùs fortè non poſsint. Ipſa ſtipendiorum magnificentia commendabit miniſtrum, & gloriam poſsidentis. Finge ergò, artificijs, literis, armiſq. pręcipuos conueniſſe ad vnum Principem; quis deinde toto orbe de regia illa ſermo? quis eam ignorabit? principi ipſi quanta operis merces? vt excedet mortalium ſortem? vt viuus & ſoſpes multò certiùs, quàm per odores & aquilam erumpentem ex funere ſe ſentiet conſecratũ? Nec eſt, quòd ſuperuacua ſolicitudine defuturos ex ęrario ſumptus vereamur. Parciùs aucupiũ procuretur; ſtabula tanquam in Sybaritano exercitu ſaltatoriis equis (*v. Angel. Politian. xv. Miſcell.*) ne ferueant; ne reparetur iactura ingenti pecunia, ſi quẽ de venaticis canibus aper percuſſerit; ne Andronici Imperatoris exemplo (*Nicephor. Gregor.* ix. *Phranzes Protoueſt.* 1.) canes ampliùs mille quadringenti, accipitres mille, & qui hos curent, homines totidem alantur:

tur; ne tantum auri in tot viliſſimos homines, qui implere regum domos ſolent, profundatur: remoueantur adulatores, ſtulti, moriones, nani naturæ monſtra, fruges tantùm nata conſumere; in arctiorem numerum, & ad duorum, triumue amanuenſium laborem reducantur vana nomina & munia illorum, qui à memoria, à ſcriptionibus, à ſecretis dicuntur. Quod ſi fiat, ſemper ſupererunt pecuniæ, opes publicæ, theſauri, qui Principum maieſtati famulentur.

De geſtuum externorum maieſtate & grauitate, cæteroq. corporis cultu, vitæque inſtituto nihil certi tradi poteſt. Ignotæ enim virtutes pro vitijs accipiuntur. Et Vononis exemplo monemur, in externis iſtis non eſſe *diuerſi à maiorum inſtitutis*. Generaliter tamen monendi ſunt Principes, ſermone vtantur paucorum verborum, inceſſu tardo, veſte graui. Receſſus etiam, & rarus in publico conſpectus multis placet. Quippe continuus aſpectus minùs verendos magnos homines ipſa ſatietate facit. (*Liu.* xxxv.) & *maieſtati maior ex longinquo reuerentia eſt*: (*Tac.* 1. *Annal.*) & omne ignotum vulgò habet aliquid ſacri atq. magnifici. Inde Aſſyrij reges perpetua ſolitudine maieſtatem venabantur; & olim apud Germanos Velledam, fatidicam regia poteſtate virginem, coràm adire alloquiq. omnibus negatum. Ipſa edita in turri: delectus è propinquis conſulta reſponſaq. vt internũcius numinis portabat. (*Tac.* iv. *hiſt.*) Contrà nimia popularitate peccaſſe memorantur Iulianus Imperator (*Ammian. Marcell.* xxv.) & Henricus III. Galliæ

Rex

Rex. (*Thuan.* lxvi.) Omninò autem egregiè maieſtatem humaniſſimis moribus, ſed qui non temeraret tantum faſtigium, temperauit Fridericus Daniæ Rex. Sæpiùs amicos, quaſi ſepoſita Regis perſona ad ſales & iocos, & in quæ liberior animus ruit, prouocabat; monens, laſciuirent ſecum, & iucundè ineptirent, dũ Rex abeſſet. Poſtquam ſatis luſum fuerat, reſumpta regia grauitate, Heus, amici, inquit, mittamus nugas: rex enim rediјt. Non igitur maieſtas humanitatem excludit. Illa populos in cultum ſuorum regum, hæc in amorem & beneuolentiam aduertit. Solet enim morum facilitas, inquit Nicephorus Gregoras (vi. *hiſt.*) in altiore dignitatis gradu facilè omnium animos ſibi reddere obnoxios: quemadmodum veris amœnitas & floſculorum ſuauitas omnium oculos in ſe vertit. Et hoc Indorum ſapientum effatum eſt; principem, quò ſublimior eſt, eò humaniorem ſi ſe inferioribus præbeat, cariſſimum omnibus futurum: Stultus eſt auceps, qui tubarum clangore aut tympanorum ſtrepitu volucres in retia pellicere ſperat. Quare prudenter quidam iudicare videntur (*Traian. Boccal.*) Hiſpanos, ſi ingenij acumini, fortitudini, auaritiæ & ambitioni humanitatem & morum facilitatem ſociare ſcirent, poſſe non vanè orbis terræ dominatum ſperare; quem ipſis impoſſibilem reddat nullum ferens, & à nullo ferendo illorum ſuperbia & faſtus.

Specie amicitiæ inlectum) v. quę ſcripſi s. ad lib. 1. ad verba; *Lepidum ſpecie amicitiæ &c.*

Ceterùm Tiberio haut ingratum accidit, turbari res Orientis,

tis, vt ea ſpecie Germanicum ſuetis legionibus abſtraheret, nouiſque prouincijs impoſitum dolo ſimul & caſibus obiectaret] Hinc inde Cornelius noſter modos & remedia docet, quibus boni & mali Principes nimios priuatorum ſpiritus, & formidoloſam ſibi vim cohibuerunt, fregeruntue. Ego illo labore ſemel defungi ſatius duco. Igitur eminentes viri, & vltra priuatorum condicionem potentia, diuitijs (tyrannis virtus quoq. metuitur) & opibus pollentes, non abſq. cauſa & Principibus, & liberis, ſuiſq; legibus viuentibus Rebus publicis metuendi habentur. Ea enim eſt magnorum, cætera ſummis virtutibus excellentium hominum natura, idq. ingenium, vt cupiditatibus ſuis, & ambitioni maximè, quę ſapientibus quoq. nouiſsima exuitur, modum ſtatuere vix vnquam ſciant; & ideò aliena debeant inhiberi poteſtate, qui exceſſerunt ſuam. Themiſtocles ad imperandum natum ſe prædicabat; (*Plutar. in Themiſt.*) & Iaſonis dictum refertur, miſerum ſe vocantis, quòd nō regnet; (*Ariſt.* I I I *polit.* I I.) & Alcibiades in concione populi Athenienſis, non eſſe iniquum, dixit, ſi quis magno animo præditus cęteris ęquari nolit. (*Thucyd. lib.* VI.) Deniq; Hiſtorię Florentinæ ſcriptor non veretur dicere, eſſe in ſingulis Rebus publicis familias fatales, quæ earum exitio naſcantur. Nimirum nemo eſt, qui, etſi non verbis, tamen apud animum ſuum non probet C. Cęſaris dictum;

Nam ſi violandum eſt ius, imperij gratia
Violandum eſt: alijs rebus pietatem colas.

Sæpè eſt audita Alexandri Magni vox, Antipatrum Ma-

cedoniç à ſe præpoſitum, dum ipſe in Aſia bellum gereret, regium affectare faſtigium: maioremq. eſſe præfecti opibus, ac titulo Spartanæ victoriç inflatum omnia à ſe data aſſerentem ſibi. (*Q. Curt.* x.) In Repub. Romana, vnde omnium rerum magnarum exempla meritò petuntur, quid factiones, & in medio foro primùm armorum ciuilium tentamenta, mox introduxit aperta inter ciues bella, & antiqui moris corruptionem, & deniq; libertatem euertit, niſi paucorum nimia potentia? qui cùm continuatis imperijs populi inconſultum fauorem acquiſiuiſſent, tandem illo in ipſum patriç exitiũ vſi ſunt. Hinc neq. Cæſar ſuperiorem, neq. Pompeius parem ferre potuiſſe dicitur. De diuitijs immenſis priuatorum, quæ regiis opibus pares aut ſuperiores erant, quibus exercitus ſuos faciebant, & plebem donis, ludis, ſpectaculis ſibi diuinciebant, incredibilia narrantur. Quid enim? putemus ciuili modeſtia viuere potuiſſe, qui plura flumina poſſidebant, in ſuo orietia, in ſuo cadetia? (*Sen. de tranq. an.* II.) quorũ è numero erãt, qui, vt Atheneus (VI *dipnoſoph.*) affirmat, decẽ aut viginti millia ſeruorũ habebãt? Ab vnius è plebe hominis opibus de cæteris coniici poteſt. Is erat C. Cæcilius Claudius Iſidorus, de quo hæc C. Plinii (*lib.* XXXIII. c. X. *hiſt. nat.*) verba adſcribere lubet. *C. Aſinio Gallo, C. Marcio Cenſorino Coſ. C. Cæcilius Claudius Iſidorus teſtamento ſuo edixit: quamuis multa bello ciuili perdidiſset, tamen relinquere ſeruorum quatuor millia, centum, ſedecim; iuga boum tria millia, ſexcenta; reliqui pecoris ducenta, quinquaginta millia: in numerato. H. S. ſexcenties*: quæ ſumma ſecundum Lipſij calcu-

lum facit millies, quingenties mille Philippicos; hoc eſt, vt nunc loquimur, vnum millionem cum medio. Porrò à ciuili modeſtia omninò alienum erat, integras prouincias clientelę iure obnoxias habere. quomodo Sicilia Ciceronem patronum habuit, (*Cic.* XIV. *ad Attic.*) Bononia Antonios, (*Sueton. in Auguſt.* XVI.) Sparta Claudios, (*Sueton. in Tiber.* VI.) alij alios. Sed erit alibi locus dicendi plura de Romanæ Reip. vitijs. Nunc ad alia pergimus. Michael Palæologus, adeptus publicę pecuniæ tractandę facultatem, cùm ea in milites & plebem diuiſa omnibus ſe gratioſum feciſſet, ſublato vero herede imperium Conſtantinopolitanum ad ſe traxit. (*Niceph. Gregor.* III. *hiſt. Georg. Phranzes Protoueſt.* I. *hiſt.*) Vltimi ex Merouæi familia Francorum Reges remiſſione curarum & ignauis voluptatibus felicitatem metiebantur; omni vi dominationis in Magiſtros equitum translata. Vnde eò ventum eſt, vt ſi reges tantę potentiæ frenum inijcere in animum induxiſſent, iam non inhibere potuiſſent coalitas vetuſtate, atq. ideò velut legitimas vires. Et Pipinus ſibi ſuiſq. tantum opum atq. virium circumdedit, vt poſteris, vſq. ad Pipinum alterum præter nomen nihil ad regnum defuerit. (*P. Aemil.* I. II. *de reb. geſt. Franc.*) Henricus II. Angliæ Rex poſt redactam in poteſtatem ſuam Hiberniam, illi regno Hugonem quemdam cùm ſummo imperio præfecit; qua ille poteſtate elatus etiam ipſi Regi obedientiam exhibere contempſit: & maiora auſus fuiſſet, niſi in tempore à famulo, iubente, certè ſciente Rege ſublatus fuiſſet; quemadmodum ſcribit in Hiſtoria de rebus

bus Anglicis ſui temporis Guilielmus Neubrigenſis; (*lib.* III.) qui idem alibi de fratre Richardi Regis inquit: *indulta Joanni tetrarchia fecit eum ambire monarchiam.* Medicæorum familia magnitudinis ſuæ fundamenta iecit incredibilibus diuitijs, quas Coſmus ſenior collegerat; inde Laurentij virtute & prudentia tantoperè creuit, vt poſteri in eam maieſtatem, quam hodiè videmus, oppreſſa libertate, aut licentia veriùs patriæ, adoleuerint. (v. (*in.lib.*1. *de vit.Coſm.*) Vidit & recens huius rei exemplum ſuperior ætas in Scirifijs, qui nunc in Africa rerum potiuntur. Cùm enim Scirifius Haſcenes cum filijs, religionis Mahumetanæ in remotioribus prouincijs docendæ cauſa à Rege Feſſano tympanum & vexillum, & aliquot equites impetraſſet, quibus cũ circumire, & populos officij ſui admonere poſſet: ab his initijs Regi non formidandus modò fuit, ſed & eum regno, quod poſteri eius hodieq. tenent, exuit. (*Thuan.* VII.) Gallici deniq. regni nuperę turbæ, quas meminiſſe non indigenis modò, ſed exteris quoq. animus horret, prudentum iudicio ab nimiis procerum opibus cœperũt. Et iam olim Ludouicus XII. Rex dicebat, potentum depreſſione ſuam ſecuritatem firmari. (*Guicc.* IV. *Hiſtor.*)

Quid ergò remedii eſt in huius farinæ homines, &, vt Tacitus (I. *Annal.*) loquitur, *plus quàm ciuilia agitantes*? Vt quod ſentio, dicam, difficilimum eſſe reor, Rerumpub. conuerſiones, quæ ab ambitione quorũdam accidere ſolent, vlla prudentia, vllisue conſiliis præcauere. Etenim principia & fundamenta prin-

cipatus, dum iaciuntur, difficilimè animaduerti poſſunt: cùm turbidi homines & rerum nouarum appetentes primùm ſibi clientelas comparare, & beneficiis, liberalitate atq. comitate alios ſui ſimiles, quoſdam incautos & rerum neſcios deuincire ſoleant. Quæ res quia quandam habent virtutis ſpeciem, occulunt malignitatem ſuam, nec ſine iniquitatis cuiuſdam opinione coerceri poſſunt. Si verò adultum ſit malum, & ſuis viribus ſubſiſtat, vix eſt, vt remedia non ſint ipſo morbo perniculoſiora: vt inde Hetruſcus politicus forſan non imprudenter moneat, vbi malum aliquod timendum Reip. tantoperè auctum fuerit, vt in difficili ſint remedia, ſatius eſſe ferre aliquandiu, & imminere occaſionibus, quàm intempeſtiua violentia incaſſum ſe opponere. Non placent, qui in futuros morbos firmo corpori medicamenta infundunt, ſolicitantq. ſopitas ægritudinis cauſas, nec vllo tempore priùs quàm inter eiuſmodi luctam ſuccenſas. Quot mala, quot funera vidimus hominum per eiuſmodi medicamina incitantium reſides, & velut oblitos nocere humores? Atq. illis ſimiles ſunt, qui placidis rebus quærunt in futuras tempeſtates formidoloſa remedia, quæq; ambiguo exitu poſſunt rectam Reip. valetudinem tàm perdere quàm ſeruare. Creſcente Romæ Vrbis potentia, vicini populi, qui naſcens malum in herba opprimere debuiſſent, ſerò nimis errorem agnoſcentes, fedus inter ſeſe pro libertate contra Romanos icere. quo facto non modò non emendarunt ptiorem errorem, ſed altero addito Romanis, quorum amicitiam pacis artibus ſibi concilia-

re

re poterant, in ſe concitatis, malum repręſentarunt, quod fortaſsè longè adhuc aberat. Cùm M. Antonius Triumuir, hoſtis à Senatu iudicatus, ingentibus copiis Cæſarem quondam ſecutis formidabilis eſſet: ſuaſit Cicero, vt Octauius cum nouo exercitu aduerſus Antonium mitteretur. Etenim fore, vt audito Octauii, Cæſaris ex ſorore N. nomine confeſtim ſint ad eum legiones tranſituræ. Prudens ſanè conſilium! ſed quod Antonius alio conſilio eluſit. Cognito enim periculo, Octauium in ſuas partes pertraxit: iiq. ambo coniunctis armis & viribus Remp. oppreſſerūt. Coſmus Medicæus ſuperior tàm potens in Rep. Florentina erat, vt & proditionis ſpecies videretur, non coercito eo Reip. proſpicere, & periculoſum, quietū adhuc irritare. Erat tùm inſignis prudentiæ fama Nicolaus Vzanus, qui, donec ipſe vixit, nunquam durius aliquid in Coſmum decerni paſsus eſt: quòd prę uideret, ſi quid tale committeretur, ruituram Reip. libertatem. Eo vita functo, diſceſserunt reliqui ab illius monito, & Coſmum Florentia eiecerunt; qui paullò pòſt à factione ſua reuocatus, Florentię principatum inuaſit; quò non perueniſset, niſi ſuorum ciuium iniuriis eò prouectus fuiſset. Idem in C. Cæſare obſeruare licet, qui primùm Pompeii ipsius fauore adiutus eam ſibi potentiam acquisiuit, quæ ciuitati Romanæ poſtmodum terrori fuit. quęq. ad minuendam hanc potentiam Pompeius ſerò nimis inutili cura futuri mouit, & Pompeium & libertatem Romanam funus fecerunt. Fit igitur plerunq. vt quorundam imprudentia, & aliorum inerti conniuentia

radi-

radices deniq. agat ambitio, & aut omnibus in medicinam deſit animus, aut ea non niſi ſerò, & inutili cura

cùm mala per longas eualuere curas,

tentetur. Sed ſunt tamen à prudentibus notata remedia, quibus tantū malum ſuperari poſſit; alia quidem, vbi vnum, vel paucos opes & potentia ſupra cæterorum condicionem regio faſtigio propè nimis admouerunt; alia iterùm, vbi integri alicuius regni proceres, immunitatibus, præfecturis, viribus ſuperbi in reges propellunt cientq. potentiam, quam tamē ipſi condiderunt. De prioribus primo loco dicam. Quibuſdam igitur ſæua & crudelia placuerunt conſilia, qualia Periander aliquis, aut Tarquinius ſuggereret: vt nimirum ſumma papauerum deſecentur. Hoc modo Alexander Magnus ad Perſicum bellum proficiſcens, omnes nouercę ſuę cognatos, quos Philippus in excelſiorem dignitatis locum prouexerat, interfecit: ſed nec ſuis, qui apti regno videbantur, pepercit; ne qua materia ſeditionis, procul ſe agente in Macedonia remaneret; & regis ſtipendiarios conſpectioris ingenij ad commilitium ſecum traxit; ſegniores ad tutelam regni reliquit. (*Juſtin.* XI.) Conſtantius Imp. cunctos ſanguine & genere ſe contingentes ſtirpitus interemit. (*Ammian.* XXI.) In hiſtoria Conſtantinopolitana obſeruare licet, claros viros vel oculis priuatos, vel in monaſteria detruſos. Et tradunt noſtri homines cautionem, hos tales prauè gratos vulgo, plebis ductores eodem in carcere cuſtodiri, puniri, & ſepeliri debere. Quippe plebeiorum ſuppli-

pliciis aliorum audaciam terreri; inſignium hominũ cæde accendi. Vnde Albani Ducis imprudentiam arguunt, quod Egmondanum & Hornanum medio in foro, & in conſpectu populi, qui illos tantopere amabat, capite multare ſuſtinuit. (v. *Boccalin. cent.* II. *cap.* XLIV.) Aliter Veneti, quorum annales tradunt, cùm olim inter nautas & populum periculoſiſſima orta eſſet ſeditio, quę neq. per lictores neq. magiſtratus ſedari potuiſſet, eam tandem interuentu P. Lauredani, qui anno ſuperiori Imperator bello maritimo fuerat, illicò conquieuiſſe. Verùm hanc nautarum obedientiam adeò ſuſpectam Senatui fuiſſe, vt Lauredanum carceri incluſum mori coegerit. Tacitus quoq. libro primo, ſeditioſorum duces cæſos intra tabernaculum ducis obrutos dixit: & infrà hoc eodem libro ſcribit Tiberium Pſeudo-Agrippæ pœnam palàm non auſũ, in ſecreta palatii parte interfici iuſſiſſe, corpuſque clàm auferri. Athenienſes aduerſus opibus, virtute, vel merito eminentes Oſtraciſmo vtebantur; (v. *Carol. Sigon.* II. *de Repub. Athen.*) cautione profectò minùs honeſta, & quæ parùm ab illa Epheſiorum lege, qua quis frugi eſſe vetabatur, differre videtur. Sanè Ariſtoteles (III. *Polit.* IX.) & ſi fâteatur, ineſse Oſtraciſmo qualemqualem iuſticiam ciuilem, tutius tamen arbitratur prouidere ab initio, ne tali medicina ſit opus. (*adde Paul. Parut.* I. *diſcurſ. cap. vlt.*) Minùs enim difficile eſt, dignitates, opeſq. quãuis benèmeritis denegare, quàm collatas adimere; quippe illi quod nunquam habuerunt, non adeptos ſe patientiùs ferent: hi verò honores quibus aſſueti ſunt per-

pe-

petuis machinationibus recuperare tentabunt. Vnde, qui ciuitatibus pulſi ſunt, quod maximè ſuperioribus ſeculis in Italia, cùm factionibus omnia ſcaterent, accidit, ſemper inſtrumenta ſe præbuerunt affligendi patriam ſuam. Tutius igitur eſt, impedimenta obijcere inſtrumentis nimiæ potentię, conuellere fundamenta, quibus illa nititur, & velut ſubtractis alimentis ignem ambitioſum extinguere. Illi igitur, cuius priuatum modum egreſsæ ſunt diuitiæ, dignitates, curationes, legationes conferantur damnoſę, ſumptuoſę, & quæ ſine rei familiaris diſpendio obiri nequeant. Si fauore plebis nitatur aliquis, ille deriuandus eſt iiſdem aut maioribus beneficiis aut illecebris in ipſum Principem aut Rempublicam. Qui nomen, famam, & gloriam habet, arduis & periculoſis obiici debet expeditionibus; vt, vbi non ſucceſserit negociũ, & euentus ſpei non reſponderit, minuatur auctoritas, quam à rerum geſtarum excellentia meruit. Is, cuius in aula, alioue certo loco nimia potentia eſt, ſpecie honoris in longinquas regiones amandari poteſt. Si armis fulciatur alicuius magnitudo, eum vario prætextu ab exercitibus & militia ad honoratiſſima quęq. officia, ſed quæ poteſtate omni careant, in aulam transferendus eſt. Quomodo Conſtantius Cæſar Vrſicinum in Oriente equitum magiſtrum, ſibi ſuſpectum ad ſe venire ſummo cum honore mandauit; ea ſpecie, vt pro rerum tunc vrgentium captu diſponeretur concordi conſilio, quibus virium incrementis Parthicarum gẽtium arma minantium conſilia frangerentur. (*Ammian. Marcell.* xiv.) & idem

Iu-

Iuliano Cæſari Herulos, Batauos, Petulantes, Celtas, & cætera auxilia, quaſi ijs in Parthico bello opus haberet, ademit: (*Ammian. Marcellin.* xx.) Mucianus, quia propalàm primus Antonius opprimi nequibat, multis in Senatu laudibus cumulatum, ſecretis promiſſis onerauit, citeriorem Hiſpaniam oſtentans, diſceſſu Cluuij Rufi vacuam: ſimul amicis eius tribunatus præfecturaſq. largitus eſt. dein, poſtquam inanem animum ſpe & cupidine impleuerat, vires abolet; dimiſsâ in hyberna legione ſeptimâ, cuius flagrãtiſſimus in Antonium amor. (*Tacit.* IV. *hiſt.*) Ferdinandus Conſaluus, ille qui Magnus Capitaneus vulgò vſurpatur, pro Neapolitano regno Regi ſuo ſubiecto eam retulit gratiam, vt rex ademptis illi exercitibus & munitis locis, eum in Hiſpaniam abduxerit, vbi ingloriùs obijt. (*Guicciard.* IV. *&* VII.) Et hanc ingratitudinem, quia neceſſaria eſt & ſecuritati publicę conſulit, quodammodò excuſatione dignam pronũciant noſtri politici. Porrò alia cautio eſt, arcere tumidi ſpiritus homines ab omni magiſtratu & imperio, ſed curationibus tamen, legationibus, aliiſq. honoribus admouere, quib. honoratiores quidẽ ſint, nihilo tamẽ valentiores. Ita Bragãtiæ Dux, qui nomine vxoris in Luſitaniæ regnum iura ſibi quædam competere putabat, poſt illud regnum à Philippo Hiſpaniæ Rege ſubactum, creatus quidem eſt *Aurei velleris eques*, & inuſitatis honoribus affectus; (nam & in tẽplo proximus Regi conſiſtere iuſſus eſt) nihil tamen obtinuit, quod vel opes eius vel potentiam augere potuiſſet. (*Hieron. Coneſtag.* VIII. *de bello Luſit.*) Iterùm

alia cautio eſt, vt ſi in magnum virum conferre imperium ſit neceſſe, ipſius prauę cupiditates collegâ addito coerceantur. Quo conſilio, cùm Conſtantius Imp. Gallum Cæſarem ad ſe euocare vellet, diſſuaſerunt alij: quippe diſcedente Cæſare Vrſicinum in Oriente perniciosè relinquendum, nullo futuro, qui prohiberet altiora meditantem. (*Ammian.* XIV.) Alii, quos inter doctor meus Chriſtophorus Beſoldus eſt, præcipiunt, magnos viros ad vxores ducendas, & liberos ſuſcipiendos adigi, quorum intuitus patrem reddat amiciorem Reipublicæ; & hoc præceptum Henricũ IV. Galliæ Regem in Bironio incautè neglexiſſe. Sed mihi tàm nocere poſſe videtur iſtud remedium, quàm prodeſſe. Nam à voto relinquendi opes atq; potentiam liberis, vbi honeſta non ſuccedunt, facilè ad ſcelera tranſitur; & niſi ſint poſt nos, ad quos improbitatis vtilitas redeat, non placet incerta & cùm periculo, aut breuis deniq. felicitas. Auguſtus inter alia dominationis arcana etiam hoc habuit, ne cui Senatorum extra Italiam ſine ſuo permiſſu peregrinari liceret: (*Dio* LII.) eo, puto, fine, ne militum prouincialiumue ſtudia ambitiosè conciliarentur. Mouet, quòd Gallia Narbonenſis & Sicilia ab hac prohibitione exceptæ erant; (*Tacit.* XII. *Annal.*) quæ fraudibus ob Principis & Vrbis viciniam non ita commodæ videbantur. Præcipuè tamen Ægyptum Auguſtus ſepoſuit, vetitis ingredi Senatoribus; ne fame vrgeret Italiam, quiſquis eam prouinciam, clauſtraq; terræ ac maris, quamuis leui præſidio aduerſus ingentes exercitus inſediſſet. (*Tacit. hoc lib.*) Vnde & Veſpaſianus, quan-

quando Ægyptum, clauſtra annonæ obtineret, poſse Vitellij exercitum egeſtate ſtipendij frumentiq. ad deditionem ſubigi, ſperabat. (*Tacit.* III. *hiſt.*) Quâ etiam ratione inductus Auguſtus, non ex Senatorib. aliquem, ſed ex equeſtri ordine præfecit Aegypto. Ita enim visũ expedire, prouinciam aditu difficilem, annonæ fæcundam, ſuperſtitione ac laſciuiâ diſcordem ac mobilem, inſciam legum, ignaram magiſtratuum, per aliquem ex equeſtri ordine, non Senatorio, retinere. (*Tacit.* I. *hiſt.*) Eadem ſolicitudo ante Auguſtum exercuit quoq. Alexandrum Magnum; qui in plures præfecturas Aegyptum diſtribuit; miratus naturam & munimenta regionis: & intutum exiſtimans, vnius imperio totum regnum committere. (*Arrian.* III. *hiſt.*) Aurelianus quoq Imp. cùm Saturnino limitis orientalis ducatum dediſset, ſapienter illi mandauit, ne vnquam Aegyptum videret. Cogitabat enim Gallorum naturam, (& erat Saturninus natione Gallus) verebaturq. ne ſi perturbidam ciuitatem vidiſset, quò eum natura ducebat, ſocietate quoq. hominum duceretur. (*verba Vopiſc. in Saturn.*) Porrò ſaluberrimum eſt conſilium, maximeq neceſsarium, omnes magiſtratus, omniaq. imperia potiora facere temporaria, ne in vnius manibus diu reſideant. (*v. N. M.* III. *diſc.* XXIV.) Eò quippe ingenio ſunt homines, vt poſtquam multum temporis in poteſtate trãſegerint, patriis moribus hautquaquam ſibi viuendũ ducant. (*Catulus apud Dion.* XXXVI.) Qui ſemel imperandi dulcedinem deguſtarunt, priuatam vitam paullò magis plerunq. quàm animæ à corpore ſepa-

rationem horrent, & priuatæ domus anguſtias, vt crudele patibulum abominantur. Quietem & tranquillitatem regno præferre paradoxon eſt ſupra omnem modum odioſum; ſententia, quam omnes ore verſant, & nemo pectore credit. Accedit, quòd, vt rectorem à Principe accipiunt prouinciæ, hunc ilicò venerantur, ei aſſueſcunt, tàm conſtanter hunc eſſe Præfectum, quàm illum Regem intelligunt. Imò & propiùs ille ciuibus incumbit, propiùs vrget affectus; contumaces aut amantes propiùs damnat, vel colit. Maximè nobilium ſtirpes adeò eiuſmodi prouinciarũ Rectoribus accedunt, ſpe, conuictu, manſuetudine captæ, vt deinde vel in Regem promiſſam fidem exerceant. Hæc munera, ſi parui temporis fierent, non illis coaleſceret inueterata vis; nec ciues breuiſſimo defuncturos imperio præter fas amarent, aut timerent. Et quantũuis anguſti temporis honores cupidè commendabit ambitio. Deniq. Principes aut Reſp. in plures liberalitatem diuidere poterunt; vacuis ſæpè prouinciis, in quas alios atq. alios pro meritis temporibuſq; ſufficiant. Inde Romæ olim lege cautum fuit, ne quis omninò Prætor anno, aut Conſul biennio amplius à ſuo magiſtratu continuò imperaret. (*Dio* xlIII.) Et Florentiæ olim lex fuerat, ne *Prior* Reip. (is ſummum honorem gerebat) intra triennium, ex quo magiſtratu abierat, eundem petere poſſet. (*Leonard. Aretin.* IV. *hiſtor. Florent.*) In eâdem vrbe cautum aliquando fuit, ne Reipub. Vexillifer (*Gonfalonerium* vocabant) in perpetuum crearetur; ſed annua eſſet illa dignitas. (*Guicciard.* XI. *hiſtor.*)

Cùm

Cùm Gallus Aſinius cenſuiſſet,in quinquennium magiſtratuum comitia habenda ; eam ſententiam altiùs penetrare, & arcana imperij tentari Tiberius arbitrabatur. Nempe ſuperbire homines annuâ deſignatione ; quid ſi honorem per quinquennium agitent ? (*Tacit. infr. hoc lib.*) Regnum Aſſyrium ad mille annos ſtetit inconcuſſum, non aliam ob cauſam, quàm quòd militiæ præfecti quotannis mutarentur. (*M. 1. art. milit.*) nec aliam ob rationem, poſt extinctam Cæſarum familiam in Imperio Romano tot bella ciuilia inter ipſos duces, totq. ducum conſpirationes contra Imperatores exortę, ſunt quàm quòd ijdem ijſdem exercitibus perpetuò præfecti eſſent. Ad hoc reſpicit hoc loco Cornelius noſter, cùm Tiberio non ingratum accidiſſe ſcribit, turbari res Orientis; vt eâ ſpecie Germanicum ſibi ſuſpectum & inuiſum ſuetis legionibus abduceret, nouiſq. prouincijs imponeret. Et ſi verè rationem ponimus, non aliam magis rem libertatem & publicam rem Romanorum euertiſſe inueniemus, quàm imperij prorogationem. Quid enim aliud Sullas fecit & Marios, quàm tot mandata bella, totq. conſulatus exiguo interuallo ? quid Decemuirorum inſaniam aluit, quàm perpetua, contra mores patrios prorogata poteſtas ? Quid Cæſarem tyrannum & patriæ libertatis inuaſorem fecit, quàm perpetua, contra leges dictatura ? Deniq. huius rei domeſticum exemplum occurrit in meâ Germaniâ. Regio erat olim ſub Imperatoribus armis, opibus, potentiâ ingens; nunc ex quo Optimates commiſſas ſibi quondam prouincias in principatus mutauerunt,

& beneficia, quæ feuda hodiè dicimus, prima inſtitutione temporaria, & cum perſona, cui conferebantur, expirantia in ſobolem tranſmiſerunt, domino pene tota excidit. Hoc enim modo populorum & gentium mentes, quas vis quædam ingenita ad ſuorum Principum cultum aduertit, antè in vnius reuerentiã intentæ ad iſtos vicarios, & mox dominos acceſſerunt. Hactenus de continuatis imperiis. Poſtremò conſilii quoq. pars eſt, præpollentes, cùm delinquunt, quod ob arrogantiam illorum ſæpè fieri ſolet, ſeueriùs punire, tollere illis aut minuere immunitates, & priuilegia, publicare bona, remouere ad tempus officiis, & ſi quæ ſunt his ſimilia. Et hac arte Veneta Reſpub. ac Hetruriæ Magnus-Dux vt plurimum vtuntur.

Nunc ſupereſt, vt demonſtrem, quibus modis non ſingulorum opes, ſed vnius Prouinciæ magnatum, qui libertatis quadam imagine elati Regis quoq. imperia contemnere poſſunt, potentia contundatur. Sanè nunquam mihi iuſtum videbitur, Optimates, qui certis legibus parent, & vetuſto iure immunitatibus gaudent, abſoluto velle imperio ſubiicere. Hoc enim nihil aliud eſſet, quàm ex legitimo principatu formare tyrannidem. (v. *quæ dixi ad initium huius libri.*) Sed fit interdum, vt quidam nunquam ſui gradus ſatis patientes, & iuſtam quoq. modeſtiam reſpuentes, ſpecioſo libertatis titulo abuſi, & populorum ſinceritate corrupta, mouere debeant regum curas ad inueniendas vſurpandaſq. cautiones, quibus iſti dediſcant tumidos & ſeditioſos ſpiritus. Et, vt his artibus

abu-

abutantur interdum Principes, quibus ius faſque ad ſuum arbitrium exigere mos eſt; cautionis tamen lóco erit, noſſe machinationes, quibus ſubuerſis iuribus & moribus antiquis vnius legibus ſoluta poteſtas ſtabilitur. Quo quidem in argumento cùm paráſſem dicere non pauca; vidi Ioannem Barclaium, amœniſſimi ingenij virum, & quem ſuo merito omnis elegantię compendium mihi vocare videor, ita prudenter, atq. neruosè verſatum eſse, vt addi nihil poſſit. Igitur dubitanti mihi, an poſt tantum Homerum Iliada ſcribere ſuperſederem, aut ſaltem, ne quid deſiderari poſſet, mea adderem; ea ſententia ſedit, deſcribere hunc in locum integram Barclaij diſsertationem. Veniam, imò laudem merebor, quòd quæ meis verbis tàm benè, tàm eleganter dicere deſperabam, alienis, quibus prudentius, elegantiuſue nihil dici poteſt, proponere voluerim. Introducit ergò Cleobulum, regij conſilij præſidem, Regi ſuo ita loquentem: Quamdiu lenitas in virtutibus erit, non dicêris vllo vitio impuliſse labentem in clades Siciliam. Lenitate, inquam, tuâ, malignitas fatorum in tuas & patriæ clades abuſa eſt. Illa facilitas, & indulgentia in Magnates, illa tua tuorumq; maiorum incauta in eos profuſio prodidit pręcipuas imperii vires, aperuitq. iniuriis deſpectam dignitatem. Iam quidem perculſi ſunt: iam ſilebunt defeſsæ factiones. Aſt, vbi reſpirarint, expecta alios fluctus, niſi ventos pluſquã Æolico vtre tenueris. Pugnabunt erumpere; & quamdiu nimis poterunt illi, nunquam ſatis Reges poteritis. Nec in tyrannidem te adorno. Ipſis quoq. conſules, ò Rex, ſi efficies, vt tui

more

Digitized by Google

more, aut faſtidio culpæ, paulatim inquietos mores dediſcant. Tum Meleander: Scio, inquit, ex his nubibus feruere pleraſq. procellarum. Sed vires eorum hominum adultæ ſunt, & ipſo tempore ac patientiâ Regum iam propè legitimę. Has itaq. accidendo vel iniuriam facere credar, quia natam ante me potentiã percellam; vel nimio in conatu regias vires iam ſæpè delibatas, & quarum infirmitatem celari intereſt, inconſultò experiar. De ſucceſſu, reponit Cleobulus, meliùs ominare; dum ordine & per partes euellas eam ſegetem, quâ ipſi luxuriant. Sed nec crede, iniquam fore cauſam, & quam Dij homineſq; non probent, ſi pugnabis pro regiâ dignitate, & Siciliam à parricidio prohibebis, quo ipſa ſe furiis mactat. Quinam illi ſint, vide; vnde proceſſerint; quæ illos machinę faſtigio tuo admouerint. Vtcunq. ſe iactent; maiorum tuorum beneficio opes comparauere, in prefecturas miſſi ſunt, regiæq. amicitiæ indulgentiâ hoc culmen condiderunt, ex quo hodiè ſiue ipſi, ſiue eorũ poſteri certant in Reges. Tua ſunt ergò tela, quibus laceſſeris, tua acies tot mucronum, cæcâ diſcordię manu infelicitatem ſui auctoris vouentium. Si merentur, ſi ferre felicitatem ſuam non poſſunt; ab ijs duntaxat recipe, quod à vobis acceperunt. Nudos medius fidius relinques, cogeſq. obliuiſci ſpirituũ, quibus nunc intumeſcunt, veſtras apud ſe mirati diuitias, ſuæ verò ſortis ignari. Ac, quò maturiùs conſulas ſceptro, vide quàm multum coaleſcat illorum in vos imperium; quàm publicè, quàm periculoſo conſenſu hæc velut iura peccandi nunc afferant. Inter ſe ęmuli, inimici,

tamen

tamen vix libenter accipiunt, à Rege vllum premi. Quiſquis ergò rebellat, cęteri adſunt, vel publicè, vel priuatis affectibus. Nunc cauſæ ſe addunt, nunc tẽpore vtuntur iam ſatis occupato, quo alio iurgandi prætextu diſtrahant Regem. Alij tuum latus, tua caſtra non deſerunt; ſed lento & per ambages fracto regiorum conſiliorum aut militum vſu, diu volunt rebellium contumaciam conferri viribus ſceptri; ne videatur indignum Regibus aut impar eſſe periculum, aſſueſcatq. populus vereri hos motus & pati. Ita ſibi ipſis & exemplum faciunt, & exitum ornant, ſi iraſci in Regem contigerit. Hanc coniurationem niſi antevertis conſiliis, quantum aberis à Merganię (Germaniam intelligit,) fato. Regio erat ſub vno formidanda: nunc ſegnicie vel patientiâ imperantium adeò in varios Principes lapſa, vt domino tota exciderit. Quanquam recenti memoriâ tenes, Rex, quid hę poſſint factiones; permittes hîc tamen earum cunabula, & ingenium percenſeri. Nam & accendi te volo, vel parari ad patientiam haut dubiæ cladis. Igitur, ſi quos amas, ſi quos attollis præter veterum Optimatum libidinem, tanquam de eorum bonis ſit, quod largiris, excedunt ab aulâ: queruntur ſe contemptos; in arces, præſidia, quæ iis credidiſti, confugiunt. Fortunas populi deflent; exanimati regni ſanguine paucas hirudines repleri: non ferendam eorum ſuperbiam, qui faſcinato Principi illudunt, vetereſq́. & emeritas ſtirpes inexperto recentis potentiæ gaudio calcant. Frequens hęc quidem, vt noſti, diffidendi eſt ratio, proruendiq́. ad ciuilia arma. Sed & aliæ pręterea cauſæ illis inge-

niis faciunt defectionis audaciam. Diu ipſis largitus ceſſes vtcunque magiſtratus, præfecturas iam plenis, necdum tamen ſatiatis negaueris; iis arcana omnia non credas; habeas alios fideliores tibi: non acceſſeris odiis, quibus æmulos deuouent. Ilicò indignè haberi ſe putant; frēdentq́ tanquam contumeliâ violati Alii, vt reuerentiam ſibi concilient, & quid poſſint, Regē admoneant; quærunt offenſionis materiam, & gratis ineunt conſilia in publicam pacem. Cęterùm, quęcūq. illos occaſio tollat in rixam, viribus, quas vos Reges tribuiſtis, ſuccincti, mox clientes armatoſq. inueniūt, eò prolixiùs, quòd hæc ſecedendi facinora sēper inulta ſunt, & plerunq; prēmia habent. Sic erecti, ſic velut in ſuo regno collecti, opimiora ad conciliandam pacem à vobis Regibus extorquent, quàm ſi ipſis obſequium & fides māſiſſet. Veſtro interim auro, veſtriſq. ſtipendiis (quis ferat?) militant acies, quas in vos educunt. Aerario veſtro feroces, aut rationem imperij depoſcunt à vobis, aut regnandi modum præſcribunt. Veſtri coloni ſunt, veſtri ciues, qui plus quàm externis tumultibus per hæc bella eruuntur. Quid deinde? emitis pacem; Reges, his prodeſt peccauiſſe. Vos in regno nunquam bonâ fide pacato expectatis ſoliciti, ex quo cinere ſe flamma refundat; cui placeat gloria nouæ litis, quæ federum tabulę iam pleniſſimis libris addendæ ſint. Minimum putem, quod hęc bella, hæ paces exterarum gentium ludibriis euileſcunt; quòdque minor quàm pelago fides eſt, ſiue quietem agimus, ſiue tumeſcimus. Maiora ſunt vulnera, quibus viſcera patriæ lancinant illi mores. Robur enim maximę

ximæ gentis, & cui, ſi hæc abſint incommoda, nulla non ceſſerit, hic aſſiduus & peſtilens ventus affligit. Pereunt vrbanę & ruſticæ opes, quaſcunq. prouincias turbo afflauerit. Conſumitur impetus animorum, & prudentum, quos multos habemus, ſolertia, digna Orbi imminere, his domi pacandis tota vix ſufficit. Inſtituuntur pręterea animi iuuentutis ad audaciam & contemptum maieſtatis, infandamq. dulcedinem belli ciuilis, in quo furor & auiditas ſubitas pugnas, & præſentia pręmia habet. Ita domeſtico facinore marceſcit, quicquid ad terrorem exterorum Dij Sicilię noſtrę tribuerant. Neq. putes hęc eſſe rudimenta flagrantium animorum, qui caſtrenſi diſciplinâ eruditi, ęſtus inter ſe conceptos mox in peregrinum hoſtem validiùs effundant. Vtinam hæc ſolatia ſaltem eſſent ciuilis inſanię. Sed ne iſthic tyrocinium ad fortitudinem aut militiam credas: cogita, quàm ſępè plus vanitatis & minarum hi turbines habeant, quàm iuſti laboris in caſtris. Conueniunt illę cohortes in arcibus, vrbibuſq. obnoxiis; facilem ciuem, aut imparatos agreſtes diripiunt. Hęc plerunq. fortitudinis ſumma. Acies rarę; nulla aut ſubita diſcrimina: quia obnoxiè placantur, & ante fortunam armorum ab facinore donatos dimittitis. Sed etiam, vt bella hęc durent, vt ſæuiant mutuę turbę: at interim miles opimę patrię ſpoliis ſaginatur, & in bonis miſerorum ciuium bello quàm pace delicatior, latrocinijs magis quàm conſtantiâ, robore, arte imbuitur: vt ad diſciplinam deinde veri et ſobrij Martis, & externis regionibus interdum infœcundis frangatur eneruiſ faſti-

dio, doceatq. diuerſiſſimos eſſe labores, prędatoris & militis. Temnimur interim, ò Rex: & ſi quid in vicinos minaris, robori minùs ſuo quàm malis noſtris fiſi, tuos conatus deſpiciunt. Largitione tantillâ facilè credunt excitare de Siculis, qui ciuili ſeditione te implicent. Sic tradunt te ijs debellandum, per quos tuis auſpiciis debuerunt euerti. Nobiliſſimæ genti infamiam an perniciem hęc plùs creent, ipſe exiſtima. Vis deniq. quod tui ciues queri poſſunt, hîc audire? Componendis his fluctibus olim populus ad regiam poteſtatem reſpexit. Ne collideret Optimates ambitio, ne vnam gentem factiones diuiderent, eſſetq. timendum à ciuibus, quod hoſtes ſolent minari, tranſtulere in Regem purpuram, ſolium, ferrum. Quod ſi adhuc in regno vexantur reipub. malis, quid precij illis erit traditi ſui iuris, exutiq. imperij? aut illos in libertatem reſtitue, aut domeſticam præſta quietem, propter quam libertatem reliquerunt. Meleander ad hæc verba ingenti ſuſpirio pectus concuſſit: & facilius argui morbum poſſe, reſpondit, quàm expelli medicina. Iam ſe Eriſthenem & Oloodemum (hi factioſorum pręcipui à Barclaio finguntur) ferro vltũ. Lycogenem occubuiſſe. Si ad illud exemplum quotidiè ſeueritatem res exigunt, ſibi ipſi in odium venturam poteſtatem, quæ ſanguine Optimatum alenda ſit. Summa in illis indoles, inquit, animi vigor, multę virtutes. Scilicet extinguam aut premam hæc ſydera? omnia autem? ſed illud inhumanum, & fortaſſe ſupra regias vires? Quęnam igitur? nempè ſuſpecta. At verò & ſolæ ſuſpicionis pœnas luere eſt

indi-

indignum; & prꝳterea ſæpè nullum eſt ante tumultus ſuſpicionis veſtigium. Impetus in viuidis mentibus prꝳceps haut rarò ſimul cogitat, ſimul excit hos motus. An omnes habebo meâ rigiditate auerſos? viuamne ferꝳ inſtar in ſolitudine? an potiùs nouis hominibus regiam implebo? acerbius mehercule ipſo malo remedium! Deos & fata ſpero, poſtquam ſumus emoliti acerrimam tempeſtatem, pro habenâ reuerentiam noſtri fore expertis, quid poſſimus. Saltem, Cleobule, quàm mitiſſima conſilia habes, exprome. Tùm Cleobulus. Faueo tibi, ò Rex: id eſt, proceres, quantum licet, tecum excuſo. Læti in illis & ingentes ſunt animi; & hꝳc ipſa, quæ arguimus, magnæ indolis notæ ſunt; & ſi legum habenis teneretur, rebus publicis ſalutaris. nunc, quia illam paſſi eſtis laſciuire, eorum quꝳ cogitat, quꝳq. audet, inclino in vos Reges inuidiam. Cꝳterùm cùm virtutes ac vitia non plus ex merito æſtimentur, quàm ex populari iudicio: nihil mirum, ſi conſuetudo & peccantium claritas atq; ſucceſſus nobilitauerit hanc culpam: quam ſi premi & eripi cupis, reuocanda eſt paulatim ad ſuorum natalium vilitatem. Hoc autem efficies, primùm nominis veri dedecore: vt apud te perduellio, coniuratio, perfidia nominetur; non, vt ſolet, magnitudo animi, prudentia, ſocietas, publici boni cura. Deinde, vt, qui à te ſeceſſerint, ſaltem eflagitatæ veniꝳ humilitate frangantur: cùm nunc (miro gentibus ritu) damnarꝳ te ſoleas, publicis profeſſus codicillis, hos eſſe innocentes. Nam ſi rei non fuerunt ſumptis armis, certè tu reus, in quem illa ſumpſerunt. Triſte

di-

dictu. Si hęc poſtrema exceperis arma, in quibus ſimpliciter victor es, vide ſub te & patre tuo turbas. Omnes eâ cautione dimiſſę ſunt, (innuit Barclaius ſuperioris ſeculi turbas in regno Francico) vt terras populatas, conſcriptos milites, cætera defectionis facinora nimiâ ſimulatione, & prodente captiuitatem imperij imputaretis vobis. Iuſſu hæc veſtro, aut veſtri gratiâ eſſe patrata publicis chartis ſuſtinuiſtis inſcribere. Sed durum eſt premere iſtas ſtellas. Enim nec obrui illas, ac nec tegi oportet inhumana ratione. Luceant ò Rex: dum meminerint, cui Soli lumen hoc debeant, nec caliginem faciant tuo orbi. Ferè neceſſe videbatur alicuius ſanguine lui hoc crimen. Extorſit atrocitatem remedij à tua bonitate cùm Oloodemo Eriſthenes, & infelix vindex Lycogenes cæterorum animos aliquandiu ſui memoriâ tenebit. Quiſquis autem temporum iſtorum oblitus in hunc ludum primus deſcendet, ocyus hominem preme, non tardis, non incertâ conſultatione libratis conatibus. Ipſe tibi expeditionem deſume, ne tuorum ducum prę-uaricatio illam cauſam cauſam inutili mora conficiat. Si audebis, ſi non cunctaberis, multi maieſtatis reuerentiâ capti tuum auſpicium ſequentur; qui dubitare incipient de ſuo officio, ſi & videberis deliberare, an impunè poſſis offendi. Tunc nitendum, ne timidâ remiſsione ſpirituum videaris iſtorum temporum oblitus, aut veniam petere extincti Lycogenis. Conſentias cum impetu iſto, vt tuus eſſe potiùs videatur quã fortunæ. Federa, leges, pacta cum armato rebelli nec audi. Vnum ſit pœnitenti remedium, ſi ſupplicet, ſi ſu-

ſuperciliumponat, ſi ſe & cauſam damnet. Lenitatis tuæ erit ſic compoſito indulgere; niſi nimis pernicioſè errauerit, aut in neceſsitatem diſtulerit pœnitentię laruam. Sed ignoſce ea lege, vt aliquid ipſi in mulctam decedat. Si prouinciam à te habet, partem ex ea deliba, quam alteri tradas: ſi arces aut ſuas aut regias, vnam ex ijs futurę fidei pignus cape. Timebunt alij ſpolia dare ad regiam gazam, qui nunc contrario voto æs, faſces, pręſidia audent in precium pacis exigere. Caue autem dare hos reos precibus cognatorum, qui apud te in illos militauerint. Nam vix vlla vulgarior fraus eſt, quàm iſtorum optimatum, non ſtudio, non vero affectu, ſed velut ſordibus ſe in aduerſa diuidétiũ caſtra. Fratres, affines, patrueles, hic pro te, ille cum factioſis ſtabit: vt victoria aut fauore in vtramlibet fortunam ſecuri ſint. Hos te maximè ſuſpectos habere ęquum eſt, ò Rex; & ſi anxiè pro cognatis ſuis orant, propemodum hoſtes. De ducibus factionum hæc ſentiam. Sed quid illi abſq. militum manu? Hi ſunt ſanguis, hi nerui tumultuum; nec in eos impunè ſeueritatem omiſeris. Quos igitur placidis rebus ſeu præſidiarios milites ſeu prætorianos conſcripſeris, ſi defectione oborta præfectos forſitan ſuos in Regem ſequentur, ijs infamis ſit miſsio. Cingulum ponant. Nullus pœnitentium clamor, nullæ procerum preces te moueant. Diſcant non tàm Pręfectos venerari, quàm te in illis. quippe hos ſecum à te ali, à te pendere. Ita exercitus, quos in pace educas, ſyncerè erunt tui; nec te magnates creditarũ fiducia copiarum deſpicient. Si qui autem concitato tumultu, nullis ſti-

pen-

pēdiis tibi deuincti, ad factionem acceſſerint, his mitiora imperari non abnuerim. Simplicis defectionis rei ſunt. In eos, ſi lubet, manſuetudinis obtine famam: modò veniam te dediſſe non ſe ingratiis vſurpaſſe, intelligant. Hęc Barclaius.

Qui idem alio loco duo eſſe dicit, quibus Proceres in Regem ſuum armantur, ſolicitanturq. ad ambitum; longum imperium, moſq. conſtituendi rectores prouinciarum in eam legem, vt non antè magiſtratu, quàm vita decedant: alterum, munitionum, arcium, præſidiorum numerum nimis magnum. De primo ſuprà dixi. Arces & munimenta magnatum ambitionis aggeres meritò vocantur. Pleruną. enim arcium rectores dominiue à ſceptris deficiunt; pleriq. motus ex his clauſtris erumpunt, aut in illa tutos habent receptus: inuitante ad peccandum tot munimentis foſsiſq. ſuperbâ rebellandi ſecuritate. Vnde Henricus II. Angliæ Rex omnes Procerum arces mœnibus nudauit. (*Boter. IV. della ragion di ſtato. VI.*) Quod & Græci dirutis ſuſpectarum vrbium muris, & Romani quoq. facere ſoliti ſunt. Neapolitanum regnum caſtellorum, turriumq́. frequenti ſupercilio tumebat: & erant optimates tanti factione & viribus, vt, quod pleruną. infelix potentiæ genus eſt, Reges terrerent. Nunquam penè ſine motu illa alioquin feliciſſima regio fuit. (v. *Pandolf. Collenut. Joan. Iou. Pont. Barthol. Fac. in hiſt. Neap.*) Deiecti nunc Reges, nunc Proceres; donec arcibus pleriſq. euerſis magnatum quoq. robur variâ Regum arte (v. Th. pol. par. III. apotel. LXXII.) ſuppreſſum eſt. Porrò & illud

ad-

addendum eſt,quorundam ſententiâ primogenituræ ius,quô moribus quorundam regnorum excluſis minoribus fratribus ad maiorem ſumma bonorum paternorum defertur,intutum Regibus eſſe. Cùm enim illo iure nimiæ & interdum priuatam fortunam excedentes diuitię ad vnum confluant: fieri non poteſt, vt ille tantarum opum vi ſuccinctus non ſeipſum mirari, & vel in Regem potentiam ſuam expedire audeat. Vnde plurima ſunt illorum exempla,qui deſpectâ ſemper-ſacroſanctâ maieſtate capita ſe duceſque ſeditionibus præbuerunt,patris patriæ populorumq́. patroni ambitioſiſſimis titulis ſibi ſumptis. Deniq; in Gallia (ſiue in inuidiam Regis confictum,ſiue verum fuerit) regiorum conſiliorum, quibus Procerum potentia infringeretur, aliquando hanc fuiſſe ſummam in vulgus iactabatur; proceres ante omnia de medio tollendos,& nobiles ſenſim carpendos. Ad tollendos autem magnates & nobilitatem in ordinem cogendam placere,vt bellum religionis colore alatur. nam ſic paullatim ad internecionem eos, præſertim, quò quiſq. generoſior eſt,deleri poſſe; neq. defuturas artes,quibus ij, queis belli fortuna pepercit,in pace opprimantur. Intereà,dum bello & pace in id incumbitur,cautè ſeruandũ eſſe,ne Rex dignitates,honores, munia publica ijs, aut in eorum gratiam cuiquam conferat; inuidioſas & ſumptus periculiq. plenas præfecturas aut delegationes ipſis reſeruet; penſionibus & honorarijs, quantum licebit, ſubtractis: quò vaſta illa corpora, tanquam alimento negato ad maciem paullatim deducantur,ac poſtremò concidãt. In

primis publica regni comitia, quæ tantùm ad firmandam ordinum potentiam ſpectant, omninò prohibenda eſſe; & ſeuerè caſtigandos, tanquam publicæ quietis turbatores, qui ad illa proclamabunt. Sublatis proceribus, & labefactatâ nobilitate in ciuitatibus & vrbibus eos petendos, qui per bella à regijs partib. non ſteterint; quib. ſublatis facile fore, vt toto regno ciuitates munitæ mœnibus & propugnaculis nudentur, & arces procerum atque nobilium diruantur. (*Thuan.* lvii.)

Deniq. ſatis apta ratio eſt titulis ſuperbientes inflatoſq. deprimēdi, ſi tituli illi vulgentur, nouiſq. conferantur hominibus. Ita paruifient, qui olim ſummi honoris loco ambibantur. Hoc modô, ſi ſint, qui ducum, comitum, baronum appellationibus ſe attollūt; ſume ex tuis hominibus, quos tanquam ob merita & fidem ijſdem afficias honoribus. Euileſcent illa nomina multitudine, & ignobilitate candidatorum.

Tractare præliorum vias, & quæ ſibi tertium iam annum belligeranti ſæua vel proſpera eueniſſent &c.) Bella armis & ducum conſilio geruntur, pugnando in acie; non figuris, quæ ab hominibus rei bellicæ imperitis in charta notantur, aut virgâ in puluere deſcribuntur. Acies ſchola eſt, exercitus diſcipuli, arma pennæ, quæ tinctæ hoſtili ſanguine hiſtorias ſcribunt in carne. Vnde neceſſe eſt reuoluere ſic geſta in bello, non in muſæo. N. M. etſi de re militari ſatis benè ſcripſiſſe videtur, tamen, petente Vrbini Duce nullam earum, quas docuit, aciem ordinare ſuſtinuit.

Flumen Viſurgis Romanos, Cheruſcoſq. interfluebat. eius

in

in ripa cùm cæteris primoribus Arminius adſtitit, quæſitoque an Cæſar veniſſet, poſtquam adeſſe reſponſum eſt, vt liceret cum fratre conloqui, orauit.) Oportet cautiſſimum eſſe Principem, alioſq. magnos viros in congreſſibus & colloquiis; ne ſe imprudenter in hoſtium manus miſiſſe dici poſsint. Inſtituto colloquio inter Cerialem Ciuilemq., aduerſarum partium duces, ſciſſo Vahalis fluminis ponte in eius abrupta progreſsi colloquuti ſunt. (*Tacit. v. hiſt.*) Ludouicus XI. Galliæ Rex cum ſuo Equitum Magiſtro, quo cum ſimultates exercebat, in colloquium deſcenſurus pontem amni cuidam imponi iuſsit; in eo medio cancellatæ velut feneſtræ factæ; vt conſpici inter ſe exaudiriq. colloquentes poſſent, ac dextræ interiungi. (*P. Aemil. x.*) Ludouicus Sfortia Mediolani Dux cum Galliæ Rege non aliter congredi volebat, quàm in fluminis cuiuſdam medio, vbi pons aut nauibus aut aliâ ex materiâ ita ſtructus eſſet, vt inter vtrumq. firmum ac robuſtũ ex lignis vallum intercederet. (*Guicciard. 11. hiſtor.*) Poſtremò notatu digna eſt Franciſci I. Galliæ Regis cura, quâ, cùm ex carcere Hiſpanico rediiſſet, ſibi proſpexit. Rex Lanoio Neapolitano Pro-rege, Alarcone militum duce & quinquaginta equitibus comitatus ad eius fluminis, qui Hiſpaniam à Gallia diuidit, ripam venit. Eodem tempore ac penè momento Lautrecus cum duobus Regis filijs, futuris obſidibus, & pari equitum numero in oppoſita ripa cõſtitit. In medio amnis vacua nauis erat anchoris firmata. Ad hanc Rex ſcapha, cùm Lanoio, Alarcone, & octo aliis, qui omnes breuibus erant armati telis, traiecit: & ab ad-

uerſa ripa Lautrecus cum obſidibus & octo aliis pari armatura ad alterum nauis latus ſe contulit. Deinde Lanoius & Alarco cum Rege & octo comitibus nauem conſcenderunt; idem ilicò factum à Lautreco & ſuis pari numero. Poſtquam omnes in naui conſtiterunt, Lautrecus Delfinum ex ſua ſcapha in nauim trãſtulit; qui Lanoio, & ab hoc, Alarconi traditus in Hiſpanicam ſcapham imponitur; eodemq. momento alter Regis filius Dux Aurelianenſis in nauim acceptus eſt. Quod vbi factũ eſt, dicto citiùs Rex in ſuam ſcapham deſiliit; & ad ripam vectus, Turcico equo miræ pernicitatis raptim conſcensô in tutum abiit. (*Guicc.* XVI.)

Simile quiddam & vicinum notabo, moris eſſe, vt cùm duo Principes conueniunt, is, qui dignitate anteit, prior ad conſtitutum locum veniat. Honoris enim quędam ſpecies eſt, quòd alter poſterior, & ad hunc accedere videtur. (*Guicciard. in hypomnes.*) Cùm de colloquio inter Leonem X. Pontificem Maximũ & Franciſcum Gallię Regem conueniſſet, Rex biduo poſtquam Pontifex aduenifſet, Bononiam ingreſsus eſt. (*Guicciard.* XII.) Margaritha Caroli Cæſaris amita, & Aloyſia Franciſci regis mater, quòd pari dignitate viderentur, eodem momento per diuerſas Cameraci portas contiguas ædes, ex quarũ vna in alteram aditus erat, ingreſsæ ſunt. (*Guicciard.* XIX.) Carolus Cæſar Clementem VII. Pontificem iam antè ingreſsum Bononiam, (*Maurocen.* III. *hiſtor. Venet.*) & alio tempore Paulum III. Piſas (*Ioan. Bapt. Cin.* II. *de vita Coſmi*) ſecutus eſt. Franciſcus Rex, cùm

Pon-

Pontifex Maſſiliā veniſſet, quamuis eadem nocte officij cauſa ipſi affuerat, tamen vrbe pòſt excedens poſtero die cū comitatu aulico in vrbem redijt. (*Guicciard.* xx. *hiſt.* *Maurocen.* IV. *hiſt. Venet.*) In congreſſu Philippi Hiſpaniæ, & Sebaſtiani Luſitaniæ Regum ad Guadalupam, poſteriores Luſitani acceſſerunt &c. (*Coneſtagg.* I. *de coniunct. Portug. cum regn. Caſtil.*)

Flauius aucta ſtipendia, torquem, & coronam, aliaque militaria dona memorat) Ridiculus hîc eſt Amiratus, dum Principes dona militaria Romanis olim vſitata, qualia fuerunt coronæ ciuicæ, obſidionales, nauales, ex quercu, lauru aut gramine factæ, in vſum reducere hortatur rē à ſeculi genio abhorrentē, adeoq. impoſſibilem. Aurea nūc ſunt tēpora, non qualia ſub Saturno Rege fuerunt, ſed quibus diues Pluto imperiū tenet.

Pleraque ſermone latino interiaciebat &c.) Pertinet ad Principis & Reip. exiſtimationem, ne in iudicijs, in tribunalibus, in congreſſibus deniq. quibuſuis, aliâ linguâ etiam peregrini vtantur, quàm noſtrâ. Magiſtratus populi Romani quantopere ſuam populique maieſtatem retinere laborauerint, hinc cognoſci poteſt, quòd illud ſummâ conſtantiâ cuſtodiebant, ne Græcis vnquam niſi Latinè reſponſa darent. quin etiam ipsâ linguæ volubilitate, quâ plurimum valent, excuſsâ per interpretem loqui cogebant, non in vrbe tantùm, ſed etiam in Græcia & Aſia; quò ſcilicet latinæ vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur. (*Valer. Max.* II. c. II.) Cautum etiam Romę fuerat ante Ciceronis tempora, ne quis oraret Gręcè; (*Valer. d. l.*) & decreta à Prætoribus latinè in-

ter-

terponi neceſſum erat. (*Triphonin. I.C. l.* xlvIII. *de re iud*) Tiberius Cęſar in Senatu non niſi cum excuſatione monopolii verbo vſus eſt. (*Suet. in Tiber.*) Superiori ſeculo Hiſpaniç Rex Mauris neceſſitatem impoſuit non ſua ſed Hiſpanicâ linguâ ſermonem conferendi. Deniq; apud Bohemos & Morauos lex eſt, ne cui Illuſtri vel Equeſtri ordine nato cuiuſquam hereditatem cernere, prædiaue, quę nos *Landgutter* appellamus, poſſidere liceat, niſi linguæ Slauonicæ perito.

Diſtantibus locis inuecti, vt hoſtem diducerent) dixi ad lib. I. verb. *diſtrahendo hoſti per Bructeros &c.*

Propinquo ſummæ rei diſcrimine, explorandos militum animos ratus, quonam id modo incorruptum foret, ſecum agitabat. Tribunos & centuriones læta ſæpiùs, quàm comperta nunciare: libertorum ſeruilia ingenia: amicis ineſſe adulationem: ſi concio vocetur, illic quoq. quæ pauci incipiant, reliquos adſtrepere. penitus noſcendas mentes, cùm ſecreti & incuſtoditi inter militares cibos ſpem aut metum proferrent: Nocte cœpta, egreſſus augurali, per occulta & vigilibus ignara comito vno, contectus humeros ferina pelle, adit caſtrorum vias &c.) Dixi ad librum primum, quàm rarò Principes verum reſciſcant; quibuſq. modis falſas delationes cognoſcere poſſint. Mutatô habitu, & diſsimulata perſona in circo, in ciuium panegyribus expiſcari, qui de ſe, deq. miniſtris ſermones ferantur, (quod feciſſe etiam bonos Principes Ioannes Boterus docet) (I. *della ragion di ſtato* xvII.) periculo non caret; nec itaq. mihi probatum.

Accipere omen, & matrimonia ac pecunias hoſtium prædæ de-

deſtinare) Omni ſcelere maior improbitas eſt, religione non alio fine vti, quàm regnandi inſtrumento. quo de argumento ad ſuperiorem librum multa dixi. Quod autem Scipio Amiratus hîc falſum eſſe putat, Romanos abuſos religionibus, & interdum auſpicia interpretatos ex vſu incidentium negociorum, id vel ſolô ſupra laudatô Polybij teſtimoniô confutatur. Quid enim apertius, quàm quod ille fatetur Scipionem falsò Deorum colloquia finxiſſe? quod ridet ſuperſtitiones, quas tamen tenendis in officio populis neceſſarios aſſerit? An neſcimus, haruſpicum & augurum fraudes apud Romanos decantatiſsimas fuiſſe; vt miratus non nemo fuerit, illos, cùm in publico congrediuntur, memoria fallaciarum, quibus omnes ludunt, riſum tenere poſſe. An non deniq. certum eſt, multa vana ſub celebri nomine librorum Sibyllinorum (quorum reſponſa iactabant ſemper Romani) vulgata? (*Tacit.* IV. *Annal.*) Nec in contrarium mouet, quòd multi Romæ ante doctrinã Deos ſpernentem nati ſunt. Nam & tunc, vt poſterioribus ſeculis religiones confingebantur; & Numa, primus ſuperſtitionum magiſter Ægeriç Nymphæ arcanos congreſſus falsò iactabat. Sed illud intererat, quòd, quamdiu tecta fraus erat, Deorum metus animos quamuis falsâ obſtrictos & inani ſuperſtitione tenebat; patefactis dolis, veteres cerimonias, & meliorum ignari omnem Numinis cultum ſpreuerunt.

Aliud ſibi reliquum, quàm tenere libertatem, aut mori antè ſeruitium.) Rectiùs deſperatio, quàm, vt ſolet, ira fortitudinis cos appellatur. Neceſsitas vni quatuor ho-

hominum vires confert. Vſitatum fuit, eſtq́. magnis belli ducibus, ad eam neceſsitatem ſuos milites adigere, vt aut virtute ſalutem tenendam, aut moriendum ſibi eſſe intelligant. Solet enim abrupta ſępè diſcrimina ſalutis vltima deſperatio propulſare. Inde Alexander Magnus militibus ſuis, perueniſſe eò, dicebat, vnde fugere non poſsent, tot terrarum ſpatia emenſis, tot amnibus, montibuſq. poſt tergum obiectis, iter in patriam & penates manu eſse faciendum. (*Q. Curt.* IV.) C. Cæſar ancipiti pręlio equos dimittebat, & præcipuè ſuum, quò maior permanendi neceſsitas eſset, auxilio fugę erepto. (*Sueton. in Iul. c.* lx.) Corcyræi exules, vt fugæ ſpem omnem ſuis adimerent, nauibus, quę eos advexerant, ignem iniecerunt; (*Thucyd.* III.) quod idem Ferdinandus Corteſius in noua Hiſpania, & Guilielmus Normannus cùm in Angliam traieciſset, fecerunt. Et hos ſuperioribus annis in Belgio Mauricius Naſſouius, dimiſsis nauibus, quibus in hoſticum tranſierat, imitatus videtur. Carolus Martellus, cum innumerabili Saracenorum multitudine pugnaturus pręconium circummiſit, & ipſe, à quibus in extendente iam ſe acie exaudiri potuit, pronunciauit; iuſsu ſuo clauſas eſse Turonum (erat ea vrbs vicina loco, vbi pugnabatur) portas, neminem, niſi victorem recepturas. Hinc Ligerim, illinc hoſtes claudere. (*P. Aemil.*) Prudenter ſanè! Qui enim receptum habent, quos ager & terra aliqua per tuta & pacata itinera fugientes accipiunt, timidis & ignauis eſse licet; quibus verò vnica ſpes eſt, nullam ſperare ſalutem, neceſse eſt fortibus viris

eſse

eſſe, & inter victoriam mortemq. certâ deſperatione abruptis aut vincere, aut, ſi fortuna dubitabit, in prælio potiùs, quàm in fugâ mortem oppetere. Denique veriſſimum eſſe iudicandum eſt Thucydidis (IV.) effatum, vbi pugnare & fugere peræq. honeſtum eſt, & ſine pudore flagitij, ſine cura ducum abire, fugere licet, non eſſe fortitudini locum. Cęterùm de toto hoc argumento diſſerit acutus Hetruriæ Doctor (ſic Lipſius illum vocat) in diſputationibus ad Liuium. (*lib.* III. c. XII.) Sed vt noſtris eiuſmodi fortitudinis neceſſitas inijcienda eſt, ita hoſtes vel incluſi, vel in fugam effuſi ad deſperationem adigendi non ſunt: ne ſpe melioris fortunę excluſi etiam mala timere deſinant. In quem ſenſum Scipionis laudatur ſententia, viam hoſtibus, quà fugiant, muniendam: &, vt Italorum prouerbium habet, argenteum pontem faciẽdum. Illud deniq. hîc adnotandum eſt, ſeditionum auctores, vt omnis reconciliationis ſpes procul amandetur, &, vt Tacitus (IV. *hiſt.*) loquitur, ***quò minore ſpe veniæ creſcat vinculum ſceleris***, inſigni aliquo facinore multitudinem male-ſanam obſtringere ſolere; vt ne quidem ſi affulgeat aliqua ſpes redeundi in gratiam cum Principe aut offenſâ patriâ, acceptare eam liceat, oculis obuerſante horribilis ſceleris conſcientiâ.

Repertis inter ſpolia eorum catenis, quas in Romanos, vt non dubio euentu, portauerant) Ita ſolet ſummus Deus deiicere, quicquid vanè ſe attollit. M. Antonius Cretam inuaſit cum ingenti quidem victoriæ ſpe atq. fiducia, adeò vt plures catenas in nauibus quàm arma

V fer-

ferret; ſed irritô conatu. (*Flor.* III.) Ætoli Mygdoniorum, (*Polyb.* II.) & ſuperioribus temporibus Hiſpani Britannorum opes ſpe deuorauerant: ſed vtrobiq. hians coruus deluſus eſt. Gedanenſium in bello, quod cum Polonis geſſerant, tantam fuiſſe confidentiam arrogantiamq. memorant, vt quidam cauponibus quatuor Polonos pro vno capone promitterent. Iſabellam Claram Eugeniam Belgarum Principem in nuperâ obſidione Oſtendanâ votum feciſſe aiunt, non ſe priùs interulam mutaturam, quàm capta foret Oſtenda. Capta quidem eſt Oſtenda, ſed non niſi poſt tertium obſidionis annum: nec mihi credibile fit, Principem triennium & vltrà vno induſio vſam.

In modum trophæorum arma, ſubſcriptis victarum gentium nominibus impoſuit. Haut perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quàm ea ſpecies, dolore & ira adfecit &c.) Plus doloris victo afferunt, trophæa, & exultatio hoſtium, & triumphalis pompa, quàm ipſa victoria. Apud Ammianum Marcellinum (*lib.* XVI.) cadentes prælio Sarmatæ non tàm mortem dolore, quàm Romani militis lætitiam horrendo ſtridore mõſtrabant. Et aliud exemplum eſt de Maximiliano Cæſare apud Guicciard. (*lib.* VIII.) Et item aliud de Belgis apud Coneſtagg. (IV. *de bell. Belg.*) Hinc inductus primò mos erigendi trophæa ex materia, quæ non perpetuò duraret; vt, qui bello viciſſent, hi trophæum quidem ſtatuerent, victoriæ teſtimonium præſens: cæterùm via non præcluderetur redeundi in gratiam, dum alterius partis gloria, alterius infamia conſecrata longæuo aliquo monumento foret. Et propterea, qui pri-

ma lapidea & ænea ſtruxerunt trophęa, reprehenſi ſunt; (*Alberic. Gentil.* III. *de iur. bell.* I. *ex Plutarch.*) vt &, qui vltra mortem inimici odia extenderunt. Benè ille ex Germanis Imperator, qui cùm hoſtem ſuum nimis precioſo monumento conditum audiſſet, non inuidere ſe, reſpondit. Velle, vt omnes inimici ſui ita ſepulti eſſent.

Nihil ex ijs Cæſari incognitũ. conſilia, locos, prompta, occulta nouerat, actuſque hoſtium in perniciem ipſis vertebat) Vt cuniculi, maximum vtriq. in rebus bellicis momentũ, detecti nocent: ita Principum conſilia in vulgus edita, & non, quâ decet, religione ſecretè habita, hoſtes potiùs quàm illos inſtruunt. Conſo, quem conſiliis pręſidere Romani arbitrabantur, Romæ ara ſubterranea fuit, vt ſignificaretur, conſilia occulta eſſe debere. (*Io. Roſin.* II. *antiq. Rom. ex Plutarch.*) Apud Perſas nemo cõſiliorum Regiorum particeps erat, præter quoſdam Optimates taciturnos & fidos; apud quos Silentii quoq. colebatur Numen. (*Ammian.* XXI.) Metello Macedonico dicere ſolemne fuit, ſe interulam, quę conſiliorum ſuorum conſcia foret, corpore direptam in ignem coniecturum. (*Valer. Max.* VII. c. IV.) Inde quibuſdam Principibus & Rebuſp. diſſimulandi & ſimulandi artes in tanto pretio fuerunt. Tiberio; (*Tacit. Dio Caſs.*) Ludouico XI. Galliæ Regi; (*Boter.* II. *della ragion di ſtato*) Alexio Comneno Imperatori. (*Nicet.* I.) Lacedæmonii dicuntur omnia Reip. ſuæ arcana occultaſſe; ita vt copiarum numerum, quem alii inſita ingenio humano vanitate oſtentant, ſcire nemo potuerit. (*Thucyd.* V.) Et inter

V 2 om-

omnia Reip. Venetæ inſtituta præclariſſima, quibus illa in hunc vſq. diem rarô Ariſtocratici imperij exẽplo viget floretq., non aliud mirabilius eſſe Traianus Boccalinus aſſerit, quàm quòd, cùm paucis concredita Reip. ſumma tyrannidi viam ſternat, indeq. Veneti præcipua rerum Senatui Rogatorum, qui pluſquam ducentis & quinquaginta nobilibus conſtat, permittant; ſummum tamen horum omnium, & ſimillimũ obliuioni ſilentium, ſummamq. fidem experiantur, nulla mercede venalem, nullis peruiam proditionibus. Mirabile eſt, quod Io. Baptiſta Egnatius libro ſecundo de exemplis illuſtrium virorum Venetę ciuitatis tradit, Carmaniolam bello Mediolanenſi Venetorum Imperatorem, cùm quaſi de pace cum Philippo Vicecomite ageretur, per octo menſes de illius proditione quotidiè anquireretur; nunquam tale aliquid ſuſpicari potuiſſe, priuſq. captum, damnatumq. fuiſſe, quàm ſuſpectum ſe eſſe ſenſerit.

Quod arduum ſibi, cætera legatis permiſit.) Benè quidem Germanicus, vt dux & imperator. Cæterùm non idem in Principe probatum; cuius cùm ea ſit conditio, vt præcipua rerum ad famam dirigere debeat, ęquum eſt, non niſi tuta & cum certa gloria coniuncta ſibi ſumere; ardua, periculoſa, ancipitia legatis permittere; vt ſi cœpta non ſucceſſerint, non Principis infelicitas, ſed miniſtri imprudentia videatur.

Orabatq. inſiſterent cædibus, nil opus captiuis, ſolam internecionem gentis finem bello fore) Et paulò ſuperiùs.

Nec minor Germanis animus, ſed genere pugnæ & armorum ſuperabantur) Multis verbis, duobus capitulis Scipio

pio Amiratus, quod nemo vnquam negauit, nec dubitationem vllam habet, ideq. tribus verbis notari debebat, adſtruit, genus pugnæ & armorum magna in bellis momenta eſſe. Nobis alia diſſerenda occurrunt. Paulus Foxius apud Thuanum (*lib.* lix. *hiſt.*) reprehẽdit vſitatam noſtris ducibus belligerandi rationem; quâ per tumultuaria prelia de receptu ingenioſè cogitatur: receptâ inter duces ſententiâ, è pugnâ recedentes denuò pugnare poſſe: vt bellum potiùs cauponari quàm geri videatur. Veteres ſtatariâ pugnâ tàm obſtinatè pugnauiſſe, vt paucis prœliis, atq. adeò interdum vno debellaretur. Quæ ſententia ſanè quàm multis placet. Aiunt Romanos magnis viribus bella geſſiſſe, quò breuiori temporis ſpacio conficerentur; hoſti obuiam profectos ſtatim dimicaſſe; victis leges tuliſſe. Noſtrorum ducum more ducendo bellum, exhauriri ærarium; colonos agris auferri; pagos, oppida, vrbes, prouincias, regna, incolis ſpoliari, & ad miſerandam vaſtitatem redigi: nec niſi laſſatâ vtrinque crudelitate de pace cogitari, &, vt Tacitus, (*in Agric.*) loquitur, *vbi ſolitudinem fecerint, pacem appellari*. Nihil paucorum hoſtium cæde profici. Quippe animos fieri ad vltionem ardentiores, in conſilijs aduerſariorum explorandis ſagaciores, in capiendis iiſdem prudentiores, in diſciplina ſeruanda ducum imperijs obedientiores: acriori deniq. diſciplinâ pleruNq. victos, quàm victores agere: hos irâ, odiô, vltionis cupiditate ad virtutem accendi; illos per faſtidium hebeſcere. Inde celeritatem in priſcis ducibus tantoperè laudatam, & in alijs culpatã deſidiam & oſcitantiã.

C.Cæſar, aiunt, nullum vnquam hoſtem fudit, quem non caſtris quoq. exuerit. ita nullum perterritis ſpatium dabar. (*Sueton. in Jul.* c. lx.)

-in omnia præceps
Nil actum credens, cùm quid ſupereſſet agendum,
Inſtat atrox. (*Lucan.* II.)

Idem ciuile bellum ccc. equitibus v. clↃ. peditum auſpicatus tanto ardore geſſit, vt lx. dierum ſpacio vniuerſam Italiam occupauerit. Cùm Syracuſarum ciuitas Athenienſium obſidione liberata eſſet; & ciues tanquam perpetrato bello abijſſe hoſtes gratulabundi ſecum gauderent; Hermocrates Syracuſanus, cuius apud Thucydidem non vnum eſt inſignis prudentiæ ſpecimen, non committendum ratus, vt tantus exercitus digreſſus alia inſulæ parte conſidêret, & denuò negocium faceſſeret, inſtandum hoſtibus, eoſq. ad internecionem delendos ſuaſit. & adfuit fortuna conſilio. (*Thucyd.* VII.) Hoc eodem in bello Nicię ſegnis cũctatio, Athenienſium res euertit. Cùm enim is aduentu ſuo ingentem famam & ſui terrorem Siciliæ intuliſſet: Catanæ in hybernis deliteſcens, in contemptũ venit, & hoſtibus animos reſumendi ſpatium dedit. (*Thucyd.* VII.) Eadem negligentia Hannibalem perdidit; cuius animũ ſera nimis pœnitentia ſubiiſſe dicitur, quòd non cruentum ab acie Cannenſi militem ad vrbem continuò duxiſſet. (*Liu.*) Idem error in Braſida Spartano notatur à Thucydide, (*lib.* IV.) & in Ludouico Andegauenſi à Leonardo Aretino (*in hiſt. rerum Ital. ſui temp.*) atq. Ioanne Baptiſta Pigna. (IV. *hiſt. Ateſt.*) Cùm enim ab eo Ladislaus Apulię

puliæ Rex victus, euaſiſset: ſolitus eſt ille deinde ſæpiùs dicere; ea, qua profligatus ſit die & ſui corporis & totius regni poteſtatem in hoſtium manibus fuiſſe; altera die corporis quidem poteſtatem amiſiſse, regni tamen dominos eſse potuiſse; tertia verò nec iam ſui nec regni habuiſse copiam.

His ita ſentientibus nec ille mos placet, quo crebrò, omiſſis aciebus, moram facimus in obſidione oppidorum, caſtellorumque. Aiunt receptum eſse inter belli peritos, eum, qui copiis præualet, & agrum hoſtilem in ſua poteſtate habet, ſuperiorem bello videri: & victoriam ſequi deditionem oppidorum: nullumq. eſse tàm validè munitum locum, qui interclusis auxiliis & commeatuum ſubuectione expugnari nequeat; contrà ſæpiùs infirma loca defendi, quòd auxiliorum ſpe ſuſtententur. Alexandri Magni vox eſt; bello vicimus, ſi prœlio vicerimus: (*Q. Curt.* IV.) & Germanici orantis, ***inſiſterent cædibus: nil opus captiuis; ſolam internecionem gentis finem bello fore.*** (*Tacit. hic*) Frãciſci Sfortiæ bellicoſiſſimi imperatoris ſententia fuit: deuictò hoſtili exercitu debellatum eſse: at expugnatis vrbibus & caſtellis ſæpe bellum longè maius ſuperfuiſse. (N. M. V. *hiſt. Flor.*) Tacitus noſter (IV. *Annal.*) Tiridatis à Tiberio in Parthos miſſi errorem notat, quòd, ſi ſtatim interiora regni petiuiſset, oppreſsa cunctantium Parthorum dubitatio; & omnes in vnũ cedebant. adſidendo caſtellum, in quod pecuniam & pellices hoſtis contulerat, dedit ſpatium exuendi pacta. Alterum in eodem regno exemplum eſt Bardanis, qui dum in Seleucieſes, vt patris ſui defectores

ira

ira magis quàm ex vſu præſenti accenſus implicatur obſidioni vrbis validæ, & munimentis obiecti amnis, muroq;& commeatibus firmatæ; hoſti reſtaurandi belli occaſionem prębuit. (*Tacit.* XI. *Annal.*) Io. Andegauenſis cùm ad oppida quædam regni Neapolitani ſubſtitiſset, nec confeſtim exercitum ad vrbem regni caput admouiſset, victoriam corrupit, & vel ipſius Ferdinandi hoſtis teſtimonio facultatem occupádi regni prorſus amiſit. (*Io. Bapt. Pign.* VIII. *histor. Ateſt.*) Ludouicus XII. Galliæ Rex ab Henrico VIII. Anglię Rege in tantas anguſtias coniectus erat, vt deſperatis rebus ſuis in Britones Armoricos fugam meditaretur. Sed ſalutem ipſi hoſtium negligentia attulit, qui obſidione Terroanæ vrbis quinquaginta dies occupati animo reſumendo tempus dederunt. (*Guicciard.* XII. *hiſt.*) Maximilianus Imperator, ſi triduo maturiùs ad mœnia Mediolani exercitum duxiſſet, omnium iudicio ad deditionem Gallos compuliſſet: hęrenti in obſidione Aſulę oppidi, Heluetii, prędidii cauſa Mediolanũ ingreſſi victoriam ademerunt. (*Guicciard.* XII. *Parut.* III. *hiſt. Vene.*) Anno Chriſti cIↃ. IↃ. XXV. Pontificis & Cæſaris exercitus, qui paullò antè Parma inglorius, ac penè in fugam verſus abſceſſerat, neq. Inſubrum vicos, nedum vrbes attigerat, nobili audacia pręlio de pugnans horę momento ingentem victoriam eſt adeptus. (*Andr. Mauroc.* I. *hiſt. Venet.*) Et nuperrimè exercitus noſtri Cæſaris emenſus Bohemiá, quà à ſuperioris Auſtrię finibus ad Pragam vſq. extenditur, eadem die & fugauit Palatinum Fridericum, cepitq. regiam vrbem; quam intra pau-

cos

cos dies uniuerſum regnum, exceptis duobus tribuſue munimentis, ſecutum eſt. Deniq. Philippus II. Hiſpaniæ Rex intra L. dies toto Luſitaniæ regno potitus eſt, non aliam magis ob cauſam, quàm quòd vehementi vigiliq. curâ & ingentibus ſumptibus in id bellum incumbens, ad regni caput, Antoniiq. nothi factionem debellandam ſpectabat. Exercitus maturè, & viuo adhuc Luſitaniæ Rege Henrico collectus, in finibus regni occaſionibus imminens otioſus deſidebat; ſed maluit Philippus ſuſtinere ſumptus iſtos ſpecie ſuperuacuos, quàm incurrere periculum, quod certum ſibi videbat, ſi moriente Henrico imparatus foret. Conſilium profectò regij animi, alere exercitum maximâ impenſâ, & ſummâ cum moleſtia ſubiectis populis incubantem; nec tamen ſcire, quo euentu, quoue fructu. Quid enim, ſi Philippum interea mors abſtuliſſet? quid ſi Henrico vitam fata produxiſſent? (nemo enim adeò ſenex eſt, vt non poſſit adhuc annũ ſupereſſe) quid deniq., ſi regni proceres (cuius ſpei non planè incertus erat Rex) ſponte in ipſius poteſtatem concederent? fruſtrà erant ſumptus, & ſine causâ ſuſcepti labores. Sed maluit Rex in omnem euentum ſibi proſpicere.

Quanquam igitur rationem habeant, quæ hactenus diximus, & meritò culpandi ſint, qui bella nullo honoris aut publicę ſalutis intuitu, ſed priuati emolumenti ſpe trahunt; hoſti condonantes occaſiones, præoptanteſq. diu cum imperio eſſe, quàm citò vincere: quiq. ſe non armis ſed precio ſubmoueri patiuntur, & velut ex compoſito alter alterius viciniam &

congreſſum deuitantes plerunq; diuerſis in locis prędonum more in miſeros agreſtes ſæuire tantùm ſolēt: tamen ex diuerſo egregiam laudem merentur, qui cũctationem afflictis rebus ſalutarem temeritati prętulerunt. Quæ enim neceſſitas eſt, belluarum ritu in perniciem non neceſſariam ruere? quid ſi vires noſtrę trahendo bellum adoleſcant, contrà hoſtis minuantur? nemo prælium, niſi malè ſanus ſuadeat. Quemadmodum igitur viris & viribus ſuffulti eſt, inſtare, premere, vrgere, otium non pati, non deſidere, ſed agere, ferre res hoſtium, omnia deniq. tentare, vt ad manus deueniatur: ita imbecillioris partes ſunt, fruſtrari impetus, moras nectere, illudere vim hoſtium, trahere tempus, opperiri, dum aliqua neceſſitas pecunię, aut commeatuum, aut defectus ſupplementorũ, dum deniq. tædium & longa dies hoſtem conficiat. Porrò quamuis parùm vtilitatis, & minus gloriæ habeat mos ille, quô noſtri duces, cùm ſatis in ruſticos deſæuierunt, ne nihil egiſſe videantur, interdum caſtellum aliquod vel oppidulum oppugnant, capiuntque; quod mox ſuperueniente hoſte, nullo negocio recipitur; vt ſæpiùs obſeruatum ſit, ter quaterq. caſtellum aliquod captum, iterùmq; eodem bello amiſſum eſſe: attamen munitas vrbes, hoſtilis annonæ côditoria, armorum fabricas, exercituum refugia, vel etiam minora loca, ex quibus noſtris commeatuum ſubuectio, pabulatione infeſta reddi poſſit, poſt terga intacta relinquere, nulla ratio perſuadere poteſt. Poſtremò ne erremus, monendi ſumus, longè aliam hodiè eſſe condicionem temporum, ac olim; *& genere pu-*

gna

gnæ armorumque differre noſtra ab antiquis ſeculis; vt quàm rariſſimè, & non niſi certâ victoriæ ſpe, aut neceſſitate ſummâ coactum in aciem & prælium deſcẽdere prudentis ſit militum ductoris: ex quo factum etiam eſt, vt cùm nos noſtriq; patres viderimus Principes, animi magnitudine, rerum militarium ſciẽtiâ, potentiâ deniq. ſingulares; nullus tamen illorum ea geſſerit, perfeceritq́., quæ in antiquis tanquam fabulis ſimilia portenta miramur. Alexander Magnus paucisſimis annis Perſas vicit, vniuerſum Orientem domuit, populos deniq;, quorum in obſcuro ignotoq. tunc fama erat, armis ſuis exterruit. Pompeius Romanis ſubiecit Pontum, Armeniam, Cappadociã, Mediam, Iberiam, Syriã, Ciliciam, Meſopotamiam, Arabiam, & Iudæam. C. Cęſar ferè trecentos populos Romano imperio adieciſſe ſcribitur. Quid eſt nunc in noſtrorum aut ſuperiorum temporum hiſtoria, quod cum his in comparationem venire queat. Non abijt adhuc ſeculum, cùm Carolum V. Romanorum Imperatorem, Franciſcum Galliæ Regem, & Suleimanum Turcam parentes noſtri viderunt, aut meminerunt; principes animi robore, viribus & opibus potentisſimos, & ſi dicere licet, honoris glorięq́. auidisſimos. Sed horum facinora cum antiquorum geſtis componere velle, nimioperè abſurdum foret. Exercitus erat lectisſimus, quem Carolus Suleimano Auſtriam inuadenti oppoſuit: ſed is Viennæ muris nunquam abſceſsit, ſatiſq. habuit non vinci. Bellum Germanicum, etſi anceps & terribile, victoriaq. primùm penes Carolum ſteterit, tamen exitũ poſtremò

X 2 eum

eum habuit, vt reſtituenda captiuis proceribus & Imperio malè-vſurpata libertas fuerit. Contentiones inter Carolum & Franciſcum non minoribus odiis quàm viribus exercitę vtriuſq. opes attriuerunt: & quanquam poſtremò pręualuiſse videatur Cęſaris fortuna; tamen nec Francico regno inde deceſsit, aut Carolo accreuit quicquam, quo vnius ditiones minuerētur, alterue imperij ſui terminos extenderet. Expeditiones Africanæ, tanquam difficiles, magnoq́. ſuſceptæ animo, & multis cum periculis obitę plus glorię, quàm vtilitatis habuerunt. Quanquam etiam infelix poſterioris ſucceſsus magnam partem obſcurauit famam ex priore acquiſitam. Suleimanus ſanè res maximas geſsit, ſed nullo modo veterum factis æquiparandas: nec adeò intuitu potentiæ regni Ottomannici, totq. annorum, quibus imperio pręfuit, admodùm glorioſas. In Pannonia diuerſis expeditionibus longum tempus, & maximas opes conſumpſit; nec tamē niſi partē illius prouinciæ ſibi ſubiecit. Rhodū acquiſiuit: ſed quę gloria eſse poteſt tanto Principi, paucos vicíſse equites, nullius potentiæ, & ab alijs derelictos, ne dicam proditos? Penetrauit cum exercitu in Perſiam: ſed quid illà expeditione effectum eſt, niſi quòd percurſatis, quę obtineri nequibant, amiſsaq. maiore & meliore exercitus ſui parte remenſus eſt ea; quę fecerat, ſpatia? Tantæ igitur tamque mirabilis differentię vera cauſa non aliunde peti debet, quàm ex diuerſo *genere pugnæ et armorū*, quo ab antiquis nos differimus. Nullum hodiè ſaltem in Europa, regnum eſt, nulla penè prouincia, cuius pręcipuæ vrbes, locaque ma-

maioris momenti,noua muniendi arte non in eam ſe- I.
curitatem ex ædificata ſint, vt quamuis pauci poten-
tiſsimi exercitus impetum ſiſtere poſſint. Hinc fit,
vt cùm militaris ratio iubeat redigere ante omnia in
poteſtatem limitum munimenta,cæteraq. regni præ-
ſidia, in quibus militię ſeminaria ſunt, ex quibus ad-
uerſæ vires in nos effunduntur,nobiſq. ſupplementa,
commeatuſq. intercipi poſſunt; neceſſe ſit in vnâ ex-
pugnanda vrbe aut arce,multum temporis, viriumq.
conſumere: ideoq. nequeant expeditiones eâ facilita-
te celeritateq. ad exitum perduci, qua antiquorum
bella, quę non habebant iſta impedimenta. Et ſanè
quomodo non interrupto curſu victoria progredi po-
teſt,quæ tot difficultatibus implicatur? Inde Franci-
ſci vires Perpiniani oppugnatione debilitatæ, & Ca-
roli potentia Sandeſiriana obſidione ita labefactata
eſt, vt nec ille in Hiſpaniã, nec hic in Galliã vltrà pro-
gredi potuerit.Suleimanus cum innumerabilibus co-
piis ingreſſus Pannoniam cum ad Budam hæreret,
tardè nimis Viennam, quę interim ad defenſionem
parare ſe poterat, adortus eſt. Ex diuerſo Alexander
Magnus, cùm tribus præliis Darium ſuperaſſet, con-
feſtim toto eius regno potitus eſt;& penetratis inti-
mis regionibus ad Oceanum vſq. nihil obuium ha-
buit,quod ſtupendum victoriæ curſum remoraretur,
pręter flumina aut deſerta, quibus regnum natura
munierat. Et qui res ab eo geſtas ab obliuionis iniu-
ria vindicarunt,duos opinor,apud Indos loca memo-
rant, quæ fortunæ ipſius inſtar rapidiſſimi fluminis
decurrenti interceſſerunt. Pompeius, cùm Mithri-

da-

datem inſequeretur, peregrinando magis quàm pugnando tot trophæa fixit: vt liqueat inde, nullis incurriſſe munimentis, quæ victricium armorum curſum retardarent. Maior fuit C. Cæſari labor in ſubiugandis Gallis, Heluetiis, & Germanis, ſed hoc magis ob arduos ſitus à natura factos, & gentium ferocitatem, quàm quòd munitæ ciuitates ipſi reſtiterint. Et hic tamen decennii ſpacio ferè trecentos populos domuit. Hæc igitur prima cauſa eſt, ob quam negatum noſtris Principibus eſt tot præliis, totq. victoriis nomen ſuum immortalitati conſecrare. Altera eſt
II. tormentorum, quæ à ſono bombardas appellamus, inuentio. Res profectò tàm ſtupenda, tàm terribilis, tonitrua etiam ſereno emiſſa cœlo, vt non amplius ferro, ſed igne geri bella dici poſſit. Tàm igitur formidabilis machina, eiuſq. horribile experimentum facit, vt duces rariùs ad prẹlia deſcendant, malintque cunctando, arteq. quàm apertâ vi fortunam laceſſere. Quò & accedit, quòd neceſſitas iſtorum tormentorũ, ſine quibus nec ſecuros ſe, nec oppugnare vrbes, nec acie depugnare poſſe noſtri duces arbitrantur, omnẽ expeditionem facit lentiorem, prolixioremq. Nam & ob molem, & pondus non niſi à magno iumentorum numero difficilimè de loco in locum tranſuehũ-
III. tur. Deniq. & illud bene conſiderandum eſt, Alexandrum, & Romanos duces, qui factis ſuis hodieq. nobis ſtuporem propinant, incidiſſe in Reges populoſq. omnibus rebus ſe inferiores, debilioreſq. Alexander Magnus Darium vicit, copiarum numero & regnorum multitudine quidem ſuperiorem: ſed neq.
ſua,

ſuâ,neq. ducum, exercituumue virtute parem Alexādro. Cæteri Orientis populi, quàm fuerint imbelles, omniſq. militiæ inexperti, hiſtoriis docemur. Pompeio quoq. contra mollitiem Aſiaticam facile bellum erat. Cæſari ſanè res fuit cum ferociſſimis & in eam diem indomitis nationibus; ſed ſua virtute, & vi Romana quæuis obſtantia perrupit. E contrario aduertere licet, Principes, quorum paullò antè meminimus, virtute, prudentia, viribus penè pares fuiſſe: vt alter alterum, quamuis ſummis viribus niterentur, interdū prœlio quidem, non tamen vniuerſò bello vincere potuerit. Suleimanus Caroluſq. quamuis ad Viennam vtrobiq. numeroſiſsimis exercitibus inuicem oppoſiti eſſent, tamen nec hic à mœnibus vrbis digredi, aut ille ad vrbem propiùs accedere voluit: pari ab vtraq. parte exiſtente alterius metu. Habebat Alexander exercitum lectiſsimum, duces militeſq. qui ſub patre Philippo bellis innutriti conſenuerant: Romanorum verò diſciplina, inſtitutaq. militaria paria in orbe terrarum non habebant. Ita prona aduerſus imbelles victoria erat. Noſtri Principes propriâ deſtituti militiâ externis & mercenariis militibus, quibus neque boni intellectus, neq. mali cura, quiq. nulla vulnerum patientiâ, ſine pudore flagitii, ſine cura ducum abeūt, fugiuntq. bella gerunt. Et inde pari vtrinq. vitio, nec ab vna parte, quàm ab altera fortioribus militibus, in æquo plerunq. fortunam eſſe conſentaneum eſt.

Inuictos & nullis caſibus ſuperabiles Romanos) de Romana potētia, eiuſq. cauſis fuſiſsime diſputabo ad lib. IV.

Ad-

Addidit munificentiam Cæſar, quantũ quis damni profeſſus erat, exſoluendo) Similis gratitudo extat in Senenſium annalibus: qui in bello, quod contra Florentinos Anno Chriſti cIↄ. cc. lx. geſſerunt, Germanis à Manfredo Siciliæ Rege auxilio miſsis donatiuum præbuerunt, 1ↄ. libras, præter ſumptus in curam vulneratorum ex publico præſtitos. Decretum Conſilii publici in archiuo Senenſi hodieq. his verbis extat: *conſilium eſt in concordia, quòd vulnerati medicentur omnibus Communis Senenſis. & quòd medici cogantur medicare vulneratos pro competenti precio, & ſalario, & ſoluatur de pecunia Communis. Et quòd Mariſcialco & militibus Theutonicis pro remuneratione probitatis, quam fecerunt heri, contra inimicos Communis Senenſis debeant donari, & dari de pecunia Communis 1ↄ. libræ denariorum Senenſium: & quòd hoc non intelligatur pro menda equorum & armorum, ſed pro remuneratione probitatis, quam fecerunt, tantùm*. Quę verba integra adſcripſi; teſtimonium virtutis & fortitudinis Germanicæ, & gratitudinis veterum. Iidem illi Senenſes in pugna ad Arbiam læſos vulneratoſq. publico ære ſanari iuſserunt, & cæſis præter illorum tẽporum conſuetudinem in templis ſepulturam permiſerunt. (*Malauolt. vi. hiſt. Sen.*) Venetæ quoq. Reip. pietas hac in re in hiſtoriis laudatur. Sed hodiè non eſset, quod de ſeculi noſtri malitia quereremur, ſi dãna tantùm, non etiam ſtipendia, & deni in diem aſses, quibus corpus & anima militis æſtimatur, non perſoluerentur. Vbi primos numos, quibus ſeipſos in militiã miſeri vẽdunt, acceperint, reliqui ſtipẽdij parũ aut nihil vident; & nihilominus miramur inobedientiã, &

fur-

furta, & latrocinia, & ſeditionem militis adeò crudeliter, adeò auarè habiti: non tàm Principum culpâ quàm miniſtrorum dolo & ſcelere. Verùm, vt ad corporis ſanitatem non capitis tantùm habitudo, ſed & cęterorum membrorum pertinet: ita non ſatis eſt, Principem, quæ ſuarum ſunt partium, facere, niſi miniſtrorum quoq. fides & ſedulitas reſpondeat. Pecuniæ rerum gerendarum nerui dicuntur. Earum verò tractandarum curam, ſi vulturiis togatis, & viris piceas habentibus manus commiſerit Princeps: inter perpetuas exactiones & tributorum inuidiam ſemper egens erit. Ludouicus XII. quanquam ad bellum contra Hiſpanum largiſſimum omnium rerum neceſſariarũ apparatum feciſſet; tamen ob Quæſtorum ſuorum rapacitatem, qui regem in ſtipendiis militum circumuenientes, & commeatus impedientes, non parùm exercitum minuerant, inferior hoſtibus Neapolitano regno cedere coactus fuit. (*Guicciard. VI. hiſt.*) Eadem Franciſci Regis in Ducatu Mediolanenſi fortuna fuit; cùm tercenties mille numi aurei Lautreco militiæ Duci mittendi dolo Reginę matris & fraudibus miniſtrorum in alios vſus verterentur. (*Guicciar. XIV.*) Nec rarum eſt pecunias in militum ſtipendia vertendas per luxum & aleam à tribunis & centurionibus prodigi. Iterum alia fraudis ratio eſt, quâ legiones, cohortes atq. vexilla non eo, quo debebant, numero explentur. Ipſi pro integro numero ſtipendia percipiunt. Quo eodem dolo vtuntur in illis, qui aut in acie aut alio mortis genere abſumpti ſunt; quorum & ipſi, tanquam viuerent, ſtipendia exigunt.

Y Ita

Ita anno à Chriſto nato clↄ. Iↄ. lxx1. præfecti Veneti ficta pro veris nomina inducentes peſſimo facinore ſtipendia rapuerunt: adeoq. hæc peſtis increuerat, vt multa oppida debito militum præſidio exuerentur. Igitur Torquato Hieroſolymitano equiti, qui grauiſſimè eâ in re deliquerat, medio foro inter geminas columnas ceruices abſciſſæ: & ne fraudibus in poſterum locus eſſet, bini ad eam rem curatores (commiſſarios vulgò appellant) ſunt deſignati. Porrò ſunt, qui turpi nundinatione annonæ, earumq. rerum, quibus milites veſtiuntur, viliſſimo lucro inhiant. Panem, farinam, frumenta, pannos, calceos magni vendunt, quæ ipſi vel ex prȩda, vel vili preciò empta habent. Qua lucri-cupiditate Marchio Melenianus facinorũ ſuorum gloriam maculauit. (*Io. Baptiſt. Cin. de vit. Coſmi.*) Sed nihil eſt ſupra quorundam hominum, militari ærario præfectorum fraudulentas artes, quibus militi, interdum à pluribus annis debita ſtipendia exiguo ȩre redimunt; ipſi deinde tanquam integra ſoluerint, integra à Principe repoſcentes. Ita duces cum quȩſtoribus, & hi cum illis in miſeri militis exitium conſpirant. Iſti per latrocinia diteſcunt; milites interim detritis tegminibus, aut nudo omninò corpore verbera, vulnera, duram hyemem, famem, egeſtatem perferunt. Principis inuidia eſt: niſi ille facinorum prȩmiũ latronib. iſtis patibulũ det, ꝙ vt peſſimũ & publicũ furũ genus merentur. Coſmi Medicei Magni Hetruriæ Ducis exemplo, qui Matthȩũ quemdam tributorum exactorem, quòd fraudulenter iſtud officium tractauerat, ſuſpendi iuſſit. Cùmq. ex nobi-

litate Florentina alius illam curationem ſibi peteret: Coſmus ſe nec poſſe nec debere id concedere reſpondit. Florentinus ille non contentus reſponſo cauſam denegati muneris ſciſcitabatur. Cui Coſmus: maximo amore, reſpondit, quo te proſequor, moueor, ne petitioni tuæ annuam. Atq. replicat ille, ſi me amares, non paterer repulſam. Imò, Coſmus inquit, pateris repulſam tuo bono, ne, vt Matthęus ille, longa fias litera. Sciebat enim hominem ex fraudibus compoſitum, & priore illo nequiorem eſſe.

Poſſe & Cheruſcos cæteraſq. rebellium gentes, quando Romanæ vltioni conſultum eſſet, internis diſcordiis relinqui.) Quomodo conſilijs & aſtu externæ res, procul habitis armis, ſubuertantur dixis. ad lib. I. verb. *Pompeium imagine pacis &c.* & plura dicã ad lib. VI. Annal.

Iuuenem improuidum & facilem inanibus, ad Chaldæorum promiſſa, magorum ſacra, ſomniorum etiam interpretes impulit.) De ſomniorum & prædictionum fide mirãda ſcripſit Lipſius in monitis Politicis. Sed capitale eſt, de ſalute Principis, vel de ſumma Reip. reſpondere, aut conſulere. (*Jul. Paull. v. ſentent.* XXI.) Apud Viſigothos qui ſuper Principis genitura vel fato ſcrutatus erat, flagellis cęſus cum omnibus bonis fiſco addicebatur. (*Frid. Lindenbrog. ad lib.* XXIX. *Ammian. Marcell.*) Romæ ſaga quędam Marii temporibus in exilium miſſa proditur; quòd ſe totius prælii aduerſus Cimbros prędicturam euentum diceret. (*Plutar. in Mar.*) Libo Druſus, de quo hîc Tacitus, eandem ob cauſam conſultorum magorum, noua moliri creditus mori adactus eſt. Et facta tunc de Mathematicis

magiſq. Italiâ pellendis Senatusconſulta eorumq. è numero L. Pituanius ſaxo deiectus eſt. (*Tacit. hoc lib.*) Valens Imperator ſub vno proloquio iuſsit occidi omnes, qui de ſuo ſucceſſore ſpiritus conſuluerant; nec modò qui conſuluerant, ſed omnes, qui aliquid eâ de re inaudierant, nec ad ſe detulerant. (*Ammian. Marcell.* XXIX.) Ego plura exempla retuli ad librum ſuperiorem. Fiebant eiuſmodi dæmonum implorationes per annulum quendam, & cætera, quæ plus quàm ſatis eſt, explicatè prodidit Ammianus Marcellinus libro nono, & viceſimo. Annuli iſti Græcis vocantur γεγοητευμένοι: quales fuerunt, quos Execeſtus Phocenſium tyrannus habuit, & quorum ſtrepitu de rebus ſuis admoneri ſolitus eſt: (*Clemens Alexandr. I. Stromat.*) & illi Iarchę Indorum Regis donati Apollonio Thyanæo. (*Philoſtrat.* III. *de vita Apoll.*) quibus & celeberrimus ille Gygis annulus accenſendus eſt. (*Herod. Cic.* iij. *offic.*) Perſæ conſulebant illas mulieres, quę ex incubo pręgnantes dæmonem in vtero circumferebant. (*Theophilact. Simocatta* II. *hiſtor.*) Sed omne eiuſmodi diuinandi genus, ſiue ex aſtris illud ſit, ſiue alio ſortiũ genere, legibus interdictũ eſt. Ratio prohibitionis duplex; vna principum ſecuritatem cõcernens, altera vniuerſalis. Turbãt eiuſmodi de Rep. prædictiones animos parentium, & inanes ac interdũ ſceleratas ſpes ſubiiciunt incautis. (*Dio Caſs. lib.* LII.)

Nos prauum ac debile vulgus
Scrutamur penitus ſuperos: hinc pallor, & iræ
Hinc ſcelus, inſidiæq., & nulla modeſtia voti.

Inde Hadrianus Imperator obſtruxit venas fatidi-

cas

cas Caſtalij fontis ſaxorum ingenti mole; ne vt ipſe ſe imperaturum prçcinentibus aquis compererat, etiam alij ſimilia docerentur. (*Ammian. Marcell.* xxii.) Altera cauſa eſt, ꝙ fallunt plerunq. magicę ſortes: & qui veriora dixiſſe videtur magi, nõ ab aſtris, ſed à Genijs & execrabili ſpirituũ familiaritate habẽt. Hi enim tranſacta inter homines ſecretaq. accuratè explorant, & ſagaciter de futuro conijciunt. Vel etiam, quemadmodum ſi cæcus vim lapidum ſpargit, aliquando imprudens tangit metam; ſic dum multa & paſſim harioli mentiuntur, nihil mirum eſt, ſi nonnunquam fortuna illorum audaciam commendat. Deniq. crediderim, Deum eſſe, qui in vindictam impiæ crudelitatis nonnunquam repræſentet mortalibus ea ipſa, quę ſibi non à Deo, ſed à ſyderibus metuerunt. Sed vt dixi, ſæpiſſimè fallunt vaniſſimæ artis iactatores. (v. *D. Auguſtin.* vii. *Confeſs.* vi. *Pic. Mirand. contra Aſtrolog. Jo. Barclai.* ii. *Argen.*) Quod appoſito exemplo demõſtrat in monitis politicis Iuſtus Lipſius. De Alexãdro Epiri Rege nota eſt hiſtoria ex Liuio. Ego alia tria addam. Iulianus Cæſar Phrygiam ſibi fatalem fore oraculô didicerat. Sed ignorabat miſer, locum in Perſia, vbi cæſus eſt, Phrygiam appellari. (*Ammian.* xxv.) Murzuflo Byzantiorum tyranno fatidici reſponderant, vrbem non niſi per Angelum capi poſſe. Turris erat contigua mœnibus, quæ Angeli dicebatur, quòd ibi nuncij cœleſtis ſignum ſitum erat. Per illam irruperũt in vrbem Franci, cæteriq. Latini Gręcorum hoſtes (*P. Aemil. lib.* vi. *de reb. geſt. Franc.*) Refert Guilielmus Neubrigenſis; (*lib.* iv. *hiſt. Angl.*) Stepha-

num

num quendam, quem ipſe Richardi Regis Procuratorem Andegauenſem vocat, abſente Rege improbas ſpes cõcepiſſe, deniq. de ſuis fatis dæmones cõſuluiſſe. Cùmq. initiò quæſiuiſſet, viſuruſne iterùm eſſet Regem, idq. negaſſet impoſtor ſpiritus: iterùm rogauit; quamdiu cum imperio futurus eſſet? Reſpondit dæmon, quamdiu viues. Deniq. ſciſcitanti, vbi moriturus eſſet, reſpondit, in Pluma. Cœpit igitur Stephanus confidenter expilare populares: quippe de regis reditu ſibi videbatur ſecurus, & ſolerter cauerat, ne vllibi locorum plumæ inſideret, incubaretue. Sed cùm paullò pòſt in obſidione caſtelli cuiuſdam captus eſſet, miſer ibi miſerè trucidatus eſt. Erat autem caſtello nomen Pluma. O ludibrium! Mirum itaq; eſt, P. V. Pont. Mathematicorum & Aſtrologorum vitæ exitum ei intra paucos menſes prædicentium, nugis adeò deditum fuiſſe, vt veneficij metu nulla niſi à ſororijs parata obſonia ſumeret; deniq. eò procederet vanus metus, vt fratres Borgheſij tres ac viginti profeſſionis illius homines intra ſuas ędes coactos P. fata ſcrutari iuberent. (*Andr. Maur.* XVI. *hiſt. Ven.*)

Haut cunctatus eſt vltrà Germanicus, quanquam fingi ea, ſeque per inuidiam parto iam decori abſtrahi intelligeret.) Peſſimo loco eſt miniſter Principis, niſi pati iniurias ita poteſt, vt non videatur ſenſiſſe. Stultitia eſt profiteri iras & indignationem, vbi vindictæ locus eſſe non poteſt. Non igitur aliud remedium eſt iniuriarum à maiore illatarum, quàm ſi non intelligantur. Deprehenſis artibus ſuis, rerum domini per vim & palàm exſequi ſolent, quod fortaſſis aliàs patrare horruiſſet.

Qua-

Quare cùm vel maledici ſermones, vel error aut culpa Principis gratiam auertunt, abditâ arte celanda eſt fortunæ fuga, vt nec ipſe reus videatur ſenſiſſe. Tū aſſiduus in regia, quamuis occultis ludibrijs quotidiè ſęuiet infenſus dominus, tamen ferendi conſtria, nouis officijs & obſequio vīcat irę pertinaciam. Hoc modo Alfonſus Ferrarię Dux, cùm Pontifex ipſum ditione ſuâ exuere in animo haberet, & ad id Epiſcopū Ventimilium miſiſſet; intellectis inſidijs non modò non queſtus eſt de Pontifice, ſed vltrò Ventimilio apud Pontificem ſtructarum ſibi inſidiarum accuſato, ab ipſo auxilia rogauit. (*Guicc.* XII.)

(*Cæſar indicium haut aſpernatus congreſsus abnuit.*) Delatores, & qui rumores ad Principes gerunt occultè, cum ipſis Principibus congredi non debent: quippe ex arctâ & frequenti conuerſatione cognoſcentur & cauebuntur tanquam delatores.

(*Cunctaq. eius facta, cùm prohibere poſſet, ſcire malebat.*) quòd in detegendis coniurationibus admitti poteſt. Sed aliàs tyranni eſt malle punire, quàm prouidere, ne pœnis opus ſit. Porrò dominationis regiæ arcanum eſt; in illis populis, qui nec totam ſeruitutem, nec totam libertatem ferre poſſunt, conniuere primis ſeditionū furoribus, &, cùm prohiberi poſſet, locum dare ſceleri, vt poſtea tanquam iuſtâ vindictâ ſpoliari poſſint immunitatibus, priuilegijsq., quibus velut acutiſsimis ſpinis Principum oculi punguntur; & veluti belli iure ex dimidiâ libertate, in quâ viuebant, in ſeruitutem rapti, dedititiorum iure tractentur. Magna erant iura, libertates ac immunitates Aragonen-

ſium

ſium, quas ipſi poſt Hiſpaniam à Iuliano Comite ob ſtuprum filiæ à Roderico Rege illatum proditam, & totis Dcc. annis à Saracenis poſſeſſam iuris ſui effecti ſibi dixerunt, conditô ſupremô magiſtratu, qui ſecū-dum eas ius diceret. Poſteà Reges elegerunt, qui de genibus & capite apertô, tactis ſacroſanctis Euangelijs coram magiſtratu, eas ſe ſeruaturos religioſo ſacramentô obſtringebantur antequam eis proceres ac magiſtratus obedientię iuſiurandum præſtarent. Inſecutis temporibus electione ſublatâ leges à gente ſpetiti: cæterum libertatis leges denuò confirmatæ ſunt; lege Vnionis ob id conditâ: cuius præcipuum caput hoc erat, vt ius ſit Ordinibus, ſi Rex patrias reges violet, nouum in eius locum creare, & citra crimen maieſtatis ad tuendam libertatem federationes inter ſe & cum vicinis Principibus inire. Item licere ipſis ſumere arma contra copias externas in regnum ad illud vexandum ingreſſas, etiam ſi Rex ipſe aut Princeps eius heres eas introducat. Id cùm durum Caſtellenſibus videretur, qui Reges legibus ſolutos colunt; Ferdinādo Aragonio, qui Iſabellam Caſtellenſem in vxorem duxerat, perſuadere voluerant, vt eas leges tanquam regiæ dignitati aduerſas antiquaret. Verùm ille inſitâ ſeu modeſtiâ ſeu diſſimulatione prudentiſſimè reſpondit, fide ſe religioſè datâ prohiberi, quò minùs id faceret: & alioqui ſic exiſtimare, æquilibrio potētię regni regiſq. ſalutem publicam contineri: & ſi contingeret aliquando alterum alteri præpōderare, proculdubio alterius aut vtriuſq. ruinam ex eo ſecuturā. Sed Philippus II. Rex, ſicut ex priuatis Antonij Pere-

zij

zij odijs occaſionem Eſcouedio è medio tollendi captauerat, ſic ex Perezij calamitate, quæ ſeditioni Cæſaraugustanorum (quippe Aragonius erat Perezius) cauſam dederat, priuilegiorum ciuitatis imminuendorum, quibus iã pridem inſidiabatur, commoditatem ſibi oblatam auidè arripuit: & exercitu ſumma celeritate conſcripto, miſſoq. in Aragoniam, atq. ſublatis è medio libertatis vindicibus, & firmato. Inquiſitionis palatio, quod extra mœnia vrbis erat, & tanquam arce vrbi cum idoneo præſidio impoſitâ, populi iura atque libertatem infregit. Hiſtoriam prolixè narrat Iacobus Auguſtus Thuanus libro centeſimo quarto.

Abnuentibus cunctis, cùm diuerſa prætenderet &c.) Inde amici fugiunt, vnde probantur. (*Senec. Epiſt.* IX.) &c.

Ita moderans, ne lenire, neue aſperare crimina videretur.) Principem ab omni acerbitatis ac truculentiæ ſuſpicione abeſſe decet. Et quoniam gratioſiſſima ſunt præmia: pœnæ contrà odioſiſſimæ, ipſum omnia pręmia tribuere cõuenit; magiſtratus, inquam, imperia, ſacerdotia, curationes, munera, beneficia, reſtitutiones; pœnam verò irrogare nemini, ſed earum impoſitionem magiſtratibus integerrimis ac prudentiſſimis committere. (*Bodin.* IV. *de Rep.* VI.) Quò referendũ eſt Thomæ C. (IX. *de monarch. Hiſp.*) conſilium; inſtituendum eſſe iudicium, quod ipſe *Gratiæ tribunal* vocat, ad quod appellare liceat condemnatis ad mortẽ: idq. conſtare debere ex ipſo Rege, eius coniuge, atq. primogenito, & deniq. præcipuo religionis antiſti-

 te.

te. Verùm ſi quis ſequi hoc conſilium velit, ei prouidendum erit, ne cuiuſquam appellatio recipiatur, niſi cuius tale delictũ eſt, cui ignoſci poſſit. Nam qui maiora ſcelera condonat, in iuſticiam peccat: qui punit, famam, quam quærit, clementiæ amittit. Igitur hîc quoq. Tiberius ad extremas Libonis preces reſpondit, vt *Senatum rogaret*. (*Tac. hic.*)

Iurauitq. Tiberius petiturum ſe vitam quamuis nocenti, niſi voluntariam mortem properauiſſet.) Quemadmodum Nero quoq. dicebat, Torquatum quamuis ſontem & defenſioni meritò diffiſum victurum tamen fuiſſe, ſi clementiam iudicis expectaſſet. Crocodili lacrymæ!

Bona inter accuſatores diuiduntur) v. notas ad libr. I. verb. *qui formam vitæ iniit. &c.*

Auctu imperij adoleuiſſe etiam priuatas opes &c.) dicam ad lib. III.

Non id tempus cenſuræ) Quippe apud ſe penſitabat Tiberius, vix coerceri tàm profuſas cupidines poſſe; ex coercitione forſan plus damni in Rempub. ferri: indecorum attrectare, quod non obtineretur. Deniq. populum tot per annos molliter habitum nondum audebat ad duriora vertere.

Inter quæ L. Piſo ambitum fori, corrupta iudicia, ſæuitiam oratorum, accuſationes minitantium increpans, abire ſe & cedere vrbe, victurum in aliquo rure teſtabatur) Hæc etiamnum optimi cuiuſq. querela eſt. Vnde factum, vt iura & iudicia, res ſanctiſſimas & humano generi ſaluberrimas cuncti abhorreant, abominentur, deteſtentur: vereq. dici poſſit, tres eſſe Iuſticiæ capitales

pe-

peſtes, corruptos iudices, longas ac penè æternas lites, & deniq. aduocatorum inſcitiam improbitatemque. De ſingulis quædam ad hunc locum notabo. Initiò igitur referam aliquot ſordibus & corruptionibus iudicum tollendis aut coercendis remedia. Primum eſt, ne tribunalia turpiſsimo mercimonij genere, velut ad licitantium arbitria proſtituantur; ſed gratis, ſed benemeritis conferantur. I.
Accipere enim aliquid à ſuſcepturis magiſtratum, teſtante Iuſtiniano Cæſare, (*Nou.* VIII.) omnis nequitię principium eſt, & terminus. Neq. enim fieri poteſt, quin vendere ſibi licere quis putet, quod emit. Hinc homicidia, adulteria, rapinæ; hinc commerciorum confuſio; hinc legum contemptus; quouis quamuis pœnam auro redimi poſſe confidente. Quæ omnia tantò veriora ſunt, quãtò, qui honores emunt, non ob virtutes ſed diuitias in ſublime tolluntur. Solebant olim Coſs. in publicum prodituri pecunias ſpargere. Quod à Zenone improbatum eſt, atq. conſtitutum, vt miſsilium loco c. auri libræ ad reficiendum aquæductum publicum à conſulatum ituro ſoluerentur; (l. III. C. *de Conſul.*) quod ipſum tamen etiam nouiſsimâ Iuſtiniani conſtitutione (*Nou.* VIII.) ſublatum arbitror. Quin etiam iurare iubentur magiſtratuum candidati, nullis ſe largitionibus, ſine fuco, ſine fallariis, more maiorum, magiſtratum ambire. (*Nou.* VIII. c. VII.) Simile eſt, quod Alexander Seuerus ad honores euehendorum nomina publicè in tabulis proſcripta proponebat, vnde de moribus illorum ex publicis vocibus iudicium fieret. Altera cautio eſt, ius dicentibus ſtipendia atq. II.

ſalaria ex publico conſtituere. Quò mirè facit, quod I. Lipſius ex Turcicis annalibus in monitis politicis refert, Cùm Baiaſetes Imperator fraudes & iniurias Cadiorum ſuorum (ita iudices vocant) ſæpiùs iam audiret; iratus omnes in domum quandam includi & igne comburi iuſsit. Sed Halis Purpuratus rationem inuenit molliendæ indignationis. Habebat Baiaſetes Æthiopem puerum in delicijs, lepidum, & ipsâ garrulitate amabilem; quem inſtructum, quid diceret, ad ipſum mittit. Venit igitur quaſi accinctus ad iter; quærentiq. Imperatori, quid præter morem hic veſtitus? reſpondit, vt peregrè eam, & ableger à te ad Imperatorem Conſtantinopolitanum, Caligeros aliquot (hi Græci monachi ſunt) arceſsiturus, vt nobis ius dicant, quoniam omnes tuos iudices vis occiſos. Cui Imperator, ò mi Æthiopille, inquit, nunquid illi ſunt periti legum noſtrarum? & non ſunt, opportunè reſpondet Halis Purpuratus, ò Domine, cur igitur peritos tollis? nam refert Baiaſetes, cur malè iudicant. Iterùm Halis, ego, Domine, cauſam edā. Hi noſtri ſtipendium è publico nullũ percipiunt: capiunt igitur mercedulas à priuatis. Hoc corrige, & illi corrigentur. Placuit conſilium Baiaſethi, & decreuit, vt, cui hereditas tot millium aſprorum (id genus monetę Turcicæ eſt) obueniſſet, is in ſingula millena Cadio ſuo daret vicenos; in matrimoniorum & eiuſmodi contractibus item vicenos. Ita Iuſticię ſub-

III. uentum. Tertia in hanc rem cautio eſt, ne quis patrię ſuæ adminiſtrationem ſortiatur: in quâ multum gratiæ neceſsitudinum ſuarum daturus præſumitur.

(*Paul.*

(*Paul.* v. *ſent.* xi i. §. v. *ibiq. Cuiac. vid. tit. C. vt nulli pat. ſu. adm. &c. & ibi Gothof.*) Quod non tantùm iura ciuilia Romana, ſed & in Gallia Philippus Pulcher, & Carolus V. Reges conſtituiſſe dicuntur. Et olim populus Florentinus, quò omnis iniuriæ inter litigantes ſuſpicio tolleretur, duos è peregrinis ſibi iudices elegit. (*Boter.* 1. *della ragion di ſtato* xvii.) Anno clↄ. c. xci. Senenſes ex peregrinis Iudicem ſumere cœperunt. (*Orland. Malauolt.* iv. *hiſt. Sen.*) Piſani atq. Genuates peregrinum magiſtratum *Poteſtatis* nomine accipiunt. (*Guicciard.* iv.) & Lucenſium *Rota* (ita ſummum tribunal vocant) tribus conſtat Iuriſconſultis, quorum patria quinquaginta ab vrbe milliaribus abſit. Quarta cautio eſt, vt iureiurando, metuq. IV Numinis adſtringantur, qui homines contemnunt. (v. *Thom. Dempſter.* 1. *de iuram.* x.) Olim in Friſijs decretum erat, vt qui in iudicatu ſunt, quemadmodum in exordio muneris ſanctiſſimo iureiurando ſe Reip. obligant, integrè ſe munus obituros, ius omnibus æqualiter ſine reſpectu perſonarum dicturos, iuſticiā, quantum in ſe ſit, adminiſtraturos: ita munere decedentes ſimiliter pulcherrimum iuſiurandū iurent, nihil ſe eorum, quę iſtuc pertinerent, ſcientes & volentes omiſiſſe, fidemq. in omnib. intemeratam Reipub. præſtitiſſe. Hac duplici religione conſcientijs iudicum obligatis, caſtiùs eos in officio verſaturos inter tot illecebras à recto abducentes arbitrabantur. (*Vbbo Emm.* xiv. *hiſt. Friſ.*) Iuſtinianus quoq. (*Nou.* viii.) iudicibus iuſiurandum præſcripſit, quod ipſe alibi (*Nou.* cii.) horrendiſſimum vocat. Verba illius huc

ad-

adſcribam: Iuro ego per Deum omnipotentem, & Filium eius vnigenitum, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & Spiritum Sanctum, & per Sanctam glorioſam Dei genitricem & ſemper Virginem Mariam, & per IV. Euangelia, quæ in manibus meis teneo, & per Sanctos archangelos Michaelem, & Gabrielem, puram conſcientiam, germanumq. ſeruitium me ſeruaturum ſacratiſſimis noſtris Dominis, Iuſtiniano & Theodoræ coniugi eius, occaſione traditę mihi ab eorum pietate adminiſtrationis: & omnem laborem ac ſudorem cum fauore ſine dolo & ſine arte quacunq. ſuſcipio in commiſſa mihi ab eis adminiſtratione de eorum imperio atque Republica: & communicator ſum ſanctiſſimę Dei Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ: & nullo modo vel tempore aduerſabor ei, nec alium quemcunq. permitto, quantum poſſibilitatem habeo. Iuro quoq. iuſiurandum, quòd nulli penitus neq. dedi neq. dabo occaſione dati mihi cinguli, neq. occaſione patrocinij, neq. promiſi, neq. profeſſus ſum de prouinciâ mittere, neq. mittam, neq. occaſione dominici ſuffragij, neq. famoſiſsimis pręfectis adminiſtrationem habentibus, neq. ijs, qui circa eos sūt, neq. alij hominum vlli: ſed ſicuti ſine ſuffragio percepi cingulum, ſic etiam purè me exhibebo circa ſubiectos pijſsimorum noſtrorum dominorum; contentus ijs, quę ſtatutę ſunt mihi de fiſco, annonis. Et primùm omne habebo ſtudium, vt fiſcalia vigilanter ſuſcipiam, & indeuotos quidem & indigentes neceſsitate cum omni exigam vehementia, nequaquam ſubinclinatus, neq. ob hoc lucrum ipſum conſiderans,

aut

aut per gratiam vel odium exigens aliquem , citrà quàm competit, aut concedam alicui. deuotos autem paternè tractabo, & ſubiectos piiſsimorum noſtrorum dominorum illæſos vndiq., quantum poſsibilitatem habeo, cuſtodiam: & ęquus in cauſis vtriq. parti, & in publicis diſciplinis ero, nulliq. parti, citrà quã iuſtum eſt, præſtabo: ſed exequar vniuerſa delicta, & omnem ęquitatem ſeruabo, ſecundum quod mihi viſum fuerit iuſtum: & eos quidem, qui innoxii ſunt, vndiq. innoxios illæſoſq; conſeruabo, noxiis autem imponam ſupplicium ſecundum legem; & omnem iuſticiam, ſicut iam dictum eſt, in publicis & priuatis contractibus eis ſeruabo; & ſi comperero, fiſcum iniuſticiam pati, non ego ſolum hoc ago, ſed etiam ſemper mihi aſsidentem talem ſtudebo aſſumere, & circa me omnes; vt non ego purus quidem ſim, qui verò circa me ſunt, furentur, & delinquant. Si quis autem inueniatur circa me talis, & quod fit ab eo, me ſanare, & eum expellere. Si verò non hęc omnia ita ſeruauero, recipiam hîc & in futuro ſeculo in terribili iudicio magni Domini Dei & Saluatoris noſtri IESV CHRISTI, & habeam partem cum Iuda, & lepra Giezi, & tremore Cain; inſuper & pœnis, quæ lege eorum pietatis continentur, ero ſubiectus.

Quintum erit remedium, vt pœnę conſtituantur grauiſsimæ in eos, qui pecuniâ aut gratiâ corrupti malè iudicarunt. Hinc leges Romanæ de repetundis, de falſo, de vi, & cæteræ. Hinc ſapientiſsima illa, nec minùs tamen cum irreparabili iuſticiæ damno neglecta Zenonis lex, (*l. vn. C. vt omn. iud. tàm ciu. &c.*) ali- V.

quo-

quoties à Iuſtiniano repetita; (*Nou.* VIII. CIX. XLV. CXXIII.) quâ cauetur, vt prouinciarum præſides, aliique magiſtratus, poſt depoſitam adminiſtrationem, quinquaginta dies in loco, quo magiſtratum geſſerunt, permaneant; quò pateat omnibus facultas, ſuper rapinis aut concuſsione, aliiſq. criminibus conueniendi illos. Et ſimile eſt Genuenſium inſtitutum, apud quos V. viri ſunt, *Syndicatorum* nomine; quorum officium eſt, in omnes magiſtratus, finito officio, inquirere; & in malè geſtę Reip. damnatos animaduertere. (*Carol. Sigon. l.* I. *de vita Andr. Auriæ.*) Et ſuperioribus annis (1612.) tres Quæſitores cum vitæ neciſq. poteſtate, in loca, quæ Orientem verſus Venetis parent, à Repub. miſsi ſunt, qui in magiſtratus, ſi quæ fortè aduerſus leges feciſſent, animaduerterent, & à potentioribus oppreſsis ſubuenirent. (*Andr. Mauroc.*
VI XVIII. *hiſt. Venet.*) Sextò deniq; neq. illud prætereundum eſt, Tiberii temporibus Seuerum Cæcinam in Senatu cenſuiſſe, ne quem magiſtratum, cui prouincia obueniſſet, ſua vxor comitaretur; quia quoties repetundarum aliqui arguerētur, plura vxoribus obiectarentur; his ſtatim adhęreſcere deterrimos quoſq;, ab his negocia ſuſcipi, tranſigiq́. (*Tacit.* III. *annal.*) Quemadmodum anno Chriſti cIↄ. Iↄ. CI. Lemoſij Comes Neapolis, & Machedæ Dux Siciliȩ Proreges vxorum nomine comparatis, atq. inſtructis nauigiis piratarũ more excurſionibus maria foedarunt. (*Maurocen.* XVI. *hiſt. Ven.*)

Nunc ad litium diuturnitatem tranſeo, quam alteram iuſticię peſtem dixi. Aeterna hodiè ſunt iurgia; vt

vt ſi cũ ſumptibus ſit cõferẽda moleſtiarum ratio, grauius putes ſic vincere, quàm confeſtim damnari. Nã & modum & numerum prægreſſę ſunt artes ac nomina, quibus miſerrimos clientes patroni & iudices fruſtrantur. Articulatim & lentè hos diſcerpunt, qui ſemel perire potuerant. Sæpè itur ad iudices, cauſa narratur, aliquot anni abeunt, necdum conteſtatio litis facta eſt. Iudicibus hîc non vacat, hîc omiſſo litigioſo negocio hęrent patroni in cauſis minoribus, quæ nunc ſponte, nunc eorum ſtudio naſcuntur è primâ. Hæc pręludia adornant, his proclamant inauditis iter ad verum Iudicibus eſſe non poſſe. Sic dubia ex dubijs ſeruntur: ſic immani dilatione pereunt litigantes, magnâ in inſontes inopeſq. iniuriâ. Nam qui in diuitem inimicum pauper inciderit, tàm longo & ſumptuoſo itinere conficitur; procumbitq́. deniq. laſſus: nec recuperato iure inultus, æmulo minùs ſuo, quàm huic prolixæ æquitati iraſcitur. Ne quęre cur tàm diu Iudicibus placeat, & patronis, ad ſe delatos cruciari. Nempè ex morâ & tempore ſua opera æſtimatur. Sic patronis, inquã, creſcit, ſic Iudicibus merces. Multa ſcripſiſſe, multa audiuiſſe (quanquam ea præſtabat compendiò fieri) acerrimè vendunt; eò priores, quòd quę peccant, ipſi iuſticiæ imputant. Prętereà conſuetudine videndi miſeros, & deinde faciendi, exuunt humanitatis ſenſum; aut potiùs miſerum eſſe non credunt, litigare Ita duri ad queſtus parùm ſupplicibus mouentur; & ab ijs tantùm culti, ſaltem amant longiora in ipſos exercere imperia. De remediis contra litiũ prolixitatem alij, ſed benè ac elegan-

ter nouiſſimè ſcripſit ſub ficto nomine quidam Pomeraniæ Ducibus à conſilijs. Libro titulum fecit Parthenius Litigioſus. Ex illo petenda ſunt, quæ hîc dici poſſent, ac deberent. Non tamen omittendum eſt, primum ac præcipuum, quo litium tempora breuiora fiant, eſſe curam Principis: cuius eſt cum interminatione pœnarum edicere (ſed hoc grauiter, nec, vt ſolemus, terroris mox euaneſcentis imagine) ne vlla lis vltra certum tempus, quod ipſe præſtituat, apud iudices hæreat. Iuſtinianus noſter ciuilibus litibus triennium (ſpacium ſat longum) preſcripſit. (l. XIII. C. *de iudic.*) Labentibus ſeculis ſpecie æqui, in reorum auxilium inuenta ſunt ea, quibus deniq. ſimplicitas legum occubuit; fruſtrationes, reſcripta, & quæ ſemel cõſtitui poterant velut religioſo ordine in varios dies dilata. Hæc verò quia Iudicibus & patronis ad lucrũ ſunt, iam neglecto reorum commodo tàm ſanctè obſeruantur, quaſi iudicijs ciues, non hęc illis inuenta ſint. Porrò in arctiorem numerum & ad duorum triumue amanuenſium laborem reducantur vana nomina & munia illorum, qui à memoria, à ſecretis, à ſcriptionibus dicuntur, (& horum maximè intereſt, diu lites viuere) homines ſcientes formularum, iurgiorumq. præceptores: qui velut licitâ crudelitate, & iam ipſâ conſuetudine excuſatâ de clientum miſerijs, ex iniuriâ populi, ex clade & ſanguine miſerorũ perenni paſtu ſaginantur. Deniq. cùm cauſarum patroni ſint maximè, qui vitã imò immortalitatem litibus conciliant: illorum maximè audacia refrenanda eſt. Antiquis temporibus florebant elegantiæ pri-

ſcæ

ſcę patrociniis tribunalia: cùm oratores concitę facũdiæ attenti ſtudiis doctrinarum, ingenio, fide, copiis ornamentiſq. dicendi pluribus eminebant; vt Demoſthenes, quo dicturo concurſus audiendi cauſa ex tota Gręcia fieri ſoliti ſunt: & Calliſtratus, quem nobilem ſuper Oropo cauſam perorantem idem Demoſthenes Academiâ cum Platone relictâ ſectatus eſt; vt Hyperides & Aeſchines, & Andocides & Dinarchus & Antiphon ille Rhamnuſius, quem ob defenſum negocium omnium primum antiquitas prodidit accepiſſe mercedem. Nec minùs apud Romanos Rutilii, & Galbę & Scauri, vitâ, moribus, frugalitateq. ſpectati, & ſequentibus ętatibus cenſorii, conſulareſq. & triumphales multi, Craſſi & Antonii, Scęuolę, poſt exercitus proſperrimè ductos, poſt victorias & trophęa, ciuilibus ſtipendiorum officiis floruerunt; laureaſq. fori ſpecioſis certaminibus occupantes, ſummis gloriæ honoribus fruebantur. Poſt quos excellentiſſimus omnium Cicero orationis imperioſæ fulminibus ſępè depreſſos aliquos iudiciorum eripuit flammis. At nunc videre eſt vbiq. violenta & rapaciſſima genera hominum, per fora omnia volitantium: qui cùm immaturè è ſcholis eruperint, plerunq. ita rudes ſunt, vt nunquam ſe libros habuiſſe meminerint: & ſi in circulo doctorum authoris veteris inciderit nomen, piſcis aut edulii peregrinum eſſe vocabulum arbitrantur. Sed condonari hoc poſſet, ſi ſaltem ſuæ, quam profitentur, ſcientiæ peritiores eſſent. Nunc adeò peruerſa & inepta plerunq. ſtudiorum ratio eſt, vt non mirandum ſit ex malè culto ingenio nullos aut

malos prouenire fructus. Sunt,qui neq. latinam linguam vel mediocriter docti,neq. humanioribus literis vel leuiter tincti ad ius addiſcendum male ſanum animum applicant. Vbi cùm difficultatem, & ſine aliarum literarum ſubſidio innauigabilem Oceanũ perſpexerint,aut infeliciter cœpto labori ſuccumbũt, aut,ne nihil egiſſe videantur,ordinem iudiciorum,& ſcribendorum teſtamentorum contractuumq. formulas ediſcunt. Inde in forum & ad iurgia prouolant, cùmq cauſarum merita non intelligant,in ſolis iudiciorum ſolemnibus hęrentes,infelices & imperiti nautæ vectorem,qui ſuas illis fortunas commiſit, perditum eunt. Vidi homines,qui cùm elementa iuris à Iuſtiniano cupidæ legum iuuentuti tradita ne primoribus quidem labris deguſtaſſent, Bartolum & Baldum manibus verſabant. Alius erat, qui cùm Iaſonem ex bibliotheca quadam peteret,ſcripto profeſſus eſt,commodatò accepiſſe *Iaſonis opera in nouem ſoluminibus*. Hi vt altius videantur iura callere,Bartolum vbiq. loquuntur & Baldum, & Menochium, & Cardinalem Tuſcum: adeò vt in peruulgatę alicuius iuris regulæ probationem ſexcentas plerunq. proferant auctoritates. Quidam cum reſponſum ſuum cœpiſſet,à verbis: *In nomine Domini noſtri* IESV CHRISTI, AMEN: addidit legem 1. C.de off.præf.præt. Afric. & centem alij regulam illam Logicam, poſitâ causâ ponitur effectus,ſimileſq.innumeris legibus & auctoritatibus Ictorum firmant. Etiam qui doctiores ſunt, cùm quos nobis Iuſtinianus libros reliquit, vel tanquam antiquatos faſtidiũt, vel vt nimis difficiles hor-

rent,

rent, vbi certis quibuſdam quęſtionibus controuerſijſq. ventilandis diſputandiſq. annos aliquot tranſegerint, egregios ſe eſſe Ictos credunt. Deniq. pro Pādectis & Codice & Iuris vniuerſi ſcientia certos habēt illuſtrium quæſtionum ſcriptores. Quaſi non illi ipſi viri clariſſimi methodi aut controuerſiarum potiùs enodandarum cauſa ſcripſerint illas diſputationes, quàm quòd ijs vniuerſum ius comprehendi arbitrarentur. aut certè nimis ſuperba foret opinio. Digeſſerunt in ordinem vniuerſi iuris titulos & ſumma capita: verùm non & vniuerſum ius, quod ſub illis titulis continetur. Inde plerunq. accidere videmus, vt cùm iſti modò tàm egregij diſputatores, poſt illas quæſtiones *pro & contra* ſæpiùs diſputatas, *reſolutaſque* in forum tranſeunt, ad non magnę difficultatis propoſitas facti ſpecies reſpondere, niſi petito ad deliberandum euoluendoſq. iuris libros, ſpacio, nequeant, mirenturq., ſe hærere. Quaſi ducentis, trecentiſue quęſtionibus vniuerſi iuris ſcientia contineatur. Immenſum eſt & infinitum id, in quo verſantur Iurecōſulti, nec ad finem, quem pręcipuum illi habere debent, reſpondere ſcilicet de iure, & conſulenti ciuitati inſtar oraculi eſſe, niſi multis vigilijs, aſſiduâ nec perfunctoriâ librorum de iure ſcriptorum lectione, & deniq. non niſi magno iudicio peruenitur. Secundarium iuriſperiti officium eſt, teſtamentorum contractuumq. formulas concipere, & iudiciorum ordinem ſcire; præcipuum verò, primumq. ad propoſitam facti ſpeciem, in oraculi modum, quid ſcriptę leges, quid mores, quid æquum iubeat, reſpondere. Carolum

lum Molinęum Ictum accepimus, cùm Tubingę ageret, in collegio Ictorum vbi de iure reſpondendum eſſet auditis, cæterorum ſententijs, qui laborioſè erutis ex abdito argumentis pro ſuâ ſententia depugnabāt, probatâ plerunq. illorum, qui primi dixerant, ſententiâ iuris, textum addidiſſe adeò euidentem, adeò clarum, vt cæteri longiori diſputatione plerunq. ſuperſedendum ſibi arbitrarentur. Tanta homini memoria, tantum erat iudicium. Nunc miſelli *diſputatores*, vt *ad caſum propoſitum* reſpondere poſſint, tractatus & commentarios, & gloſſas, & deciſiones, & conſilia euoluere neceſſe habent, donec inueniant *caſum in terminis*. Non igitur mirum eſſe debet, tàm paucos eſſe conſultos ęqui & iuris: & ex diuerſo imperitos aduocatos, patronos, ſcriptores, iudices adeò numerum ſuperare, vt penè pauciores ſit agricolæ, pauciores qui in mercatura verſantur, regnumuè cuſtodiunt: eò quidem maiori reip. detrimento, quòd ſi inter pauciores ſed ſpectati candoris aduocationum munus eſſet, tot illa ingenia, quæ noxiâ calliditate ſe corrumpunt, melioribus ſtudiis ornarent patriam; diſciplinas & artes aut proderent nouas, aut inuentas excolerent. Ea igitur prima in aduocatorum multitudinem cautio Principi ſit, vt ne promiſcuè in numerum recipiantur, qui inopiâ iuriſperitiæ ora mercenaria procudentes per proſtitutas frontes vileſq. latratus ad effrenatam deflectunt conuiciandi licentiam; vel inter ſolicitudines iudicum per multa diſtentas, irreſolubili nexu vincientes negocia laborant, vt omnis quies litibus implicetur, & nodoſis quæſtionibus iudicia circumſcri-

ſcri-

ſcribantur. (*Ammian.* xxx.) Sed pauci ſint, & qui iudiciis ſufficiant, non ordinis modò iudiciarii omniſq. ad litigandum articuli periti, ſed & ipſam cauſam legum, iuris, rationis ſuffragiis defendere apti. Sint deniq viri boni, & qui magis honeſtum quàm pecuniã ament. Tùm ad quos patronos cauſæ deferuntur, ij Deo Opt. Max. in ſingularum litium exordio faciant ſacramentum; nullam ſe cauſam, quod ſciant, iniquã oraturos: (v. *Thom. Dempſter.* 1 *de iuramen. x.*) Quos ſi hanc fidem feſelliſſe conſtiterit, aut clientem præuaricatione læſiſſe: pręter infamiam genus ſupplicii excipiat, cuius timor apud paria auſuros pluſquam omnis religio poſſit. Illud deniq. vtiliſſimâ lege cauendũ eſt, ne quid à clientibus patroni accipiant, priuſquam lis finem acceperit. Ita fiet, vt patroni moras oderint, & contentione ad metam, dum ſibi ſic ſtudebũt, aliis pro ſint.

Audiente hæc Tiberio, & ſilente) Solemne eſt ſapientibus Principibus, libertatem dicendi aliis permittere, poteſtatem ſtatuendi ſeruare ſibi.

Haut dubium erat, eam ſententiam altiùs penetrare, & arcana imperij tentari) Relatus eſt hic locus ſup. hoc libro. verb. cæterùm Tiberio haut ingratum &c.

Quò magis mirum fuit, quòd preces M. Hortali, nobilis iuuenis in paupertate manifeſta, ſuperbius accepiſſet.) Siue malignitate, ſiue, quod verius puto, nolebat Tiberius, vt beneficii gratia, quã à ſolo Principe accipere par erat, Senatui deberetur. Et hoc eſt, quod Tacitus paullò inferius ait, *inclinationem Senatus, incitamentum Tiberio fuiſſe, quò promptius aduerſaretur.* Prudentia igitur fuit,

fuit, non malignitas: quod ex eo quoq. conſtat, quòd Tacitus de Tiberio ait, *Senatorum cenſus iuuiſſe.*

Nepos erat oratoris Hortenſij, inlectus à Diuo Auguſto liberalitate decies ſeſtertium ducere vxorem, ſuſcipere liberos, ne clariſſima familia extingueretur) Et tamen idem Auguſtus ſæuiſsima proſcriptione nobiliſsimũ quemq; ſuſtulerat. Adeò & tyrannum, & bonum principem tàm benè expreſsit. Nimirum erant imperii initia violenta; conſiliaq. omnia ad oppreſsionem libertatis Romanę ſpectantia. neceſſarium igitur quædam vi tractare, quò ceteris quies eſſet. Vbi quies erat, & ferociſsimis per acies aut proſcriptione ſublatis, cæteri nobilium, quantò quis ſeruitio promptior, opib. & honoribus extollebantur: ad bonorum principũ artes tranſire pars conſilii fuit.

&c. ærarium: quod ſi ambitione exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum erit) v. quę ſcripſi ad lib. 1. verb. *erogandę per honeſta pecuniæ cupiens &c.*

Langueſcet alioqui induſtria, intendetur ſocordia, ſi nullus ex ſe metus aut ſpes: & ſecuri omnes aliena ſubſidia expectabunt, ſibi ignaui, nobis graues.) Traianus Boccalinus alicubi ait, bonas literas in paupertate natas, in eadem, tanquã ſuo elemento proprio viuere. Poetas maximè à Regib. nullis aut mediocrib. debere coli pręmiis. victũ & veſtẽ illis ſufficere. ex abundantia bonorũ corporis exiſtere penuriam bonorum animi. ex ocio eos marcere. Quemadmodum nimia in gallinis obeſitas eas reddit infœcundas; ita poetas delicijs & ocio corrũpi. Poetas deniq. non natura, vt canes, ſed fame coactos, velut aſtures & falcones, venatum ire.

A vitæ

Auitæ nobilitatis etiam inter anguſtias retinens) Prudentes aulici inter officioſæ demiſſionis verba, ſiue cũ ſuperioribus ſiue cum æqualibus agant, nihil artis omittere debent, quò altorum ſpirituum retinentes nõ videantur alijs viles.

Crebreſcit viuere Agrippam) de his qui falſas Principum defunctorum perſonas induerunt, moueruntque credulos aut turbidos, eoq. noua cupientes, dicã ad lib. v.

Speculati noctem incuſtoditam, accepta idonea manu victũ clauſo ore in palatium traxere.) Optimum ſanè conſilium. Quippe expectare, donec vana crudelitas tempore ipſo vaneſceret, in nouo imperio, & apud promptas turbidorum, eoq. noua cupientium aures, anceps & intutum? Sui militum ſeruum ſuum cohercere, eiq. magis anxiè aut publicè iraſci voluiſſe; nimia ſupplicii ſolatia erant, Imperatorem æmulatione vſiſſe. Aptiſſimum igitur fuit dolis hominem capere. Ita & ſecuritati & auctoritati conſultum erat. Non multi adhuc anni ſunt, cũ Põtifex Magnus & Hetruriȩ Dux in rebellem ſuum Alfonſum Piccolomineum iuncta mouerunt arma: quæ ſanè res nimis magno fuit honori ei, qui Principes ſuos tàm procaciter laceſſiuerat.

Nec Tiberius pœnam eius palàm auſus, in ſecreta palatij parte interfici iuſſit, corpus clàm auferi) Retuli hâc cautionem puniendi homines populo acceptos clàm & in ipſis carceribus ſuprà hoc eodem libro.

Et quanquam multi è domo principis, equiteſque ac Senatores ſuſtentaſſe opibus, iuuaſſe conſilijs dicerentur, haut quæ-

ſitum.) Relatus eſt hic locus ad lib. 1. verb. *Granium Marcellum. &c.*

Breues & infauſtos populi Romani amores) dixi ad lib. 1. verb. *ex formidine ne Germanicus &c.*

Nec ideò ſinceræ caritatis fidem adſecutus, amoliri iuuenē ſpecie honoris &c.) Iſtam artem nos quoq. alibi notauimus, inuiſos aut ſuſpectos honoris ſpecie remouere. Et in aulis ſingularis calumniantium ratio eſt, accuſatoriam diritatem, vt quidam loquitur, laudib. peragere. Laudant, quos odio habent, vt maligna deinde inſerentibus ſit pronior fides. Præterea, quos æmulos habent, hoc modo à latere Regis, qui cuiuſq; virtutis ſpectator & arbiter eſſe, poterat, amouent. Quomodo Apelles, omnium ſecretorum Philippi Macedoniæ Regis arbiter, præcipuæ dignationis viros laudando, quòd digniſſimos eſſe diceret, qui in caſtris verſarentur, periculis & caſibus dolosè obiectauit. (*Polyb.* IV.) Et Agrippina, qui centurionum tribunorumq. ſortem Britãnici miſerebantur, remouit fictis cauſis, & alios per ſpeciem honoris. (*Tacit.* XII. *Annal.*) Mucianus, quia propalàm opprimi Antonius nequibat, multis in Senatu laudib. cumulatũ ſecretis promiſſis onerabat, citeriorẽ Hiſpaniã oſtentans (*Tacit.* IV. *hiſt*) Iulianus à Conſtantio Cæſar factus, inque Germanias miſſus eſt, vt inter ferociſſimos illos populos periret. (*Ammian. Marcell.* XVI.) Theodorus Stiptiotes eodem prætextu Ioannem Hagiotheodoritam magnum in Manuelis Imperatoris gratiâ virum è regiâ in extremum angulum Preturæ Peloponneſi exegit. (*Nicet. Choniat.* 1. *annal.*) Ruigomezius Sylua

Al-

Albę Ducem in Belgii procurationis petitione cæteris prætulit; non reipublicæ curâ, aut amore Ducis, ſed vt æmulum procul aula haberet. (*Io. Bapt. Cin.* VII. *de vita Coſmi.*)

Inuiſus Tiberio, quòd eum Rhodi agentem nullo officio coluiſſet.) Cum Principibus, eorumq. conſanguineis reuerenter agendum eſt, in quacunq. ſint conſtituti fortuna: quia *breui momento ſumma verti poſſunt*: (*Tacit.* IV. *annal.*) & qui iam prodeſſe & iuuare nequeunt, forſan olim nocere poterunt. Documento eſt Archelaus Rex, de quo hîc Tacitus, quē ſubuertit Tiberius, nullam aliam ob cauſam illi infeſtus, quàm quod Rhodi agens nullo officio ab eo cultus eſſet. Nec id Archelaus per ſuperbiam omiſerat, ſed ab intimis Augusti monitus; quia florente C Cæſare, miſſoq. ad res Orientis intuta Tiberii amicitia videbatur. Quò magis væſani ſunt, qui nulla coacti cauſa gratuitas ſibi acceſſunt inimicitias. Ludouico Hutino in Galliis Rege Engerranus quidam intima apud Philippum Pulchrum gratia à popularibus author grauiſsimi tributi indicendi inſimulabatur. Sed cæteri plus mali imprecari ei, quàm creare poterant. premendi hominis princeps inuentus eſt ex ipſa regiâ Carolus Valeſij Comes, Ludouici Regis patruus. Cauſa atrocis odii, quòd, dū apud Pulchrum cõtrouerſia eſſet inter ſummos Normaniæ proceres, alteri Engerranus, alteri Carolus aderat. Exorta contentione exardeſcentibusq. ſtudiis mentiri Carolum Engerranus dixit. Id verbum nobilitati grauius omni vulnere in memoria Caroli eo vſq. ſedit, vt viuo Pulchro fratre exequi dolorem non

auſus, in rudimento regni Ludouici Hutini vltionem petierit. Peculatus reum agere placuit. Ad Luparam ductus interrogatuſq. de pecunia publica, regnique tributis exactis, reſpondit permagnam partem ad ipſum Carolum Valeſij Comitem perueniſſe. Quo reſponſo magis irritatus Carolus non deſtitit, donec furca ſuſpenderetur Engerranus. (*P. Aemil.* VIII.) Anno Chriſti cIↄ.Iↄ.LXXXII. Mahumetes Hodabendes Perſarum Rex bellum moliebatur contra filium Aban, rebellionis apud ſe delatum præcipuè ab Merize Salma inter ſatrapas principe: qui regnandi olim ſub altero filio, cui ille filiam ſuam in matrimonium tradiderat, ad inſaniam cupidus, expeditionis contra filium patri author erat. Sed exitus hic fuit, vt Aba in gratiam à parente receptô, omiſſoq. bello tota irarum moles in Salmam incumberet; iſq. vt damnoſæ expeditionis pericula & incommoda lueret, capite plecteretur. (*Thuan.* LXXVIII.) Ex quo apparet, ſuo ſibi, quod dicitur, iumento malum quęrere, qui Principum maximè propinquorũ ſimultates per calumnias alunt, & exacerbant. Nam ferè vſu venit, vt illi reconcilientur, & depoſitas iras in miniſtros primarios vertant, ac velut ex pacto alteri ab alteris, inviſos ſibi ad pœnam depoſcant. Nec modò ita belli concitatores ac velut tubæ hoſtium irę dediti, ſed & boni fidiq. ſæpè amici à Principibus proditi ſunt. Exemplum eſt cruenta illa Triumuirorũ proſcriptio. Cùm enim illi poſt varia inter ſe geſta bella conueniſſent de inuadenda Rep. nefanda proditione quiſq. ſuarum partium præcipuos, inimicorum, quos illi offenderãt,

vltioni

vltioni dediderunt; vendentes auctionanteſq́ ſibi quondam amiciſſimos velut ſub haſtâ poſitos. (*Dio Caſſ.* xlvii.) Franciſcus Simonetta cùm Franciſco Sforziæ fidem ſuam egregiè probaſſet, & eodem animo eſſet in Galeatium Franciſci filium, cuius tutelam cum matre viduâ adminiſtrabat; ab offenſis Galeatii fratribus Ticini trucidatus eſt. Cùm enim ille, vt pupillo principatū ſeruaret, fratres eius & Robertum Sanſeuerinatem Mediolano expuliſſet, mater paulò poſt tranſactis controuerſijs Simonettum illis tradidit, quē, vt dixi, crudeliter occiderunt. Hoc metu ſubitariȩ, & in conſiliariorum exitium deſituræ reconciliationis multis libertas eripitur, etiam fidis, ſed dum impunè licet, & ſibi, antequam Principi. Scilicet illi prudentes, quorum conſilio in rebus dubijs vtuntur Reges, non ſic auſpicantur publicas curas, vt priuatam ſuæ ſalutis ſolicitudinem deponant. Itaq. cùm in alios conſuluntur (ciuilibus maximè bellis) eorum offenſam veriti, ſępè remiſſas ſententias & frigidas dicunt: ne ſi quid acriùs ſtatuerint, illi ipſi, in quos dicunt, poſtquam, vt mos eſt, in aulâ reconciliati florebunt, aut factione & armis ſuperiores euadent, in vltionem ſeruent animos, ac deniq. ruinâ immerētum exſatient. Inde Tacitus (*lib. 1 hiſt.*) ait, Galerium Trachalem, cuius ingenio Otho in rebus vrbanis vtebatur, in oratione, quam Othoni pręſcripſit, ſibi metuentem contumelijs in Vitellium abſtinuiſſe. Et tertio Hiſtoriarum idem Tacitus cùm Senatores Romanos de Cæcinæ Vitellianarū partium ducis defectione compoſitâ indignatione conqueſtos dixiſſet, addit:

dit: *nulla in oratione cuiuſquam, erga Flauianos duces obtrectatio. errorem imprudentiãq. exercituum culpantes Veſpaſiani nomen ſuſpenſi & vitabundi circumibant.* &c.

Si intelligere crederetur, vim metuens) v. quæ ſcripſi ſup. hoc libro ad verb. *haut cunctatus eſt vltrà Germanicus* &c.

Tiberius demouerat Syria Creticum Silanum, per affinitatem connexum Germanico) Quod ita neceſſarium erat ob ſuſpectum Tiberio Germanicum. Sed & ceſſante iſto reſpectu parùm ſecura res eſt, procurationes, munimenta, exercitus eſſe in manibus plurium perſonarum ſanguine iunctarum. Indeq. Veneti in maioribus ciuitatibus ſuo dominio ſubiectis iuſticiæ curam, & armorũ prçfecturam, diuerſa officia, diuerſis tribuunt. Et olim Senis conſtitutum erat, ne duo ex eadem familia eodem tempore in magiſtratu eſſent. (*Orland. Malauolt. lib.* I I I. *hiſt. Sen.*)

Præfecerat Cn. Piſonem ingenio violentum.) Inter cæteras artes, quibus nimij quorundam ſpiritus frangũtur, notaui alicubi hãc quoq. artem; addere nimirum illi ſuſpecto collegam ac velut inſpectorem, qui ſpes illius coerceat.

Druſus in Illyricum miſſus eſt, vt ſueſceret militiæ ſtudiaq. exercitus pararet &c.) Alibi dixi, egregios duces, prudenteſq. Senatores eſſe, quibus Principum adoleſcentia regenda committi debeat. Hoc loco quatruplex notanda cauſa eſt; quam ob Tacitus Druſum in Illyricum ad exercitus miſſum dicit. primò, vt ſueſceret militiæ: deinde, vt ſtudia exercitus pararet: tùm, iuuenem vrbano luxu laſciuientem meliùs in caſtris ha-

haberi: & deniq. quòd Tiberius tutiorem ſe rebatur vtroq. filio legiones obtinente. Plura non addo, quòd Scipio Amiratus hoc argumentum benè tractet. (*lib.* 11. *diſc.* x.)

Vacui externo metu, gentis aſſuetudine, & tùm æmulatione gloriæ, arma in ſe verterant) Communis opinio eſt, Carthaginem deſtructam cauſam fuiſſe ciuilium bellorum, quæ poſtmodùm Romanos exagitarunt. Sed alibi aptior erit demonſtrandi locus, non excidium Carthaginis, ſed corruptam Reip. formam tot mala generaſſe.

Arminium pro libertate bellantem fauor habebat.) Et hic idem tamen abſcedentibus Romanis & pulſo Maroboduo regnum affectans libertatem popularium aduerſam habuit. Videſis quę dicam ad librum IV.

Longa aduerſus nos militia inſueuerant ſ. qui ſigna &c.) retuli hunc locum ſup. lib. 1. verb. *Pompeium imagine pacis &c.*

Inguiomerum tenens, illo in corpore decus omne Cheruſcorum, illius conſilijs geſta, quæ proſperè ceciderint, teſtabatur.) Sępè vir vnus & vna fortuna, ſi rebus adſpirent, res magnas & mirabiles efficere poſſunt. (*Polyb. lib.* VIII.) Romani cùm ingenti exercitu, terrâ mariq Syracuſas obſiderent, ſi quis vnum vrbi ſenem, Archimedē, adimeret, confeſtim vrbe ſe potituros ſperabant: illo verò præſente ne accedere quidem propiùs ad mœnia audebant. (*Polyb. d. l.*) Mortuo Braſida, cuius ductu atq. auſpicio feliciſſimè cum Athenienſibus pugnarunt Spartani, quòd, quę ille cœperat, à ſe perfici poſſe de-

deſperarent, ad pacis mentionem deſcenderunt. (*Thucyd.* v.) Et ita ferè ſemper accidere ſolet, vt cęſis præſtantiſſimis belli ducibus, amittantur munitiſſima loca, ſoluantur obſidiones, fundantur acies, animi exercitibus minuantur, contraq. creſcant hoſtibus. Epaminondę virtute ex infimis incrementis Thebarum ciuitas ad ſpem imperij Gręcię erecta eſt: ſed poſtquam ille deceſſiſſet, vires quoq. Reip. cum illo conciderunt. Nam ſicuti telo ſi primam aciem perfregeris, reliquo ferro vim nocendi ſuſtuleris; ſic illo velut mucrone teli ſublato, rei quoque publicæ vires hebetatæ ſunt: vt non tàm illum amiſiſse, quàm cum illo interiiſse omnes viderentur. Nam neq. hunc ante ducem vllum memorabile bellum geſserunt: nec poſtea virtutibus, ſed cladibus inſignes fuere: vt manifeſtum ſit patrię gloriam & natam & extinctam cũ illo fuiſse. (*Iuſtin.* vi.) In vno Alcibiade tantum fuit momenti, vt maximi imperij Athenienſium ſubuerſi & rurſum recepti auctor eſset; & vnde ſtetiſset, eò ſe victoria transferret; fieretq cum eo mira quædam fortunę inclinatio. (*Iuſtin* v.) In bello, quod inter Meſsenios & Achæos geſtum eſt, Philopœmenes Achæorum imperator (quem quidam vltimum Græcorum ſcitè vocat) captus eſt; non quia pugnando vitę pepercerit, ſed dum ſuos in prælium reuocat, in tranſitu foſsę equo præcipitatus à multitudine hoſtiũ oppreſsus eſt. Quem iacentem Meſsenij ſeu metu virtutis, vel verecundiâ dignitatis interficere auſi non fuerunt. Itaq. velut in illo omne bellum confeciſsent, captiuum per vniuerſam ciuitatem in modum triumphi

phi circumduxerunt, effuſo obuiam populo, ac ſi ſuus non hoſtium imperator aduentaret; nec victorem Achæi auidiùs vidiſsent, quàm victum hoſtes viderunt. Igitur eundem in theatrum duci iuſserunt, vt omnes contuerentur, quem potuiſse capi incredibile ſingulis videbatur. Inde in carcerem ducto verecundiâ magnitudinis eius venenum dederunt. (*Iuſtin.* XXXII.) Inſuperabilis virtus! Licuit hoſtibus de capite vitaq. Philopœmenis ſtatuere. Virtus Philopœmenis de hoſtibus triumphauit. Hannibali etiam hoſtes tantam ineſse vim cenſebant, vt etſi omnia alia circà ruerent, eo tamen ſaluo ſalue Poenorum res viderentur. Viuo Alexandro milites ipſius putabant, quantalibet vis omnium gentium conſpiret, impleat armis viriſq; totum orbem, claſſibus maria conſternat, inuſitatas belluas inducat, Alexandrum poſſe illos præſtare inuictos. (*Q. Curt.*) Mortui tanta adhuc erat veneratio, vt Argyraſpides omnes alios duces faſtidirent; ſordidam militiam ſub aliis poſt tanti Regis memoriam exiſtimantes. (*Iuſtin.* XIV.) Hungari, regnante Henrico Aucupe in Saxoniam excurrentes, cunctaq; cædibus, incendijs, rapinis miſcentes, Bremâ quoque exuſtâ ad littus vſq. Oceani penetrarant: cùm Henricus nullo milite inſtructus ferociſſimæ genti occurrere non auderet. Verùm capto nobili quodam ex Hungaris viro, vt illum redimerent, in nouem annos inducias paciſci non dubitarunt. (*Vbbo Emm.* VI. *hiſt. Friſ.*)

Delectus eſt M. Aletus è pretorijs, ne conſulari obtinente Aſiam, æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum orire-

 tur.)

tur) Bella duorum ducum auctoritate parium auſpicio geſta rarò feliciter exire alijs obſeruatum eſt. (v. *N.M.* 111. *diſc.* xv. *Scip. Amirat. hic.*) Verùm num dominatio ſtabiliatur ſerendo alendoque inter ſubiectos diſcordias, nondum adhuc definita quęſtio eſt. Certè in Ægypto conſultò varijs ſuperſtitionibus permiſſum olim erat vulgus, ne à ſe inuicem diſſidentes in Regem conſpirarent, vt ex Diodoro Siculo refert in eruditiſſima tabulæ Iſiacæ explicatione vir omnis antiquitatis peritiſsimus, noſtri æui Varro, Laurentius Pignorius. Iulianus Cęſar religionum libertatem permiſit, vt diſſenſionum augeſcente licentia non timeret vnanimantem poſtea plebem. (*Amm.* xxii.) Catonem deniq. ſemper contentiunculas aliquas inter ſeruos callidè fouiſſe aiunt. (*Plutarch.*) Mihi ea de re ita videtur: vt nunquam niſi ex accidenti ciuiũ diſcordiam publicę rei principiq. prodeſſe putem. primùm, ſi tyrannus ſit, qui regnat, & odio habitus à populo. tunc enim, vt contendentibus ciuibus ipſe ſecuriùs vacet, diuidendi ſunt, quos timet. deinde, ſi quorundam nimia ſit opibus, factionibuſq. potentia: quæ aptiori ratione infringi nequit, quàm ſi inter illos diſsidia, contentioneſq. quibus ſe inuicem conſumant, aut ſaltem quibus occupati in Regem conſpirare nequeant, diſſeminentur. Verùm enim verò hęc cautio morbum arguit imperii, Principiſq. debilitatem, qui cùm virtute, viribuſque deſtituatur, ad iſtas ignobiles, ne dicam probri plenas artes confugere cogitur: quæ tamen, etſi ad tempus iuuent, poſtremò fallunt. Nam ſi bellum ingruat, quæ partium Principem

cipem

Digitized by Google

cipem ſibi minùs ęquum putat, hoſti accedens illius vires auget .. Vt taceam in vna ciuitate cœpta partium ſtudia, quarum quęlibet ſibi amicos, ſocioſque quęrit, non vnis mœnibus contineri, ſed contagione alias quoq. regni partes inficere. (v. *N. M.* III. *diſc.* XXVII. *& in Princ.c.xx.*)

Prouincias internis certaminibus feſſas refouebat) quo ipſo clarius euadit, à magnis & ſua vi nixis principibus non arte ſtudioq. diuidi in factiones prouincias ſubiectas.

Per ambages, ut mos oraculis &c.) v. quę dixi ad hunc lib. verb. *iuuenem improuidum &c.*

Neq. tamen mitigatus Piſo.) Beneficia eò vſq. læta ſunt, dum videntur exſolui poſſe: vbi multum anteuenêre, pro gratia odium redditur. (*Tacit*) Quædam beneficia odimus. (*Q. Curt.*) Deniq. & violentum Piſonis ingenium, & accępta à Tiberio mandata inſectandi Germanicum impediebant illum, quò minùs tantum beneficium agnoſceret.

Largitione, ambitu &c.) confer cum hoc loco, quæ de Othone lib. I. Hiſt. dicuntur; & obſerua, quibus artibus ab ambitioſis animorum ſinceritas corrumpitur.

Inclinabat in Zenonem &c.) Quemadmodum de Vonone in huius libri principio dixit Tacitus, accendiſſe dedignantes Armenios diuerſum à maiorum inſtitutis, raro venatu, ſegni equorum curâ: ita ex diuerſo eiuſdem nationis fauor inclinabat in Zenonem, quòd is primâ ab infantia inſtituta & cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia bar-

bari celebrant, proceres plebemque iuxtâ deuinxerat.

Quędam ex regijs tributis deminuta, quò mitius Romanum imperium ſperaretur.) Vtilis namq. nouis imperiis eſt clementiæ fama. Cęterùm de tributorum exactionibus alibi dicendi locus erit.

Daturumque honori Germanici, vt ripam Euphratis accederet) v. notata ad hunc libr. s. verb. *flumen Viſurgis &c.*

Nam Auguſtus inter alia dominationis arcana &c.) Hoc arcanum quale fuerit, explicaui hoc eodem libro. ad verb. cæterùm Tiberio haut ingratum accidit &c.

Iniciens Germanos ad diſcordiam) hoc explicabo ad librum IV.

Et Maroboduus quidem Rauennæ habitus, ſi quando inſoleſcerent Sueui, quaſi rediturus in regnum oſtentabatur.) Apta ratio tenendi hoſtes in perpetuo metu; de quo dicam ad lib. VI.

In ea diuiſione arua & vrbes & vicina Græcis Coty, quod incultum, ferox, adnexum hoſtibus Rheſcuporidi ceſſit.) Facile, qui prudens erat, conijcere poterat, parùm duraturum eiuſmodi fedus; vitio primùm humani ingenii, dominationis auidi; vnde ſæuus regnandi amor

- & ſummo dulcius vnum
Stare loco, ſociiſq. comes diſcordia regnis.
Stat. I. Theb.

Deinde, quòd nimis iniqua erat diuiſio; & quę neceſſitate, temporiſq. iniuriâ coactus quis promiſit, non niſi eadem neceſsitate cohibente ſeruari ſoleant. Nulla

la recentium beneficiorum memoria inter duos principes, qui hereditaria odia habent, nulla fides, promiſſa deniq. nulla efficere poſſunt, vt pactionem ſibi damnoſam, hoſti vtilem quiſquam ſeruet (*Guicciard.* xv.) Non chartæ & ſcripturæ, ſed vis ac neceſsitas principem ad ſeruandum fidem adigit. (*N. M.* VIII. *hiſt. Flor.*) Et generaliter memoriæ veteres nos docent, in extremis caſibus icta fœdera poſtquam partes verbis iurauêre conceptis, repetitione bellorum ilicò diſſoluta. (*Ammian. Marcell.* xxv.) De Greciæ ciuitatibus Thucydides (*lib.* 1.) ſcribit; ſi quando iuramento ſe inuicem, præſenti conſtricti neceſsitate, adegiſſent, tàm diu id ratum fuiſſe, dum nullum aliunde ſubſidium ſperare poterant; vbi alteri parti fortunę aliqua ſpes affulſiſſet, protinus alios per fidem deceptos magis, quàm ex aperto aggredi iucundius fuiſſe; hiſque malis artibus ſuperiorem induſtriæ famam conſecutum. Manuel Comnenus Imp. monenti, vt cum Turcis inita pacta ſeruet, parùm ſe ea curare, quę neceſsitate promiſſa eſſent, reſpondit. (*Nicet. Chomat.* VI. *Annal.*) Cùm olim Hero Eſenſis ex Friſiæ Proceribus armis ab Ezardo Friſiæ orientalis Comite victus ſeruaturum ſe pacta ad aram iuraret, Vlricus Dornumanus Heronis frater ad aſtantes verſus, atq. ego iuro vobis, inquit, fratrem meum nihil eorum, quæ promiſit, pręſtiturum. (*Vbbo Emm. lib.* LVII. *hiſt. Friſic.*) Franciſcum Gallię Regem non aliam habuiſſe repetēdi belli contra Carolum V. Cæſarem cauſam, quàm quod ad condiciones, quas captiuus inijſſet, ſeruandas minimè ſe teneri diceret. (*P. Iuſtin. Andr. Maurocen. Io. Bapt. Hadrian.*)

drian.) Et ipſe Carolus, cùm ab ipſo promiſſorum fides repoſceretur, obſecundaſſe tempori reſpondit. (*Thuan.*) Carolus IX. Galliæ Rex, quicquid de religionum libertate antè cauiſſet, pro tempore ſtatutum, non, vt perpetuum eſſet, Hugonotis reſpondit. (*And. Mauroc.* VIII. *hiſt. Ven.*) Deniq. Margaretha Parmenſis vi adactam Belgis ſe quædam conceſſiſſe, excuſauit. (*Coneſtag.* II. *hiſt. de bello Belg. Thuan.* XXXVIII.)

Quæ cùm ita fieri ſoleant, non tamen ita fieri debere pronunciare auſim: & iuris gentium eſſe, etiam ſeruare, quæ vi bellicâ coactus promiſeris. Nam quod id N. M. in diſputationibus (*lib.* III. c. XLII.) negat, ego videre nequeo, quibus eius ſententia argumentis euinci queat. Quod enim ita conſuetudine inter Principes obſeruari tradit, vt quæ neceſſitate coacti pepigerunt rata non ſint: eam ego conſuetudinem ratione carentem & prauam eſſe arbitror; quæ periuriis & fallacijs viam aperiat: cùm ferè ſemper altera pars coacta ad tranſactionem deſcendat, & rarò æquis atq; integris vtrinq. viribus ad pacem perueniatur. Illud autem, quod de Romanis, turpem illam cum Samnitibus ad furculas Caudinas initam pacem aſpernantibus affert, nihil omninò ad rem facere videtur: cùm non, quia vis & coactio illi conuentioni cauſam dederit, ſed quia Conſul neſcio S.P.Q. penes quem paciſcendi arbitrium erat, pepigerat, retracta illa fuerit: quòd inde apparet, quia ignominioſi pacti authores teneri iudicabant Romani, eoſque hoſtibus dediderunt. Quod ſi retentis captiuis, miſſis Romam legatis cum Senatu populoq. quodcunq. fedus feciſſent Samnites,
illi

illi ſtare debuiſſe Romanos dubium non eſt.

Sed quia quod iam diximus, ferè à pactis reſilire ſolent Principes; illos qui in publicarum rerum adminiſtratione verſantur, exactiſſimô ſtudio, & ſcrupuloſâ curâ examinare decet, vtrum, cum quibus federe, pace, induciis iunguntur, hoc ſeriò velint, an temporum iniquitati cedentes, ſimulata ineant pacta; quò veris amicis ſecurè vti poſsint; fucatos verò recentib. ſubindè neceſsitatum vinculis impeditos teneant. (*Polyb.* 11.) In quem finem idonea cautio eſt, vt à parte ſuſpectâ munitæ vrbes aut arces aliquot velut pignora in alterius partis, vel ſi hoc minùs tutum videatur, in tertij cuiuſdam veluti ſequeſtris, manus conſignētur ad tempus.

Illud autem monendi ſumus, hac curâ opus non eſſe, vbi ſub clypeo, quod aiunt, paciſcuntur partes; vbi integris vtrinq. viribus, aut parùm accisis coeunt. Tutiſsima enim reddit federa mutuus metus: quippe qui ea rumpere vult, dum ambigit, an ſuperior eſſe poſsit, abſterretur. Et firmiſsima eſt inter pares amicitia: qui autem metu magis quàm beneuolentiâ ſubijciuntur, repertis authoribus animos tollunt, & nouis ſemper intenti ſunt occaſionibus. Porrò ſolent quoq; maiori beneuolentię atq. amicitiæ vinculo cōtineri ex pacis leges, quas ęquiſsimas fortunâ & causâ ſuperior victo tulit. Quod Priuernates à Romanis victi ſignificare voluerunt. Cùm enim Conſ. ex illis quęreret, ſi pœnam remitterent Romani, quam cum ipſis pacem habituri eſſent, reſponderunt illi: ſi bonam dederitis, firmam & perpetuam; ſin malam, breuem

&

& incertam. (*Liu.*) Et ſanè Romanis ſemper ea placuerunt conſilia, quibus eò hoſtis adigeretur, vt aut nocere non poſſet, aut non vellet. Cùm Camillus Latinos viciſſet, his verbis in Senatu orauit: Dij immortales ita vos potentes huius conſilij fecerunt, vt, ſit Latium, an non ſit, in veſtra manu poſuerint. Itaque pacem vobis, quod ad Latinos attinet, parere in perpetuum vel ſæuiendo, vel ignoſcendo poteſtis. Mirè huc facit hiſtoria de Herennio Pontio apud Liuium. (*lib.* IX.) Is, vbi accepit ad furculas Caudinas inter duos ſaltus clauſos exercitus Romanos, conſultus ab nuncio filij, cenſuit omnes indè quàm primùm inuiolatos dimittendos: quæ vbi ſperta ſententia eſt, iterũq. eodem remeante nuncio conſulebatur, cenſuit ad vnũ oẽs interficiendos. Cùmq. hæc inter ſe tàm diſcordia reſponſa læſi animi ſignum viderentur, conſilij ſui cauſas adiecit. Priore ſe ſententiâ dixiſſe, quod optimũ duceret, cum potentiſsimo populo per ingens beneficium perpetuam firmare pacem, amicitiamq;: altero conſilio in multas ætates, quibus amiſſis duobus exercitibus haut facilè receptura vires Romana res eſſet, bellum differre voluiſſe: tertium nullum conſiliũ eſſe. Cùm alij principes percontando exquirerent; quid ſi mediâ viâ conſilium caperetur, vt & dimitterentur incolumes, & leges ijs iure belli victis imponerentur? iſta quidem ſententia inquit, ea eſt, quæ neq. amicos parat, neq. inimicos tollit. Huic geminum eſt, quod Franciſcus I. Galliæ Rex in Hiſpania captiuus dixiſſe fertur; trium ſe optionem Carolo Cæſari facere; aut ſe æterno carcere vinctum ſeruaret: aut

pro

pro ſua magnanimitate priſtina libertate donaret; aut ſi tanta Burgundiæ potiundæ cupiditas animo eius inceſſiſſet, pactionibus, quibus placeret, adſtrictum dimitteret. Carcerem ſe fortiter laturum: pro libertatis dono gratum omni vitâ memoremque tanti beneficij futurum: iniquis legibus dimiſſum nunquam bonâ fide amicitiam culturum; ſed arreptâ primâ occaſione omnia hoſtilitatis ſigna editurum eſſe. (*Andr. Maur.* 11. *hiſt. Ven.*)

Ex quo ſequitur, ſaltem politicè veram eſſe illius ſententiam, qui dixit, homines magnos aut non fodicandos, aut, ſi coeperis, occidendos eſſe. Omne medium hîc in vitio ponitur; & omne extremum laudabile eſt. Quam ob rationem Franciſcum Momorantium reprehendit apud Thuanum in Hiſtoria Princeps Condæus, quòd Cardinalem Lotharingum per iniuriam ingreſſu Lutetiæ prohibitum nō minùs pòſt ſaluum dimiſerit. quippe, ſi ioco egerit, nimis acerbè; ſi ſeriò, nimis remiſsè actum. Henricum quoq. Luſitanię Regem notant ſcriptores, quòd neſciuerit vti vel ſummâ clementiâ, vel ſummâ iracundiâ. (*Coneſtag.* 111. *de coniunct. Port. cum Caſt.*) Non itaq. ſine ratione Cardinalis Alexandrinus Pontificis iuſſu captus, aliorum, vt animum à moerore alleuaret, ſolatia & hortamenta reſpuens, & extrema quæq. veritus, reſpondit; viros magnos non fieri captiuos, vt dimittantur; nec vinculis ſolui, qui carcerem non meruiſſent. (N. M. v. *hiſt. Flor.*) Lęſi dimitti ſemel poſſunt, at ſemper meminiſſe iniuriæ. Cyrus Darij Nothi Perſarum Regis filius ex carcere, in quem ab Artaxerxe fratre

coniectus erat, intercedente matre imprudẽter dimiſſus periculoſiſſimum fratri bellum fecit. (*Xenoph.* 1. *de exped. Cyri min.*)

Illud etiam hinc conſequitur, ſtultiſſimos eſſe, qui minis, & hoſtilem animum oſtendentibus verbis temperare non poſſunt. Nec enim inde debilior fit hoſtis, &, teſtante Seneca, (*in Medea*) *profeſſa perdunt odia vindictæ locum*. Quâ in re notatur Galeatius Sforza, quòd minitaretur vel potentiſſimis regibus, quorum aliquam in ſe iniuriam agnoſceret: eoq. conſiliorum ipſius initium & finem ſimul cognita. (*Io. Bapt. Pign.* VIII. *hiſt. Ven*) Et eandem imprudentiam in Alfonſo Calabriæ Duce arguit Guicciardinus in hiſtoria. (*lib.* 1.) Ludibria quoq. & contumeliæ vt plurimùm efferatos & obſtinatos reddunt hominum animos. Clotarius II. Francorum Rex contra Saxones bellum mouit, quòd ſe nondum L. annos natum velut extremâ canicie vetulum iumentum appellaſsent. (*P. Aemil.*) Inter Francos Slauoſq. atrociſſimum bellum ortum eſt, quòd Francorum legatus fedus cum canibus (ita Slauos vocabat) ictum ſanctum eſse non debere dixiſset. (*P. Aemil.*) Saraceni eâdem verbi contumeliâ laceſsiti, funeſta rabie exarsêre. Qui Heraclio ex ea gente militabant, veſtem militarem ex vſu poſcebant. Eunuchus corruptiſſimô ſeculô fiſco præfectus: quid, inquit, reliquum eſt Romano militi, quod dari his canibus poſsit? Eam ſemiuiri petulantiam tàm indignè tulere ipſi viri armatiq., vt confeſtim deficientes Arabiâ ac finitimis gentibus concitatis formidabili Saracenorum potentiæ initium dederint.

rint. (*P. Aemil.*) Ludouicus XII. Galliæ Rex Heluetios, quos ruſticos intra montes natos contumelioſè vocauerat, in ſe concitauit; maximô rerum ſuarum damnô. (*Guicc.* IX.) De Narſete notius eſt, quã vt memorari debeat. Groninga vrbs anno Chriſto CIϽ IϽ. VI. à Saxonibus obſidebatur: & iam eò anguſtiarum ob commeatuum inopiam peruenerat, vt non multũ abeſse deditio videretur; cùm oppidani ſuorum contumelijs aſperati ad vltima quæq́. animos obfirmarunt. Vitus Drachſtorpius Saxonicorum Dux oppidanis, ſi quos deprehenderat, poſt verbera & ceteras iniurias aures amputabat, ſtigmata inurebat, vultus turpabat; mulierculis veſtem imam cum induſio ſupra nates præſcindebat, atq. ita remittebat in vrbem. Aliquãdo intercepto homine pauperculo famis cauſa ex vrbe egreſso, vxore comitante, & vinculis conſtricto, cùm ob inopiam ſe redimere non poſset, tandem Viti iuſsu ſtigmatis mulieri genę ſignatæ, viro pręſciſsę aures, & pro emblemate pileo eius affixæ: tùm haleces duę, fruſtellumq. panis & ſalis modicum ad pectus ſuſpenſa. Ita ornatus, manibus ad tergum reuinctis, in ludibrium remiſsus in vrbem, & Conſulibus hæc munera à Vito ferre iuſsus eſt. Quę cùm videret populus, fremere, deteſtari ſęuitiam hominum, omnia potiùs ferenda, & in ferrum ruendum, quàm ſæuæ ac barbaræ gentis imperium ſubeundum. Nec multò pòſt ſe ſuaq. odio Saxonum & neceſsitate coacti Edſardo Comiti dediderunt; qui illato in vrbem pręſidio atq. commeatu ſoluere obſidionem Saxones coegit. (*Vbbo Emm.* XLII. *hiſtor. Friſ.*) Concludamus

igitur in omnibus actionibus tàm publicis, quàm priuatis, belli paciſq. eò annitendum eſse, vt, cum quibus agimus, nobis nocere aut non poſsint, aut non velint.

Nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne compoſita turbarentur) Nam & Auguſtus, auctor vtriuſq. regni ſi ſperneretur, contumelia Tiberium quoq. tangebat: & noua imperia pace, qua ſtabiliantur, opus habent. Ferdinandus Aragonius, quanquam cauſas habebat iuſtiſsimas bello petendi Ludouicum Sforzam; nunquam tamen id voluit; ne quietem Italię, quam reb. ſuis neceſsariam videbat, turbaret. Quem finem ab illo tempore, quo Florentia vltimùm capta eſt, ſemper propoſitum ſibi habuerunt Itali principes; ideoq; exorientia bellorum ſemina omnes in herba opprimere laborauerunt, & Galliæ Regibus ſpes omnis recuperandi in Italia olim poſseſsa pręciſa. Poſſidentis Hiſpani partis pacificè frui intererat. Gallo, amiſsa, niſi bello repetere non licet. Ergò quibus tranquillitas & quies curę; Hiſpanis ſuarum prouinciarum poſſeſsionem hactenus ſemper aſseruerunt. Sed parum aberat, quin nuperrimè inquies & ambitioſum illius nationis ingenium Italos ad alia, & à prioribus diuerſa conſilia impelleret.

Molliter reſcriptum) profeſsa perdunt odia vindictę locum; quod paullò ſuperius dictum eſt. Germani dicunt: *VVer Vogel VVil fängen, mues nit mit brugl darunder VVerffen.*

Maluit patrati, quàm incœpti facinoris reus eſse) Ea mens eſt omnibus ſceleratis. Similis Othonis, (1. *hiſt.*) ſen-

ſententia, *acrioris viri eſſe, meritò perire.*

Circundata hinc Regi ſpecie honoris valida manus) Modus cuſtodiendi capiendiq. magnos homines, quibus non ſemper ad tergum religari manus queunt: quem cautiſſimè in effectum deduxit ſceleſtiſſimæ ſęuitiæ homo, Cæſar Borgias, cùm ſpecie honoris captos Vrſinos & Vitellos Senogalliæ trucidauit: quam tragędiam ſingulari libello deſcripſit graphicè N. M.

Cùm magnitudinem & grauitatem &c.) v. notata s. ad verb accendebat dedignantes &c.

Haut ignauo ad miniſteria belli iuuene Piſone, quanquam ſuſcipiendum bellum abnuiſſet.) Idq. fidi miniſtri officiũ eſt, vt, ſi contra ſuum conſilium contraria ſententia pręualuerit, eius exſecutioni non minùs, quàm ſi ſua probata eſſet, inuigilet.

Non pugnaturis militibus vbi Piſonem ab ipſis parentem quondam appellatum vidiſſent.) Labile ſpei fundamentum! ſtultum fidere illis, qui, *vnde vtilitas oſtenditur, illuc libidinem transferunt. (Tac. xv. annal.)*

Tùm Sentius occanere cornua) Inclinata res niſi ſtatim erigatur ſiſti non poteſt. cœperat ſeditio. ſi ſpatiũ cæteris cogitandi dediſſet, forſitan ſequebantur commilitones. Romani ad motus extra vrbem propellendos bellum aliquod ſimulabãt aut parabant. Et Sylla ſpectante ad ſeditionem milite trepidũ nunciũ de hoſtis aduentu finxit, itaq. diſcuſſit periculũ. (*Frõt. lib. 1. c. ix.*)

Non receptæ conditiones) quo firmatur, quod s. diximus eò redigendos hoſtes, vt nocere aut nolint, aut nõ poſſint. Clemens Octauus inter alias trãſactionis cum Cæſare Ateſtino leges hanc quoq. prudenter addidit,

vt

vt ille intra ſtatutũ tempus quicquid patrimonij (allodialia vocant bona) in ditione Ferrarienſi poſſideret, diuenderet.

Nec obſtitit falſis Tiberius, donec tempore & ſpacio vaneſcerent) ſimili locutione ſuprà hoc eodem libro dixit: *an inanem crudelitatem tempore ipſo vaneſcere ſiueret.* Ratio huius ſententiæ eſt, quòd, vt alibi Tacitus ait, vera viſu & morâ, falſa feſtinatione inualeſcunt.

Actum & de ſacris Aegyptijs Iudaicisq. pellendis.) Locus inuitabat tractare hîc illam tantopere de religionum libertate, exagitatam quęſtionem. Sed profectò horreo me immittere tã vaſto gurgiti. Igitur nũc quidẽ, cùm nòn omninò liqueat, ampliandum cenſeo.

Binoſq. numos ſe additurum) v. quæ dixi ad libr. IV. verb. *pacem exuere &c.*

Acerbeq. increpuit eos, qui diuinas occupationes, ipſumque dominum dixerant.) Et re verâ oderat pudendam iſtam adulationem Tiberius. Nunc eò ventũ eſt vt Optimus Maximus Deus nullô ſingulari titulô appellari poſsit, quem non hominum ſibi ambitio arrogauerit.

Finis Notarum politicarum in librum ſecundum Annalium.

C. CORNELII TACITI.

CHRI-

CHRISTOPHORI FORSTNERI AVSTRII NOTÆ POLITICÆ

Ad librum III. Annalium C. CORNELII. TACITI.

VIOLENTA luctu, & neſcia tolerandi) In tota hac exequiarum funebri pōpa, Agrippinæ, cæterorumq. ex Romano populo imprudens notāda eſt indignatio: qui cùm ſcirent omnes, lætam Tiberio Germanici mortem malè diſſimulari; ipſi velut in contumeliam Principis maiori luctu defunctum proſequebantur: *concidiſſe Remp. nihil ſpei reliquum clamitabant; promptiùs apertiuſq., quàm vt meminiſſe imperitantium crederes*. Ita qui libertatem fugatam videbant, nunquam tamen ſub rege & domino ſe eſſe cogitabant: cùmq. in ſeruitute liberis linguis vti, & imperare ſubiecti vellent; Tiberium ſuâ naturâ crudeliſsimum in maiorem ſæuitiam exaſperauerunt. Prudenter apud Lucanum (*lib.* III.) Cotta,

Libertas, inquit, populi, quem regna coercent,
Libertate perit: cuius ſeruaueris vmbram,
Si, quicquid iubeare, velis.

Et

Et quid ipſum magis accendere potuit, quàm intempeſtiua hominum in Agrippinam ſtudia; cùm decus patriæ, ſolum Auguſti ſanguinem, vnicùm antiquitatis ſpecimen appellarent; verſiq. ad cœlum ac deos, integram illi ſubolem, ac ſuperſtitem iniquorum precarentur. Non potuit non Tiberius, vt qui malè quæſitum imperium non niſi violentis artibus conſeruare valuit, morte Agrippinæ & ſubolis imminens ſibi malū auertere. Tutiſsimum igitur eſt illud Q. Curtij præceptum, *obſequio mitigare imperia.*

Inferius maieſtate ſua rati, ſi publicè lamentarentur) Principes, tanquam minimùm fortunæ imperiis ſubiectos oſtentare ſe decet; &, vt quidam ait, non flere niſi hæc quinq.: ruinam regni ſui, exiſtimationis famæq; iacturam, populorum ſuorum egeſtatem & miſeriam, malorum proſperitatem, & denique ſapientum mortem.

Ne omnium oculis vultum eorum ſcrutantibus falſi intelligerentur) Veritas enim viſu & mora, falſa abſentiā & ex longinquo valeſcunt.

Magnitudinem mali perferre viſu non tolerauit.) Sæpè luxiſſe quorundam ſcelere peremptos, exitio fuit tàm intempeſtiuè piis. Dolor, caritas, omnis affectus abſcondendus. (*Tacit* XIII. *annal.*) Prudentior itaq. mater Antonia, quàm vxor Agrippina, *violenta luctu & neſcia tolerandi.*

Facilius crediderim, Tiberio & Auguſta, qui domo non excedebant, cohibitam: vt par moeror & matris exemplo aula quoq. & patruus attineri viderentur.) Ita ſemper ſocietate culpæ tutiores nos eſſe putamus. Quomodo Alexan-

xander cùm barbaram mulierem duxiſſet, & in cæteros quoq. Perſarum mores tranſijſſet, amicos etiam longam veſtem auream purpureamq. ſumere iuſsit, vt communi facto crimen leuaretur. Voluit quoq. Perſas & Macedones connubio copulari; hoc modo & pudorem victis & ſuperbiam victorib. detrahi dictitans. (*Iuſtin.* XII. *Q. Curt.* VIII.)

Principes mortales, Remp. æternam eſse) Bona verba! Ita ad ereptę libertatis damnum etiam ludibrium plerũnq. adiungitur; & iactantur plerunq. à libertatis occupatoribus *ſpecioſa verbis, re inania aut ſubdola: quantoq. maiore libertatis imagine teguntur, tantò eruptura ad infenſius ſeruitium.* (*Tac* 1. *annal.*) Auguſtus vſitatâ magiſtratuũ appellatione contentus, & Tiberius ſuum regnum Rempub. vocare audet. Florentia, & Senę pactâ libertatis incolumitate dominos acceperunt. Sed nec verum eſt, mortales eſſe Principes; illis pręcipuè in regnis, vbi fortuna regnandi in vna ſtirpe collocata eſt Nam tunc præteritorum Regum reuerentia adeò viuit in poſteris, vt vel cunæ puerorum in purpurã natorum tacita confeſsione ſortis noſtræ nos tangãt; nec iis parere indignemur, quos priuſquam lucem ſubeant, ſcimus naſci vt imperent. Vt non falsò quidam dixerit Franciæ Reges non mori.

Nam vulgatum erat, miſsam à Cn. Sentio famoſam veneficijs Martinam, ſubita morte Brundiſij extinctã &c.) O quã multa in aulis aliter geruntur, quàm in vulgi notitiã perueniunt! quot ſunt flagitia, quot ſcelera, quorum deinde probationes ſubuertuntur! Adulteria, veneficia, & infanda queq; parando aut firmando regno

Ee vſur-

vſurpantur. Auguſtus cum Druſilla, Tertulla, Terentilla, Rufilla, Saluia Titiſcenia, & vt quidem ipſi M. Antonius obijciebat, omnibus conſueuit; quod amici eius excuſabant, non libidine ſed ratione commiſſum: quò faciliùs conſilia aduerſariorum per cuiuſq. mulieres exquireret. (*Tranquill. in Aug.* c. LXIX.) Ælius Seianus cum Romano imperio flagitioſa ſpe, cui Druſus Tiberij F. obſtabat, inhiaret, Liuillam Druſi vxorem, vt amore incenſus, adulterio pellexit: & poſtquam primi flagitij potitus eſt; neque femina amiſſa pudicitia alia abnuerit, ad coniugij ſpem, conſortium regni & necem mariti impulit. Atq. illa venenum ei dedit, quo paulatim irrepente, vt fortuitus morbus aſſimularetur, poſt aliquot dies perijt. (*Tac.* IV *annal.*) Sabina Poppæa famę nunquam pepercit, maritos & adulteros non diſtinguens; neq. affectui ſuo aut alieno obnoxia. vnde vtilitas oſtenderetur, illuc libidinē transferebat. (*Tac.* XIII.) Agrippina, quò Neroni filio imperium conciliaret, Pallantem libertum flagrātiſsima apud Claudium Imperatorem gratia ſtupro ſuo illigauit; decus, pudorem, corpus, cuncta regno viliora habens. (*Tac.* XII. *annal.*) Claudium ipſum veneno ſuſtulit, audaciſsimo ſcelere. Delegerat venenorum artificem Locuſtam quandam, *diu inter inſtrumenta regni habitam*. Eius mulieris ingenio paratum virus, cuius miniſter è ſpadonibus fuit Halotus, inferre epulas, & explorare guſtu ſolitus. Infuſum igitur delectabili boletorum cibo venenum. Sed cùm ſoluta aluus ſubueniſſe videretur, exterrita Agrippina, & quando vltima timebantur, ſpreta pręſentium inuidia.

dia prouiſam iam ſibi Xenophontis medici conſcientiam adhibet: qui tanquam niſus euomentis adiuuaret pinnam rapido veneno illitam faucibus eius dimiſiſſe creditur: haut ignarus, *ſumma ſcelera incipi cum periculo, peragi cum præmio.* Vocabatur interim Senatus, votaq. pro incolumitate Principis conſules & ſacerdotes nuncupabant; cùm iam exanimis veſtibus & fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componuntur. Iam primùm Agrippina velut dolore victa & ſolatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, veram paterni oris effigiem appellare, ac varijs artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoque & Octauiam ſorores eius attinuit, & cunctos aditus cuſtodijs clauſerat, crebroq. vulgabat, ire in melius valetudinem Principis: donec eadẽ fama & mortuum Claudium & Imperatorem Neronem tulit. O illuſtre ſcelus! Cui geminum, quo Britannicus ſublatus eſt. Venenum parari iuſſerat Nero, miniſtro Pollione Iulio prætoriæ cohortis tribuno, cuius curâ attinebatur damnata veneficij nomine Locuſta, quam diximus, multâ ſcelerum fama. Primum venenum Britannicus ab ipſis educatoribus (nã vt proximus quiſq. neq. fas neq. fidem penſi haberet, olim prouiſum erat) accepit; tranſmiſitq. exſoluta aluo parùm validum. Sed Nero lenti ſceleris impatiens, minitari tribuno, iubere ſupplicium veneficę: quòd dum rumores reſpiciunt, dum parant defenſiones, ſecuritatem morarentur. Promittentibus dein tàm præcipitem necem, quam ſi ferro vrgeretur, cubiculum Cæſaris iuxta decoquitur virus, cognitis antea vene-

nis rapidum. Epulante igitur in Neronis conſpectu Britannico, quia cibos potuſq; eius delectus ex miniſtris guſtu explorabat, ne omitteretur inſtitutum, aut vtriuſq. morte proderetur ſcelus, talis dolus repertus eſt. Innoxia adhuc ac præcalida, & libata guſtu potio traditur Britannico. Dein, poſtquam feruore aſpernabatur, frigida in aqua affunditur venenum; quod ita cunctos eius artus peruaſit, vt vox pariter ac vita ipſum linqueret. (*Tac.* XIII. *annal.*) Deniq. Coſmus quoq. Magnus Hetruriæ Dux Biagij venefici opera Iulium Alexandri Ducis filium occidere voluiſſe à Cardinali Cibo inſimulatus eſt; quanquam Coſmus id crimen quæſtione de Biagio habita, eoq. poſtea dimiſſo purgaſſe viſus eſt. (*Io. Bapt. Cin.* II. *de vita Coſm.*) *Adeò maxima quæque ambigua ſunt; dum alij quoquo modo audita pro compertis habent, alij vera in contrarium vertunt: & gliſcit vtrumq. poſteritate.*

Piſo præmiſſo in vrbem filio, datiſque mandatis per quæ Principem molliret) Contumaciæ ſpecies, non innocentiæ fiducia habetur, cùm quis irati Principis conſpectui nimis audacter ſe oggerit. Plerunq. etiam innocentes recenti inuidiæ impares ſunt. Relinquendũ eſt rumoribus tempus, quo ſeneſcant. (*Tac.* II. *annal.*)

Ad Druſum pergit, quem haut fratris interitu trucem, quã remoto æmulo æquiorem ſperabat) en quomodo ſcelera ſoleat comitari ignorantia atq. imprudentia. Piſo ſcelere ſuo, ex quo ſolus imperij heres reſtabat Druſus, meruiſſe illius fauorem ſibi videbatur; nec cogitabat miſer, grauiorum facinorum miniſtros quaſi exprobrantes adſpici: & Druſum, ſi maximè iſto ſcelere

gau-

gauderet (quanquam fratres, dum vterq. vixerat, egregiè concordes erant) debuiſſe omninò vlciſci tantam improbitatem: ſi non honore vel amore Germanici; ſaltem traditô Principibus more, *munimentum ad præſens, in poſterum vltionem.* (*Tac.* 1. *hiſt.*)

Exceptum comiter iuuenem ſueta erga filiosfamiliarum nobiles liberalitate auget.) Conſtantiæ eſt, delatos apud ſe, ſed inter reos nondum adhuc receptos, non terribili vultu, aut verbis iracundis velut præiudicio damnare; ſed integrum vbique iudicium oſtentare, & præ ſe ferre, malle falſa & inania, quorum quis inſimulatur.

Fuit inter irritamenta inuidiæ domus foro imminens, feſto ornatu, conuiuiumq. & epulæ &c.) O quàm verum eſt, quod Ammianus Marcellinus (*lib.* XIV.) inquit, manum iniectantibus fatis ſolere hebetari & obtundi sēſus hominum. Piſo in Druſo, quem necis fraternæ vindicem metuere debebat, ſpem ſalutis ponit. Ecce vnum cœci iudicij ſpecimen. Idem delatus apud Principem, quòd vulgus militum per licentiam corrupiſſet, in itinere crebrò ſe militibus qui ex Pannonia in vrbem ibant, oſtentauit. En alterum. Mox Tiberi deuectus nauem tumulo Cæſarum, cui paullò ante Germanici reliquiæ illatæ erant, appulit. ecce tertiū? Deniq. die & ripa frequenti, magno clientium agmine ipſe, feminarum comitatu Plancina, & vultu alacres inceſſere. Erat quoq. domus foro imminens, feſto ornatu, conuiuiumq. & epulæ, & celebritate loci nihil occultum. En quartum. Debebat Piſo, vt abſolueret Tiberium, ſaltem falsò metum fingere, vitataq.

ho-

hominum frequentia ſilentem mœſtamque ingredi domum. Nunc iſtâ pompâ, iſtâ alacritate, epulorũq. hilaritate, non criminis inuidiam in Tiberium tranſferebat? nõ demonſtrabat, eſſe ſibi Auguſtæ conſcientiam, eſſe Cæſaris fauorem, ſed in occulto? & periiſſe Germanicum nullos iactantius mærere, quàm qui maximè lętabantur? Antonius Perezius, de quo poſt plura dicemus, nullâ magis re inuidiam & Regis & judicum in ſe mouit, quàm quòd quanquam reus, & inceſſu & veſte omnique mundicie confidentiam, adeoque Regis in perpetrato facinore conſcientiam argueret.

Integramq. cauſam ad Senatum remittit.) Prudenter! Non enim vt præmia, ſic pœnę ab ipſo Principe irrogari debent. Magiſtratibus id inuidioſum munus relinquendum eſt. Ergo, ſi damnandus erat Piſo, à Senatu hoc fieri melius erat: ſi abſoluendus, itidem à Senatu: ne, ſi à Principe, gratiæ id datum, & conſcientię ſceleris innexum homines putarent.

Populus plus ſibi in Principem occultæ vocis, aut ſuſpicacis ſilentij permiſit.) Vnde apparet, non infimos tantum aut mediocris condicionis homines, ſed Principes quoq., omneſq. eorum actiones perpetuæ etiã viliſſimæ plebis cenſuræ, & vt nunc loquuntur, Syndicatui, ſubiectos eſſe. *Groſse herren muſsen vil von ſich reden laſsen.* Sed benè habet, quòd, qui malè loquũtur, ſaltem male facere nequeunt.

Patris ſui legatum atq. amicum.) Notabile eſt huius orationis artificium, quo Tiberius ſine miſeratione, ſine irâ æquabili temperamento cauebat, ne quo affectu

fectu perrumperetur.

Ipſa, donec media Piſoni ſpes, ſociam ſe cuiuſcunq. fortunæ, & ſi ita ferret, comitem exitij promittebat. Vt ſecretis Auguſtæ precibus veniam obtinuit, paulatim ſegregari à marito, diuidere defenſionem cœpit) Quos idem metus, eademq. iungit neceſſitas, in eoſdem fortunæ caſus coniurant: ſed vbi ſeparari cauſæ cœperunt, & vni mitioris fortunę ſpes fit; vix vnquam tanta fides eſt, vt neglectâ ſalute alieni exitij comes eſſe malit. Non defuêre, qui credebant, Paullinam Senecę vxorem, donec implacabilem Neronem timuerit, famam ſociatę cum marito mortis optauiſſe; deinde oblatâ benigniori ſpe blandimentis vitæ euictam (*Tacit.* XV. *annal.*) *Spes vitæ plerunq. magnos animos infringit.* (*Tac. v. hiſt.*) *Das leben iſt heilig.*

Audire me memini ex ſenioribus, viſum ſæpius inter manus Piſonis libellum, quem ipſe non vulgauerit; ſed amicos eius dictitauiſse, literas Tiberij, & mandata in Germanicum continere: ac deſtinatum promere apud patres, Principemque arguere, ni eluſus à Seiano per vana promiſſa foret.) Vix credibile eſt, Tiberium poſt tantam rerum experientiam ſceleris mandata ſcripto Piſoni tradidiſſe; ſcilicet, quo olim coargueretur. Et tamen interdum vulpes quoque capiuntur. Certè Philippus II. Hiſpaniæ Rex codicillos ad Antonium Perezium ſcriptos nõ niſi multâ arte extorſit. Hiſtoriam, quòd huic Piſoniano miniſterio ſimillima eſt, ex Thuano & ipſius Perezij *Relationibus* adſcribam. Annæ Mendozæ Cerdæ Roderici Gomezij Syluæ viduę, feminæ pulcherrimę, impotenti Rex amore flagrabat, & conſcium eius Perezium

zium

zium fecerat: qui heri ſui indulgentia non benè vſus, dum Regis nomine vltrò citroq. commeat; & ipſe eam deperire cœpit. nec illa nouum amatorem abnuere dicebatur. Incidit illud in tempus, quo Ioannes Eſcouedus Ioannis Auſtrij conſilia in Belgio moderabatur. Is Eſcouedus in Conſalui, Antonij patris, Perezii domo olim educatus, dein Roderici Gomezii Syluę commendatione ad opimiorem fortunam euectus cùm in Hiſpaniam ſub id veniſset, & Antonium Perezium Ioannis Auſtrii conſiliis ſummè aduerſari ſciret, vt ei omnem gratiæ locum pręcideret, ab iniuriâ benè meriti de ſe viri occaſionem ſumpſit, & de eius & Annæ amoribus non bellos ſermones vbique ſpargi ad Regem detulit. Quod maximè Philippi animum pupugit, qui cùm Perezium riualem ferre nō poſſet, & alioqui Eſcouedi ſuſpectam fidem habens, quòd Ioannis Auſtrii animum ad maiora, quàm vellet, audenda inflammaret: alterum alterius ope de medio tollere apud ſe ſtatuit. Itaq. cùm de Eſcouedo in arcano conſultaretur, facile ſibi à Perezio, qui conſilio intererat, perſuaderi paſsus eſt, vt Eſcouedus potiùs immiſſo percuſsore interficeretur, quàm ad Auſtrium in Belgium remitteretur. Verùm vt rei inuidiam à ſe amòliretur, cædem exequendam ipſi Perezio commiſit. Qui, quod ſibi mandatum erat, tàm prompto animo perfecit, vt potiùs Annæ, vltione ardentis ob detectos Regi ſuos amores, deſiderio ſatisfeciſſe, quàm Regis voluntati obtéperaſſe videretur. Eſcouedo per ſicarium ſublato riualis reſtabat; quem à vidua liberiſq. Eſcouedi, nec non Annam in ius vo-

cari,

cari,& vtrumq. cuſtodiæ iniurioſè mandari eò libentiùs Rex tulit, quòd omnem illius cędis inuidiam in Perezium, qui impotenti feminæ ea in re morem geſſiſſet, deriuari videret. Verùm cùm Philippum Perezius ſæpè per literas moneret, vt auctoritatem ſuam interponeret, neq. eius ratione, quod ipſius iuſſu feciſſet, ſe vexari pateretur: ille codicillis crebrò miſſis bono animo eſſe iuſſit, & negotium breui ex animi eius ſententia confectum iri pollicitus eſt. Quos omnes codicillos Regis ipſius manu exaratos diligenter ſeruauit Perezius, & longo pòſt tempore publicauit. Cùm igitur cuperet Rex rem tegi, auctor ei fuit, vt cũ vidua liberiſq. Eſcouedi ageret, vt ab accuſatione deſiſterent; quod interuentu Didaci Chauis, qui Regi à ſacris confeſſionibus erat, facilè obtentum eſt. Poſt reconciliationem prima accuſatio aliquandiu quieuit: & Perezius Mantuæ Carpetanorum domi ſuę manere iuſſus ablatis ſtipendiis & honorariis negocia publica per amanuenſes ſuos, vt antea, toto ſexennio adminiſtrauit; quo tempore elapſo omiſsa priore accuſatione, cenſurę dica Perezio intentatur: quòd ab Hetruriæ Magno Duce munus. xcIↃ aureorum accepiſset: quòd cum Anna Mendoza parùm honeſtè verſatus eſset: quòd Ioanni Auſtrio, multa, quæ premi par erat, ſcripſiſset: quòd deniq. in epiſtolis, quæ ad Regem ignotis literis mittebantur, cùm eas interpretabatur, multa addere, multa detrahere ſolitus eſset. Dum iudicium peragitur, crebrò ad eũ Didacus Chaues ventitabat, & de eius exitu ſecurum eſse iubebat. tantùm diligenter caueret, ne codicillos à Rege ſcri-

ptos, quod facere poterat, ad exonerandum ſe proferret. Quod cùm ſedulò feciſſet Perezius, tandem ſententia in eum perſcribitur, quâ tanquam criminum obiectorum peracto reo lis æſtimabatur xxx cIↄ. aureorum: vtq. ab officio remotus biennium in carcere, eoq; exacto, octennium procul aulâ ageret. Sed in arcano promiſſum eſt, ſi Regis codicillos redderet, ſententiam in irritum caſuram. Perezio autem recuſante reddere codicillos, lictores ad eum mittuntur, vt ſententiam executioni mandarent: à quibus ex templo, in quod confugerat, vi abſtractus & in Turneganam arcem truſus eſt: vbi totos tres menſes ferreis catenis vinctus admodum ſeuerè à Turriano Auila habitus eſt; donec literis ſãguine ſuo ſcriptis vxori mandauit, vt arculas & ſcripta ſecreta Baraię Comiti ad id miſſo traderet. Sed priùs conuenerat, vt codicillos, qui ad cauſam Perezij magis faciebant, ſeponerentur: Tamen quaſi Regi illâ reſtitutione ſatisfactum eſſet, Perezius carcere ad tempus liberatus eſt. Sed cùm denuò Eſcouedi vidua & liberi accuſationẽ omiſſam reſumpſiſſent; rurſus cauſa decimo, poſtquam cœperat, anno agitata eſt: cui & rurſus Chaues interuenit, reoq. ſuaſit, vt cædem Eſcouedi fateretur; cæterùm cędis patrandæ cauſas non ediceret. Perezius id regi inuidioſum, cuius ratione cædis cauſas nõ aperiri cuncti proculdubio interpretarentur, ſibi verò periculoſum futurum reſpondit: ac potiùs videri, vt cum vxore ac heredibus defuncti pecuniâ datâ tranſigeretur. Quod & Regi placuit; ſiue quòd reuera tunc ita expedire cenſeret, ſiue vt grandi pecuniâ exſolutâ

tan-

tantundem homini ſibi inuiſo incommodaret. nam xx. clↄ. ducatorum in id depenſa ſunt. Tamen poſtea mutauit, & à Vaſco Præſide perſuaſus, vt iudicium tranſactione finitum inſtauraretur, mandauit. nam ad exiſtimationem ſuam pertinere, famâ cædis Eſcouedi, quaſi iuſſu ſuo patratę iam vbiq. ſparsâ, vt iudicio publico inuidiam eius amoliretur. Sed cùm nihil fateretur Perezius, neq. adduci poſſet, vt quicquam ad exonerandum ſe in Regem diceret, à Vaſco quęſtioni ſubiectus conſtantiam primò ſeruauit, ſed cruciatibus ad extremum victus, rem, vt erat, confeſſus eſt, & codicillorum exempla protulit, quib. confeſſiones ſuas firmabat. Cùm igitur Perezius ſe ad exitium peti videret, contrà quàm illi initio à Rege miniſtriſque eius promiſſum fuerat; de cuſtodibus fallendis cogitare cœpit: & ope vxoris ac Aegidij Meſæ Aragonij per diſpoſitos equos in Aragoniam transfugit; xxx. leucas, vt erat adhuc à tormentis debilis, vno die emenſus. Inde in Fráciam, vbi non ante multos annos mortuus eſt, tranſiit. Hæc ita ex Thuani hiſtoria & ipſius Antonii Perezii Relationibus narraui. Sed, vt, quod ſentio, dicam; mihi in iſta narratione quædam parùm veriſimilia videntur; quæ nunc non excutio.

Et cùm accuſatores ac teſtes certatim perorarent, reſpondente nullo, miſeratio quàm inuidia augebatur.) Vt felicitas & proſpera fortuna inuidiam, ſic miſeria condolentiam generat. Et hinc interdum plùs inimicorum perſecutione, quàm amicorum auxilio iuuamur. *Nihil*, ait alicubi Tacitus, *æquè reo profuit, quàm potentia accuſatoris*. & hoc libro; *Quirinius poſt dictum repudium*

adhuc inſenſus, quamuis infami ac nocenti miſerationem addiderat. Liuia Auguſta, cum florentes priuignos per occultum ſubuertiſſet, miſericordiam erga afflictos palam oſtentabat. (*Tac.* IV. *annal.*)

Pudore abſolutæ Plancinæ placabilior.) nunquam faciliores homines ſunt, placabilioreſq., quàm poſt grauem aliquem errorem commiſſum; quem inuidiæ molliendę cauſa aliis honeſtè factis aut emendare aut tegere laborant.

Mihi quantò plura recentium ſeu veterum reuoluo, tantò magis ludibria rerum mortalium cunctis in negocijs obuerſantur.) Mihi quoq. ſępè animum ſubit mirari caſus humanos, & prudentię noſtræ incertitudinem, cùm rerum geſtarum monumenta voluenti, & quotidiana rerum mortalium ludibria conſideranti haut raro occurrunt conſilia; quæ cùm imminenti malo auerruncando facere deberent, noxia maximè, & accelerandę ruinę fuerunt; non ſecus ac in humano corpore medicamentum vni parti adhibitum pernicioſiores ſępè maioriſq. periculi morbos in aliis partibus efficit. Ex diuerſo videmus, alios intempeſtiuâ temeritate vel inſcitia ſubdẽte calcaria periculis ſe immiſiſſe, auſos, aggreſſos, viciſse, triumphaſse: & fortunam temeritatemq. feliciùs iudicaſse, quàm inter momenta prudentiæ incertam laborantemq. ſolertiam. Alexãdri Magni bellica facinora pleraq. quid aliud fuerũt, quàm felix temeritas, & fortunæ indulgentia? In quo ego à magno Philoſopho (*Plutarch. in lib. de fort. Alex. & lib. de virt. & fort. Alex.*) diſsentio. Iam in Romana Repub. tergeminorum pugna quid aliud fuit,

quàm

qirini alea imperii, (qua omnia dabant in vnum iactũ; & paucis viris poteſtatem faciebant perdendi omnia, quę maiores ſui pepererant? Sed fortuna pro Romanis pugnauit. Polybius hos tales homines, quibus inter perpetua fortunę obſequia omnia ſuccedũt, aliquid homine maius eſſe dicit; diuinos, admirandos, & Deorum amicos. (*Polyb. x.*) Quomodo Cerialis à Tacito (*v. hiſt.*) *ſubitus conſilio, ſed euentu clarus* dicitur; *cui adfuerit fortuna, etiam vbi artes defuiſsent*. Ioannes quoq Bentiuolus præcipuum immeritæ felicitatis exemplum eſt. Is quadraginta annos, quibus Bononiam tenuit, nunquam cuiuſquam ex ſuis obitũ luxit: ſemper cùm ipſe tùm filij militię honoratæ ſtipendijs & maximis honoribus ab omnib. Italię Principibus affecti: omnibus rebus, ex quibus ſibi periculum imminere videbatur, feliciſſimè ſe expediuit. Et hanc tamen felicitatem in ſolidum fortunę debebat; cùm communi omnium iudicio nec ingenij, nec prudentiæ, nec fortitudinis aliqua laude inſignis eſſet. (*Guicciard.* VII.) Ex contrario, exempla etiam ſunt infauſtæ prudentiæ, & quam ſæpiùs ſuperior aliqua vis infeſtiſſimâ pertinaciâ vrſit, aut euertit. Sunt homines, qui tanquam *fugitiui Dei* & terram & aerem, & mare, omniaq. elementa aduerſa ſibi experiuntur. (*Niceph. Gregor.* VII. *hiſt. vbi omninò vide.*) Hannibalem vide, illum, cui ego iuſtiùs, quàm Vlyxi Homerus, Palladem conſiliatricem & indiuiduam comitem addidero. Is poſt Cannenſem pugnam dominabatur in Italia, nec quicquam ferè niſi Roma reſtabat. Percuſſerat fedus cum Philippo Macedonum Rege. Aſdru-

drubal frater cũ valido exercitu iam ſuperauerat Alpes, in Italiâ erat. Quis non actum eſſe diceret de Romanis toties victis? Sed infra Deum prudentia fuit, qui omnia cogitata, conſulta, facta contra Carthaginem torſit. (*Liu. Flor. Polyb.*) Quin & interdum vnum factum, idemq. conſilium huic ſalutem, honorem, opes, alij exitium peperit: planè, vt qui magnorũ hominum cenſores ſe faciunt, plerunq. ex ſolo euentu famam & infamiam, temeritatis & fortitudinis nomina diuidant. Tiberius & Caius Gracchi fratres, quòd inconſultâ temeritate populi gratiam conſectabantur, meritò optimatum coniuratione ſublati dicũtur. Caius Cæſar quòd popularitate & largitionibus vulgo acceptus ad ſummam potentiam peruenit, fortis ſapientię vir prædicatur. Alexander Magnus in milites ſeditioſos ſiue conſilio, ſiue iracundiâ ferox proſiliit, & qui loquenti peruiuaciſſimè obſtrepuerãt, ad ſupplicium ipſe rapuit; eâdem maieſtate in plectẽdis tutus, quâ in mulcendis non fuerat. Ex conſternatione militum minas ponentium hoc conſilium in virtutis famam iuit. Galba autem Imperator, dum compeſcere milites ſtudet, in medio foro cõfectus eſt: temerarius igitur audit, quòd ſe furentium multitudini immiſerit.

Igitur, quò intentiùs, quę dixi, recolo; eò firmior ſe animo meo inſinuat ſentẽtias: eſſe fatũ, & numen, & ſanctam Immortalis Dei curam: quâ per cauſas medias, variè nexas, omnia temperantur ſuauiter, ſapienter, vtiliter. Vt non immunis ab impietatis crimine illorum mihi videatur opinio, qui exploſâ omni fato-

rum

rum & fortunę poteſtate, ingenio, prudentię, humaniſq. artibus nihil non tribuunt. Quomodo Carolus Audax Burgũdiæ Dux omnem ſuam felicitatem prudentię & virtuti ſuæ adſcribebat; quâ arrogantiâ illũ Numinis iram concitaſſe, ſapientiſſimè iudicat in Hiſtoriâ Cominæus. Et Ludouicus Sfortia tantum ſapientiæ ſuæ tribuebat, vt alios celebrari indigniſſimè ferret: ſuis artibus hominum mentes, quocunq. vellet, impelli poſſe, ſibi perſuadens. Sed is in carcere anguſto, & cogitationum ſuarum vaſtitatem, & ipſam deniq. vitam claudere coactus eſt. Impiè igitur N.M. fatum flumini receptis imbribus ſuperbè decurrenti & obuia quæq. ſternenti comparat: cuius vis vt vallis aggeribuſq coherceri poteſt, ita hominum conſilia fortunę, fatoq., hoc eſt, ipſius Dei decretis obſiſtere poſſe. Fluminum impetum apertis campis valere; & fata virtute conſilioq. deſtitutos tantùm populos vrgere. Impia ſententia! Fatum eſt, quod de quoq. noſtrum fatus eſt Deus. Ergo, quod iuſſit Deus, quod conſtituit, quod ratũ eſſe voluit, noſtris conſiliis impediri poteſt? mutari poteſt? verti poteſt? Minimè quidem: aut ſi impediri, mutari, verti poteſt, non erat fatum, non decretum Dei. nec enim iubet Deus aut decernit, vt fiat, quod non fit. Ergò conſilia, actioneſq. noſtræ diuinâ inferiores ſapientia certis limitibus velut alueis includuntur, intra quos fluant. Non fata noſtris conſilijs, ſed noſtra conſilia fato regũtur. Quis enim quæſo, ita hominum conſilia ludit? quis in contrarium torquet? vnde mirabiles rerum, & plerunq. contra conſulta euentus? vnde inopinata illa,

quæ actionibus hominum haut rarò inexpectatiſſima interueniunt? quæ ſtupemus, quæ occulto quodam & religioſo horrore nos perfundunt. Vnde deniq. è contrario felix multorum temeritas (ſi tamen temeritas eſt, iſta cui ſuperi ita fauent, fortunata audacia) & beata imprudentia, & perpetuus fortunę famulatus? Deus eſt ille Optimus, ille Maximus, qui non poſtquam terras & ſydera fecit, creatorum curam omiſit: ſed arbiter eſt ac rector omnium: quæ gaudet & amat interdum præter opinionem (non enim præter rationem) accidentibus regere, & vel ſic oſtendere vim illam omnia gubernantem ac mouentem. Aurea Cambyſis apud Xenophontem ſententia eſt: *humana ſapientia nihilò certius, quod optimum eſt, deligit, quàm qui hoc agit, quod incerta ſors obtulerit. Verùm Dij immortales omnia norunt, & præterita & præſentia, & quis ſingulorum ſit exitus.* Et illa Nicephori Gregoræ; (qui mihi vel ob id ſolùm cariſſimus & gratiſsimus auctor eſt, quòd pleroſq. euentus ad primam illam cauſam refert. (I v. *hiſt.*) *Abſtruſus quidam error eſt humanæ prudentiæ inſultans, ſurſum & deorſum trahens omne conſiliorum ſtudium, & veluti teſſeras euertens firmis decretis nixas deliberationes.* Neq. verò iſta noſtra opinio Stoicam in naturalibus hominis actionib. neceſsitatem adſtruit, aut liberum in profanis negocijs arbitrium infringit. Conſultat enim homo, agitq. ex naturę ſuæ viribus; ſed conſiliis & actionibus hominis ſupernè imminet inſpector Deus; qui per illas ſecūdas cauſas (nec ſanè ſine illis; quippe non ignauis, ſed agentibus, omniaq. tentantibus, annuente Deo, cuncta proſperè ſuccedūt) ipſe

ipſe prima rerum omnium Cauſa omnia flectit, torquet, dirigit ad euentum ſibi placitum. *Cæptorum euentus ſuperæ ſibi vendicant poteſtates.* (*Ammian.* XXV.) *Diuina Nemeſis ex abdita quadam æternitate omnia deſpectat terrena. Hæc vt regina cauſarum & arbitra rerum, hæc diſceptatrix vrnam ſortium temperat, accidentium vices alternans: voluntatumq. noſtrarum exorſa interdum alio, quàm quò contendebant, exitu terminans multiplices actus permutando conuoluit.* (*Ammian.* XIV.) Et quòd ipſe M. fatetur, conſilia, niſi in occaſiones & felicia tempora inciderint, exitu deſtitui, quid aliud eſt, quàm conſilia à Deo & fortuna regi? Vnde enim occaſiones, vnde tempora expediendis conſilijs apta, niſi à fortuna? Fortunam autem non eam intelligo, qua appellatur; quicquid incertũ eſt; quam ideò cæcam deam, quam leuem fingunt; ſed ſummam illam Mentem; quę omnia ſuo arbitrio conſtituit, quæ naturam condidit, quę rebus cauſas dedit, eaſq. perpetuò abditiſsima ratione propagat, & euentibus donat ſtatis certiſq., etſi humanis mentibus incognitis. Neq. enim ſi ignorant in media tempeſtate nautæ, quis finis fluctibus, quis exitus vento, ideò Deo certum non eſt, ſoluenda ratis ſit an ſeruanda. Deniq; quòd bonis conſilijs & fortibus viris ſtare dicuntur & florere regna, negari quidem non poteſt; ſed hæc ipſa bona non alijs contingunt, quàm quos fortuna magnis rebus, & fatalibus incrementis deſtinauit. Cæteris quorum vult vertere aut euertere ſtatum, eadem ſubtrahit. *Manum iniectantibus fatis ſolent hebetari ſenſus hominum & obtundi.* (*Ammian. Marcell.* XIV.) Plura poſſem exempla pro-

ferre. Sed vnum erit pro omnibus. Cùm vrgentibus fatis Roma à Gallis capienda eſſet, primam bello cauſam tres Fabij dederunt: qui cùm de pace inter Cluſinos & Gallos acturi à Senatu miſſi eſſent, contra ius gentium pro Cluſinis contra Gallos prælio decertarunt. Porrò, quò minus impedimenti Gallis obijceretur, iam antè Furium Camillum, tantum imperatorem populus Romanus fatali furore in exilium Ardeam depulerat. Aduenientibus Gallis ciuitas, quę ſæpiùs aduerſus Fidenatem & Veientem, minores hoſtes, Dictatorem creauerat, extremis vrgentibus periculis id neglexit. Fabii, quorum temeritate bellum contractum erat, ſummæ rerum præerant: qui tumultuario exercitu raptim ducto, ad vndecimum lapidem hoſti occurrentes, non loco caſtris capto, nō præmunito vallo, non Deorum ſaltem memores, auſpicatò inſtruunt aciem: &, vt ſummatim dicam, nec milites nec imperatores faciebant, quæ ex diſciplina Romana eſſent. Cùm pugnandum eſſet, penè priùs fugerunt, quàm vidiſſent hoſtem; integri, intactique. Maxima pars ex fugâ Veios peruenere: vnde ne nuncium quidem cladis Romam miſere. Qui Romam elapſi ſunt, ne quidem clauſis vrbis portis in arcem refugerunt. Quis non miretur nunc, populum Romanum optimis legibus, & acerrimâ militari diſciplinâ inſtitutum tàm turpiter ſui oblitum? Vt ſi quis animo comprehendat, res ab ipſo antè præclarè geſtas; non ab eodem populo ſed alio hæc aduerſus Gallos facta credere poſſit. Repeto Ammiani effatum: eoq; conſigno hunc locum; *manum iniectantibus fatis ſolent*

be-

hebetari ſenſus hominum & obtundi. Nemo igitur ſuę nimium fidat prudentiæ.

Fama, ſpe, veneratione potiùs omnes deſtinabantur imperio, quàm quem futurum Principem fortuna in occulto tenebat.) Simile modo quodam eſt, quod veluti miraculum in Philippi II. Hiſpaniarum Regis in Luſitaniæ regnum ſucceſsione ſtupemus. Emanuel Rex tres vxores duxerat, & ex omnibus liberos ſuſtulerat. Ex prima Michaelem, qui ſi vixiſſet, certus heres omniũ iſtorum regnorum erat, quæ nunc Hiſpaniarum Rex tenet. ſed is obiit puer. Ex ſecunda ſex maſculos, duas filias genuit. E tertijs nuptiis filiũ filiamq. ſuſtulit. An non fundata videbatur hæc domus in tot regni fulcris? Iam ad liberos iſtorum ſi venias, quanta ſeries? Vigintiduo erant, qui Philippum anteibant, & ſucceſsione legitimè arcebant. Sed omnes illi pręmortui ſunt, vt facerent vnum totius Hiſpaniæ caput. (*J. Lipſius in monit. & ex. pol.*)

Decumum quemq. ignominioſæ cohortis ſorte ductos fuſte necat.) de illo decumandi more Tacitus quoq. meminit, libro quarto & decimo annalium. Ratio ſeueri illius iuris eſt, *quòd habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra ſingulos vtilitate publica rependitur.* (*Tac. lib. 14. annal.*) Sed iſtam politicam, credo, non agnoſcet mitis magiſter ac dominus noſter IESVS CHRISTVS.

Quæſitumq per Chaldæos in domum Cęſaris.) v. notas ad lib. ſuperiorem. verb. *iuuenem improuidum &c.*

Neq. enim ceſſurum niſi damnandi officio.) Alicubi notauimus, vt à Principum manu pręmia, ſic à magiſtra-

tibus pœnas diſtribuendas eſſe. Non igitur malè fecerat Tiberius, qui nolebat filium iudicio, quo certa videbatur rei condemnatio, primùm ſen tentiam dicere.

Eximit etiam Druſum conſulem deſignatum dicendæ primo loco ſententiæ) v. notas ad lib. 1 verb. *quo loco cenſebis, Cæſar?*

Sibi tamen aduerſus eum integras parentis ſui offenſiones: neq. reditu Silani diſſoluta, quæ Auguſtus voluiſſet.) Ex quo apparet, rarò Principes, etſi pœnam remittant, culpę etiam obliuiſci.

Pœna poteſt demi; culpa perennis erit. Ouid.

Quod vel maximè in delictis, quę in Principis maieſtatem peccant, verum eſt. Quippe nec pœnitentiâ culpa diluitur, nec pœna vnquam remittitur; & cùm ſemper difficile ſit, antiquarum inimicitiarum fidam ſtabilire reconciliationem; (ſiquidem eam impediri neceſſe eſt aut ſuſpicione, aut vindictę cupidine) ita ſtolidiſsimus eſt, & parùm ſalutis ſuę amans; qui cùm in Principem ſuum nefaria eſt molitus, in gratiam pòſt receptus ſinceram credit reconciliationem, quæ plerunq. ſimulata eſſe ſolet. Inde Leo X. Pontifex Hiſpaniæ Regis oratori pro Alfonſo Petrucio Cardinali, qui inſidias vitæ Pontificis ſtruxerat, ſed pòſt accepta ſecuritatis fide Romam venerat, datam fidem imploranti reſpondit; nullam fidem quantumuis ampliſsimam, & *munitam clauſulis fortibus & ſpecialibus* porrigi ad ſecuritatem delicti contra vitam Pontificis maximi commiſsi. Igitur Alfonſus noctu in carcere

cere ſtrangulatus fuit. Hadriano & Franciſco Soderino Cardinalib. conſcijs illius ſceleris quamuis ignouerat Pontifex; tamen vterq. diffiſus reconciliationi Roma abierunt. Et Soderinus quidem Fundis vſq. ad Leonis exceſſum occultus delituit. Hadrianus clã vrbe excedens poſt illum diem neque viſus cuiquam mortalium, neq. quid illo factum fuerit, cognitũ eſt. (*Guicc.* XIII.) Nimirùm cùm nihil turpius ſit, & magis deteſtandum, quàm patriæ ſolum teri ſceleſtis veſtigiis illius, qui ſcelus anhelans peſtem eius meditatus eſt; minore vtiq. flagitio putant ſe Principes negligere promiſſorum fidem, quàm iuſticiam, depoſcentem in victimam tale deuotum caput. Sed hæc ratio ſatiſne firma ſit, ob quam fidem ſuam & iuriſiurandi religionem poſthabeãt Principes, alij viderint. Mihi certè potiùs iuris quadam ſubtilitate, quàm bono & æquo niti videtur. Verùm, vt dixi, ea Principes opinio tenet, vt non putent teneri ſe vllo fidei vinculo. Et inde Traianus Boccalinus. (*cent.* II. c. XI.) ait, non inueniri Principem tàm inſigni clementia, quæ rebellionum nefas obliuiſci poſſit. Maieſtatis crimẽ eſſe peccatum, cuius pęnitentia recipiatur nulla, cuius pœna remittatur nunquã, cuius infamia durat æternùm. Nec dedecus æſtimari, vindicare rebellionem, cui ſemel ignouerint, Reges; ſed ſummum honorem, ſed obligationem ſtrictiſsimam, quam dignitati ſuæ debent. Et alibi; quę offenſarum obliuio inſignem reddit Principem perenni clementię & benignitatis laude, eam demum veram fidamq. eſſe; fictam contrà, quæ Principi ignauiam & iniuſticiam

quo-

quotidiè exprobrare videtur.

Relatum deinde de moderanda Papia Poppæa, quam ſenior Auguſtus poſt Iulias rogationes incitandis cælibum pęnis & augendo ærario ſanxerat.) Papiæ legis capita Iuſtus Lipſius in commentarijs ad Tacitum, hoc loco, & Iacobus Cuiacius in paratitlis Codicis Iuſtinianei ad titulum, de caducis tollendis, referunt. Etiam Franciſcus Balduinus ad legem Papiam ſingularem tractationem edidit. Nobis quibus intra politices ſepta manendum, ſola legis ratio notanda eſt: quę duplex. Prima, vt bellis ciuilibus amiſſo incredibili ciuium numero, qui ſupererant, liberis procreandis & ampliando ciuibus imperio operam darent; lege Papiâ propoſitæ ſunt pœnę his qui cœlibes eſſent, ne hereditates aut legata caperent, niſi intra dies C. à morte teſtatoris nuptias facerent. Tanta enim erat ciuium penuria, vt Conſules ipſi Pappius, & Poppæus cælibes & orbi eſſent, non inuentis maritis aut patribus idoneis, qui eis anteponerentur. (*Dio Caſs.* lvi.) Nam in honoribus adipiſcendis, vt Dio Caſſius tradit, (*lib.* liii.) patres orbos, mariti coelibes excludebant. Altera legis ratio, propoſitarumq. cælibib. & orbis poenarum eſt, vt ærarium, quod tot bellis exhauſtum erat, repleretur. Lata igitur lex eſt, vt & imperium hominibus & ęrarium pecuniâ abundaret. Valuit autem ad Seueri Imperatoris æuum, qui non abrogauit quidem, ſed imminuit: ſicut ex Tertulliano demonſtrat Lipſius. Conſtantinus deinde coelibatus pœnas omninò ſuſtulit: cuius tamen conſtitutio in Iuſtiniani Codice non extat. Sed eius meminerunt Euſebius in vita Cõſtan-

ſtantini Magni. & Sozomenus lib. 1. & ex recentioribus Franciſcus Balduinus libro ſecundo commentariorum de legibus Conſtantini Magni.

Multitudo periclitantium gliſcebat, cùm omnis domus delatorum interpretationibus ſubuerteretur) ſic paullò inferiùs: *ſed altiùs penetrabant* (delatores) *vrbemq. & Italiã, quod vſquam ciuium, corripuerant: multorumq. exciſi ſtatus, & terror omnibus intentabatur*. Et Plinius in Panegyrico ad Traianum: vidimus delatorum indicium quaſi graſſatorum, quaſi latronum. Non ſolitudinem illi, non iter, ſed templum, ſed forum inſederant: nulla iam teſtamenta ſecura, nullus ſtatus certus, non orbitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum Principum auaritia. &c. Quæ addenda ſunt illis, quibus graphicè, opinor, & viuis coloribus, delatorum improbitatem, & Principum ſiue auaritiam ſiue ſocordiam depinximus ſuprà ad librum primum.

Nulla adhùc mala libidine) ita Ouid. (1. *Metam.*)

Proq. metu populum ſine vi pudor ipſe regebat.
Nullus erat iuſtis reddere iura labor.

Prouenere dominationes.) Quibus in ſcholis otium eſt, inquirunt, quæ prima omnium cauſa fuerit, quæ diſperſos vagoſq. mortales in vnum coegerit. Ignem alius, alius neceſſitatem metumq. aut ſapientum eloquentiam, vel deniq. naturam ſocietatis appetentem collegiſſe homines aiunt. Et qui imperiorum originem à vi & iniurijs potentiorum deduxit, à pleriſq. vapulat iniuriâ quidem, vt ego opinor. Neq. enim ille homines vi coactos in vnum conueniſſe ait; ſed cùm illi ita collecti æquali iure agerent, ambitione po-

potentiorum dominationem ſubijſſe. Quę ſententia Taciti quoq. eſt hoc loco affirmantis: poſtquam exui æqualitas, & pro modeſtia ac pudore, ambitio & vis incedebat, prouenisse dominationes. Et certè, vbi per ſpecies iuerimus, regnorumq. præcipuorum ortus & incrementa viderimus: fraudem & vim & multis latrocinia potentiæ initia fuiſſe apparebit. Primus in orbe dominantium Nembrotus, *fortis coram domino venator*, vi ignotam ante illa tempora mortalibus dominationem introduxit: vt minimè inficetè ipſum Politicorum patrem vocet Laurẽtius Pignorius V. Cl. in commentario de ſeruorum miniſterijs. Secuti Ninus & Semiramis armis imperium propagauerunt. Ab Aſſyrijs ad Perſas Cyrus auo ereptum imperium haut ſanè iuſto titulo tranſtulit. Et Alexander Magnus petiti bello orbis terrarũ quam cauſam habuit, niſi immenſam dominandi libidinem? Quid de cæteris interim hinc inde, quorum aliquod in hiſtoria nomen eſt, regnis aut rebuſpub. dicam? De Athenienſibus Thucydides ſcribit, (*lib.* 1.) liberè profeſſos, non ſe alias actorum ſuorum defenſiones quærere, quàm quòd ſciant, ſemper moris fuiſſe, inferiorem à ſuperiore premi: & neminem vnquam tanti æquitatem feciſſe, vt eius causâ occaſionem extendendi imperij è manib. dimiſerit. Iterũ affirmarunt, Deos ſe ſecundũ leges colere: in cæteris viuere oĩum mortaliũ ingenio; eã legẽ neq. ſe primos tuliſſe, neq. latâ primos vſos eſſe: ſed iam antè oĩum populorum vſu comprobatam accepiſſe. (*Thucyd.* v.) Lyſandrum dicere ſolitum referunt, veritatem quidem mendacio meliorem

eſse,

eſse,ſed vtriuſq.tamen precium vſu definiri; ideoque pueros quidem talis, viros autem iureiurando ludere. Et Ageſilaus dixiſſe fertur, iuſtum eſse, quodcunque Spartę prodeſſet. Hinc illud Euripidis in Androm.

ἔνοικα Σπάρτην δόλια βουλευτήρια

Habitatores Spartæ doloſus Senatus

Menno Theſsalus ad ea quæ vellet efficienda viam maximè compendiariam arbitrabatur, peierare, mẽtiri, fallere. Simplicitatem & candorem pro ſtupore habebat. Periuros, iniuſtos, ſui ſimiles vt ijſdem artibus munitos verebatur: iuſtos bonoſq. contemnebat. (*Xenoph.* I I *de exped. Cyr.*) Et Theſsalorum perfidia prouerbio notata eſt; vt ex Suida obſeruat libro ſecundo, de iuramento. cap. X I V. Thomas Dempſterus. Iam ſi de Romanis ferenda ſententia eſt, nihil apertius eſt, quàm, ſi iuſticiam illi curaſsent, etiam vbi illa vtilitate carebat, lupercal manſuram illam, quę tantoperè celebrata eſt, æternam vrbem. C. Cęſar apud Dionem Caſſium (*lib.* XXXVIII. *hiſt.*) teſtatur, Romanos in eam magnitudinem, quâ illâ tempeſtate erat, ędificaſse vrbem ſuam, fortunas ſuas tanquam alienas periculis obiectando, alienas tanquam ſuas vſurpando. Et M. Tullius (I I I. *de Rep.*) gloriatur, populum Romanum ſociis defendendis ad ſummum potentiæ cacumen eniſum; quibus interdum commodi ſui cauſa, quàm federis, auxilia ferebant, eaq. lentè & tardè, vt aut ſe ſuaq. dederent (quod Campani bello Samnitico coacti, fecerunt) aut, ſi potentes eſsent, cladibus attererentur. Socios promptè recipiebant eos, quorũ ſitus ad res nouas, & motus opportunus erat; & quoſ-

Hh dam

dam non tàm ob ſupplicum preces, quàm quòd occaſio offerebatur laceſsendi & inuadendi alios, in quos cauſę belli quærebantur, quorumq́. nullę aliàs in ſe iniuriæ extarent. Poſtquam armis ſociorum ſuam auxere potentiam, tandem ipſos ſocios, qui tùm demũ ſerò nimis ſeruitutem, in quam lapſi erant, animaduerterunt, non vt fœdere iunctos, ſed vt dedititios tractare cœperunt. Quod autem Camillorum, Fabriciorum, Scipionum aliorumq. nomina tantoperè ob fidem celebrata legimus; dicendum eſt, ex ſuo, non vrbis ingenio bella geſſiſse, & Remp. adminiſtraſse. Nec in ipſorum, ſed totius populi manu rei Romanæ ſumma ſita erat; quod ex eo conſtat, quod apud Liuiũ libro tertio refertur. Aricini atq; Ardeates de ambiguo agro cùm ſępè bello certaſsent, multis inuicem cladibus feſſi, iudicem populum Romanum cepêre. Cùm ad cauſam orandam veniſsent, concilio populi à magiſtratibus dato, magnâ contentione actum. iamque editis teſtibus, cùm tribus vocari, & populum inire ſuffragium oporteret, conſurgit P. Scaptius de plebe, magno natu: &, ſi licet, inquit, Conſules, de rep. dicere, errare ego populum in hac cauſa non patiar. Cùm vt vanum eum negarent conſules audiendum eſſe, tribunos appellat; qui dedêre cupidę audiendi plebi, vt quę vellet, Scaptius diceret. Ibi infit, annum ſe tertium & octogeſimum agere, & in eo agro, de quo agitur, militaſſe, cùm ad Corioлos ſit bellatum; agrum de quo agitur finium Coriolanorum fuiſſe, captiſque Coriolis iure belli publicum populi Romani factum. Conſules cùm Scaptium non ſilentiò modò

ſed

ſed cum aſſenſu etiam audiri animaduertiſſent; deos homineſq. teſtantes flagitium ingens fieri, patres accerſunt: cum his circumire tribunos, ne peſſimum facinus priore exemplo admitterent, iudices in ſuam rē litem vertendo. ſed plus cupiditas, & author cupiditatis Scaptius valuit Vocatæ tribus iudicauerunt, agrum publicum populi Romani eſſe. Cyprum Agypti Regibus P. Clodius Romanus iuuenis ademit, nō genere, quàm audaciâ & expulſi Ciceronis inuidiâ nobilior. Is captus à piratis precium ad ſe redimendum à Ptolomęo petijt, quod illiberaliter miſſum prędones ipſi aſpernati, Clodium gratuitò dimiſerunt; iratum regi, à quò tàm paruo æſtimatum ſe querebatur. Creatus Romæ tribunus plebis legem pertulit, quâ Cyprus Romani populi prouincia eſſe iubebatur. Et continuò miſſus eſt in inſulam M. Cato, qui eam ordinaret, atq. Romam aſportaret regios theſauros: qui tantæ opulentiæ fuiſſe dicuntur, vt eorum fama domini rerum populi cupiditatem ſolicitare potuerit. Rex accepto iniurię nuncio, indignatus tantum vni in ſe ciui licuiſſe, mortem ſibi conſciuit. (v. *Plut. in Cat. min.*) Placet Ammiani Marcellini de hac Cypri occupatione verba adſcribere: *nec pigebit auidè magis hanc inſulam populum Romanum inuaſiſſe, quàm iuſtè. Ptolomæo enim rege federato nobis & ſocio, ob ærarij noſtri anguſtias iuſſo ſine vlla culpa proſcribi, ideoq. hauſto venenò voluntaria morte deleto, & tributaria facta eſt, & velut hoſtiles eius exuuiæ claſſi impoſitæ, in vrbem aduectæ ſunt per Catonem.* (*Ammian.*) Ex quo apparet, fruſtrà & falsò foris iuſtum imperiū, & domi ęquitatem in ſuis Ro-

manis laudare Saluſtium: inſcios deniq. eſſe veterum monimentorum, qui, tanquam ſumma vbiq. antiquis fidei, iuſtiq. & æqui religio fuerit, dolos omnes & fraudes & perfidiam huius aut ſuperioris ſeculi inuẽtum imperitè arbitrantur. Tàm enim non ſunt noua, quę impius N. M. dominandi arcana, ſceleſtaſque artes notauit, quàm non eſt, eſſe homines bonos & malos. Non dicam vſurpata duntaxat veteribus, quę nos inuenta N. M vocamus (id enim ex ſuperioribus manifeſtum eſt) ſed probata etiam, & à maximis viris defenſa. C. Marius Capſam validum Numidiæ oppidum deditione ceperat. cęterùm oppidum incenſum, Numidæ puberes interfecti, alij omnes venumdati, præda militibus diuiſa. Id facinus contra ius belli admiſſum Saluſtius (*in Iugurth.*) fatetur, ſed idem defendit; quia locus Iugurthæ opportunus, Romanis aditu difficilis, genus hominum mobile, infidum, antè neq. beneficio neq. metu coercẽdum fuerit. Quid aũt hoc aliud eſt, quàm dicere, turpe factum, ſed vtile? Saxonum, quo tempore cum Romanis bella gerebant, legati, pactis tandem cum Valentiniano & Valente Impp. inducijs, domum abeuntes ex inſidijs ad vnum omnes cæſi ſunt. Funeſtum ſcelus! ſed quod tamen defenſorem inuenit egregium & ſapientiſſimum ſcriptorem Ammianum Marcellinum, cuius hæc libro octauo & viceſimo legũtur verba: *ac licet iuſtus quidam arbiter factum incuſabit perfidum ac deforme: penſato tamen negocio non feret indignè, manum latronum exitialem tandem copia data comptam.* Et libro triceſimo malè fidum quidem ſed vtile commentum vocat hoc factum. Idem

libro

libro vltimo, facinus illud, quo Gothi antea ſuſcepti diſperſiq. per varias ciuitates & caſtra, vniuerſi tanquam vexillo erecto, vno eodemq. die expectatione promiſſi ſtipendij ſecuri ad ſuburbana producti occiſi ſunt, prudens conſilium & ſalutarem efficaciam appellat Cornelij Taciti noſtri annales & hiſtorias quis non ęſtimat? Illum omnes habent pro doctore Principum, pro aulicorum pædagogo, hiſtoricorum anteſignano, prudentiæ patre, oraculo ciuilis diſciplinę, coriphæo politicorum. Et tamen, quâ aliâ re inſignior eſt eius hiſtoria, quàm ſimulationibus & diſſimulationib., fraudibus, veteratoriis artib., quib. olim & nũc inſtrumentis regnandi Principes vtuntur? quid frequentius in eadem hiſtoria, quàm libertorum potentia atq. impotentia, & adulatorium flagitium, ſimiliaq. portenta, quibus atria principum aulæq. non ſecus ac ridicula Ægyptiorum ſacra (v. *V. Cl. Laurent. Pignorium, in admiranda tabulæ Jſiacæ explicatione*) crocodilis, ibibus, & cercopithecis refertæ ſunt? Conſpirationes prætere a, proditiones, vniuerſumq́. flagitiorũ ac ſcelerum genus ita tradit, vt viuis coloribus depinxiſse videatur. Conſtat igitur hinc, vano labore defungi, qui Græcorum Romanorumq. bella cæteraq́. geſta ad æqui iuſtiq. regulas exigere ſolent. Tantum autem abeſt, vt noſtrum ſeculum, noſtroſque mores excuſare velim, vt, ſi licet, liberè profitear, callidos dolos, & reliqua perfidioſę politicæ capita, quantumuis publicè damnata ſint, re tamen vera eſſe argumentũ, & caput & caudam totius ſcenæ aulicę. Qualia enim, obſecro, ſunt quędam multis Principibus vſurpata
im-

imperiorum ſophiſmata, Tacito dominationis flagitia, noſtris politicis ſtatus rationes dicta? Nefandi doctores, exſecrãdi conſultores, qui hæc talia Principibus ſuggerunt. Quaſi Deus noſter Sanctiſſimus, quam Regibus impoſuit mortalium regendorũ prouinciam ſine ſubſidiariâ ſcelerũ cohorte adminiſtrari poſſe noluerit. Infinita ſunt à Theologis ſcripta volumina, quæ de *conſcientię caſibus* notiſſimo vocabulo inſcribuntur: in quibus etiam minutiſſimæ actionum humanarum, contractuum, & delictorum rationes, non quales mortalium iudicia ſubeunt, vel effugiunt, ſed quales coram tremendo Immortalis Iudicis tribunali iudicantur, tantâ tamq; exactâ diligentiâ examinant, vt ſępiùs vel teruncij cauſa Numinis iram pęnaſq. poſt hanc vitam animas manere iuſtiſſimâ ſeueritate pronuncient. Res profectò ſanctiſſima! ſed quæ hoc habet imperfectionis, quòd priuatorum ferè conſcientiam attinet, Regum tranſmittit. Operæ precium eſſet, docere magnos homines, diuinas leges etiam ipſis latas, & inferorum ſedes non plebeia tantùm ſcelera ſed Regum etiam ambitionem & auaritiam expectare. Diſquirendum eſſet, an iure gladius regius hypothecã vſurpet in omnes illorum Principum ditiones, qui potẽtiâ minùs valent? an ſaluâ pietate ſuam ſecuritatem Principes collocent in inopia & miſeria ciuium ſuorum, per mille tributorum & exactionum rapinas comparatâ. an iuſticię, ſine quâ magna regna magna latrocinia ſunt, conueniat, inter immeritas gentes odiorum ſemina iacere? principum ſociorum amicos largitionib. ad proditi domini ſcelus

lus ſolicitare? multare interdum in cautionem innoxios? vulgi negligere iniurias, ſi bello vtiles viri eas intulerint? an deniq; Deo vti benigno poſſint, qui ambitione vel auaritiâ ducti, bellis & occiſarum gentiũ glorioſo delectantur ſcelere: qui vel ob læſam authoritatem, & vt hodiè loquuntur *reputationem* ſuã, vel oppiduli alicuius commoditatem, imò qui nullã ob cauſam hominem rem ſacram & Dei imaginem viliſſimi purgamenti inſtar ad cædem exponunt, & homicidiis atq; rapinis diuina humanaq. omnia miſcent Nimirum pro ciconia pietatis, & hippopotamo iuſticiæ typo, quæ duo Aegyptiorum Regum ſceptra inſigniebant, vulpes & leo, fraus & vis ſceptra ferè regere ſolent. Vt non inſubtiliter quidam Satyricus leges olim ſanctiſſimè habitas, *honeſtè viuere, alterum non lædere, ſuum cuiq. tribuere*, non minùs, quàm legem Aeliam Sentiam & Iuniam Norbanam prorſus hominũ moribus ſublatas eſſe dicat; mireturq. eas non inſertas eſſe legum abrogatarum libris. Nec minùs argutè alius, qui ſapientum de honeſto & turpi, de virtutibus & vitijs ſententias ſimiles eſſe dicit, vetuſti operis numiſmatis, quæ quamuis magni ęſtimentur, & tanquam rarũ aliquid magnificentiam poſſeſſoris oſtendant, non tamen contractuum humanorum inſtrumento funguntur. Deniq. Ludouicus Gonzaga Niuernenſis apud Thuanum liberè profitetur, ſi rogentur Principes, quô titulô tot prouincias teneant, non aliud, quod reſpondeãt habituros, quàm eas ita à maioribus accepiſſe: & ſi lex ſit, vt Principes à maioribus poſſeſſa, quorum aliam poſſeſſionis cauſam ediſcerere

ne-

nequeunt, reſtituere teneantur, ad ſummas anguſtias pleroſq. qui nunc latè regnant, adductum iri.

Nobis Romulus, vt libitum, imperitauerat &c.) Pomponius I.C. (*in l. 11. ff. de orig. iur.*) tradit, initio ciuitatis populum ſine lege certâ primùm egiſse: omniaq. manu à Regibus gubernata. Ipſum tamen Romulum leges quaſdam curiatas ad populum tuliſse: quarum etiam Dionyſius Halicarnaſsæus & Plutarchus & Feſtus meminerunt. Collegit illas, & commentario illuſtrauit diligentiſsimus pariter ac eruditiſsimus Frãciſcus Balduinus: cuius ad illum commentarium præfatio ita ſcripta videtur, vt hunc Taciti de principijs iuris locum explicare voluiſse videatur.

Numa religionibus & diuino iure populum deuinxit) v. quæ dixi ad lib. 1. verb. *vt ſunt mobiles &c.*

Queis etiam Reges obtemperarent.) Nunquam mihi placuit philoſophia, quæ paucis ſyllogiſmis omnium Regum ſceptra laceſsere & periculosâ curioſitate diſputare audet: an legibus ſolutus ſit Princeps? quatenus præceptis eius parendum, quę condiciones tyrannum faciant? an malus Princeps è medio iure tolli poſsit? & quæ conſimilis audaciæ quæſtiones ſunt.

Corruptiſſima Repub. plurimæ leges.) Iniquus & ingratus mihi Iuſtus Lipſius videtur, qui neq. Iuſtiniano ob compoſitos iuris, quo vtimur, libros, nec Lothario Imperatori ob reductos eoſdem in lucem vſumq. hominum multam deberi gratiam arbitratur. Nec enim verum eſt quod ipſe ait, ex multis legibus ortas eſse tot litigia, tot patronorum fraudes, iuriſq. cauillationes. Hominum ea improbitas eſt: haut minor, imò

ma-

maior futura, ſi paucioribus vteremur legibus. Quippe leges pleræq. ex occaſione latæ ſunt, vt darent formam finemq. controuerſiis, quæ ex iuris ſcripti defectu emergebant. Nunc quod introductum eſt ad finiendas lites, ad ſtatuendum ius certum, ad præcidendas iuriſperitorum diſputationes, quomodo dici poteſt diſputationi litibuſq. cauſam dare? aut quomodo dici non debet, maiores ſemper patronorum aduocatorũq. fore fraudes, ſi pauciores forent leges, quã quæ negocijs ſufficerent? ſi omne ius in incerto eſſet, ideoq. patronorum diſputationem exigeret? Quæ enim certo iure nituntur, certamq. ſemper habuerunt interpretationem, nulla hominum fraude, niſi etiam iudex corruptionibus pateat, eludi poſſunt. Fraus, & cauillatio in incertis valent. Porrò quod aiunt, vt multi medici peſtilentis aeris, ſic multas leges ægræ ciuitatis eſſe argumentum: verum id quidem eſt. Sed non ægra ciuitas aut corrupta eſt, quia multas habet leges: ſed multę ſunt leges, quia ęgra Ciuitas eſt. Felix vitæ facilitas, quâ *vetuſtiſſimi mortalium nulla adhuc mala libidine, ſine probro, ſcelere, eoq. ſine pœna aut coercitionibus agebant*. Sed morbis tamen graſſantibus remedia prudenter eſſe quæſita, & ex malis moribus bonas eſſe natas leges aliquod eſt in malis ſolatium: & habenda Romanis boniſq. Imperatoribus gratia, qui ad huius vitę turbas componendas tantum nobis reliquerunt & conſilii, & iudicii & æquiſsimæ rationis. IESVS CHRISTVS Dominus ac Legiſlator ſummus, ipſa Patris Sapientia duas nobis ex cœlo leges attulit: *diligito proximum vt teipſum*. & : *quod tibi fieri non*

vis, alteri ne feceris: quibus vniuerſa Chriſtiana iuriſprudentia continetur. Verùm cùm in tanta hominũ improbitate, humanæq. naturę imbecillitate rari ſint qui ita affectibus expurgatum habeant animum, vt eâdem caritate alios ac ſe proſequi velint; oportuit, vbi mali radix extirpari non potuit, ſaltem caueri, vt quàm minimè ſerperet, noceretq́;. Itaq. leges latę sũt, non quæ bonos perfectoſq. homines efficiant, ſed quę ne mali eſſent, prouiderent. Nec pertinet huc, quod Tacitus corruptiſſimâ Rep. plurimas leges fuiſſe aſſerit. Non enim is horum verborum ſenſus eſt, quaſi multæ leges corruptæ Reip. ſignum ſint: ſed in corruptâ Rep. Romana plures latas eſſe leges, non tuendę libertati & firmandę concordiæ, *ſed diſsenſione ordinum, & apiſcendi inlicitos honores aut pellendi claros viros, aliaq. ob praua*. Nam in repub. factionibus ſciſsâ leges non ad publicam vtilitatem, ſed pro ambitione illorũ, qui plus poſſunt, ferri vſitatum eſt. Ergò, vt verum eſt, corruptiſsima Rep. plurimas leges fuiſſe: ita non licet conuerſione propoſitionis dicere, plurimas leges eſſe corruptiſsimam Remp.

Grauior remedijs, quàm delicta erant) quomodo etiam de Sulla Lucanus ait. (*lib.* II.)

—dumq. nimis iam putrida membra recidit;
Exceſſit medicina modum; nimiumq. ſecuta eſt,
Quà morbi duxere, manus. periere nocentes
Sed cùm iam ſoli poſſent ſupereſse nocentes.

Suarumq. legum auctor idem ac euerſor.) ab omnibus annotatum eſt, quod Cleon apud Thucydidem ait, (*lib.* III.) ſatius eſſe malas ſed immotas habere leges,

quàm

quàm bonas, & inſtabiles. Nam & ſua legibus reuerentia perit: *& ſuper omnibus negocijs meliùs atq; rectiùs olim prouiſum: & quæ conuertuntur in deterius mutatur. (Tacit. XIV. annal. vide tamen quæ ſcripſi ad lib. VI. verb. reputante Tiberio &c.)*

Exin continua per viginti annos diſcordia. non mos, non ius. deterrima quæq; impunè, ac multa honeſta exitio fuere.) Hi corrupti ſtatus popularis fructus ſunt: in quô ſæpè ad imperitos aut ignauos populi leuitas defert faſces: vbi factionibus, inuidia, impetu rapiuntur vulgi ſtudia: vbi ad ſeditiones, ad furorem ad captandi populi atq; fallendi conſilia aptare ſe ſolent improbæ ac factioſę mentes; adulatione, obſequio, ſuauitate orandi: vbi plerumq. ingens virtutis ſpecimen eſt, ab imperita multitudine malè mulctari, vbi deniq. *deterrima quæq. impunè ac multa honeſta exitio ſunt.*

Atq; ille quanquam prompto ad capeſſendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus ſine dignitate Senatoria multos triumphalium conſularium q. potentia anteijt.) Procerum in aulis duplex condicio eſt; alij Crateres, alij Hephæſtiones ſunt. Quidam, qui nullis magiſtratuum, dignitatumue appellationibus inſignes, ſumma tamen & intima amicitia Principum animis inhærent; alij, per quos Princeps prȩcipua rei publicȩ momenta procurat, quibus externas res atq. ciuiles credens, in arcanis conſilijs potiſsimùm fidem habet. Hi verò quãuis ſic ad ſe trahant ac propemodùm ſuas faciant altas illas & ſalutis omnium curas, vt non tàm Rep. egeant, quàm ſuis officijs deinde Reſpublica; tamen primi illi, apud eos maximè Principes, qui à negocijs ab-

horrent, ferè plus poſſunt. Interdum voluptatem cõſectari, iocis ludiſq. incumbere illis ſolis licet. Etiam ſupercilio in dominos vti, & penè regnare (modica tamen nec longa contumacia) principes haut raro accendit; quàm amare volentes, tàm amari. In tàm altum producti, & tàm amati à Principe, quid non obtineant? quas non opes cumulent? vt ſi à tanto deinde apice excidant, ſaltem felix priſtinæ potentiæ monimentum ad reliquæ vitæ ſecuritatem duret. (v. *Io. Barcl. in Icon. anim.*)

Copiaq. & affluentia luxu propior. Suberat tamen vigor animi, ingentibus negocijs par; eò acrior, quo ſomnum & inertiam magis oſtentabat.) Et hi habentur homines ad regiæ mores facti, qui verſatilem animum omnibus negocijs, ſeriis iuxtà ac ludicris applicare valent. *Die in alle ſattel gerecht ſein.* contrà ineptos eſtimant, qui in lupanari caſtitatem, & inter temulentos bacchantium cœtus ſobrietatem profiteri volunt. Et ſanè Hetruſcus Politicus (quanquam impiè) neceſſarium eſſe ſcripſit, poſſe, ſi occaſio tulerit, eſſe crudelem, infidum. Quomodo Seianum Tacitus deſcribit. (IV. *Annal.*) *Corpus illi*, inquit, *laborum tolerans, animus audax, ſui obtegens, in alios criminator: iuxtà adulatio & ſuperbia. palàm compoſitus pudor, intus ſumma apiſcendi libido: eiuſq. cauſa modò largitio & luxus, ſæpiùs induſtria ac vigilantia &c.* Et de Sapore Rege Perſarũ Ammianus Marcellinus: (*lib.* XXVIII.) *cùm ſibi conduceret humilis aut elatus*. Tacitus de Licinio Muciano: *luxuria, induſtria, comitate, arrogantia, malis boniſq. artibus mixtus. nimiæ voluptates, cùm vacaret: quotiens expedierat, magnæ virtutes. palàm*

lau-

laudares, ſecreta malè audiebant. ſed apud ſubiectos, apud proximos, apud collegas varijs illecebris potens &c. (*lib.* 1. *hiſt.*) Idem de T. Vinio: *prauus aut induſtrius eadem vi, pro vt animum intendiſſet.* (1. *hiſt.*) Et de Veſpaſiano, Titoque eius filio: *tribuni centurioneſq. & vulgus militum induſtria, licentia, per virtutes, per voluptates, vt cuiq. ingenium, adſumebātur.* (1. *hiſt.*) Ego, vt induſtriam, ſolertiam, vigilantem ſemper & intentum rebus animum probo, ita iſtam virtutum & vitiorum callidam mixturam tāquam Chriſtianæ pietati & honeſtati ciuili aduerſam non laudem, ſed vituperium, imò pœnam mereri arbitror. Certè Deus, cui *ſimplices & ſinceri corde* placent, non impunitam ſinet.

Somnum & inertiam magis oſtentabat) quod ſub tyrāni, cui omnis magna virtus formidabilis eſt, imperio omninò neceſſarium eſt. Tunc enim *inertia pro ſapientia* habetur. L. Brutus affectæ mentis vitium ſimulauit. (*Liu.*) Domitianus ſimplicitatis ac modeſtię imagine ſtudium literarum & amorem carminum ſimulauit, quò Titi fratris æmulationi ſubtraheretur. (*Tac.* IV. *hiſt.*) Mahumetes Tertius Turcarum Imperator, cùm priuatus adhuc degeret ob arrogantiam & ferocitatem, patris animum tanta ſuſpicione pupugit, vt is filium è medio quauis ratione tollere conſtitueret. Cuius rei cùm à matre Mahumetes certior factus eſſet, adeò vitæ inſtitutum ſeu mutauit, ſeu mutaſſe ſimulauit, vt venereis immerſus voluptatibus nullius magnæ cogitationis capax ampliùs videretur. Ita à patre ſuſpicionem, à ſe periculum abegit. (*Laz. Superant. in Othom.*)

Fato

Fato potentiæ rarò ſempiternæ: an ſatias capit aut illos cũ omnia tribuerunt, aut hos cùm iam nihil reliquum eſt, quod capiant.) Vt rutilans fulguris nictus, quamuis cum fragore tonitruum vno eodemq; momento nubes perrumpat, priùs tamen oculos ferit, quàm tonitru audiatur; & vt antè ſanguis quàm hiatus vulneris cernitur: ita apud Reges delati plerunq. antè ruunt, quàm ſe ruere ſentiant. *Ignis amoris regij plurimos in cineres redegit.* Cauſas & remedia adeo præcipitis mali indagare operę precium eſt. Prima eſt inſtabilis Fortunæ genius, nunquam conſtanti beneficio quenquã dignatus: *fato potentiæ rarò ſempiternæ.* Altera eſt leuis Principum, & vel nullo vel leui fundamento nixa, atq. temerè plerunque in hos aut illos propendens inclinatio: quæ cùm feruet maximè, neſcio quo fato nunquam tepida plerunque in frigidiſſima priſtinæ gratiæ obliuione deſinit. Nam Reges, ſi verum loqui licet, apud quos ſemper aliqui nimium poſſunt, ferè mutabili amandi dulcedine feruntur in diuerſa. Caſu amicitias auſpicantur, tædio deponunt: & nouâ familiaritate reficiunt animum in veteris conſuetudinis nauſea faſtidientem. Quidam ex ijs, vt in morbis ex calore in contrarium frigus rapti finem amoris odium faciunt, intempeſtiuis affectibus ſemper captiui aut crudeles. Modeſtiores ſunt, qui contenti ſuperducere neglectis ſed non violatis prioribus, nouos amores; tamen indignatione, ambitu, rixis regiam ſuã implent. Diutiùs quidem ſed non tutiùs aut fideliùs amant, qui ad negocia & ſublimitatem curarum caligare ſe conſcij, admouent oneri quem potiſſimum

pu-

putant, nec res magis quàm ſeipſos ei tradunt; triſtiſſimo ſæpè fato: quia vix ſapientiùs eligere, qui ſe regat, quàm ſeipſos regere norunt. Cęterùm non amare modò hunc ſolent, ſed vereri, ſuſpicere, timere obiurgantē: donec iſte oblitus ſe precariò regnare, tyrannidē nimis intenderit; aut ipſe Rex eodē errore ingenij neſcientis libertatem, alium mirari inceperit (*Io. Barcl. 1. Arg.*) Inde, ſi Princeps ita facilis ſit, & quocumq; ſe applicet, vt breui ita cœca & vehementi amicitiâ incumbat: qui ab eo amantur, memores inundari ſe altiſſimo æſtu, ſed in ſuum Oceanum ſtatim redituro, quàm auidiſſimis pectoribus de illa felicitate bibere ſolent. Neq. enim laſſare hūc amorē flagitatis muneribus timent, qui etiam niſi tempeſtiuâ celeritate excipitur, vt vina ętatem non ferentia, inutili veterno cōſeneſcit. (*Io. Barcl. in Icon. anim.*) Sanè opulentiſſimæ venationis genus eſt explorare intimos Regum motus, eoſq. vel verâ vel fictâ imitatione exprimere. Ita enim naturâ comparatum eſt, vt quibus quiſq. ſtudiis capitur, ea in alijs amet. Infinitâ dulcedine ligata eſt ab omni parte gratia inde nata. Sed non durabilior illa eſt, primi veris floribus, qui quanquam variâ & diſcolori amœnitate intuentium oculos & animos rapiant, tamen mox decidunt, & hominum cæterorūq; animantiū pedib. calcantur. Nam vt haut facile duos inuenias homines, qui per omnia eadem velint, ſentiantq.; ita ſtudia, moreſq. hominum tempore, conſuetudine, fortunâ mutantur, atq; ad eò ſæpè in contrarium tranſeunt. Porrò vbi ex eo aliquis amatur, quòd aulicis flagitiis & inclinationibus Principis mi-

ni-

niſtrum ſe præbet; accidit plerunq., vt leui poſt admiſſum ſcelus gratiâ, dein grauiore odio ſit. *Nam grauiorum facinorum miniſtri quaſi exprobrantes adſpici ſolent.* (*Tacit.* XIV. *annal.*) Ipſi quoq. Principes, quamuis id ſemper velint, quò eos licentia, quò cupiditas vocat, poſtremò tamen ad honeſtum vel inuiti reſpectant, & publicâ ciuium fama pudefacti ſuum peccatum, ſua flagitia in eo puniunt, qui turpibus miniſteriis molliuit viam, quam ad vitia ducentem obſitamque infamiâ pudor prohibebat experiri. Quanquam autem Principum inclinationes, tanquam nullis cohibitę pęnis, variæ ſint; pręcipuæ tamen & communiores ſunt, Amor, Crudelitas, Auaritia. Amor, vt affectuū vehementiſſimus, ita leuiſſimus eſt & quàm maximè inconſtans. Vt inde qui ſe ſocios, teſteſq. & miniſtros iſtis obſcęnitatib. prębent de gratię diuturnitate malè ſecuri eſſe poſſint. Crudelitatis miniſtri vt exprobrātes à Principibus adſpiciuntur; adeoq; haut rarò omnis ſæuitię infamia in hos exoneratur; quod Remiri Orci, Antonii Perezii, Cn. Piſonis exemplo alibi demonſtrauimus. Auaritia, quamuis cum annis creſcat; tamen magiſtros iſtos excoriandi populos non tàm amare, quàm quod ſibi vtiles ſciunt, illis vtuntur Principes; quos oblatis in eam operam recentibus, affligere poſtmodùm ſolent. Quemadmodum Veſpaſianus Procuratorum rapaciſſimum quemq. ad ampliora officia ex induſtria ſolitus eſt promouere; quò locupletiores mox condemnaret; quibus quidem vulgò pro ſpongiis dicebatur vti, quòd quaſi ſiccos madefaceret, & exprimeret humentes. (*Sueton in Veſp.*) Et cùm

fre-

frequentiſſimæ ſint populorum ob tributorum acerbitatem, auaritiamq. Principum rebelliones; non eſt accommodatior ratio ſedandi illas, quàm ſi ſæuienti populo iſti exactionum tributorumq. nouorum inuẽtores obijciantur.

Prçterea apud infensũ virtuti & glorię ſuorũ Principẽ certiſſima exitii cauſa eſt ipſa virtus. Nihil enim ille magis metuit quã qua deſtituitur, virtutẽ. Hęc illi vultus Gorgon ei toruitas eſt. Hinc illa Neronis, apud Senec. (*in Octau.*) vox; quicquid excelsũ eſt, cadat. Nobilitas, opes, omiſsi geſtiq. honores pro crimine ſunt. (*Tac. 1. hiſt.*) ſiniſtrà erga eminentes interpretatio; nec minus periculũ ex magna fama quàm ex mala: (*Tac. in Agr.*) & ex nulla re maior ſecuritas, quã inertia. (*Tac. in Agric.*) Apud vnum Tacitum innumera ſunt illorum exempla, quibus non crimen vllum, aut querela læſi cuiuſquam, ſed virtus, gloria, familię claritudo, & multa militaris fama exitio fuerunt. Iulianum quoque Cęſarem inuiſum Conſtantio reddiderunt quaſi per beneuolentiam ab inuidis ac maleuolis iactatę voces; IVLIANVS ALEMANNIAM DOMVIT; IVLIANVS VRBES GALLIÆ INCITAVIT &c. (*Mamerc. in Paneg.*) Et aliud ſimile exemplum de Alexio Protoſtratore extat apud Nicetam Choniaten quarto annalium. Aſſyriorum Rex ille, cum quo Cyrus maior bellum geſsit, & quẽ apud Danielem Vatem Baldaſſarem vocari opinor, Gobriæ Satrapę filium haſta transfixit, non aliam ob cauſam, quàm quod in venatione vrſum & leonem certo ictu percuſſerat, cùm regis iaculum aberraſſet.

(*Xenoph.* IV.*Cyrop.*) Idem alterius cuiuſdam purpurati filio teſticulos eximi iuſſit,quòd regia pellex illum inter egregia pulchritudinis exempla cenſuerat, felicemq. fore dixerat,quam ille coniugem habiturus eſſet. (*Xenoph. v. Cyrop.*) Et ſanè hoc omnibus Principibus ingenium, hæc natura eſt, vt ſe potiorem haut æquo animo ferant. Hadrianus Imperator, quamuis eſſet oratione & verſu promptiſſimus omniumq. artium peritiſsimus: tamen illarum profeſſores ſemper vt doctior riſit,contempſit,obtriuit. (*Spartian. in Hadrian.*) Valentinianus eruditos omnes odio perſequebatur,& diuites & nobiles;& fortib.detrahebat; vt ſolus videretur egregijs artibus eminere. (*Amm. Marcell.* XXX.) Ludouicus de Sylua vir erat prudentiſsimus,& Emanueli Luſitaniæ Regi in paucis charus. Illum Rex,cùm à Pontifice veniſſent literę latinè quàm elegantiſsimè ſcriptæ, reſponſum componere iuſsit; ſe quoq. (& affectabat gloriam benè ſcribendi) idem tentaturum. Ludouicus, quanquam inuitiſsimus cũ Rege ſuo de ſcientiæ principatu contenderet; neceſſitati tamen paruit, & ſcriptum à ſe reſponſum poſtero mane Regi, qui & ipſe idem conatus erat, tradidit. Rex vt vidit illud legitq., conuictus ſuô elegantius eſſe, reſponſi loco ad Pontificem mitti mandauit, ſuppreſſo nec oſtenſo cuiquam ſui ingenij conatu. Ludouici tamen vehementiſsimis precibus dedit, vt inſpicere liceret; qui exiens aulâ, nunquam eò reuerſurus,domum feſtinus perrexit: &, quanquam meridies eſſet,pro ſe,duobuſq. filiis tres equos inſterni iuſsit: deductoſq. ne quidem prius ſumpto prandio

dio filios in apertam quandam planiciem his verbis allocutus eſt: cariſsima pignora, alibi nobis noſtra fortuna conſectanda eſt. hîc enim, vbi Rex me illo plura ſcire cognouit, non eſt, vt benè nobis fore ſperemus. (*Anton. Perez. in Epiſt. quadam Hiſpanica ſcripta ad Lermæ Ducem.*) Rodericus Gomezius Sylua, qui in Philippi aulâ omnia poterat, à prudentiſsimo quodã ſene accepiſſe ſe dixit ex ſacris literis acceptum præceptum: *coram rege noli videri ſapiens*. Et Albæ Dux aiebat, Syluam illum, non quòd aliis conſilio & gerendę reipublicæ ſcientiâ præſtaret, tãtum apud Philippum valuiſſe, ſed quòd illo prçcepto ſapiẽtiſsimè vtebatur. In conſilijs, quibus Regem ſuum inſtruebat, in colloquiis, quæ cum illo habebat, cauiſſe, ne ſcire ſuum Regis prudentiam ſuperare videretur. Primum & principale inſtrumentum, quo Principis animus ad audiendi patientiam diſponitur & præparatur, eſſe adulationis, quæ ſapidiſsimus ingenii humani paſtus eſt, particulam; quâ Principes ſolos ſe ſapientes haberi, ſolos rerum & conſilii potentes perſuadeantur. Indeq. Syluam, quanquam procuraret, vt boni euentus conſiliorum ſuorum fructus haberentur: ta lẽ nihilominùs negociis ſpeciem circumdediſſe, vt illa cœptorum felicitas non tàm à ſua prudentia, quàm fortunæ indulgentia quadam, comitante ſedulitatem fidemq. ſuam proueniſſe videretur. Hac arte Regis erga ſe amorem in maius prouexiſſe; non aliter ac in ludo, qui fortunæ victoriam debet, ſine indignatione victi lucrum reportat; qui ſuis artibus vicit, inimicitias plerunq. ſortitur. (*Anton. Perez. d. ep.*)

Sed nec ſemper iniuria Principum gratia mutat. Sæpè etiam illi ipſi gratioſi ſua culpa ſibi fortunæ fugam admouent, ſeriùs, ſi ſaperent, receſſuram. Quidam ex ijs non ęſtimato domini ingenio, cauſam, qua amantur, negligunt colere. Alii adhuc cruda & recentia domini ſtudia, tanquam nondum præparati ventriculi robur importuno vſu obruunt. Quoſdam ignoratio ſatietatis decepit: qui quanquam circumfluentes omnis fortunæ muneribus tamen dominum in nouę alicuius amicitiæ illecebras declinantem, tanquam iniectis manibus retinent, proclamantque ad promiſsi amoris vindicias. Ita qui de gratię ſtatione recedere ad magnificũ otium poterant, rapi malunt, quàm abire. Quid væſaniam dicam, cùm in leuia ingenia hæc felicitas cadit? quę aduerſus minores humanitatem, aduerſus maiores reuerentiam exuere ſolent. Nouimus, quàm benè Solis curru Phaetón vſus ſit, aut Icarus pennis. Quidam nullo tot munerum, totq. beneficiorum, quibus ornati ſunt, reſpectu in ipſum Principem ſcelerata conſilia inire auſi ſunt. Cuius rei exemplum, vt infinita alia prætercam, eſt in Seiano; de quo libro ſequenti plura notabimus. Sunt, qui dum ab externis Principibus penè vt pares ambiuntur, non intelligentes ſollicitari ſe ad proditi domini ſcelus, conſilia, quę tegi oportebat, aliis enunciant. Alii ſuperbia, faſtu, auaritia odium Optimatum, aut populi in ſe concitant. Omnis enim error, omne in adminiſtranda repub. delictum, omnis vectigalium, tributorum, aliorumq. onerum impoſitio gratioſis in aula viris, &, vt Amm. loquitur (*lib.* XXVIII.)

for-

formatoribus imperij adſcribitur. Quibuſdam capitale fuit, obieciſſe & exprobraſſe merita. Nam eò vſq. læta ſunt merita, dum videntur exſolui poſſe, neq. exprobrantur; vbi multum anteuenêre, & ambitiosè iactantur, pro gratia odium redditur. Nihil citius ſeneſcit gratia, & memoria beneficiorum; quę quo maiora ſunt, eò ſæpiùs ingratitudine penſantur. Quippe qui ea remunerando perſoluere aut non vult aut non poteſt; vel obliuione, vel animo ſuo imperando, vt credat non tanta fuiſſe, qualia æſtimantur, illorum memoriam abiicit. Poſtremò, quos eò reductos vt alieno beneficio indigerent, pudet, accepiſſe ſe illud indignantur; adeò, vt plus apud illos poſsit odium ob eam, in quam inciderant neceſsitatis memoriam, quã beneficii accepti recordatio. Non igitur benè rebus ſuis conſulunt, qui meritorum diuturniq. ſeruitij ſuperbia fidentes verbis etiam & querelarum acerbitate Principum ſuorum ingratitudinem arguere audẽt. Horum enim ea natura eſt, vt cogi nolint. Etiam quæ debent, cùm ſoluunt, liberalitati adſcribi volunt; & qui repoſcit inciuiliter quod expectare debebat, pro gratia odium & exitium inuenit. C. Silius, cùm immodicè iactaſſet, ſuum militem in obſequio duraſſe, cùm alij ad ſeditiones prolaberentur; nec manſurum Tiberio imperium, ſi ſuis quoq. legionibus cupido nouandi fuiſset, ad mortem adactus eſt. Deſtrui enim per hęc fortunam ſuam Cæſar, ſeq. imparem tanto merito rebatur. (*Tacit.* I V. *annal.*) Quò accedit & illa ratio, quòd benè geſta etiam à ſuis ducibus ſibi adſcribi Principes volunt. Apud Romanos bellorum du-

duces trophæis non ſuum ſed Principis nomen inſcribebant. (*Tacit.* I I *annal. vbi de Germanico.*) Et in operibus publicis, qui nomen ſuum ſine Principis mentione ſcripſiſſet, maieſtatis tenebatur obnoxius (l. x. C. *de oper. publ.*) Et Germanis ſua fortia facta gloriæ Principis tribuere præcipuum ſacramentum erat. (*Tacit. in German.*) Apud Mauricium Imperatorem Georgius quidam ad Perſarum Regem pro pace legatus magnũ adijt periculum, quòd imprudenter gloriatus eſſet, Regem Perſarum non Imperatori, ſed ſuæ prudentiæ pacem indulſiſſe. (*Theophilact. Simocatt.* v I I I. *hiſt.*) In Belgio cùm Ferdinandus Albę Dux ſtatuam ſibi cum ſuperbâ inſcriptione poſuiſſet, deiici illam Philippus Rex iuſſit. (*Coneſtag.* I v. *hiſt. de bell. Belg.*) Et Conſaluus Magnus cùm liberalitatis terminos incautè tranſgreſſus Neapolitani à ſe ſubiugati regni proceres donis, beneficijs, deniq. comitate à genio Hiſpanorum tantoperè aliena, ſibi deuinxiſſet, & quę Regem decebãt, ipſe geſſiſſet, abductus ex regno in Hiſpania inglorius obijt. (v. *Boccal. cent.* I I. c. XXXVIII.) Vt non ſine ratione Cyaxares Medus apud Xenophontem (v. *Cyrop.*) dicat, iniurias populo ſuo illatas tolerare ſe poſſe, magna beneficia non poſſe. Quemadmodum enim, inquit ille, ſi quis canes tuos tales paſcendo curandoq; reddat, vt illum magis quàm te norint, aut ſi quis miniſtros tuos beneficijs tales efficiat, vt ipſius eſſe malint, quàm tui, aut ſi quis vxorem tuam obſequiis ſic demereatur, vt tandem efficiat eam ſui magis, quàm tui amantem, ingrata tibi futura eſt & invíſa beneficentia: ita iniuriam Principes exiſtimant illa, quib.

po-

populorum ſtudia in alium deriuantur, beneficia. Apud Auguſtum duo erant feruentiſſimâ gratiâ, M. Agrippa, & Cornelius Gallus. Et hic quidem inſolenter elatus, ſtatuas ſibi per vniuerſam Aegyptum ponere, ſua acta pyramidibus inſcribere, deniq. eò væcordiæ labi, vt in ipſum Auguſtum vaniſſimis verbis detonaret. Igitur exulare iuſſus damnationem morte voluntariâ præuenit. At M. Agrippa, etſi Cæſari glorioſarum actionum auctor & præcipuus adiutor eſset, nihil tamen eius gloriæ ſibi arrogabat: honoreſq. in ſe collatos non in ſuum commodum, ſed in Auguſti & reipublicę gloriam conuertebat: operibuſq; publicis à ſe extructis non ſuos, ſed Auguſti titulos inſcribebat. (*Dio Caſs.* l i i i.) Commiſsâ pugnâ nauali cum Sexto Pompeio, ſatis habuit fugaſse hoſtes, nec eos vltrà inſecutus eſt. Dicebat enim, hunc eſse pleriſq. Principibus morem, vt nolint quenquam ſeipſis pręſtantiorem haberi: ideoq. eos pleraſq. res, vbi haut magno labore ſit ſtatura victoria, ſuo ductu atq. auſpicio gerere; contrà difficilia & impedita aliis committere: ex quibus ſi ſe illi feliciter expediuerint, titulum rei benè geſtę tamen ſibi ſolis adſciſcere. Proinde duo hæc eum, qui incolumitatis ſuæ curam gerit, obſeruare debere: vt negocio difficili præfectus id, ſi fieri poteſt, à ſe amoliatur: quod ſi nequeat, benè geſtę rei nomen Principi conſeruet. (*Dio* xl i x.) Agrippę mores Cn. Agricola expreſſiſſe videtur, qui nunquam in ſuam famam geſtis exultauit; ad authorem & ducem, vt miniſter fortunam retulit. Ita virtute in obſequendo, verecundia in prædicando extra

in-

inuidiam, nec extra gloriam erat. (*Tacit. in Agric.*) Ex Britannia maximis rebus geſtis reuerſus Romam, ne notabilis celebritate & frequentia occurrentium introitus eſset, vitato amicorum officio noctu in vrbē, noctu in palatium venit: exceptusq́; breui oſculo & nullo ſermone turbę ſeruientium immixtus eſt. Et vt militare nomen, graue inter ocioſos aliis virtutibus temperaret; tranquillitatem atq́; ocium penitus auxit; cultu modicus, ſermone facilis, vno aut altero amicorum comitatus: adeò, vt pleriq., quibus magnos viros per ambitionem æſtimare mos eſt, viſo aſpectoq́. Agricola quęrerent famam, pauci interpretarentur. (*Tac. in Agric.*) Eſt igitur omninò neceſsariū, gloriam egregij cuiuſq. facinoris non noſtræ prudētię aut virtuti, ſed Principi adſcribere: tantum abeſt, vt ei ſeruitia noſtra exprobrare liceat. Quemadmodum enim, qui catenis alligati ſunt remigio, cùm, vt loquitur Comicus, mortui boues incurſant terga ipſorum, non reuerberando, non minis, non querelis quicquam proficiunt: ſed mœſtâ oculorum humilitate, & miſerabili, omnibuſq. precibus efficaciori intutu, atq. interdum piſcis aut cancrorum maritimorū à ſe captorum dono nauarchum ad pietatem commouent; ita qui ad immitia aularum tranſtra condemnati ſunt, dominorum iniurias, contemptum, obliuionem non murmure & apertâ indignatione excipere debent: ſed acceptis conſtantis fidelitatis remis euerberare fluctuum aduerſantium pertinaciam; iſtaque conſtantiâ Principis oculos ad officiorum ſuorū memoriam aduertere; qui tam diu fuiſse immemorē fidiſ-

fidiſſimæ ſeruitutis, erubeſcet tandem, & vſuras ob moram maximas præſtabit.

Inclinatum ad lapſum ſuâ vel alienâ culpa impellit omnino æmulatio & inuidia, perpetuus excellentis virtutis comes, omnis magnitudinis tortor & carnifex. Accedunt populorum murmura & querelę, quibus tanquam teſtibus vtitur inuidia: quæq. animum Principis quantumuis vehementi amori obnoxium mutare, quæ iudicium eius non minùs, quàm furioſa ventorum rabies maris tranquillitatem commouere poſſunt. Nec effugium eſt hîc niſi per innocentiam & modeſtiam. Innocentiam volo, vt aulicus omnia domini negocia procuret cum fide, & ex commodo ipſius domini. Modeſtiam omninò requiro, quòd inuidia vt ſuperbiâ & arrogātiâ accenditur, ita minuitur aut extinguitur humanitate, affabilitate, comitate, familiâ domi vt non ſordidâ, ita nec ſplendida nimis. Cardinalem Spinoſam, cui nihil nō tribuebat Philippus Hiſpaniarum Rex, ęmuli euerterunt, incitando Regios miniſtros, clientes, vniuerſos deniq., vt ſolum colerent, ſolius ædes frequentarent, ſolius iuſſa ſpectarent; adeò vt nec Regi, niſi Cardinalis adnuiſſet; parerent. Igitur ab Rege aulâ dimiſſus eſt. Antonius Perezius à cęleſti nuncio, veri Regis miniſtro in hoc malum accepiſſe ſe remedium ait: quod extat in S. Ioannis Apocalypſeos capite decimo nono. Cùm Ioannes Apoſtolus ad pedes Angeli cuiuſdam illum adoraturus ſe abijcere vellet, Angelus interceſſit his verbis: *caue feceris, conſeruus tuus ſum*. Inde aulicus quoq. quod ſibi vtile, ſumat, & quantò de-

miſſiori cultu adorari ſe à gentibus videt, tantò magis illos ſibi nocituros honores repellat; & non magis alios, quàm ſe Principis miniſtrum eſse cogitet. Si enim, (ita argumentatur Perezius) Optimus Maximus Deus, cuius infinita gloria eſt, qui vnico nutu necauit omne animal orbe aquis ſubmerſo, & cùm tempus aduenit ignibus vaſtis torrebit incendetq. mortalia, cunctaq. in antiquum chaos vertet, ſi, inquam, omnia potens Deus ſocium adorationis, quâ ſolus colendus eſt, non admittit: quantò minùs Reges & Domini mortales, quorum eſt ita limitata poteſtas, vt in comparatione diuinæ potentiæ nulla ſit, quenquam ſibi æqualem ferent animo? Adſit ergò aulicus negocijs quieta cum induſtria: nec pediſsequorum, cæteriq. domeſtici inſtrumenti ſuperbiam affectet, aut clientum longum ſemper poſt ſe agmen trahat: imò, ſi ſapiet, inuidię minuendę cauſa, non admittet vana iſta.

Poſtremò, ſi tàm gratioſus virtute & fortuna meruerit, vt Principi, cuius fauorem nullis intermixtum ſimultatibus ſemper habebat, ſuperſtes ſit: accidit tamen plerunq., vt illa gratię hereditas in ſucceſsorem non tranſeat. Nam & ea negociorum interdum ratio eſt, vt hi tales imperiorum formatores, ſiue imprudētia, ſeu conſultò, & haut rarò Principis, cui plerunq. ſuſpectus eſt, quicunq. proximus regno deſtinatur, voluntate ſucceſsorem offendant: quarum offenſarum acris deinde in vindictam memoria ſeruatur. Et ſi maximè hoc non fuerit, qui nouus Princeps eſt, ſuis, qui priuatum coluerant, vicem reddere, ſibiq.

no-

notiores & propiùs herentes honoribus, dignitatibus, muneribus conciliare ſtudebit. Opes deniq. cumulatæ, & inuidioſa defuncti Principis liberalitas vel æmulos vel ſucceſſorem ad repetendum, vnde inopiæ cauſa eſt, accendere poſſunt. Et ſanè à me nemo remedia huic malo diſcet. Nam qui adhuc priuatum offendit: quibus officiis regnantem ſibi reconciliare poteſt? cùm plerunq. acceptæ olim iniuriæ memoria aduerſus recentia beneficia preualeat. Exigi aula, procul negociis haberi ad magnificum, aut ſaltem non inope ocium dimitti non pœna eſtimari, ſed premium debet. Deniq. contra inuidiam, quæ ex immenſis opibus oritur, niſi illæ occultari aut eleuari poterunt, *vna defenſio occurrit, quòd muneribus Principis obniti non debuimus*. (*Tacit. XIV. Annal.*) Aut, quanquã id durum ſit, traditis, quorũ fulgore præſtringimur, quies redimi debet. Ea voluntarie ceſſionis gratia erit, vt relictis neceſſariis vite inſtrumentis ſaltem non egenum euum (nam & auaritie crudelitatiſq; famam metuet Princeps) tranſigi neceſſe ſit.

Exempla & hiſtorias illorum, qui ſiue ſua, ſiue aliena culpa ex ſummo aulæ loco in imum præcipitati ſunt, ſi referre omnia, aut pleraq. vellem, iuſti voluminis opus foret. Notæ ſunt Parmenionis, Clyti, Philotæ indignæ neces apud Q. Curtium. Seiani hiſtoriam Tacitus & Dio Caſſius recenſent. Memorantur Plautianus apud eundem Dionẽ; Vetroniqus Thurinus apud Lampridium, Apelles apud Polybium, Beliſarius apud P. Crinitum (ſi tamen vera ſunt, que ille de eo iam ſene oſtiatim ſtipem colligente ſcribit in li-

bris de honeſta diſciplina) Stippiotá Theodorus apud Nicetam Choniaten; apud recentiores Petrus de Vineis, Aluarus de Luna, Thomas Vuolſæus, Dauid Rizius, Antonius Perezius, Paulus Scalichius; alij. Deniq. ludorum eiuſmodi frequentia ſtuporem mitigauit. Pauci abhinc anni plura nobis, quàm lubrica aulæ via ſit, documenta ob oculos poſuerunt. Meminimus, in Gallia Bironium & Concinum Ancrę Marchionem, in Hiſpania Lermę Ducem, in Belgio Olden Barneueltum, in Germania Melchiorem Cleſelium, omnes de ſumma dignitatis arce deturbatos: & hic tamen nunc ſummo cum honore Viennam rediturus ſperatur: quod olim quoq. Vlrico Ciliæ Comiti accidit. Is cùm diu Ladiſlaum dominum ſuum rexiſſet, tandem iubente Rege, nitente Auſtriâ nobilitate, & præcipuè Eizingero, comitante illum, ne à plebe violaretur, Alberto Brandeburgenſi, probroſis dictis oneratus, aulâ exceſſit. Idem tamen Regi poſteà reconciliatus, qui paullò ante cum ſumma ignominia in exilium abierat, triumphantis more Viennam ingreſſus eſt, etiam extra vrbem ipſo Rege obuiam eunte: contrà Eizingerus, qui principem regię gratiæ locum conſecutus eum deiecerat, vrbe egreſſus in voluntariũ abiit exilium. Et fertur Comes cognito Eizingeri diſceſſu laudaſſe hominem, quòd in tempore iratis aulę nubibus tergum ſubduxiſſet. (*Gerard. de Roo* I V. *Annal. Auſtr. Aen. Sylu. Hiſt. Boem. c.* LXI. & LXIII.) Alia exempla lubens omitto. Vnum tamen, cùm quod varios fortunæ ludos habeat; tum etiam quod Scipionis Amirati libellus, de vitâ Ioannę in paucorum manib.

ma-

manibus verſetur, præterire non debui. Ioãna II. Neapolis Regina Guilielmo Auſtriæ Principi (Pandulfus Collenucius in Hiſtoria Neapolitana (*lib.* v.) vocat Ducem de Sterliche) nupta, marito defuncto, cùm Neapolin rediiſſet, aliquot poſt annos Ladislao fratri ſine prole defuncto, in illo regno ſucceſſit. Poterat eſſe feliciſſima, niſi inhoneſtus amor, quo erga Pandolfum (Pandulfellum appellat Io. Bapt. Pigna) quẽdam ardebat, miſeram eſſe voluiſſet. Erat ille eximia pulchritudine, cui induſtriam cæteroſque laudabiles mores iunxerat: quibus adeò ſibi Reginam deuinxit, vt ſui & curarum regiarum oblita, omnia prædam fecerit amatoris. Sanè validus erat illorum temporum rumor, etiam viuente fratre & marito cum illo conſueuiſſe. Tandem cùm Regina populi & procerum ſeditionibus agitata, motuum ſedandorum, & inuidię, quę Pandolfo ex nimia potentia, & ſuſpectâ cum Regina familiaritate oriebatur, extinguendę cauſa Iacobo, ex familia Ducum Borboniorum nupſiſſet: illi primum noui regni facinus fuit, inuiſum æmulum è medio tollere. Reginam quoq. & lecto & menſâ excluſam penè in cuſtodia habuit. Verùm imprudentia atq. ignauia Regis, & fides quorundam Optimatum eam hâc moleſtiâ exemerunt. Etenim Iulius Cæſar Capuanus prçcipuus occidendi Pandolfi Regi auctor, nullam meritis ſuis haberi gratiam indignatus, Reginæ in occulto promiſit, ſua ſe manu, ſuo gladio regis inuiſi hauſturum latus. Sed plus poterat in femina priſtinæ iniuriæ recordatio, & cariſſimum ſibi caput neci datum, quàm proprię cura ſalutis. Preſ-

ſis

ſis igitur conſiliis, & lacrymis faciem rigans prendere Cæſaris manum, gratias agere, ad pulcherrimum liberatę reginæ facinus hortari, deniq. rogare vt elapſo triduo redeat: velle ſe de ratione exequendæ rei cum illo conferre. Abit ille, & Regina ad maritum, eiq. Cęſaris conſilia aperit, facturam ſe, vt ſuis auribus ordinem cogitati ſceleris ex ipſo Cæſare percipiat. Motus periculo Rex præſtituta die in Reginę cubiculo poſt lecti ſtragula occultatus omnia ex Cæſare audit, ad quę dolor, & vltio, & loci, vt putabat, ſolitudo incitabant. Itaq. per ſatellites comprehendi iuſſus Cæſar mox ſecuri percuſſus eſt. Quo facinore deterriti alii abiectis de liberanda Regina conſiliis, tuta quàm gloriam cum periculo malebant. Nam quem tàm eſſe dementem, vt miſerias ſuas amantem, & fidiſſimos ſibi infeſto marito prodentem iuuare velit? Sed duo erant, Ottinus Caracciolus, & Annichinus Mormiles, (Morinellus Collenucio dicitur) homines, in quibus antiquam nobilitatem ingentes virtutes ęquabant; qui altiùs in reginę conſilia penetrantes, quare Cæſaris cogitata aperuiſſet, coniecêre. Inita igitur in Regem conſpiratione reſtituere Reginam priori libertati inſtituerunt. Cæterùm in tanto facinore feminę conſcientiam, deterriti recenti Cæſaris exemplo, & innatã cùm omni ſequiori ſexui, tùm ipſi Reginę, leuitatẽ, verebantur. Commodùm Magiſter Equitum cum regni viribus ad motus quoſdam compeſcendos aberat, & quidam ex aulicis, in paucis Regi carus, adornabat nuptiarum feſtiuitatem; cui vt Reginę quoq. intereſſe liceret, orarunt coniurati. nec id

Rex abnuit. Ergò ſolemni pompa ſero diei finita, reuerſuram in palatium Reginam Caracciolus & Mormiles incondita multitudine plebis ſtipati, circumdedêre; monentes, nolle nobilitatem populumque Neapolitanum, vt ipſa ad Regem, aut veriùs in carcerem moleſtiſſimum redeat. Iret, & viris ſe permitteret, aſſerturis illam in priſtinum decus, & pro reddendo regii capitis inſigni nihil non auſuris. Improuiſa hæc Regina erat, ſed gratiſſima violentia. Verſâ igitur fortunâ illa ſui nunc iuris Regem ea condicione habebat, qua ipſe Reginam antè. Sed non poterat ad bonam mentem reuerti, quæ ſemel pudicitiam voluptatibus immolauerat. Ocium enim, & ex felicitate licentia fecerant, vt oculos primùm, mox animum aduerteret ad Ioannem Caracciolum, auita nobilitate, corporis decore, deniq. militari laude inſignem virum. Sed multa hominis virtus, & qualeſcunq. expirantis pudoris reliquię ruentem libidinem cohibebant: quæ tamen poſtremò deſiderii ſui explicandi atq. explendi hanc viam inuenit. Nouerat Regina, (quod idem de Ferdinando Gonzaga tradit Iulianus Goſelinus) Caracciolum naturali quodam horrore mures auerſari. Igitur quadam die cùm latrunculorum ludo in conclaui, regio cubiculo proximô ſe oblectaret, ex compoſito ancillarum vna murem veſtium plicis inſinuauit: quem cùm ille primo excutere, dein fugere tentaret; omnes ſibi, præter eam, quæ ad Reginę cubiculum aditum faciebat, portas clauſas vidit. Turbatus cubiculum regium irrumpit, & petita præda in caſſes incidit. Regina pauorem viri

ioco-

ioco ſè exagitas, & ne ſcilicet vexationi ſe ſubducere poſſet, in illum inuadens arctiſſimis ligat amplexibús. Quid verbis opus eſt? Intelligebat Reginæ vota Caracciolus: placuit amantibus ſequens nox amoris furto. Ea ſcena dum luditur, regina nouis optimatum & populi ſeditionibus agitatur. Sforzias maximè, vetus militię, & Ottinus Caracciolus, liberatæ reginę titulo ſuperbus pręreptum ſibi principem gratiæ locum dolebant. Nam Regina Ioannem Magnũ regni Seneſcalcum, quæ proxima à Regibus dignitas eſt, fecerat. Sed & hos motus immerita Reginę felicitas compoſuit. Interim fama de illius impudicitia apud Italiæ Principes, omnia, vt ſolet, in maius prouexerat. Quidam perditos feminæ mores miſerebantur: aliis inde contemptus; Pontifici iuſta indignatio. Qui pacis artes, quàm vim & arma valitura arbitratus conuenit cum Regina, vt maritum cuſtodiâ eductum reciperet. Ioannes per ſpeciem honoris Romam vocatus. Sforzias contra Braccium Pontificis hoſtem Eccleſiæ Romanæ Vexillifer dictus eſt. Ita diſſociatis æmulis, & adultero procul relegato honori reginæ & regni ſaluti conſultum videbatur. Verùm Sforzias cùm animaduerteret, reginam parùm ęquo aduerſum ſe animo eſſe, vt quem abſentię Caraccioli cauſam putabat; omni ope adniſus eſt, vt is reduceretur; ſatius ratus aliquo eſſe apud Reginam loco, quàm nullo. Quod & facilè perfecit. Cęterùm quam ex amatoris reditu hauriebat Regina voluptatem, eadem Regis mariti tædium & auerſationem & poſtremò odium animo ipſius inſinuauit. Vnde ille igno-

ignominię & ludibriorum, quibus ſęuiebat quotidiè infenſa vxor, impatiens in Galliam abijt, ibiq. monaſticam vitam profeſſus eſt. Iamq. lęta viduitas Ioannę cõtigiſſe videbatur: cùm ecce denuò Pontifex illi ſuccẽſens, quòd Braccium Eccleſiæ hoſtem ad ſua ſtipendia acciuiſſet, Ludouicum Andegauenſem ad ſuſcipiendum regnum vocauit. Vnde Regina conſiliorum egens in vltimum ſubſidium Alfonſum Aragonię & Siciliæ Regem filij loco adoptauit. Sed mox ſimultate inter illos orta, & irritâ factâ prætextu ingratitudinis adoptione, in locum eius euocauit Ludouicum, quem diximus. Opinio eſt, nõ magis vt haberet, quem Alfonſo opponeret, quàm vt Caraccioli nimios ſpiritus compeſceret, animum ad Ludouicum paullò antè hoſtem vertiſſe. Quippe is ex familiaritate ſumptâ arrogantia & mox contemptu reginę parùm eius dignitatis reuerens videbatur. Et aderant callidi in aula homines, qui adhuc dubitantem iraſci propellebant. Nondum odio erat ille, ſed amari deſierat: cùm tandem ſuperuenit, quod exitium maturauit. Vetus illi cupido erat, filium ſuum euehendi ad Salernitani principatus dignitatem; qua de re cùm appellaſſet Reginam; certus, vt opinabatur, haut refragaturam: illa, cuius animum, vt diximus, Caraccioli ſuperbia, & inuidorum ſermones mutauerant, repulit nimia petentem. At ille non aſperitate modò verborum, & intemperantia linguę, verùm etiam, vt ferebatur, alapa repulſam vltus eſt. Quare Regina ingentem animo iram coquens cum fidiſſimis conſilium inijt capiendi hominis. Committitur negocium quibuſdam

ex præcipua nobilitate: qui, ne regina inſita leuitate animum mutaret; & Seneſcalli, ſi priſtinum gratię locum reciperet, vindictam veriti, tutius eſſe ſtatuerunt occidere. Præmittitur quidam Germanus Reginam ex Auſtria ſecutus: qui ædium foribus immaniter pulſatis reginam ex catharro in vicinia mortis agere nũciat. Reſerata porta irrumpunt coniurati; & proſtratum humi Caracciolum aliquot vulnerib. conficiunt. Hic fuit exitus hominis, qui dum per flagitium parta potentia ſuperbè, & in illius, cuius eam beneficio habebat, contumeliam vtitur, non magis alieno ſcelere, quàm ſua ſtultitia periit.

Domitius Corbulo Prætura functus de L. Sulla nobili iuuene queſtus eſt apud ſenatum, quòd ſibi inter ſpectacula gladiatorum loco non deceſſiſset.) Ocioſa quæſtio eſt, virtus nobilitati, an hæc illi præſtet? Nec enim vera nobilitas alia quàm virtutis nota à plebe diſcriminari debet. Et antiquitus honor & cultus & nobilitas in virtute præcellentes delatus ab ijs, qui ad tàm ſanctum ſplendorem obſtupeſcebant. Hoc priſcis temporibus vnũ erat remedium emergendi è latebris vulgi, cùm omnes initiò pares eſſe natura iuſſiſſet. Idem deinde honos nobilium filijs habitus; primùm à paternis clientibus, deinde ab omnibus, qui ineſſe in ijs ſemina paternæ virtutis arbitrabantur. Ita virtus erat, quæ nobiles faciebat. Nunc qui propria deſtituti virtute nihil aliud ad ſui commendationem habent quàm inanem maiorum memoriam, quē honorem, quem cultum merentur? Venerabilis iſta maiorum virtus, ex qua præter memoriam nihil in poſteris ſupereſt, ſimilis eſt

ma-

magnificentiſsimis ædibus, ex quibus præter latrinam nihil ruina aut incendium reliquum fecit.

Illud etiam hîc notandum venit, ægrè ſeniores iuuenibus cedere; adeoq. imprudenter iuuenes admoueri muneribus, & dignitatibus, quibus etiam ſenes ſubiecti ſunt. Nouimus quàm benè Sebaſtiano Venerio cum Ioanne Auſtrio conuenerit: cùm ille hunc puerum, hic illum importunum ſenem appellarent. Pro Venerio ętas, pro Auſtrio impoſita dignitas erat. (*v. M. Ant Gratian.* 1 *v. de bell. Cypr.*) Fit etiam interdũ, vt ſenes parere indignentur; & iuuenes iubere erubeſcant &c.

Haut perinde publicè vſui habitum, quam exitioſum multis.) dixi ad lib. 1. verb. *Granium Marcellum &c.*

Ne quem magiſtratum ſua vxor comitaretur &c.) de hoc conſilio aliiſq., quibus corruptionibus ſordibuſque ius dicentium obuiam iri poſsit, plenè dixi ad lib. 11. vreb. *Inter quæ L. Piſo ambitum fori &c.*

Bellum formidine morentur) Ridiculum eſt, quòd cũ in exercitibus belliſq; omnia in horrorem terroriſq. imaginem compoſita ſint, videanturq. & audiantur vbiq; arma, viri, equi, tubæ, tympana; vltima in vilia ſcorta deſinant. In caſtris Romanis capitale erat eſſe feminam: ſicut demonſtrat in Antiquitatum libris Thomas Dempſterus: cujus viri nuperrimę morti nõ poſſum, quin hîc ingemiſcam.

Sæuum, ambitioſum, poteſtatis auidum.) Egregia encomia mulierum, à viro profecta, cui concors coniugiũ, & ſex ex vna liberi. Quid Socrati ſimilis de Xantippe aliqua diceret?

Caſtigatis obliquè patribus, quod cuncta curarum ad Principem reijcerent.) Erat hoc dominationis arcanum; Senatum priuatarum cauſarũ iudicatu obtinere; quò Principes dominatu liberiùs fruerentur. Tac. infr. hoc libro. *Sed Tiberius vim Principatus ſibi firmans imaginem antiquitatis Senatui prębebat, poſtulata prouinciarum ad diſquiſitionem patrum mittendo.*

Auunculum eſſe Seiani Blæſum, atq. eò prævalidum.) Digna Manio Lepido, quem Auguſtus capacem imperii (*Tac. 1. annal.*) haut vanè dixerat, prudentia, *cedere maiori*; & donare, quod bonis condicionib. vendi nequit. Stolidæ prẹſumptionis eſt, competere cum ijs, qui potentiorum fauore nituntur.

Neq. quenquam in Capitolium, aliaue vrbis templa perfugere, vt eo ſubſidio ad flagitia vtatur.) Scimus tamen hodieq. quibuſdam in locis vetuſtatem aſylorum magis tutam improbitatem prẹſtare, quàm iuſtis ſolatijs explicare humanitatem. Ita ipſa Dei templa ſcelerũ cuſtodiam agunt, ad audaciam nouorum facinorum, & infamiam religionis. Statuebantur primitus aſyla, & in illis ſecuritas erat, qui non tàm ſcelere noxii, quàm humana imbecillitate lapſi veniam & miſerationem, quàm pœnam merebantur. Nunc flagitia hominũ, vt Optimi Maximi Dei cærimoniæ proteguntur. (*Tacit. infr. hoc lib.*) Modus igitur prẹſcribendus; & hominum non item ſcelerum ſecuritati prouidendum eſt.

Neq. luxus in iuuenta adeò diſplicebat. huc potiùs intenderet diē ædificationibus, noctē cōuiuijs traheret, quā ſolus et nullis voluptatib. auocatus męſtam vigilantiā, et malas curas exerceret.)

ceret.) Ita hominum iudicia ſunt in iuuenibus lætam voluptatibus adoleſcentiam excuſare; contrà querulam ſemper ſenum naturam, & faſtidientem omnia cenſuram damnare. Vt enim arbores, quæ multo ſucco in inutiles ramos exuberant, tandem matureſcente illa luxurie feliciſsimos prouentus alere poſſunt; ita iuuenes nimio æſtu exultantem liberumq. animum nactos, tandem iuſta & ad ſapientiam ſufficiente moderatione reſidere. Senes, dum preterita tempora ſola beata predicant, dum iuuentutis exerrantem, ſed in orbitam olim redituram licentiam damnant, validioribus plerunque vitijs obnoxios eſſe: tunc mala conſilia, *iram, & ſimulationem, & ſecretas libidines* (*Tac. 1 annal.*) agitare, tunc improbas cupiditates ordinare &c.

Ob magnitudinem æris alieni rebellionem cæptauere: & pòſt: *per conciliabula & cœtus ſeditioſa diſſerebant.* & pòſt: *egregium reſumendæ libertati tempus &c.*) Duæ ſunt precipue regnorum peſtes, Ambitio, & Deſperatio. Sed hec illâ peior. quippe ambitio occaſionibus intenta lentioribus procedit conſilijs, quibus obuiam iri poteſt; deſperatio vltimis conſiliorum præcipitijs, quib. *aut perit aut perdit*, animum aperit. Sed abrupta illa conſilia vel ex imminentium metu procedunt; vel ex eris alieni magnitudine. Ex flagitijs ac pœne metu ſanè maxima peccandi neceſsitudo eſt. Tunc igitur *periculis per pericula quærere remedia*, & manifeſtis flagitiis *ab audacia ſubſidium petere* optimum ducitur. Quib. *ambigua domi res*, (*Tacit. 1 hiſtor.*) *& afflicta fides in pace eſt, turbatis rebus alacres, & per incerta tutiſsimos ſe putant*

(*Tac.*

(*Tacit. 1. hiſtor.*) *domeſticis malis excidium patriæ opponere.* (*Tacit. v. hiſt.*) *& priuata vulnera, Reip. malis operire* ſolent. (*Tacit. 1. hiſt.*) Publica quiſq. ruinâ mauult occidere, quàm ſuâ proteri. Qui in Domitiani necem conſpirauit, interceptarum pecuniarum reus fuit. (*Sueton. in Domit c.* XVII.) In Gallia Syluanus deſperatione ad rebellionem compulſus. (*Amm. Marcell.* XV.) Catilinam Saluſtius, & C. Cæſarem Plutarchus & Suetonius, ære alieno coactos tyrannidem affectaſse teſtantur. Sed huius farinę hominibus ea conſuetudo eſt, priuatis neceſſitatibus aut ambitioni libertatem & tyrannidis depulſionem obtendere. Nec quiſquam alienum ſeruitium & dominium ſibi concipiuit, vt non iſtud gratioſum in vulgus libertatis vocabulum vſurparet. Vt imperium euertant, libertatẽ præferunt: ſi peruerterint, libertatem ipſam aggredientur. Sed quacunq. ſpecie ſcelus tueri & ornare moliuntur; diu eſt, quod eandem alii rebelles maculauerunt. Sandrocottus poſt mortem Alexandri Magni, velut ceruicibus iugo ſeruitutis excuſſo, pręfectos eius occidit. Author libertatis fuerat: ſed titulum libertatis poſt victoriam in ſeruitutem vertit. ſiquidem occupato regno populum, quem ab externa dominatione vendicauerat, ipſe ſeruitio preſſit. (*Juſtin. lib.* XV.) Arminium pro libertate pugnantem fauor habebat: ſed idem pulſo Maroboduo & abſcedentibus Romanis regnum affectans libertatem popularium aduerſam habuit. (*Tacit.* II *annal.*) Vicecomites, patritij Mediolanenſes immanibus illis partium ſtudijs, quæ totam Italiam in Guelforum & Gibellinorum nomi-

na

na diuidebant, pulſis Guelfis, ciuitatis dominationem occupauerunt (*Guicciard.* 1. *hiſt.*) Olim in Friſijs, quod animo quiſq. ſuo minus honeſtum conceperat, id penitus abditum honeſtiſſima ſpecie ſtudij defendendæ libertatis popularis obtegebat. Omnes bonum publicum iactabant; pleriq; ſub hac larua ſuos affectus, ſuamq. cupidinem in aciem producebant. (*Vbbo Em.* xxi. & xxii. *hiſt. Friſ.*) Gallici regni proceres nefandã contra Regem ſuum conſpirationem *Boni publici bellum* appellabant. (*P. Aemil.* x.) Solent hi tales gentium turbatores *per conciliabula & cœtus ſeditioſa diſſerere.* Ad præcipua oppida non vno prętextu diuertentes, magiſtratus in ſecreto, aut exhibito conuiuio hilariores monent, ne publicam libertatem prodant. Peſſimis conſilijs infeſtari patriam. meminiſſent ſe in regno, non ſub tyrannide eſſe. Nec in Principem quicquam addunt, niſi ita perplexè, vt vel ipſi id poſſint excuſare. Cùm his verbis incitatos vident, quaſi familiariùs agentes imperfectum aliquid inter ſuſpiria, vel publicè, vel pręcipuis in aurem loquuntur; vt piâ ſolicitudine plura timere videantur, quàm quę audeant euulgare. Inde plurimi in hos, vt patriæ columina aſpicere, curaq. ſubtriſti Principem faſtidire occipiunt: cùm præſertim iactetur plerunque in populis, nunc contemptis popularibus ad publica negocia acciri peregrinos; qui nobilitatem & auitas opes iactantes domi æterna maiorum vilitate, vel furnarijs purgandis (*Rauchfangkehrer, Caminfeger*) vel aliâ miniſteriorũ ſorde ſuſtentauerint ieiunę vitæ ſupplicium: nunc tributa & portoria augeri: cædes deniq; imminere

ab

ab infeſto Principe. His artibus in ciuile bellum impulſi miſeri non ſentiunt ab initio, grauiora ſe ſub rebellibus pati, quàm antè ſub regibus tolerauerant. Tandem errore diſcuſſo, quid rebelles ſint, & quid Rex fuerit, triſtiſſima æſtimatione penſanticùm non agnoſcit vtilitatem promiſſam patria multa ſtrage deformis. Pellitur pietas, iura negliguntur. Infidæ ſunt euntibus viç: domus viciq. paſsim rapinis, furore, incendio affliguntur. ſola deniq. caſtra in ſqualentibus campis fulgentia. Ac vt membra, quę violentia de naturali ſede demouit, non niſi per violentiam in articulos ſuos redeunt, ita prouincię quæ hoc modo ab obſequio diuerterant, prius errorem multis cladib. expiare neceſſe habent, quàm antiquę & à ſe proiectæ rectitudini reddantur.

De continuatione tributorum.) Hæc frequentiſsima omnium ab omni ęuo rebellionum cauſę: de qua dicã ad lib IV.

Tulere auxilium, quò diſſimularent defectionem.) Ea ciuilium armorum condicio eſt, vt rebellium duces nõ omnes ſuos ad aperta facinora educant. Aliqui remanent circa Principem, læuis animis; & illinc quidem militant, iſthinc fauent. Sic infeſta omnia Principibus; infidæ procerum ſententiæ; conſilia ad hoſtem delata, neque domi quàm in campis minus periculum.

Aſpernatus eſt indicium aluitq. dubitatione bellum) nihil tutò in hoſte deſpicitur: quem ſpreueris, valentiorem negligentia efficiet. (*Q. Curt.* VI.) Viri fortis eſt, vt nihil timere, ita nihil contemnere. (*Liu.* VI.)

No-

Nobiliſsimam Galliarum ſubolem, liberalibus ſtudijs ibi operatam (occupauerat) *vt eo pignore parentes, propinquoſque eorum adiungeret.*) Egregia firmandi principatus, tenendiq. in officio populos ratio. Simile Alexandri conſilium eſt, qui Indiam & inde Oceanum petiturus, ne quid à tergo, quod deſtinata impedire poſſet, moueretur, ex omnibus prouincijs. xxxcIↃ. iuniorũ legi iuſſit; obſides ſimul habiturus & milites. (*Q. Cur.* VIII.) Hannibal parto Hiſpaniæ Regno, quò res ſuas Carthaginenſiumq. firmaret, ex interioribus ciuitatibus delectæ iuuentutis aliquot millia Carthaginem, non tàm præſidium, quanquam id prætendebat, quã obſides fidei Hiſpanorum miſit. (*Polyb.* III.) C. Cæſar occupatâ aliquâ vrbe arma, equos, obſides exigebat; obſides legens omnes, qui aut manu prompti, aut boni conſilio videbantur. In Britannos expeditionem mouens robur Gallorum ſecum abduxit. Xenophon Seuthę Thracum Regi ſuaſit, à Thinis, populo nuper à ſe victo, obſidum loco acciperet, quibus ad lædendum plurimum eſſet virium. (*Xenoph.* VII. *de exped. Cyr. min.*) Auguſtus Cæſar à quibuſdam nouum genus obſidum, feminas exegit; quod negligi mariũ pignora ſentiebat. (*Sueton. in Aug.* XXI.) Commodo Imp. mos erat retinere apud ſe liberos illorum, qui in prouincias abibant. Et Philippus I. Francię Rex Procerum Vaſconum liberos per ſpeciem honorum auliceq. gratię pro obſidibus abduxit. (*P. Aemil.* III.) Et in Æthiopum Regis aula, regum ſtipendiariorum filij, prætextu militiæ & miniſteriorum palatinorum, re autem vera obſides educantur. Heraclius Impera-

tor, quatuor millia delectæ iuuentutis ex Saracenorum nobilitate excitos militi ſuo iunxit, per ſpeciem militarium munerum; re ipſa habiturus obſidum loco. (*P. Aemil. in Dagob.*) Carolus Magnus Friſiorum à ſe deuictorum militare robur in expeditionem contra Saxones aſſumpſit. (*Vbbo Emm.* IV *hiſt. Friſ.*) Polybius (*lib.* I.) Carthaginenſium imprudentiam arguit, quòd mercenariorum, quibus cum poſtea bellum ipſis fuit vxores liberoſq. dimiſerant; quibus obſidum loco vti potuiſſent. Deniq. Guicciardinus (I. *hiſtor.*) Piſanorum rebellionem, quę cùm Carolus VIII. Galliæ Rex cum exercitu in Italiam venit, cœpit, præcaueri potuiſſe à Florentinis ait, ſi illi, quod aliàs in leuiſſimis motibus ſoliti erant, Piſanorum præcipuos Florentiam euocaſſent.

Non multum huic arti diſſimile eſt illud Sophiſma, quo Hiſpaniarũ Rex Genuenſes tenet: quoq́. primùm Carolus V. Imp. vſus eſt. Cùm enim ille Andreâ Auriâ intercedente arcem vrbi imponere, hoc eſt iugum ciuibus non poſſet; (*Carol. Sigon.* II. *de vita Andr. Aur.*) Genuenſium pecuniam, quâ ferè illorum opes conſtant, mutuò ſumpſit, eamq. graui fœnore pauit: ſicq. hominum quęſtus dulcedine illectorum opes ſenſim ad ſe contraxit; & vrbem in ęre ſuo, hoc eſt, ciuium ſtudia in poteſtate habuit. (*Thuan.* LXI.) Et hoc reſpectu hodieq. liberiùs Genuenſibus quam Mediolano imperare Hiſpaniarũ Regem aſſerit Thomas C. (XIV. *de Monarch. Hiſpan.*) cùm Genuæ nihil decernatur, niſi volente aut ſciente Rege: verentibus ciuibus, ne, ſi ſecus faciant, poſſeſſionibus & reditibus, quos

in

in Hiſpania habent ampliſſimos, ſpolientur. Simili ratione Raguſiis hodieq. Turcarum Imperatorem, & olim Florentinis Galliæ Regem imperaſſe idem Camp. teſtatur. Et eadem arte olim Leuconem vſum, Polyænus (VI. *ſtratag.*) Et Eumenem Plutarchus (*in Eum.*) ſcribunt. Verùm, quod de Hiſpanis dixi; ſanè ita erant ſuperiori ſeculo decantatæ Hiſpaniarum theſauri, vt ſtuperent timerentq. tantam opũ vim cęteri etiam armati Principes. Sed multa ſunt, quę ſolâ famâ ſtare priſtinas diuitias euincunt. Quid enim? cur tanto ſuo cum diſpendio à Genuenſibus mutuas accipit pecunias Rex? Scilicet, aiunt, vt ita velut pignori nexam habeat illius Reip. fidem. Sed quærere libet, cur, vt pignori teneat Rex Genuenſiũ animos, pignori mancipet regnorum ſuorum reditus, tres aut quatuor annis antè, quàm ipſe eos perceperit? quæ politica, quę œconomica ratio hoc præcipit? cur vſuras ſtipulantibus Genuenſibus promittit tàm magnas, tàm enormes? cur tot ab Hiſpanicis exercitibus ob non repręſentata ſtipendia audiuntur querelæ? tot ſeditiones? tot defectiones? Ego ſanè aliorum relationibus didici, ex Indiis annuatim vix, vt nos numeramus, tres milliones ad Regem, reliqua ad priuatos 3000000 ſpectare: ipſam Hiſpaniam ſterilem & deſolatam: Eccleſiaſticos decimis ac ſubſidiis nimis grauari: regni Proceres magnam partem decoxiſſe; deniq. Hiſpanos mercatores petenti Regi vix quingenta millia aureorum contribuere poſſe; vt ære alieno, quo Carolus V. & Philippus II. ſpontè obſtricti Genuenſes tenebant, hodiè Rex Hiſpaniæ Genuenſibus ineuitabili

Nn 2 ne-

neceſſitate teneatur.

Odio præſentium & cupidine mutationis ſuis quoq. periculis lætabantur.) Extremum malorum, & deploratæ reip. argumentum, vbi tædio odioque præſentium & mutationis cupidine ſuis quoq. periculis lętantur afflictæ gentes; miſeram pacem vel bello benè mutari arbitrantes.

Intolerantior ſeruitus iterùm victis.) quippe durioribus condicionibus iugum iteratò ſubeunt. Et inde Principes, qui reſtrictâ poteſtate certiſq. legibus imperant, callidâ arte rebellionum initia non ſtatim reprimere, ſed *alere dubitatione* ſolent: quò deinde victis & deprehenſis in ſcelere, quaſi iure belli adimi immunitates, & quibus ſuperbiebant, priuilegia auferri poſſint.

Quantò pecunia dites & voluptatibus opulentos, tantò magis imbelles.) Mercaturæ exercitium, cùm ſolo lucro fines ſuos metiatur, abiectos facit animos, odio habet bellorum diſpendia, & vitioſum pacis deſiderium ingenerat. Ex quo conſequitur, vrbes populoſas artium manuariarum & mercimoniorum exercitio facilè in officio contineri. Harum enim maximè intereſt, eſſe pacem, cuius beneficio negocia florent, vigentque: nec vllis carminibus aut incantamentis felicius populorum beneuolentia conciliari poteſt, quàm pace & diteſcendi ſubminiſtratis occaſionibus. Itaq. parùm illi Reip. ſuę conuerſiones animaduertũt; modò mercaturę ſuæ vtilitate & lucri dulcedine non priuentur. Alterum, quod hîc noto, eſt, bella, quæ cum Rebuſp. à Regibus geruntur, trahendo & cunctando plerumq.

felicia

felicia Principibus exire. Quantumcunq. enim illa cupidè decernantur: tamē ſuſcepta ob ſumptus (quos naturaliter ciuitates horrent) moleſtias, & commerciorum impedimenta mox grauia eſſe incipiunt. Indeq. vel ob ſtipendia parcè prębita, vel commeatuum inopiam, vel parùm amicam de ducibus opinionem, quos plerunq. aut conſpirare cum hoſte, aut ſui commodi cauſa trahere bellum ſuſpicantur, quantumuis magnos exercitus diſſolui neceſſe eſt. Tertium, quod hîc obſeruo, eſt; longè aliam veteribus, Imperatorūq. conſtitutionibus cauſam fuiſſe, cur Nobilibus mercimoniis interdiceretur, quàm hodiernis Gallorū Germanorum, Sarmatarum, Hiſpanorum moribus, à negociationibus Nobilitatem excludentibus. Maiores noſtri mercaturæ exercitium dignioribus ideò non concedebāt; quia *perniciosum vrbibus*, & potentiam nobiliorum obſtituram commerciorum libertati cēſebant. (l. III. C. *de commerc.*) Noſtris autem perſuaſum eſt, vile, atq. nobili generoſitate indignum iſtud eſſe exercitium. Quæ opinio, non tàm quòd omninò vera ſit, quàm quòd ea Principum arte primùm ſeminata, nunc etiam alatur, inualuit. Cùm enim illi magnitudinem ſuam atq. ſecuritatem in armis conſiſtere ſciant; nec ignorent, Nobilitatem ſemel deguſtatâ lucri ex mercimoniis prouenie̅tis dulcedine abiectis armis negocia mercantilia ſectaturam: neceſſarium fuit, eam illis ſententiam paradoxo proximam infundere, quâ acquirere ſibi emendo vendendoq. vile & abiectum, aliis latrocinari glorioſum eſſe crederent. (v. *Bocc. cent.* II. *cap.* XXXIX.)

Neq.

Neq. decorum Principibus, ſi vna alteraue ciuitas turbet, omiſſa vrbe &c.) v. not. ad librum 1. verb. *non omittere caput.*

Auctorem C. Cæſari prauitatis & diſcordiarum arguebat) v. quę dixi ad lib. 11. verb. *inuiſus Tiberio, quòd eum Rhodi agentem &c.*

Sed cæteris haut læta memoria Quirinij erat.) Falluntur Principes, qui quâ indigni quidam apud illos gratiâ florent, eandem apud omnes eſſe arbitrantur.

Vana à ſceleſtis, dicta à maleficijs differunt.) Ita s. lib. 1. *facta arguebantur, dicta impunè erant.* v. quæ dixi ad lib. 1. verb. *immotum aduerſus eos ſermones &c.*

Neq. carcer, neq. laqueus &c.) Egregia ratio monendi potentiores; non intempeſtiuis contradictionibus, & contumaci libertate illos irritare; ſed quò ab inſanis audiamur pacatiores, primùm eoſdem ſimulare affectus. Nec enim ira ſub primum impetum vllâ prudentia conſilioue tractabilis eſt. Hoc modo Otho Marium Celſum ad ſupplicium à militibus expoſtulatum, ſimulatione iræ vinciri iuſſum & maiores pœnas daturum affirmans, præſenti exitio ſubtraxit. (*Tac. 1. hiſt.*)

Factum Senatus conſultum, ne decreta patrum ante diem decimum ad ærarium deferrentur, idq. ſpacium vitæ damnatis prorogaretur.) Theodoſius Imperator triginta dies à die latę ſententiæ conſtituit, intra quos ſententia capitalis executioni non mandaretur. (l. xx. C. *de pœn.*) Imperium nihil eſt, niſi cura ſalutis alienæ: bonique moderatoris eſt reſtringere poteſtatem, reſiſtere cupidi-

piditati & implacabili iracundiæ; noſſeq́;, vt Cæſar Dictator aiebat, miſerum eſſe inſtrumentum ſenectutis recordationem crudelitatis: ideoq. de vita & ſpiritu hominis, qui diuinitatis pars eſt laturum ſententiam diu multumq. cunctari debere, nec pręcipiti ſtudio, vbi irreuocabile factum eſt, agitari. Apud Proconſulem Aſiæ Dolabellam Smyrnea materfam. filiũ proprium & maritum necaſſe confeſſa eſt, quòd filium ſuum ex priore matrimonio ſuſceptũ ab eis occiſum comperiſſet: & comperendinata, cùm conſiliũ, ad quod ex more delata eſt, anceps quid inter vltionẽ & ſcelus ſtatui debeat, hæſitaret, ad Areopagitas miſſa eſt. Hi causâ cognitâ centeſimo pòſt anno cum accuſatore mulierem adeſſe iuſſerunt: ne aut abſoluerent veneficam, aut filij vltricem punirent. Ita nunquam tardum exiſtimarunt, quod eſt omnium vltimum. (*Ammian. Marcell. xx1x. Valer. Max.* v11. c. 1. *A.Gell. lib.* x11. c. v11.) Cunctator eſſe debet, qui iudicat de ſalute hominis. Alia ſententia poteſt corrigi; de vita tranſactum non patitur immutari. (*Caſsiodorus* v11. *var.* 1.) Laudandus igitur Mauricius Imp. tardiſſimus ad irrogandam capitis pœnam; quòd delicta pœnitentia quàm ſupplicio ſanari melius putaret. (*Theophilact. Simocatt.* 1. *hiſt.*) In quam ſententiam etiã apud Thucydidem (*lib.* 111.) eſt elegantiſſima Diodati Athenienſis oratio, lectuq́; digniſſima.

Aduerſum luxum, qui immenſum proruperat, ad cuncta queis pecunia prodigitur.) Quod idem ſanè de noſtris temporibus verè dici poteſt. Galli, Germani, Itali, Hiſpani, Sarmatę præcipuè luxus infamia laborant.

Sed

Sed in his populis alibi procerum tantùm & nobilitatis id malum eſt, alibi etiam ad oppidanos homines peruenit. *Creuerunt eluuies, & gurgites prærupti conuiuiorum, & epulares triumphi, vſuſq. abundantis ſerici; & textiles auctæ ſunt artes, & culinarum ſolicitior cura; & ambitioſa ornatarum domorum ſunt ſpatia.* (*Ammian. Marcell. xxii.*) A ſerico peruentum eſt ad aureas & argenteas veſtes; ab his ad texta ſerica, quæ margaritę & varij generis lapilli implent per ſuos colores diſtributi. Quid catenas dicam, & gēmea cingula, & adamantinas fibulas, & bina ternaq. patrimonia mulierum auribus pendentia? & feruentia ſaltantibus equis ſtabula? & miniſtrantium exercitus? & quid non? Digna principibus imò neceſſaria cura foret, prouidere, ne dites familiæ, aut claritudine inſignes ſtudio magnificentiæ prolabantur. Sed opinor, ex aliorum inopia ſecuritatē ſibi conciliari nunc perſuaſum eſt Principibus.

Omittere potiùs prævalida & adulta vitia, quàm hoc adſequi, vt palàm fieret, quibus flagitijs impares eſſemus.) Nocet ſæpè antiquus rigor, & nimia ſeueritas, cui iam pares non ſumus. (*Tac. 1. hiſt.*) Eleganter de dictatore Sulla Lucanus: (*lib. II.*

-dumq. nimis iam putrida membra recidit,
Exceſſit medicina modum: nimiumq. ſecuta eſt,
Qua morbi duxere, manus. periere nocentes,
Sed cùm iam ſoli poſſent ſupereſſe nocentes.

In omni vitę genere ſunt, quæ à priſtina ſanctitate & maiorum innocentia ita degenerarunt, vt coercitio fortaſſis plus damni in Remp. latura ſit; prævalidis ita

&

& adultis vitijs, vt qui vlcus hoc tangat, non aliud effecturus ſit, quàm vt palàm fiat, quibus vitijs impares ſimus. Non poſſum hoc efficaciùs dicere, quàm expreſſit hac ſua ad Senatum oratione Tiberius: quæ tamen de ſolo luxu eſt, & ſumptuarię legis contemptu. ſed alterum quoq. exemplum eſt in militia noſtra, quæ in tantam degenerauit licentiam, vt nullis modis ad veterum diſciplinam reuocari poſſe videatur. Quippe conniuendo intenduntur flagitia, & ſeueritatem non fert inueterata licentia. Marchio Marignanus, prętantiſſimus ducum, qui ſuperiori ſeculo floruerunt, quòd duos ex tribunis, meritos ſanè in quibus exempla faceret, ſupplicio capitali affeciſset, adeò cęteros offendit, vt multi duriciem eius, & perpetuos labores cauſati miſsionē flagitauerint. (*Io. Bapt. Cin. v. de vita Coſmi.*) Pius V. Pontifex Maximus, cùm mulieres, quæ corpore quęſtum Romę faciunt, certæ vrbis regioni clauſas degere iuſsiſset; ex eo ſæpiùs monitus eſt, adulteria, inceſtus, & cętera qu æque infanda frequentiùs patrari.

Diuites ſatias in meliùs mutet.) Quanquam ea inueterati huius mali vis eſt, vt mediocribus remedijs ſiſti non poſsit: attamen Principis exemplum fortaſſis validius eſset, quàm pœnę ex legibus & metus. En morbum Tiberij iudicio præualidum & omni medicina fortiorem Veſpaſianus ſuſtulit, non pœnis, non legibus, ſed ſuo exemplo; antiquo ipſe cultu, victuq;. Obſequium inde in Principem & æmulandi amor. Alterum conſilium eſt, pœnas luxui ſtatuere, & omnibus rebus, quib. ille inſtruitur, vectigalia tributaq;

imponere: vtiq. multò maiora, quàm frumento, cæteriſq. rebus, quibus neceſſariò etiam pauperes vtuntur. Quidam odio habebunt inſaniam tanti emendam: aut, ſi nec tunc reſipuerint, ſaltem ex prodigalitate ſua iactantium etiam ad Principem pars perueniet.

Magnitudo famæ exitio erat) v. quę dixi ad lib. 11. verb. *cæterùm Tiberio haut &c.* & ad hunc lib. s. verb. *fato potentię &c.*

Obſequium inde in principem & æmulandi amor &c.) De Principis exemplo eiuſque vi in animis ciuium nemo eſt, qui non aliquid adnotauerit. Ego igitur, in quibus ab aliis pręuentus ſum, non tango.

Ne Regis aut dictatoris nomen aſſumeret) v. quę dixi ad lib. 1. verb. *eadem magiſtratuum vocabula.*

Ne ſucceſſor in incerto foret) v quæ notaui ad lib. 1. verb. *ſubſidia dominationi.*

Nec omnia apud priores meliora.) quod eleganter, vt omnia, demonſtrat in principio libri ſecundi Balthaſar Comes Caſtilionæus; & ſingulari opere Secundus Lancellotus Peruſinus. (*in libro quem Hoggidì inſcripſit.*)

Ad diſquiſitionem patrum mittendo) v. s. lib. 1. verb. *Eadem magiſtratuum vocabula.*

Impunitas aſyla ſtatuendi) dixi s. hoc eodem lib.

Non ex rumore ſtatuendum.) Cùm Delphidius orator, documentorum inopia apud Iulianum exclamaſſet: Ecquis Cæſar, nocens eſſe poterit vſquam, ſi negare ſuffecerit? Iulianus reſpondit Ecquis innocens eſſe poterit, ſi accuſaſſe ſufficiet? (*Amm. Marc. adde l. vlt. C. de accuſat.*

Ex-

Excitari quoſdam ad meliora &c.) dicam ad lib. VI.

Et Pontificis maximi arbitrio plus quam binoctium abeſſet: dum ne diebus publici ſacrificij, neu ſæpius quàm bis eundem in annum.) Tanta cura ſacrorum fuit, etiã qui nulla ſacra habebant. Nunc *beneficiati* interdum Eccleſiis ſuis penè tàm rari ignotiq. ſunt, quàm Hiſpaniarum Rex populis, quos in Indijs imperio ſuo tenet. Paulus IV. Pontifex vitam religioſam profeſsis in cœnobia, vnde qualibet ex cauſa exierãt, prçſtitutâ die nulla mora aut excuſatione adhibita, redire præcepit: ni id facerent, à ſacrorum communione excluderentur; quę ſacerdotia obtinerent, Apoſtolicę ſedi cederent; obtemperare detrectantibus, vt ab alijs internoſcerẽtur, pileo aut galero lineum album filium imponere iuſsit. Adeoq. ſeuerè in eo edicto exequendo enitebatur, vt complures in Pontificis ditione ſatellitum manu in vincula truderentur; alij in triremes conijcerẽtur. Sed tanta ex ea lege hominũ turbatio ac tumultus Venetijs maximè, quã vrbẽ, qui edicto parere nolebant aut non poterant, ad triginta millia, vt tutiſsimum perfugium elegerant, exortus eſt, vt pleriq. deſperatione adacti in Turcarum oras proficiſci, vel in Germaniam migrare ſtatuerent; quidam in ædibus deliteſcentes rei exitum, ac Pontificis propinquum lethum expectarent. (*Andr. Maurocen.* VIII. *Hiſtor. Venet.*)

Pompeij theatrum igne fortuito hauſtum Cæſar extructurum pollicitus eſt.) Auguſtus inueniſſe Romam latericiam, & relinquere marmoream gloriatus eſt. (*Suet. in Aug.*) Et ſanè ædificandi ſtudium non ſolùm inge-

nuam quandam habet voluptatem; ſed & magnificentiam principum auget, ciues ad architecturam, ſculpturam, picturam aliaſq. egregias artes excolendas inuitat: pauperes deniq. inde quotidiano labore victum ſibi procurant. Vias publicas lapidibus ſternere, flumina pontibus iungere, muros ciuitatum reficere, adq. eam redigere ſecuritatem, quam diabolicę oppugnandi artes atque inſtrumenta hodiè requirunt; munimenta locis opportunis, templa item & Noſodochia, Gerontocomia, orphanotrophia conſtituere, porticus & bibliothecas aperire: deniq. ſiſtere ruinas, ſolitudinem pellere, ingentia opera eodem, quo extructa ſunt, animo, ab interitu vendicare &c. Hæ ſunt ſtructurę principis curas exercere dignę. Inſania Neronis fuit, domum ædificare, in qua haut perinde gemmæ, & aurum miraculo eſſent, ſolita pridem & luxu vulgata; quàm arua, & ſtagna, & in modum ſolitudinum hinc ſyluæ, inde aperta ſpacia & proſpectus.

(Cæteros quidem ad ſpem alliceret, arma ſine noxa ponendi, ipſius Ducis quoquo modo potiretur.) Optima ratio ſimilia extinguendi incendia. Princeps furoris pręteriti omnibus gratiam faciat, ſi qui defectionis pœnitẽtes ad ipſum tranſiuerint. Quicquid hactenus eſt delictum, nullum forum, nullam legem vendicaturam. Hanc veniam ſuâ fide publicè ſanciat. Excutiet pleriſque iſta benignitas, & in cõtrarium, ſi perſtiterint, metus, inſaniam. Multi per circuitus dilabentur. hi commilitones ſequentur, illi trahent. Ducis ita deſtituti potiẽdi facilis erit aliqua ratio.

Ca-

Capitonis obſequium dominantibus magis probabatur.) dixi ad principium huius libri.

Præfulgebant Caſsius atq. Brutus eo ipſo quòd effigies eorum non viſebantur.) Fruſtra laborat inuidia conſpicuas & laude dignas actiones ſua malignitate obſcurare: & egregijs facinoribus *negatus honor gloriam intendit.* (*Tac.* I V. *annal.*) Labeoni quod pręturam intra ſtetit, commendatio ex iniuria; Capitoni, quod conſulatum adeptus eſt, odium ex inuidia oriebatur. (*Tac. hic*) Ælio Lamiæ non permiſſa prouincia dignationem addidit. (*Tac.* I V. *annal.*)

Finis Notarum politicàrum in librum tertium Annalium.

C. CORNELII TACITI.

CHRI-

CHRISTOPHORI FORSTNERI AVSTRII

NOTÆ POLITICÆ

ad librum IIII. Annalium C. CORNELII TACITI.

C*VM repentè turbare fortuna cœpit.*) Neſcio quo fato fiat, vt nunquam fortuna eandem vni faciem vſq. ad extremum vitę oſtendat. Nihil de Crœſo dicam aut Polycrate: quorū vterque cùm felicitatem ſuam ipſi mirarentur, alter ſuſpendio perijt, alter à viuicomburio parū abfuit. Carolus Magnus à Saracenis magna clade in deſcenſu montis Pyrenęi affectus, diſcere potuit, deficere ſuam fortunam. Nec Quinti Caroli ad extremum fida conſtanſq. fuit felicitas. Nam & per duces ſuos detrimenta accepit, & à Germanis fugatus, & Mediomatricum vrbem fruſtrà tentauit. Suleimano deniq. vt valida in rempub. Turcicam fortuna, ita domi improſpera fuit, ob ęmulationes aut ambitionem filiorum, quos morte quoq. punire neceſſe habuit. Sed nec in Perſas expeditio priori gloriæ reſpondit. Ita quæ in vegeta ætate viget floretq., in ſenibus marceſcit, felicitas.

Se-

Digitized by Google

Sæuire ipſe, aut ſæuientibus vires præbere.) Dicam ad librum ſextum, quî fiat, quòd ſenes, in quibus langueſcere cholera debebat, ad crudelitatem inclinatiores ſunt.

Mox Tiberium varijs artibus deuinxit adeò, vt obſcurũ aduerſum alios ſibi vni incautum inteƈtumq. efficeret.) Meritò miratur Tacitus, Tiberium tanta experientia, tãta prudentia adeò à Seiano falli potuiſſe; huiuſq rei cauſam non Seiani ſolertiæ, ſed Deûm iræ in rem Romanam adſcribit. Et ſanè indigna res eſt, Principes, qui ſæpenumerò non extraneorum modò, ſed filiorũ quoq. & proximorum ambitionem ſuſpeƈtam habẽt, nec dominationis ſocium vllo modo ferre queunt; vel ſua ſtupiditate, vel aliena fraude eò adduci, vt ſe infamia faciant ſeruorum ſuorum mancipia. Res miraculo proxima, illos, qui ante ſuſceptum principatum ſpiritus ambitione inflatos, animum extremè dominationis ſitientem prætulerant, pòſt, abdicato quaſi à ſe omni imperio, pudendâ metamorphoſi, omnem potentiam alijs tranſcribere. Miraculum, cuius non magis, quàm quòd magnes ferrum trahit, cauſam reddi poſſe Boccalinus ait. Et tamen exemplorum frequentia, cùm demere ſtuporem deberet, auget. Ecce Galba trium nequiſſimorũ arbitrio regebatur. (*Suet. in Galb. XIV.*) Claudius ab vxore & libertis, vt à paruo Æthiope Elephas circumagebatur. (*Sueton. in Claud. XXVIII.*) Ioanna I. Neapolitana regina ad Philippę Catanenſis (fuerat hęc olim fullonis vxor, cuius hiſtoriam ſingulari libello ſcripſit Petrus Matthæus Galliæ Regis Hiſtoriographus) & Ioanna II. ad illo-

rum

rum nutum imperabat, quibus corporis ſui inhoneſtam permittebat vſuram. (*Guicciard.* 1 *.hiſt. Scip. Amirat. in lib. de vita Joanna* II.) Cõſtantius Imperator apud Euſebium cubiculi ſui præfectum plurimum valebat. (*Ammian. Marcell.* XVIII.) Franciſcus II. Franciæ Rex Guiſijs omnia tribuebat. (*Thuan.* XXIV. XXV.) Apud Carolum V. Gonzaga, Mendoza, & Epiſcopus Atrebatenſis (cuius pater ferrario fabro apud Veſontionē in Sequanis natus erat. (*M. Anton. Gratian. lib.* V. *de bell. Cypr.*) omnia poterant (*Thuan lib.* viij.) Carolus VIII. Franciæ Rex ad Guilielmi Briſſoneti & Stephani de Vers arbitrium viuebat. (*Guicciar.* 1. *hiſt.*) Suleimanus à Ruſtane Baſſa pendebat. (*Thuan.*) Clemens VII. Põtifex à Nicolao Scombergio Germano, & Ioãne Matthæo Giberto, quò vellent, ducebatur. (*Guicciar.* XVI.) Philippus II. Hiſpaniarũ Rex Antonio Perezio. (*Thua. T. C.* IX. *de Monarch. Hiſp.*) & Epiſcopo Atrebatenſi, (*Coneſtagg.* 1. *de bell. Belg.*) nimium credebat. Philippus III. Lermæ Duci à ſeruitijs erat. (*Euphorm. in Satyr.*) &c.

Sed quàm lubrico loco ſtent hi tales, quàmq. ſint faciles cadere, ad ſuperiorem librum dixi. Nunc videamus, quid ex hac effusè amandi caligine redundet in ipſos Principes. Primùm non opus eſt dicere, hos tales, de quibus nobis ſermo eſt, ferè maiores ſpiritus ſumere, quàm quos deindè facilè coerceant ipſi rerum domini. De hoc enim ſatis abundè dictum eſt ad librum ſecundum. Tùm æmulos, aut prioris aulæ veteres miniſtros variis cauſis, & alios per ſpeciem honoris remouere laborant: ſuiſque clientibus regiam im-

implent.Quomodo Seianus inrepebat paulatim militares animos,adeũdo,appellando:ſimul cẽturiones ac tribunos ipſe deligebat : neq. ſenatorio ãbitu abſtinebat,clientes ſuos honorib. aut prouincijs ornando.Ipſũ quoq. Principẽ ab intimâ publicarũ rerũ cognitione,quammaximè poſſunt,excludunt. Nã tunc oĩa tutiſſimè poſſunt, cũ domini rerũ ignoratione & credulitate in ipſos laborant.Sũmâ induſtriâ adnituntur,ne quis Principẽ propiùs adire, & erroris ipsũ admonere poſſit.Præstereà paullatim negocia, populi ad curſus, multitudinẽ adfluẽtiũ increpare extollere laudib.quietẽ & ſolitudinẽ artis eſt.Ita enim Principes plerunq.ad vitã amœnis locis degendam, ad hortorũ villarumq. delitias,ad venationis intemperantiam impelluntur. Tùm hi tales literarum ab exteris, à legatis miſſorum arbitri ſunt:hi peregrinorum Principũ oratores primi audiunt:hi deniq. nihil,quàm quòd placet, ad Principem referunt.In hac verò libertate, quas cum exteris amicitias,ſi velint,nõ obruant,aut iniurias atque fraudes præcorrupti non mulceant? Quippe tantæ potentię viros clàm vicini Principes ſolent vel muneribus aggredi,vel,quod valentiſſimum ambiendi genus eſt, penè tanquam ęquales ſic colere, vt vix intelligant ſe ſollicitari ad turpiſſimam ſeruitutem. Fauores,proemia,& honores, quibus aliorum Principum amicos quidam afficere ſolent, tentamenta ſunt fidei, quâ penè pluſquàm coniugali Principi ſuo tenentur miniſtri. Nam horum animi,horum ſtudia ita cum Principis dignitate coniuncta eſſe debent, vt, quod pudicarum mulierum eſt,non modò non amare aliũ,

ſed ne oculis quidem laſciuis intueri debeant. Qui igitur muneribus, qui honoribus coli ſe patiuntur, tàm precioſo concuſſi fulgure atq. excæcati nihil præter tàm munificum largitorem vident, eiq. ſe vel cũ domini ſui proditione mutuas vices debere putant: aut, ſi leuiſſimè ſcelerati ſunt, nec omninò his machinis conceſſerint, ſaltem debilitatam fidem non opponent illius conſilijs, quem illicito federe ſic amabunt. Porrò cum illi, qui in immenſum regiâ manu ſubuecti ſunt, nimiæ potentiæ inuidiâ laborent, ſicq. tegantur à domino, vt peti niſi per illius latus non poſſint: licentiùs turbæ fiunt, Rex ipſe vellicatur, & ſub alieno nomine proteruiùs vapulat: ac auaritiæ flagitiorumque alienorum infamiam ſubit. Deniq. nihil ad cęcitatis humanæ contemplationem flebilius eſt, quàm cùm Reges immenſis donis amari ſe putant: cùm potiùs, ſi quid in illis, quos ſic extollunt, veræ amicitiæ antè fuit, plerunq. imprudens liberalitas extinguat. Quamdiu enim Regũ amici ſenſu fruuntur lætæ quidem fortunę, ſed modicæ, & velut fragiliores hederæ arbore egent, in quam recumbant; tamdiu patronum incolumem volunt: vel quòd ab eô pendeant, vel ſaltem quòd ab eius calamitate nihil vtilitatis expectent. At poſtquam validiori trunco, ſuæ magnitudini nituntur, ſenſim ramos expediunt ab arboris nexu, quâ fulciente iuerunt in altum; vt vel eâ cadente ſtare ſublimes poſſint. Suas, inquam, res à Principis ſalute feſtinant ſeiungere, quemq́ illi debent amorem, ſibi impendunt. Quippe Principem ſciunt ab amandi furore reuocatum poſſe horrere ad ſuos errores,

res, & quam condidit potentiam, vltrò metuere: deniq. propemodum eſſe fatale, vt poſtquam Rex ſummo illi faſtigio quenquam admouit, alteruter ruat. Iam tùm ergò ab ipſo cauere incipiũt, & futuræ ęmulationis ſuſpicionem præſentibus dolis vendicant; eò commiſſa negocia flectentes, non quò Regis exiſtimatio vel vtilitas inclinat, ſed vnde ſibi ſecuritas in fortunam, & proditum Regem affulget. Vnde Suleimanno Turcarum Imperatori dicere ſolemne fuit, Principem vno miniſtro non niſi ſemel vti debere. Fidem quippe miniſtri eò vſq. ſinceram eſſe, quò domini gratiam aſſecutus fuerit. poſt id non vltrà domini ſalutem, ſed ſuum commodum ſpectare. Et tamen fatendum eſt, huius infidelitatis cauſam ſæpè in ipſis Principibus eſſe; quorum ingratitudo facit, vt miniſtri negocia flectant, vnde ſibi vtilitas redundat. Cùm enim Principes non niſi cùm pluit, penulâ vti velint, & focum, quo ſe hyeme fouerant, æſtate redeunte negligant; hoc eſt, cùm non vltrà, quàm ipſorum operâ indigeant, ſuos miniſtros curent: illi quoq. ita ſibi demandata negocia gerunt, quò ipſis nunquam carere dominus poſſit: aut, ſicut piſcator, vbi ſe ſatis opulentum videt, damnat ingratum laborem, retia rumpit, ſcapham comburit: ita qui in aulis rem fecerunt, malunt ad ocium ſecedere, fruiq. partis, quam ſterilibus impoſterum officijs Principem demereri.

Corpus illi laborum tolerans &c.) v. s. ad lib. III. verb. *copiaq. & affluentia &c.*

Numeroq. & robore & viſu inter ſe fiducia ipſis, in ceteros metus creſceret.) Nullum eſt contra militares ſedi-

tiones efficacius remedium, quàm ſpargere & diuidere militem, nec vnquã concedere, vt magnus exercitus ocioſus deſidens ſeipſum mirari poſſit. Ita Tac. 1. Hiſt. de Germanicis exercitibus: *ante bellum centurias tantùm ſuas turmaſque nouerant: exercitus finibus prouinciarum diſcernebantur. tùm aduerſus Vindicem contractæ legiones, ſeq. & Gallias expertæ, quærere rurſus arma, nouaſque diſcordias. &c.* & 11. hiſt. *fremere miles, & vires ſuas circumſpicere. ſeptem legiones ſtatim &c.* & eodem libro: *militari aſtu, cohortes turbidas, ac ſi vnà forent, prævalidas, diſpergendi, partem Batauorum ire in ſubſidium iubet.* Druſus quoq. Pannonicarum legionum ſeditionem ſuſpiciones ſerendo, legionem à legione diſſociando compreſſit. (*Tac. 1. annal.*) Et Vitellius prætorianas cohortes, è quibus ipſi metus erat, ſeparauit. Sed quoniam ad librum primum de ſeditionibus & coniurationibus dicere omiſimus: operæ precium erit nunc quædam adnotare. Primùm illud ſciendum eſt, cùm periculoſa conſilia, quò accuratiùs perpenduntur, eò ſegniùs conſtitui atq. expediri ſoleant: fieri plerunque, vt omnes coniurationes, quibus conficiendis aliquid ſpacij intercedit, euulgentur. Quòd eo magis, fit, ſi inter plures inita ſit coniuratio. Cùm enim cuncta præmio & metui peruia ſint; difficilimè ſecretum inter tot homines reticeri poteſt; timidos maximè & imbelles. quippe & viros inter armorum ſtrepitum educatos, cędibuſq. innutritos ſæpè in eiuſmodi conatibus animum perdidiſſe accepimus. Id etiam de coniurationibus notandum eſt, ſolere eas nundinarum, nuptiarum, feriarum aliarumq. celebritatum tempo-

re expediri. Ita Claudius Ciuilis ſpecie epularum ſacrum in nemus vocatos ad conſpirandum contra Romanos inuitauit. (*Tac.* I V. *hiſt.*) & Belgæ Bruxellis in Montignii nuptiis in Hiſpaniarum regem coniurarunt. Et Hugonotæ ſpecie nuptiarum Nauarræi Pariſios ad ſuum exitium allecti ſunt. (*Coneſtagg.* I. *&* V. *de bell. Belg. Thuan.* l 11.) Cęterùm de inſtruendarum coniurationum ratione, earumq́; difficultate Florentinus in diſputationibus ad Liuium latè diſſerit: quibus autem conſiliis cauti Principes illas repreſſerint, neq. Florentinus ibi tractat, nec ab aliis, quod ego quidem ſciam, niſi leuiter oſtenſum eſt. Quò diligẽtiùs nobis in hoc argumento elaborandum. Quanquam igitur vis interdum ſuccedat: tamen & ſępiùs ea rerum condicio eſt, quæ violentum iſtud remediũ non ferat. Quid enim ſi magna ſit alicuius Catilinæ potentia? quid ſi ipſa plebs in pauciores concita inſaniat, & plurium vecordia conſtantiam eximat? Blæſus, cùm quoſdam ad terrorem cęterorum adfici verberibus, claudi carcere iuſſiſſet, flagrãtiorem inde vim fecit, pluresq́; ſeditioni duces dedit. (*Tacit.* I. *Annal.*) Dux Athenarum, Florentinorum tyrannus, cùm in ſe coniuratum reſciuiſſet, vnum ex ſuſpectis comprehendi iuſſit. Vnde cęteri armis arreptis illum vrbe ciecerunt. Guilielmus Pazzus Florentinus, cùm Aretinos defectionem parare præſenſiſſet, nõ libratis ſuis aut rebellium viribus, inermis Aretium profectus, cũ ex coniuratis vnum in carcerem coniici mandaſſet, à cęteris ipſe captus eſt. Neceſſe igitur eſt, menſurare vires ſuas, & vbi dubius eſſe poteſt exitus, aliis, quàm

violentis inſiſtere conſiliis. Primùm itaq. nihil omninò, quantumuis leue videatur, ſpernendum eſt, vnde Reip. benè vel malè eſſe poſſit. Parua ſcintilla contempta magnum ſępè excitauit incẽdium. nihil tutò in hoſte deſpicitur: quem ſpreueris, valentiorem negligentia efficiet. Viri fortis eſt, vt nihil timere, ita nihil contemnere. E leuiſsimis vaporibus nubes generantur; quę deinde atrociſsimas effundunt tempeſtates. Quare prudenter M. Cicero Fuluię, feminę licet indicium, in Catilinaria coniuratione, minimè reiecit. (*Salluſt. in Cat.*) & contrà infeliciter iuxtà ac imprudenter Philotas detectam ſibi a vili ſcorto coniurationem contra Alexandrum celauit. (*Q. Curt.* VI.) Nihil eſt in diſtrictis negociis tam leue, quod non interdum etiam contra ſperata magnarum rerum momenta afferat. In ſuo quemq. periculo magnum animum habere decet: cùm de ſalute Principis aut Reip. timetur, credulum eſſe conuenit; etiam vana deferentes admittere. Pòſt, vbi fraus nondum quidem detecta, at ſuſpecta tamen eſt: omnibus modis operam dare oportet, vt in penitiorem cognitionem veniamus. Quod vbi factum, iniicienda ſeditioſorum aut coniuratorum conſiliis mora eſt; vt ita omnia detegantur, nobiſq. muniendi noſtri tempus ſuppetat. Et pertinet huc, quòd quidam monet, obiiciendam eſſe coniuratis falſam occaſionem, quâ alio tempore commodiùs, atq. nunc coniurationem explicare ſe poſſe autument: quo ſophiſmate etiam Romani vſi ſunt. Nam cùm duę legiones, quę Capuæ in hybernis erãt, contra Campanos coniuraſſent; Romani ſparſerunt

fa-

famam, legiones etiam ſequenti anno ibidem hybernaturas. Inde coniurati ſpatium nactos ſe rati maturiùs conſultandi, diſtulere ſcelus, donec Rutilius Coſ. mederi malo potuit. (*Liu.* VIII.) Hanc artem aliæ excipiunt; quas per exempla docebimus. Romani ad motus extra vrbem propellendos bellum aliquod ſimulabant, aut parabant. Hoc modo tribunitios furores repreſſerunt: (*Plutarch. in Camill.*) & Sylla ſpectante ad ſeditionem milite trepidum nuncium de hoſtis aduentu finxit. (*Front. lib.* I. c. IX.) Et ſimilis de Theagene Athenienſi extat hiſtoria apud Polyænum. (VII. *Stratag.*)

Conſtantius Cæſar auro per turbulentos ſeditionũ concitatores diſtributo rebellionem ſedauit. (*Amm. lib.* XIV.) Et Iuſtinianus factiones ob colorum diuerſitatem ortas compreſſit, ſeditionis auctoribus corruptis. (*Zonar.*) Piſander & Druſus ſuſpiciones ſerendo periculum ſeditionis diſcuſſerunt. Et ſanè non exigua prudentiæ pars eſt, etiam in iuſto bello, proditionis ſuſpectum reddere illum, cui maximè publica hoſtium res innititur, vel aliunde illi conflare inuidiam; eamq́. notam ducum artem Tacitus (IV. *hiſt.*) appellat. Lacedæmonij, cùm ſcirent, Periclis ductu atque auſpicio Athenienſes bellum Peloponneſiacum geſturos, & viri virtutem metuerent, ſacrilegium hoſtibus exprobrarunt, eiuſq. ſe, ni expiaretur, vindices profeſsi ſunt. Quod non eum in finem dicebant, quòd Athenienſes moueri poſſe ſperarent, ſed vt Periclem, cuius mater etiam ſceleri, quod obiectabatur, participauerat, inuiſum populo redderent. (*Thucyd. lib.* I.)

Ea-

Eadem arte Hannibal, cùm in agros Romæ vicinos ignem immiſiſſet, & ad Q. Fabij ſegetes ventum eſſet, cęteris omnibus clade atq. incendio vaſtatis, iis tantùm abſtinere iuſsit; ac etiam cuſtodes adhibuit, qui inde capere quicquam prohiberent. (*Liu.* xx11. *Plutarch. in Fab.*) Cerialis quoq. idem factum extat apud Tacitum in quinto Hiſtoriarum. Et cùm Pericles ob hoſpitij & familiaritatis ius, quod ſibi cum Archidamo hoſtium Rege intercedebat, vereretur, ne is, cum ciuium ſuorum agros vreret, ſuos intactos ſineret, ſeque in proditionis ſuſpicionem adduceret: initiò pręmonuit populum, Archidami ſe olim hoſpitio vſum: neq. ſibi fraudi eſſe debere, ſi ille fortaſſis agris ſuis parceret. malle ſe publicos illos fieri, inq. ciuitatis cenſum redigi. (*Thucyd.* 11. *Juſtin.* 111.)

Alfenus Varus in exercitu Vitelliano caſtrorum præfectus ſeditionem compeſcuit, vetitis obire vigilias centurionibus, omiſſo tubę ſono, quo miles ad belli munia cietur. Inde torpere cuncti, circumſpectare inter ſe attoniti, & id ipſum, quòd nemo regeret, pauentes, ſilentio, patientiâ, poſtremò precibus ac lacrymis veniam quærebant. (*Tacit.* 11. *hiſt.*) Et quòd occiſo per inſidias Alexandro Florentiæ Duce populus Florentinus pro recuperanda libertate arma capere non potuit, ea inter alias cauſa fuit; quòd iam ante Clemens Pontifex Baſilicam, ad quam in eiuſmodi turbis plerunq. concurſus fieri ſolebat, militum pręſidio munierat, & vexilla atq. ordines, in quos vrbana plebs deſcribi ſolebat, adempti erant: ita vt nec caput turbandis rebus, nec locus, nec rei gerendæ ratio in

ex-

expedito eſſet. (*Io. Bapt. Cin. lib. 1. de vita Coſm.*)

Sultani Ægyptij infinitam hominum Cairum incolentium multitudinem ſuſpectam habentes, præaltis vrbem foſsis diſtinxerunt; ademptruri hoc modo infido populo coeundi facultatem. Et inter eas cauſas, quibus Venetiarum per tot ſecula conſtantem pacem atq. tranquillitatem nullę vnquam ciuium coniurationes ſollicitarunt, eam vel præcipuam arbitratur Io. Boterus, quòd interfluentibus paſsim aquis (canales vocant) in multas veluti partes diuiſa ſit ciuitas.

Super hæc Romani plebem ſeditioſam in colonias deducebant; (*Liu* x.) eiq. agros diuidebant: quo ab ſeditioſis conſiliis, quę ex ocio proueniunt, ad agriculturam verteretur. (*Dio* XXXVIII.) Militem ſeditioſum per prouincias ſparſum externis bellis illigabant. (*Tacit.* III. *hiſtor.*) Et ſimile quiddam eſt, quòd hodiè quieti imperii Heluetiorum, pręter democratiæ morem turbis & ſeditionibus minimè obnoxii, eã eſſe præcipuam cauſam quidam putant, quod illi ſtipendia apud exteros Principes facere ſoliti hoc modo, egerere poſsint, quicquid in ſuis vrbibus turbidum: quam eandem ob cauſam Magnum Hetruriæ Ducem claſſem perpetuò alere Traianus Boccalinus ſcribit, cui milites & remiges attribuat vrbium ſuarum purgamenta. Paucos ante annos, Viennę Auſtrię nulla penè abibat ſeptimana, quâ non vnus aut plures furtis & latrocinijs inſignes gladio percuterentur, longaue fierent litera. Nec id mirum in vrbe magna, populoſiſsima, omni mercimoniorum genere, & Cæſaris

aulâ ſplendidiſsimâ; in qua nòn magis virtutũ, quàm vitiorum collegia, &, ne parùm dixerim, cœlum cum tartaro mixtum. Nunc in eadem vrbe ferias agunt cruces & patibula, & omnis ſuppliciorum ſeueritas in caſtra migrauit. Cuius rei ego non aliam reddo cauſam, quàm quòd, ex quo bellorum incendio correpta eſt vniuerſa Germania, non illius extinguendi cauſa, ſed vt ex incendio, ruinâ, naufragio patrię raperent, agerent, ferrent peſſimi fures, accurrerunt plerique omnes, quibus ob egeſtatem & flagitia maxima peccandi neceſſitudo erat.

Affines ſunt populorum traductiones, & veluti tranſplantationes: quarum plurima ſunt exempla. P. Æmilius, ſubtracturus Macedonibus omnem rebellionum materiem, primores gentis cum vniuersâ familia in Italiam tranſportauit. Conſtantius Imper. Sarmatis alias ſedes dedit. (*Ammian.* XVII.) Philippus Macedonum Rex, vt pecora paſtores nunc in hybernos, nunc in ęſtiuos ſaltus traiiciunt, ſic ille populos & vrbes ad libidinem ſuam tranſtulit. (*Iuſtin.*) Auguſtus Cæſar Sueuos & Sicambros deduxit in Galliam, & in proximis Rheno agris collocauit. (*Sueton. in Aug.* XXI.) Io. Comnenus Triballos à ſe victos in Orientem traduxit. (*Nicet. Chon.*) Carolus Magnus Saxonum toties rebellantium nobilitatem partim in Italiam, (*Boter.* V. *de rat. Stat.* VI.) partim in Galliam Belgicam, (*Aemil.* II. *de reb. geſt. Franc.*) partim in Daciam traduxit: vnde origo ciuitatibus Saxonicis in Tranſyluaniâ. (*Paull. Manut in deſcript. Tranſylu.*) Anno CIↃ. IↃ. CIX. Philippus III Hiſpaniarum Rex Mauro-

rorum ad C. ac xxc12. & Hiſpania triremibus Caroli Auriæ in Africam tranſportauit. Et quanquam non deerant, qui factum carperent, quòd tot hominum millia ſacro baptiſmate abluta, quorum laborib. Hiſpania creuerat, bonis exuti & ſeminudi in peregrinas oras eijce rētur: tamen ea tanti non eſſe Hiſpani aſſerebant, vt propterea Regis, Regniq. ſalus periculo exponenda ſit. (*Mauroceu.* xv111.*hiſt. Venet.*) Molucus Scirifius Mauritaniç Rex ante prœlium cum Sebaſtiano Luſitaniæ Rege commiſſum, ducibus ob proditionem ſuſpectis milites ſuos ademit, & totidem, qui ſub alio duce antè meruerant, reddidit. (*Coneſtag.* 11 .*de coniunct. Portug.* &c.

Grçci ſuſpectas vrbes mœnibus nudare ſolebant. idq; Athenienſes apud Chios, Thebáni apud Theſpienſes fecerunt. (*Thucyd.* 1v.) Idem Cyrum feciſſe Xenophon tradit. (111. *Cyrop.*) Et Romanos idem ſecutos eſſe conſilium, hiſtoriç tradunt. Henricus II. Angliæ Rex omnium magnatum arces mœnibus nudauit: & ſuperiori ſeculo Leo X. Pontifex præcipuarum vrbiū muros, quos Vrbini Dux munierat, ſolo ęquauit. (v. *quę dixi ad lib.* 11.)

Eteonicus Lacedæmonius, cùm milites ipſius de occupandâ Chio, vbi hybernabant, conſpiraſſent, & cōiurationis ſignum, quo ſe internoſcere poſsent, calamum geſtarent; aſſumptis quindecim, quorum adhuc intemerata fides, ac per oppidum obambulans, primum, qui calamum geſtabat, interfecit. Obortô tumultu, & quęrentibus nonnullis, quę cædis cauſa fuiſſet, nunciari Eteonicus iuſsit, eò factum, quòd cala-

Qq 2 mum

mum habuiſset. Quo audito vniuerſi calamos abiecerunt; & compreſsa ſeditio eſt. (*Xenoph.* 11. *hiſtor. Græc.*)

Cùm Hanno Carthaginenſis regnum affectaret, & euertere Rempubl. interficere Senatum in animum induxiſset; & quò nefanda conſilia faciliùs tegerentur, ſceleri patrando ſolemnem nuptiarum filiæ diem legiſset, quâ plebi epulum in publicis porticibus, Senatui in ædibus ſuis præberet, & poculis veneno illitis ſecretiùs Senatum ac ſine arbitris interficeret, orbamque Rempublicam ita ad ſe traheret: Senatus re per miniſtros prodita, quando ille armis & clientelis plus valebat, decreto nuptiarum ſolemnibus & pompis modum ſtatuit; quo eius conſilia euanuerunt. (*Juſtin.* xxi.) Cùm C. Cæſar ad edendum munus gladiatorium multiplici vndiq. comparata familia inimicos exterruiſset; cautum eſt legib. de numero gladiatorum; quô ne maiorem cuiquam Romæ habere liberet. (*Suet. in Iul.* x.)

Henricus III. Galliæ Rex, cùm in ſe ſub ſpecie fœderis contra Proteſtantes coniuraſse Guiſium comperiſſet; fœderi prudens ſubſcripſit; ſed principatum fœderis, imperiumque armorum, quod cõiurati in Guiſium transferre cupiebant, ſibi ſumpſit. (*Thuan.* lxiii.)

Dionyſius Syracuſanus, cùm de inita in caput ſuũ coniuratione reſciuiſset, cauponem quendam ad ſe vocatum, & poſt ſecretum colloquium præmio quaſi delati indicij, affectum dimiſit. Prudenter! nam & cùm C. Cęſar in Senatum iturus, ea die, quæ illi ſuprema

ma fuit, in Cn. Pompilium coniurationis complicem incidiſſet, diuq. cum illo collocutus fuiſſet; veriti sũt cæteri coniurati, ne is Cęſari ſeriem cogitati facinoris aperuerit. Et ſanè, quicunq. talia conſilia animo voluunt, eô ſunt ingenio, vt quoſcunq. ſociare ſermonem vident, de ſe loqui putent.

Porrò vbi ad manifeſtam intemperiem res deuoluta fuerit, populares viri, & qui plebem obnoxiam habent, multum ad exundantem plebis furorem intra modeſtiæ alueum reducendũ valent. æquis enim auribus audiuntur, qui amici putantur.

Magno in populo, cum ſæpè coorta eſt
Seditio, ſæuitq. animis ignobile vulgus;
Iamq. faces & ſaxa volant: furor arma miniſtrat:
Tùm pietate grauem, ac meritis ſi fortè virum quem
Conſpexere; ſilent, arrectiſq. auribus adſtant.
(*Virg. 1. Aeneid.*)

Nota ſunt exempla L. Valerij Poplicolæ, M. Horatij, & Menenij Agrippæ apud Liuium. Iulium Cæſarem Tacitus & Suetonius referunt exercitus ſeditionem vno verbo compeſcuiſſe, Quirites vocando (aliàs commilitones ſolebat) qui ſacramentum eius detrectabant. Arbetion, veteranus dux, cùm Valens Imp. nullo pacto ad officium ſeditioſos milites reducere poſſet, paucis verbis truces animos lenijt. Cùm enim omnibus prouectior natu, & dignitate ſublimior oſtendiſſet reuerendam caniciem, & publicum graſſatorem Procopium (ſeditionis authorem) appellaſſet, milites verò filios, & laborum priſtinorum ſocios, oraſſet, vt ſe magis ſequerentur, feliciſſimis ducti-

ctibus cognitum, quàm profligato nebuloni, deſtituendo iam & caſuro morem gererent: extemplò mutatis animis ad priſtina ſigna redierunt. (*Amm. Marcell.* XXVI.) Erat olim Florentia vniuerſa in duas factiones diuiſa, quarum vna à monacho Monialis, altera à rabie, quâ ferebatur, Rabioſa vocabatur. Ventum eſt ad arma, & victi Moniales; quos inter erat etiam P. Antonius Soderinus: ad cuius ædes diripiendas cùm concurrerent victores, fortè domi erat frater, Epiſcopus Volaterranus. Is auditô tumultu, indutus epiſcopali habitu, & Pontificali mitrâ reuerendus ad armatos prodiit, & cùm reuerentiâ vultus, tùm grauitate atq. eloquentia eos continuit, ne domum fratris diriperent. Res profectò admirabilis! poſſe efferatos animos, vi & armis inuictos, apta oratione mulceri. Apta cùm dico, eam intelligo, quæ, quamuis horrida & militaris, animis tamen temperandis appoſita eſt. Illa enim vmbratilis ex declamatorum & philoſophorum ſchola deridiculo erit. Qui enim Deum non curant, qui ſpe, ſcelere, armis turbati ſunt, ad iſtam ineptam philoſophiam non componentur. Quod à Muſonii Rufi Stoici exemplo diſcimus, qui apud milites Flauianos bona pacis & belli diſcrimina diſſerens, pleriſq. ludibrio, pluribus tædio fuit: nec deerant, qui propellerent, proculcarentq. ni admonitu modeſtiſſimi cuiuſq., & aliis minitantibus, omiſiſſet intempeſtiuam ſapientiam. (*Tacit.* III. *hiſt.*) Et ſalsè Traianus Boccalinus, cùm introduxiſſet Menenium Agrippam Apollini promittentem, alia longè lepidiore fabula quàm qua Romanorum animos cōcilia-

ciliauerat olim, Belgas cum Hiſpanis in gratiam reducturum, deriſum ab Apolline dicit. Nec enim eandem eſſe animorum humanorum, quæ olim facilitatem: non cruentiſſimis tragædiis vltra XL. annos in Belgii theatro exhibitis ſatiari potuiſſe diram ſanguinis ſitim. parùm ergò fabularum leuitatem profuturam.

Fortaſſis etiam interdum conſultum erit, virũ auctoritate præſtantẽ, bonum, prudentem, multitudini turbidę in ſpeciem ducem ſe prębere, qui pro imperio cędes, rapinas & cætera ſeditionum mala prohibere, aut ſaltem mitigare poſſit. Tacitus libro primo Hiſtoriarum: *fit temeritatis alienæ comes Spurinna, primò coactus, mox velle ſimulans, quò plus auctoritatis ineſſet conſiliјs, ſi ſeditio miteſceret.* Anno Chriſti CIↃ. IↃ. XLVIII. grauis tumultus per vniuerſam Aquitaniam fuit: cũque ſeditioſi in vrbe Burdigala Georgium Chaſſanæũ Curiæ Præſidem, virum grauem, & qui gratia apud plebem plurimùm valebat, ſibi ducem per vim ſumpſiſſent: ille arrepta ſenſim auctoritate bonos ciues, quaſi etiam in ſocietatem adſcitos, multitudini ſeditioſę immiſcuit: vt hoc modo rapinæ cædeſq; cohiberentur, & perditorum hominum audacia refrænaretur. Quanquam autem non diu fallebat Chaſſanęus: tamen ille in quamlibèt frementes, imperatoris iure vſus, pręcipuos ex ſeditioſis, captatis occaſionibus, quaſi dicto minùs audientes per commilitones confodi iuſſit. Ita paulatim per quatriduum deſęuiẽte furore, motus vtcunq. ſedatus eſt, donec Momorantius à Rege cum exercitu miſſus ſeditionem vlturus, ve-

niſ-

niſſet, atq. omnia, pro ea, quam ampliſſimam obtinebat, poteſtate compoſuiſſet. (*Thua. v.*) Vbi Senatum Nolanum metus accepit, ſi palàm plebi, quę ad Annibalem propendebat, contrà tenderent, reſiſti multitudini concitatę non poſſe, clàm ſimulando dilationem mali inuenerunt, placere ſibi defectionem ad Annibalem ſimulantes. Ita diſtulerunt, donec Marcellus veniret. (*Liu.* xxxiii.) Simile quiddam de Othone & Vitellio memoratur; qui ſæuitiam militum pleroſq. ad cædem depoſcentium ſimulatione vinculorum fruſtrati, multos exitio ſubtraxerunt. (*Tacit.* i. *hiſtor.*)

Verùm enim verò, ſi his remediis locus non ſit, ſi omninò ad vim & arma decurrendum ſit: acriter ibũt magiſtratus in rebelles, eorumq. duces extremo afficient ſupplicio. Alexander Magnus frendens de tribunali deſilijt, & in medium ſeditioſorum agmen ſe immiſit: notatos quoq., qui ferociſsimè oblocuti erant, ſingulos manu corripuit, nec auſos repugnare tredecim aſſeruandos cuſtodibus corporis tradidit. Quis crederet, ſæuam paullò ante concionem obtorpuiſſe ſubito metu? & cùm ad ſupplicium videret trahi, nihil auſos grauiora quàm cæteros? (*Q. Curt.* x.) In Germania legiones tumultuabãtur, ob quendam à Hordeonio Flacco in carcerem coniectum. Conſcendit tribunal Vocula legatus mirâ conſtantia, prehenſumque militem ac vociferantem duci ad ſupplicium iuſsit. & dum mali pauent, optimus quiſque iuſsis paruêre. (*Tacit.* iv. *hiſt.*) Imperante Conſtantio, cùm plebs Romana, excita ab inquietis hominibus ſeditio-

ditioſa ad Septizonium (locus is fuerat in vrbe, Nymphæo Marci Imp. celeber) conueniſſet: Leontius Præfectus Vrbi, quamuis omnibus dehortantibus, ne ſe violentæ multitudini immitteret, adeoq. pluribus illum, tanquam in abruptum feſtinantem periculum, deſerentibus, magnâ animi præſentiâ in medium perditorum nebulonum cuneum ſe immiſit; & inſidens vehiculo cum ſpecioſa fiducia, acribus oculis & minacibus circumſpexit, authoremq. tumultus inter alios eminentem vaſto corpore, rutilis capillis arreptū, vinctis poſt tergum manibus ſuſpendi iuſſit. Vulgus omne paullò antè confertum per varia vrbis membra dilapſum euanuit. (*Ammian. Marcell.* xv.) Et quanquam oratione Marci Imp. expreſſum ſit, vt tametſi prouocantis in cauſa capitis appellatio non fuerit recepta, pęna tamen ſuſtineatur, quoad Princeps reſcripſerit ad literas pręſidis & libellum rei: tamen ſi fuerit ſeditio prærupta, factioq. cruenta, quæ moram nō admittat; non pœnæ feſtinatione, ſed præueniendi periculi cauſa, tunc eum punire permittitur, deinde ſcribere. (*Vlpian.* I.C. *in* l. v i. §. 1 x. D. *de iniuſt. rupt. irrit. fact. teſt.*) Sed his violentis remedijs non niſi deſperatis cæteris, & in ſubſidium vtendum eſt. Nec enim ſēper ſuccedere ex iis, quæ ſuprà de vi diximus, conſtat. Multitudo tamen ſemper excuſata ſit, quæ non tàm conſilio, quàm impetu & alieno ſcelere abripitur: quod ad librum primum quoq. monui. Alibi quoq. dixi, ſeditiones à potentum in aulâ auaritiâ aut ſæuitiâ ortas deditione illorum, qui tàm immaniter populi indignationem mouerunt, ſedari: quod hîc non

Rr repeto

repeto. Illud addo, in locum ſceleratorum iſtorum alios incorruptis moribus, gratos populo ſubſtitui debere. Quomodo Agrippina Senecam ab exilio in aulam tranſtulit; id *lætum in publicum rata*. (*Tacit.* XII. *Annal.*) Et Franciſcus Oliuarius prudentiſſimus & integerrimus vir à Cardinali Lotharingio ad ſummã regni Galliȩ Cancellariatus dignitatem in eum finem euectus eſt, vt moderati imperij ſub optimo legum moderatore ſpem populo faceret. (*Thua.* xvi.& xvij.) Quanquam hac ipſo plus Senecæ atq. Oliuario, quàm aliis illuſum eſt Vterq. enim fœdiſſimam ſeruitutem ſeruire coactus, quod vitȩ reliquum erat, inter ludibria & pericula ſub impotenti dominatu tranſegit: vt appoſitè Senecam, in Octauia Tragædia alter Seneca, vel quiſquis ille fuit, ita loquentem introducat.

Quid me potens fortuna, fallaci mihi
Blandita vultu, ſorte contentum mea
Altè extuliſti? grauiùs vt ruerem, edita
Receptus arce, totq. proſpicerem metus?
Meliùs latebam procul ab inuidiæ malis
Remotus, inter Corſici rupes maris:
Vbi liber animus, & ſui iuris mihi
Semper vacabat ſtudia recolenti mea. &c.

Laſciuire militem diductum) ſed & dicere debebat, in ſuperbiam, arrogantiam & rebellionem prolabi contractum militem. Hoc eſt illud conſiliorum genus, non quidem ſubtile aut callidum, ſed ſubitaneum, celere, captum ex tempore, grata quadam argutia, velut merces quȩdam per ſe inanes ipſo artificij fuco impo-

po-

ponens. Huic venuſtati, ſi accedat corporis gratia, quæ, vt Heliodorus in Æthiopicis (*lib.* I V.) inquit, omnium ad ſe beneuolentiam blanda quadam violentia trahit, vel ſuadentis dignitas, & præter hæc non immodica, ſed ſecura audacia: regnat plerunq. iſta conſiliorum leuitas, & veram exactamq. ſapientiam in egregiis, ſed tardis hominibus ſuo ſtrepitu obruit. Verùm iſta extemporanei ingenij promptitudo plerunq. veræ prudentiæ & magnis negocijs ſuffecturæ expers eſt. Nam vbi ſuſtuleris iſtis hominibus ſubitas fractaſq. ſententias: tùm ſterilitatem egenarum mentium, nec ſufficientium ad veram longamq. ſapientiam haut dubiè contemnes. Rapta iſta & tumultuaria conſilia illis tantùm placent, quibus tædium eſt longa ſed tuta ratiocinatione penetrare in intima & quaſi viſcera negociorum. Quos equidem ſimillimos eſſe puto illis hominib., qui externa ędificij ſpectantes, intus lacunaria auro grauia, maculoſam marmorum varietatem, & cætera artificis miracula propiùs inſpicere negligunt. Ideoq. ſuperficiaria iſta ſapientia plerunque dignum ſua temeritate negociis exitum, & pœnitentiam quidem, ſed ſeram inuenire ſolet. Tale conſilium fuit, quo de capite Magni Pompeii Ægyptius ille pronunciauit, *mortuum non mordere.* Et Alexander regiæ totius Oriētis, vnde tot gētes iura petebant, patrię tot Regum, vnico quondam Græciæ terrori ebrius faces ſubdidit; impellente eum ad tantum dedecus vili ſcorto, Thaide; quæ expectare hanc vltionem Græcos, quorum vrbes barbari deleuiſſent, dicebat. Prima factionum apud Florentinos initia

Rr 2 ab

ab iſtiusmodi temeritate cœperunt : cùm Moſca quidam Lambertus, conſultantibus de vindicanda iniuria à Bondelmontio illata, necandum eſſe diceret; addito Italorum prouerbio (*coſa fatta capo hà*) quâ rem perpetratam caput habere aiũt. (*Leon. Aret. lib. 1. hiſt. Florent. Scip. Amirat. lib. 1. hiſt. Florentinæ.*) Deniq. parùm abfuit, quin Neapoli regię vrbi ignem iniiceret Petrus Aragonius; inductus illorum ſermonibus, qui potiorem eſſe cineribus ſuis ſepultam, quàm amiſſam vrbem ſcurrili dicterio iactabant. (*Scip. Amir. in vita Joannę* II. *Reginæ Neap.*)

Et quia vi tot ſimul corripere intutum, dolus interualla ſcelerum poſcebat. & inferiùs: *ſed magnitudo facinoris metum, prolationes, diuerſa interdum conſilia afferebat.*) Plerunq. difficilem exitum habent conſilia, quorum executio in partes diuiſa eſt, & quæ circumſtantiarum varietate intricata ſunt. Ab initio quidem videntur facilia: verùm tractatu difficultatis plena, exitu periculoſa eſſe ſolent. Nam vt radii horarum indices, quot rotis & ponderibus aguntur in deſtinatos curſus, tot aberrantibus inſtrumentis mendaci monſtratione fallunt: ita ſi ex infinitis rebus, quæ ſubtilia componunt conſilia, vna ſe condicio ſubtraxerit, fallere ea neceſſe eſt. Neq. venena, neq. adulteria, neq. vlla potentia, ſatis munire Seianum potuit, quò minùs iiſdẽ artibus vinceretur, quibus alios petierat. Ex hoc conſequitur, populos cæteris ingenio præſtantes rerum nouandarum perpetua cupiditatę teneri, ideoq. crebrioribus reipublicæ conuerſionibus obnoxios eſſe. Nimia enim diſſerendi ſubtilitate, & huic adiun-

cta

ćta ingenii oſtentatione quam ſibi ſemel perſuaſerũt opinionem, mordicùs tenent, & ab ea dimoueri probroſum arbitrantur. Quod vniuersè aſſerit apud Thucydidem (*lib.* III.) Cleon Athenienſis: & ſpeciatim de Megarenſibus, Syracuſanis, Athenienſibus, Florentinis, Genuenſibus affirmat Bodinus. (IV. *de Rep.*i.) Qui idem teſtatur, Athenienſes C. paullò minùs annis quinquies, Florentinos ſepties Reip. ſtatum mutaſſe: id autem nec Venetis accidiſſe, nec Heluetiis, qui ingeniis minùs valent. Nec igitur ſubtilia ingenia nouandis rebus quàm gerendis aptiora, dubiis & periculoſis expediendis negociis adhibenda ſunt: nec committenda iis munia excuſationum, temporum extrahendorum, actionum cum illo, qui nobis etſi cauſa inferior, viribus tamen ſuperior eſt; & omnium illorum negociorum, quæ affectus requirunt ſedatos, & neceſſariam ſimulationem. In primis autem ab imperiis malè affectis, vel nondum confirmatis procul habenda ſunt. Vt enim in ęgris corporibus vel minimo motu noxii humores concutiuntur; ita inquietis ingenijs infirma imperia turbantur. Sunt tamen vtilia in conſiliariorum collegio; vt collegarum ingenia exerceant, & exterorum artes obſeruent.

Hanc vt amore incenſus, adulterio pellexit.) v. quæ ſcripſi ad lib. III. verb. *nam vulgatum erat, miſſum &c.*

Quanquam arduum ſit, eodem loci potentiam & concordiam eſse.) Poetis, hiſtoricis, nemini non dicta ſententia. Matthæus Vicecomes, dictitantibus fratribus in familiari colloquio regnum egregium quid eſſe; verũ

eſſe,

eſſe, reſpondit, ſed ſine ſociis. Ex quo fratres ſibi metuentes illum veneno ſuſtuliſſe dicuntur. (*Io. Bapt. Pig. 1 v. hiſt. Ateſt.*

Plerumq. inopes ac vagi ſponte militiam ſumant. percenſuitq. curſim numerũ legionum, & quas prouincias tutarentur.) Ex iſto Taciti indice, quanta fuerit Romana potentia, quæ armorum vis, qui inexhauſtus militię fõs, intelligere licet. Non erit alienum, quædam diſſerere de *armorum ſtudio*: quæq. ex illo magnis imperiis bona malaq́;, vtilia aut pernicioſa accidant. Quâ ex diſputatione de maximis rebus pendet iudicium. Inde, quę cauſa fuerit, quòd Romani tot prœliis fuſi, nunquam tamen vniuerſo bello ſuperati ſunt, quæq́; res Romanam potentiam ad ſummum faſtigium prouexerint, & quæ ex contrario libertatem peſſum dederint, diſcemus. Intelligemus, quibus ex cauſis Veneta Reſp. optimis legibus inſtitutiſq. formata imperii ſui terminos non ita longè lateq., vt Roma, proferre potuit. Dicemus de Turcicæ potentiæ fundamento, deq. eius caſu interituq. coniiciemus. Alia quoq. ſcitu rariſſima digniſſimaque tangemus. Igitur quanquam Romani imperij magnitudinem alius iuſto imperio, alius ciuili ſapientię, alius Reip. formę boniſq. legibus, alius ſociorum defenſioni, alius priuatorum virtuti, alius alii rei tribuant: mihi tamen aliud videtur. Nam nec iuſtitiam multùm fuiſſe cordi Romanis alibi docuimus, & prudentes virtutiſq́; ſtudioſos aliæ quoq́. Reſp. habuerunt, & ſocios alii defenderunt, & bonis legibus, formaq́. Reip. Veneti pręſtant: nec tamen in eam potentiã, quã in Rep. Romanâ ſtu-

pe-

pemus, quiſquam veterum, noſtrorumq; Regum aut Rerump. conſcendit. Statuo igitur, pręcipuam & penè vnicam magnitudinis Romanæ cauſam fuiſſe, armorum ſtudium, & omnia Reip. inſtituta non ad ciuilis vitę tranquillitatem, ſed gloriam & imperii amplificationem introducta. Non dicam Romanos armorum & pugnæ genere, atq. militari diſciplinâ aliis omnibus populis pręualuiſſe. Nam vt id negari nequit, ita pluries Romanos pręliis ſuperatos confiteri cogimur. Illud mirandum eſt, & ſine exemplo, eos ita extra fortunę aleam fuiſſe, vt cæſi, fuſi, fugati, nunquam tamen vincerentur, ſed ſemper fortiores validioreſq. reſurgerent, tandemq. de hoſtibus ſibi paullò antè inſultantibus triumpharent. Nimirum ea erāt ciuitatis inſtituta militaria, vt poſt maximos cęſos exercitus, ſemper maiores in hoſtem educi potuerint. Quod quopacto fieri quiuerit, quàm breuiſſimè potero, explicabo. Dico igitur, triplicem fuiſſe fontem, ex quo validiſſima Romanarum copiarum flumina, quæ orbem terrarum inundarunt, proruperunt; Tribus, Colonias, Socios. Hodiè cùm tympanum ſtrepit, coeunt proterui, ocioſi, legum impatientes, parentib. immorigeri, maximi mulierum mœchi, aleatores, vrbium ſuarum fex & purgamentum: quibus neq. boni intellectus eſt, neq. mali cura; qui neq. in victoria decus, neque in fugâ flagitium putant. Romani verò ex tribubus, coloniis, ſociis militem habebant electū, belli & munerum militarium gnarum, acie inuictū, & qui annos non plùs ex faſtis quàm ſtipendiis ſuis numerabat. Vt Romani exercitus à noſtris differant,

quod

quod nauis,quę probatis trabibus eſt compacta, ab eâ quam intempeſtiuè exciſæ arbores & omnia non penſatis vitiis ligna componunt. Ergò in xxxv. Tribus deſcriptus erat populus Romanus: quo nomine veniunt, non tantùm qui muris vrbis includebantur, ſed multò magis, qui extra vrbem in Latio, Campania, Hetruria tribubus adſcripti erãt. Quippe vrbanus populus nõ niſi in quotuor trib. diuiſus erat, Suburanã, Eſquilinã, Collinam, Palatinam: cæterę, vt demonſtrat Franciſcus Bocchus in libris de magnitudine Romanâ, vna & triginta extra vrbem erant; appellationem ſortitę vel ex locis, vbi degebant, vt Cruſtumina, Veientana, Ocriculana &c. vel à fluminibus, vt Arnienſis, Anienſis &c. vel à pręcipuis Romanis familiis, vt Cornelia, Fabia, Sergia &c. Hic erat populus ille Romanus, qui leges ferebat, qui magiſtratus creabat, qui bella aut pacem decernebat: ex hoc vniuerſo cenſebantur legebanturq́. in militiam, quicunq. bello apti erant: nec licebat cuiquam detrectare militiam. Hi ad comitia in vrbem confluebant, ius ſuffragiorum habebant, magiſtratus & honores ſuſcipiebant. Hi veri & originarii ciues Romani erant. Quanquam etiam fuerunt, qui ex priuilegio, cùm longiùs Româ abeſſent, in tribuum nomina adſciſcebantur: quomodo Ateſtini in Romiliam, Veronenſes ac Tergeſtini in Publiliam, Patauini & Brixienſes in Fabiam, Mediolanenſes & Comenſes in Vfentinam, Bergomates in Vituriã coniecti ſunt. (*Io. Bapt. Pigna* 1. *hiſt. Ateſt.*) Quantus autem ex his tribubus militum numerus confici potuerit, ex eo conſtat, quòd interdum CC. inter-

ter-

terdum CCC. millia, & quod excurrit, cenſa ſunt ciuiũ capita. Cenſebantur autem ij tantum, qui ferendis armis habiles erant, adeoq. ad militiam deſtinabantur. Ita.n. Liuius de primo cenſu, qui actus eſt Seruio Tullio Rege: *millia lxxx. eo luſtro ciuium cenſa dicuntur. adijcit ſcriptorum antiquiſſimus Fabius Pictor, eorum qui ferre arma poſſent, eum numerum fuiſſe.* Nã ſi vniuerſi connumerentur, pueri, ſenes, cęteriq. nõ niſi capite cẽſi; ſupra quindecies cẽties mille homines in tribub. fuiſſe Franciſcus Bocchus coniicit. Qui tñ numerus, cùm ciuitatis Romanę ius ab Imperatoribus nimis vulgatum eſſet, eò excreuit, vt Claudio Cæſare (niſi codices vitioſi ſunt: certè in Medicæo M.S. iſtos numeros aliter ſcriptos ipſe Florentiæ vidi) cenſa ſint ciuium lxv i ii. centena & xl i v. millia. (*Tacit.* x i. *annal.*)

Iam in coloniis quantum momenti fuerit ex eo, quod T. Liuius libro ſeptimo & triceſimo refert, colligi poteſt. Belli Punici ſecundi tempore triginta populi Romani coloniæ erant. Ex iis duodecim, cùm omnium legationes Romæ eſſent, negarunt eſſe, vnde milites pecuniamq. darent. Nouâ re conſules icti rem ad Senatum detulerunt. vbi tantus pauor animis hominum iniectus eſt, vt magna pas actum de imperio diceret. Sed cùm cæteræ xv i i i. coloniæ in fide perſtitiſſent; reſumpſerunt animum patres. Et notabile eſt, quod Liuius pronunciat illarum coloniarum ſubſidio tum imperium populi Romani ſtetiſſe.

Deniq. ſociorum auxilia quantum Romanis contulerint, ex eo conijci poteſt, quod anno Vrbis condite ccccxv. Latini gloriabantur, Romanos ſociali exer-

citu adiuncto duplicare vires ſuas; ideoq. Conſulem alterum ex Latio, alterum Româ creari, & Senatus partem æquam ex vtraq. gente eſſe poſtulabant. (*Liu. lib.* VIII.) Sociale bellum, quod populus Romanus cum Marſis, Picentibus, Pelignis, alijsq. Italiæ populis, ſuis ſociis geſſit, Plutarchus in Syllâ magnum vocat & varium, quodq. multa vulnera populo Romano & grauiſſima intulit diſcrimina.

Non igitur mirum videri debet, illum Romanæ militię triplicem fontem nunquam exaruiſſe, tàm valida potentiæ fundamenta nunquam conuelli, tantas vires nunquam labefactari potuiſſe. Quod tot exemplis manifeſtum eſt: Cum Pirrho quamuis victi paciſci in alias conditiones noluerunt, quàm vt Italiâ excederet. Ab Hannibale toties cæſi, cùm tandem ſubmittere ceruices deberent, quatuor ſimul exercitus conſcripſerunt. A Perſeo profligati, tanquam viciſſent, Perſeo leges tulerunt, quibus ſe imperio Romano ſubmittere iubebatur. Nimirum, quouſq. ſcaturiebat inexhauſtus ille fons, quantumuis maxima damna nouis delectibus ſarcire poterant. Poſt Cannenſem pugnam Hannibal victoriæ nuncium Carthaginem miſit Magonem fratrem. Is cùm ei Senatus datus eſset, res in Italia à fratre geſtas expoſuit. Cum ſex imperatoribus eum, cum ſex conſularibus exercitibus acie conflixiſse: occidiſse ſupra CC CIↃ. hoſtium: ſupra LCIↃ. cepiſse: Brutios Apuloſq. partem Samnitum ac Lucanorum defeciſse ad Pœnos; Capuam Annibali ſe tradidiſse. Secundum hæc dicta lętis omnibus, Hanno, qui ex factione Hannibali ad-

uer-

uerſâ erat, quæſiuit, ecquis Latini nominis populus defeceritad Carthaginenſes? ecquis homo ex v. & xxx. tribubus ad Annibalem transfugerit? Cum vtrumq. Mago negaſset; hoſtium quidem ergo, inquit Hanno, adhuc multum ſupereſt. Sed multitudo ea quid animorum, quidue ſpei habeat ſcire velim. Cùm id neſcire ſe Mago diceret; Nihil facilius eſt ſcitu, inquit. Ecquos legatos ad Annibalem Romani miſerũt de pace? ecquam deniq. mentionem pacis Romæ factam eſse allatum ad vos eſt? Cùm id quoq. negaſset; bellum igitur, inquit, tàm integrum habemus, quàm habuimus, quâ die Annibal in Italiam eſt ingreſsus. (*Liu.* XXXIII.)

Patet igitur ex dictis, Romanam magnitudinem ſuper arma fundatam, armis prouectam, armis ſtetiſſe. Quod quanquam armorum dignitatem ac vtilitatem ſatis oſtendat, tamen aliorum quoq. populorũ, qui ſolis armis ſibi potentiam, aliis terrorem pepererunt, exempla producere, non inutile erit. Mamaluchi Ægyptum & Syriam trecentos annos tenuerũt, magna ſcientię militaris fama, & vicinorum populorum terrore. Quippe domeſticum militem legebant, à prima pueritia, ac penè infantia raptum ad arma, atq. educatum multa victus abſtinentia, tolerantiaq. laborum, & militarium operum exactione eò rigidiore, quia & ipſi duces antè tollerauerant. In demortuorum locum ſuccedebant non filii, aut ſanguine propiores, ſed quos indoles & corporis animiq. robur bellicæ fortitudini idoneos fecerat. Hi, quorum numeros XVIIICIↃ. non excedebat, inuicta bello ma-

nus, vicinas nationes domauerunt, Arabes fregerunt, in pręliis cum Turcis aut rarò aut nunquam ſuccubuerunt; donec anno Chriſti CIↃ. IↃ. XVIII. à Selymo Turcarum Imperatore & militia & nomen Mamaluchorum extinctum eſt. (*P. Iouius in Selym. Guicciar. XIII. hiſtor.*) Turcæ, publica Orbis lues, ſolis armis, & militari virtute in tot regnorum excidia eualuerunt. Centum ac quadraginta equitum, quos Spahos vocant, millia perpetuò alunt; quorum LXXX CIↃ. in Europæ finibus, LXCIↃ. in Aſia continentur. Iis agri (Timaros dicunt) aſſignantur, ex quorum prouentu equos in bellum expeditos ſuſtentare queant. nec ob id quicquam regiis theſauris decedit. Reliquis, qui millia quindecim cenſentur, ære publico ſtipendia perſoluuntur. Pedeſtrium copiarum robur in prætorianis, qui Ianizari vocantur, ſitum eſt. Hoc inſtituto militari, hoc robore inuictum hactenus Turcarum imperium ſtetit. Quanquam multum adhuc Turcis ad perfectam armorum ſcientiam, quâ tantoperè Romani præcellebant, deeſt. Nam in aciem educunt illi copias ex immenſis imperii ſui ſpaciis cõtractas: Romanorum exercituum neruus ex Italia, atq. adeò ipſis tribubus, in quas relati erant ciues Romani, legebatur. Turcæ maximos exercitus vno in loco diu ſuſtinere nequeunt: quod potuêre tamen Romani. Deniq. nec armis, nec pugnæ genere, nec fortaſsè diſciplinâ militari cum Romanis comparari poterũt. Suffecerunt tamẽ ad iugũ tot populis, tot regibus imponendum. Et omnia ipſorum inſtituta imperii dilatationem, gloriãq. militarem ſpectare ex eo quoq.

cla-

clarum euadit, quòd impię legis lator Mahumetes ſine Dei reuerentia, ſine honeſtatis cura dominationis vinculum fecit religionem. Perſuaſum Turcis eſt, I.
ſuum quemque diuinum, ſed mortalibus oculis inuiſibilem charactera, fatorum & mortis ineuitabilem ordinem fronte præferre; qua fide factum eſt, vt vitæ mortiſque contemptores cæca temeritate omnibus ſe periculis offerant; à fatali diſpoſitione ſalutem aut exitium ſibi impendere arbitrati.

Felices errore ſuo, quos ille timorum
Maximus haut vrget lethi metus: inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animaq. capaces
Mortis; & ignauum eſt rediture parcere vitæ.
(*Lucan.* 1.)

II.
Deinde Turcici Imperatores lege aut more prohibentur reſtituere regnum, aut vrbem, aliudue ſolum, in quo ſemel ſuę religionis ſacellũ dedicauerint. Quę conſtitutio mirè facit ad ſuperãdas difficultates, quibus implicari noui Principes tenentur; & ad obſtinandã partorũ defenſionem: ſcientib. omnib. non pactis, nõ vlla tranſactione, ſed ſola vi, armiſq. perdi prouincias armis acquiſitas. Sanè & ex Romana hiſtoria conſtat, ab vrbis ortu ad Iouianum Imp. non inueniri Conſulem aut Imperatorem, qui ſemel Romani iuris factas terras hoſti conceſſerit. (*Amm. Marcell.* xxv.) III.
Porrò pręceptũ illud, quo Turcis vini vſu interdicitur, eò ſpectat, vt priſcę frugalitati aſſuetus miles parabili & obuio cibo potuq. in caſtris degere velit; nec illa impenſa grauetur, quæ in noſtris exercitibus enormis

fa-

facit, vt nulla ſtipendia veſti, equis, armis emendis ac
tuendis ſufficiant. Ex quo creberrimas oriri ſeditio-
nes neceſſe eſt. Cui accedit, quòd, cùm Turcis arua a-
griq., colles, & aperta camporum frumento produ-
cendo, & paſcendis armentis inſeruiant; apud nos fer-
tiliſſimum quodq. ſolum ſit vitibus conſitum, & nu-
meroſis exercitibus ſemper commeatus deficiant.
Præterea, cùm noſtri Principes acerbiſſimis exactio-
nibus tributorum, ſed profectò malè ſano conſilio, ſę-
IV. pe etiam peſſimo exitu infringere ſubiectorum ani-
mos tentent, in eoq. ſecuritatem ſuam collocatam eſ-
ſe arbitrentur; Mahumetani Principes non vectigali-
bus, non tributis, ſed promiſcuâ coniugiorum licen-
tiâ & vxorum multiplicato conſortio illectos; ita
miſeros populos ſuos, quanquam non ſentientes, fa-
ciunt, vt omni neruo deſtituti ferociam omnem obli-
uiſci cogantur. Cùm enim naturales liberi cum legi-
timis ęquis partibus ſuccedant, & plerię; patresfam.
domum ſuam ex tot vxoribus aut pellicibus refertam
liberis habeant; fieri non poteſt, vt in tàm numeroſam
ſubolem diuiſa bona, velut in multos riuulos didu-
ctus fons, tandem non exareſcant: ſitq; perpetua ne-
ceſſitas militandi in caſtris, & ſtipendio à Principe
prębito vitam tolerare. Vt taceam, polygamiam iſtam
ſanè beſtiis magis quàm hominibus conuenientem
indeſinentem eſſe fontem, ex quo innumerabiles co-
piæ in aciem, velut magni pecorum greges in macel-
V. lum educi poſſunt. Quid? ille mos, quo nulli Otho-
manidarum vel ad nominis famam, vel corporis ſe-
pulturam, templa aliaue publica opera extruere licet,
niſi

niſi imperij fines protulerit, quid aliud eſt, quã incitamentum, & vehementiſſimus ſtimulus, quo vel ignauiſſimi Principis animus ad ambitionem, ad gloriam, & famæ ardentiſſimum deſiderium excitetur. (*v. exẽplum de Selymo apud Thuan. xlvii: Mauroceu. hiſt. Venet. P. Parut. i. de bell. Cypr. M. Ant. Gratian. i. de bello Cypr.*)
Illud etiam quòd feminas à ſuorum templorum limi- VI.
nibus arcent, quid aliud vult, quàm cùm illas ſua imbellia contemptas faciat, ſolos viros, quorum ferocia timeri meretur, fortiſsimo religionis vinculo ligare, mitigare, cicurare? Cui ſimile eſt, quòd olim mulie- VII
res ſacro Herculano abſtinebant. (*Gell.* xi. *cap.* vi.) quare nec Herculis Gaditani templum mulieribus ingredi fas erat: vt ex Silio Italico obſeruat Thom. Dempſt. lib. i de iurament. c. iv. Deniq. quod Turcæ credunt, illorum animos, qui cùm morerentur, infenſum Imperatorem habuerunt, æternis apud inferos affligi cruciatibus, nec eorum delicta vlla pœnitentia expurgari poſſe; omni lege & omni pęna efficacius retinaculum eſt, ne quis in Imperatorem quid admittere velit, audeatue. Hęc de Turcis.

Superiori ſeculo Ferdinandus Aragonius propriã habebat militiam; cùm cæteri mercenaria vterentur. Geſsitq; res maiores, ſi verè rationem inimus, quàm quiſquam ſuorum æqualium.

Etiam in cunctis Reip Venetæ finibus, vicis, pagiſque deſcripta eſt agreſtis pubes, quę militari opere exercetur, ac promptam Reip. operam nauare parata eſt. (*P. Iuſtinian. in hiſt. Ven.*) Quod idem de Allobrogum & Hetruriæ Principibus tradi Io. Boterus. Et in

ple-

pleriſq. Germanię Principum ditionibus arma peritè tractare docentur ſubiecti; maximè ad vſum bombardæ, certus nitrati pulueris, & plumbi, ex quo ferales illi globuli funduntur, modus certis temporibus diſtribui ſolet. Belgis deniq. federatis hodieq. vſitatum eſt, ciues in oppidis & munitis locis vnà cum mercenario milite excubiis admouere; quò proditiones impediantur, & omne periculnm, quod à peregrino milite imminet, amoueatur. Sed hęc exempla à ſuperioribus toto cœlo differunt. Nec enim aut Venetis, aut cęteris iam dictis Principibus commune cum Romanis aut Turcis inſtitutum eſt, conſectari gloriam, extendere imperij terminos, bellum ex bello ſerere, nunquam ocium velle; ſed ad defenſionem, & qualecunq. auxilium comparatum eſt iſtud ſubſidium: quod tamen plerunq. vanum exiſtit. Plebs enim, quantumcumq. armorum vſum didicerit, & multiplicatis cohortib. impleat campos, par illis nũquam erit, qui inter vera pericula verſati timere deſierunt. Et hoc ipſum ad terrorem erit, quòd timidâ penſatione aciei & veri Martis diſcrimina à fictis certaminibus, & vmbratili militia longiſſimè differre animaduertent. Palatino Comiti ſubiecti populi totâ Germaniâ ab armorum tractãdorum peritiâ celebrabantur. Nulli minus ad reſiſtendum animi habuerũt. Nempè, aliud eſt, benè ad metam collineare, aliud hoſtem ferire.

Verùm enim verò, quamuis quæ hactenus diſputata ſunt, ſatis armorum ſtudium in Rep. egregium eſſe aſſerant: tamen & alia in diuerſum argumenta exem-

plaq.

plaq. ſunt, quibus armorum tractationem ciuibus cõmiſſam parùm tutam eſſe oſtendi poteſt. Iis qui, prudenter condere aut ſtabilire regna ſtudent, hæc duo videntur præcipua: primum, ne populus in Principẽ facilè poſsit inſurgere: deinde, ne, ſi obſequij vincula emolietur, ad inſaniam vires accedant, furorq. militiæ vinculo firmetur. Vtraq. cautio interuertitur hoc armandorum ciuium conſilio. Nam & irati nihil priùs videbunt, quàm datura fiduciam arma; & vbi arma rapuerint, ſecura erit, aut non niſi magnis laboribus ſedanda rebellio. Inde, quod in Gallia armis & militaribus exercitijs in nobilitate tantùm retentis, in plebe longo ocio emollitâ, opificiiſq. & quæſtui dedita, antiqua illius gentis ferocia defecit, ſingulari Regum ſtudio factum eſſe ſcribit Guicciardinus; (*II. hiſt.*) ne tàm crebris à furioſo populo conſpirationibus ſeditionibuſq. peterentur. Cyrus omnes gentes, quas ſuo imperio ſubiecerat, ſublatis armis ad fundarum vſum coegit; quòd hoc armorum genus maximè ſeruile arbitraretur. (*Xenoph.* VII. *Cyrop.*) Theodoricus Oſtrogothorum & Italiæ Rex tutiſsimum pacis ſtabiliendæ modum ratus eſt, Romanos, cæteroſq. Italiæ populos armorum exercitio arcere. (*Orland. Malauolt.* II. *hiſt. Sen.*) Sanè ciuilium bellorum curandorum neceſſaria medicina eſt, ciuibus arma adimere. Quod Romanis quoq. in vſu fuit. (*Dio* XLII. & XLIV. *Plin. lib.* XXXIV. *cap.* XIV.) Et Senenſes cùm diuerſo conſilio inſtitiſſent, ruerunt. Anno à nato noſtro Seruatore CIↃ. CC. XLV. cùm inter nobiles familias ſæpiùs in ipſa Senarum vrbe ad arma & cædes ventum eſſet: IX. Virûm

magiſtratus infelici æquè ac imprudenti conſilio ex ſingulis vrbis regionibus (quarum tres erant) quadringētos ſelegit, quibus zonam, arma, & inſignia publica dederunt; addito præcepto, vt ad præconis vocē aut nolarum ſonum omnes ſub ſignis confluerent, accepturi magiſtratus imperia. Sed conſilium, quod ad ſedandas turbas, & arma nobilibus excutienda comparatum erat, in exitium Reip. vertit. Hoc enim inſtituto mucrones, qui in hoſtium ora intentari debebant, in Nobilitatem, alteram ciuitatis partem verſi ciuilem ſanguinem ſępè hauſerunt: & tamdiu armatæ plebi cum nobilibus, pòſt & inter ſe diſſenſiones, certamina atq. cędes exercitæ; donec Medicæi cuncta diſcordiis ciuilibus feſſa ſub imperium acceperunt. (*Orland. Malauolt. VIII. hiſt. Sen.*) Nimirum non ad omne momentum plebs armanda eſt. Auctoritas enim & poteſtas quæcunq. in multitudinem collata, nunquam benè & feliciter vſurpata fuit. Turbas parturire facilè; ijs autem excitatis occurrere ſummi laboris eſt. Sed quando ſuperiùs, potentiam Romanam armis omnia debere diximus, nunc quoq. exitiū illi Reip. ex armis proueniſſe dicemus. In ordinanda, & bonis legibus inſtituenda ciuitate duorum temporum haberi ratio debet, bellorum & pacis: vt & ab externa vi tuta eſſe, & ciuium inter ſe concordia conſtare poſsit. Verùm Romanorum inſtituta propiùs inſpicienti manifeſtum eſt, vnum illa finem atq. ſcopū habuiſſe, imperii amplitudinem. Inde bellum ex bello excitabant: &, vt in hoſtes militem haberent fortem, & periculorum contemptorem, exercitia armo-

rum,

rum, & virtuti militari præmia inſtituebant. Sed vt aſſueſcerent ciues iuſticię, temperantiæ, modeſtię aliiſq; virtutibus ciuilibus, quibus in pace concordes & tranquilli viuerent, nullis aut paucis prouiſum erat legibus. Vt inde Tacitus (li. 1. *Annal.*) duodecim tabulas finem æqui iuris fuiſſe, & ſecutas leges apiſcendi illicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob praua per vim latas eſſe verè dixerit. Numa quidem Pompilius, cùm omnia Romuli inſtituta ad militarem virtutem ſpectare videret, religine & cerimoniis Deûm, aliiſq. ciuilibus virtutibus feroces animos imbuere tentauit: ſed prę ualebat militare populi ingenium, & maiores radices egerat armorũ amor, quàm vt nudis legum in charta ſcriptarum verbis tolli poſſet. In quo illud à Numa imprudenter omiſſum eſt, quòd non, vt Lycurgus apud Spartanos, legibus latis earum aſſuetudinem & ad illarum præſcriptum ciuium educationem coniunxit, chartis eas inſcripſiſſe contentus; Quid enim vanę leges ſine moribus proficiunt? Lycurgus parſimoniam iuſsit, exiſtimans laborem militiæ aſsidua frugalitatis conſuetudine faciliorem fore. Iuuenibus non amplius vnâ veſte vti toto anno permiſit, nec quenquam cultiùs quàm alterum progredi, nec epulari opulentiùs, ne imitatio in luxuriam verteretur. Fundos inter omnes æqualiter diuiſit, vt æquata patrimonia neminem potentiorem altero redderent. Conuiuari omnes publicè iuſsit, ne cuius diuitię vel luxuria in occulto eſſent. Rempub. ita ordinauit, vt Senatus, Populus, Rex mutuo reſpectu ſe intra præſcriptos ſibi terminos continerent.

Hęc & ſimilia inſtituta ciuium mores ac educationem, & rempub. ſpectantia non chartæ inſcripta, ſed ſine ſcripturâ rethris incluſa, vt neceſſarium carmen à pueris ediſcebantur, & in animis potiùs exarata, quã membranâ acuratiſſimè ſeruabantur. Romæ autem, quis moralis virtutis, & ciuilis honeſtatis, artiũq. pacis curam fuiſſe diceret, vbi ad honores plerunq. prouehebantur, non qui iuſticiâ, quiq; vitæ innocentiâ inſignes; ſed qui belli ſcientiâ præcellebant, & magnis negociis pares erant? Quis Syllam aut Marium benè formatę Reip. ciues dicat? Nunquam quidem Roma etiam bonis ciuibus caruit. Habuit Camillos, Decios, Fabricios, alios. Sed id tantùm volumus, non eam Reip. condicionem fuiſſe, vt illi meliores Remp. gererent. Quippe cùm in vniuerſæ plebis manu eſſet, facere imperatores, alioſq. creare magiſtratus; impetu, & conſilii inopiâ plerunq. peccabatur. ambitus quoq. potentiorum cuncta turbabat. Porrò ex eo, quod alibi docuimus, immoderatum gloriæ deſiderium in libera Reip. ciuibus timendum; manifeſtũ eſt, quantum à perfectione Reip. Romanę forma abfuit. Quippe ad imperij magnitudinem tendenti belliſq. perpetuò implicitæ magnos in ciuibus ſuis, & gloriæ cupidos animos nutrire neceſſe fuit. Quæ res à libertatis curâ planè abhorret. Inde Venetiis vetere inſtituto inualuit, vt quemadmodum naualium armorum ſuprema authoritas penes patricios eſt, qui poſitâ togâ arma induti patriæ operam ſuam præſtãt; ita quæ ad terreſtrem militiam ſpectant, exterorum ducum, quorum ſpectata in Remp. fides, atq. eximia

virtus prȩclaris facinoribus eminet, imperio fidei atq; curæ committantur. Crediderim non tàm conſilio quàm caſu primitus inuectum hunc morem. Quippe ante hæc tempora, qui in Italia vel amplitudine familiæ illuſtres, vel militari diſciplina clari erant, affinitatibus, cliẽtelis atq. amicitiis fulti, quoſcunq. manu promptos, & ingenio ad militiæ munia obeunda idoneos exiſtimarent, ad ſe trahebant, vt in eorum manibus, quicquid vel peditum vel equitum roboris erat reponeretur. Hos Principes ac Reſp. magna plerunq. vi auri illectos annuiſq. ſtipendiis obſtrictos militiæ ſuȩ prȩficiebant: illorum ductu atq. auſpicio limites non tuebantur modò, ſed & aliquando proucehebant. Inde Picinini, Sfortiæ, Fortebracij, Carmaniolȩ fluxêre; qui egregiè militiȩ muneribus functi memoriam in omnem poſteritatem propagarunt, & humili loco, abiectis parentibus orti, virtute ſibi ad ſummos honores, atq. imperia gradum fecerunt. In ea tempora cùm Reſp. Veneta incidiſſet, vbi ad terreſtre quoq. imperium animum appulit, à Procerum Rerumpublicarumq., quȩ tunc in Italia florebant, exemplo non abhorrens exteros duces ad ſua ſtipendia acciuit. Quod quia ſalutare Reip. eſſe animaduerterunt Veneti, etiam hodiè ſeruant; accedente ea quoq; ratione quòd cùm illi pacem inter ciues, concordiamque & æqualitatem ſemper ſummo ſtudio aluerint, quieti publicȩ perperàm conſultum exiſtiment, ciuibus tantum auctoritatis impertiri, exercitus ſubiicere, ſummȩ rerum præficere. ne dominandi aſſuetudine capti, clientelis, atq. amicitiis nixi, & populari aura in-

inflati opibus ac imperio in publicam olim perniciem abuterentur. (*Jo. Boter. lib. 11. de Rep. Ven.*) Illud etiã digniſſimum obſeruatione eſt, quòd, cum Romani trophæis memoriam ſuam ad poſteros celebrare permiſerint, ipſiq. ſtatuas ex ęre aut marmore, quibus aliorum quoq. virtutem tanquam gloriæ ſtimulis excitarent, benè meritis ciuibus erexerint; Venetis tamẽ diuerſum placuiſſe. Quanquam enim in ipſa vrbe Coleono Bergomati, & Pataui Gatamelę Narnienſi equeſtres ex ęre ſtatuas, virtutis teſtimonium poſuerint, tamen eundem aut ſimilem honorem nulli ſuorum ciuium quantumuis egregiè de patria merito habuerunt. Porrò popularis imperii neceſſaria lex eſt, temporarios habere magiſtratus; vt quia ad naturalem, in qua creati ſumus homines, paritatem quàm proximè accedit illa Reip. forma, recedentibus alijs à Reip gubernaculis, aliis locus detur. At Romę contra hanc legem quàm ſæpè potentum ambitio peccauit? quoties ante tempus legibus conceſſum honores & magiſtratus incapacibus collati? quoties, vt bellis feliciter cœptis iidem nec mutati prǫeſſent, prorogati vltra tempus magiſtratus? Nimirum contemptæ leges; & paucorum ambitio, qui plebeculæ gratiam aucupabantur, omnia poterat: adeoq; inter externa populi Romani incrementa, inter egregias illas victorias & triumphos, quibus captiui Reges ducebãtur, quibus in maiorem quotidiè molem excreſcebat prodigioſa illa potentia; domi & in ipſis viſceribus tàm vaſti corporis latens oriebatur malum, nimii ciuium ſpiritus, viuida & maiora, quàm quę libertas ferret,

ret, ingenia, bellis ſuetæ, & inde feroces atq. turbidę naturæ: cum quibus diu colluctata ſanior Reip. pars tandem impar morbo miſerè concidit. Conſtat igitur inde, Romanos bellorum quidem veteres, viroſq; fortes, ſed ad pacis tempora neq. legibus neq. aſsuetudine inſtitutos fuiſse. Vt nemini mirum videri debeat, Remp. illam bellis tantum quęſiuiſse imperiũ, tantamq. gloriam; contrà, cùm pace gaudere deberet, velut ferrum rubigine obſitũ omnem amiſiſse ſplendorem: adeò vt, vbi primùm ceſserunt minæ hoſtiles, cædes & bella inter ipſos ciues exiſterent. Quodcircà non iniuria mihi Scipio Naſica excidium Carthaginis diſsuaſiſse videtur: quòd coniicere potuit ciuitatem ad belli tantùm munia inſtitutam & factã in pace ocioq́. ruituram. Quod non eum ſenſum habet, quaſi pax ſua natura rebuſpub. interitum afferre ſoleat. ſed nouerat homo prudentiſſimus Romanæ Reip. labem & imperfectionem, quæ paci tolerandæ impar erat. Si verò non minùs ciuilibus quàm militię inſtitutis floruiſset Reſp., ſi exciſa Carthagine ſciuiſset arma ponere: poterat id eſse via ad veram felicitatem, ſummumq. bonum ciuile, non ad interitum. Et profectò, ex hactenus dictis manifeſtum eſt, non pacem, non ocium; ſed bella & arma veram fuiſse ciuilium diſsenſionum cauſam. Hęc ciuium quorũdam ambitionem fouerunt, hęc nimias opes atq. potentiam priuatis contulerunt; hęc ciuitatem in factiones diuiſerunt, deduxeruntq. ad ruinam. Et quomodo verum eſse poteſt, pace corruiſse Romam, quam nouit nunquam? cùm Iani templum paullò minùs ſe-

ſeptingentorum annorum ſpacio non niſi bis claudi potuerit; ſemel poſt primum bellum Punicum; iterùm ab Auguſto poſt deuictum nauali prælio M. Antonium. Certè Sparta octingentos annos liber auixit, non armorum gloriâ, ſed pacis inſtitutis: quod in diſſertationibus Politicis ſatis oſtendit Paulus Paruta. (1. *diſc.* 1.) Et quòd Venetę Reip. poſt mille ducentos annos non illapſa mala ſunt, quibus perturbata atq. euerſa Roma eſt, quæ ferocibus nationibus gentibuſq. perdomitis, poſt æquatum orbi terrarum imperium, inteſtinis ciuium odiis concidit, optimæ & perfectiſſimæ Reip. conſtitutioni, quæ pacem, non arma, quietis conſeruationem, non imperii amplificationem ſpectat, acceptum ferri debet. Quippe Optimatum imperium, quale Venetis placuit, ſanctis moribus, ciuilibus alitur virtutibus: & ex diuerſo incrementis externis bonæ leges, ſinceri mores, pręclara inſtituta labefactantur. Et qui in illa vaſtitate, quã Attila Italię fecit, oppidis ſuis exuti, primi intimos iſtos Hadriatici maris ſinus, paludeſq. occuparunt, metu ac ſalutis defendendæ ergò, non quò aliis dominarentur, iſtam mirabilem vrbem fundarunt. Is quoque ciuitatis ſitus eſt, qui ciuium ſtudia ad mercaturam potiùs & nauigationes, ac diuitias cumulandas, quàm ad arma conuertere debuit. Pręterea in ea tempora incidit vrbis initium, quibus Roma multo indomitarum nationum impetu, tanquam Orbis ſua ſpolia inde repeteret, de ſuæ magnitudinis ac opulentiæ faſtigio deiecta eſt: quâ tàm graui procella mirandũ eſt, nihil calamitatis nouę ciuitati infuſum eſſe. tantũ
ab

abeſt, vt de imperio cogitare debuerit, aut potuerit. Porrò ceſſante iſta barbarorum armorum tempeſtate, reſtabant Græcorum imperium, & mox Francorum Germanorumq., & deniq. Ottomanidarum potentia, magna Veneti imperii impedimenta, & creſcentis potentię velut fręnum. Quâ in re longè felicius Romanæ Reip. fatum fuit: quæ primis ſuis initiis Aſſyriorum, & pòſt Perſarum Macedonumque arma procul habuit. Italia in plures populos, quorũ quiſq. ſui iuris erat, diuiſa. Vt facilè fuerit, quoſdam armis, alios fœdere & ſocietate continere, ne incipienti, & deinde adoleſcenti potentiæ intercederent. Quemadmodũ igitur, quod Vna Vrbs Orbi dominari potuit, quodq. eadem libertatem ſuam, cùm ad ſummum potentiæ culmen conſcendiſſet, amiſit; intemperantiâ armorum, artiumq. pacis ſeu ignoratione, ſeu neglectu accidit: ita quod Veneta Reſp. in portentoſam, ſimilemq́. Romanæ magnitudinem ſurgere non potuit, quòdq. ex contrario non mirabilior imperio quàm libertate in hunc vſq. diem per tot mala, & reliqui Orbis ſeruitutem ſuperſtes eſt, vtrumq́. non armis ſed pacis ſtudio & ciuili ſolertiâ contigit. Deniq. ex eo, quòd ſuprà Turcicum Imperium armorum ſtudio Romanę Reip. ſimile dixi, coniicere poſſumus, eodem morbo, quo Romanum imperium, vaſtum illud Ottomanicę potentiæ corpus interiturũ; inteſtinis puta diſſidiis, & nimiâ militum licentia. Et ſanè dubium non eſt, quin corrupta veteri diſciplina ad interitum vergat illud imperium: eſſent modò, qui propendens ad ruinam impellerent, pręcipitarentq́;.

Prætorianorum (in quibus peditum robur) virtus e-
languit. Cùm enim ſua in manu rem Turcicam ſi-
tam cognoſcant; ſuperbia inflati, obtemperare vltrà
ducibus recuſant. Cùmq. olim non niſi lecta puero-
rum Chriſtianorum corpora à ſinu matrum rapta in
Prætorianorum diſciplinam inſtituerentur, hodiè
meliorum inopia quiuis, etiam interdum Turcarum
filij à miniſtris prece & precio corruptis admittuntur.
Equitatus quoq. non eadem, quę olim, fortitudo eſt.
Nam, quibus prędia, quę Timaros appellari diximus,
tributa ſunt, agros colere, peculiumq. comparcere,
quàm equos ſuos curare malunt: & dulcedine ocij ca-
pti non niſi inuitiſſimi ab agellis ſuis militatū abeunt.
Et in vniuerſum deniq. adeò luxu infractam eſſe pri-
ſtinam Turcarum virtutem ac ferociam aiunt, vt prę-
ter famam ex illa nihil vltrà ſit reliquum. (v. *Lazar. Superant. in Ottom. part. 1.*) Romani ſaluberrimum
ad continendam fidem militarem putabant, longis
terrarum ſpaciis diſcerni exercitus, ne vitijs aut viri-
bus miſceri poſſent; ſpargiq. per prouincias militem,
& externis bellis illigari. Vnde Tacitus (1. *hiſt.*) ſæ-
uiſſimis poſt Neronis exceſſum temporibus non alias
legiones innocentiùs egiſse teſtatur, quàm Britanni-
cas, *quòd procul & Oceano ab alijs diuiſæ erant.* Mihi Illu-
ſtris Sthenro Bielke Barò Suedus affirmauit, cùm Con-
ſtantinopoli eſset, in vna illa vrbe Prętorianorum ad
octoginta millia (in eum numerum à XII. millibus
excreuerunt) omnibus inſolentia graues fuiſse. Quę
autem imprudentia eſt, tot armatos in vnam vrbem
cogere, ſcilicet, vt ſub vno aſpectu ſeipſos mirari, &
furo-

furoris contagione deſæuire queant. Ea animorum militarium natura eſt, vt dum hoſtis ſubmouet ociũ habentq. milites, quos laceſſant aut timeant, vix aut poſſint ſuas vires agnoſcere, aut in ſuperbiam, quam illa contemplatio inſinuat, labi. Aſt vbi ſuis viribus pacem fecerint, nemoq́; nouo diſcrimine interpellat victoriæ memoriam: tunc ceu Principi exprobrent operam ſuam, ſecum expendunt, quantum effecerint. Vnos ſe ſuis ciuibus ſalutares, ſua in manu ſitam rempub. ſuis victoriis augeri patriam, in ſe translatum rerum arbitrium, & publica fata. Quaſi aliam à cæteris Remp. faciant, in ſe coguntur: otio deinde laſciuiunt; quod quantum fortitudini adimit, tantum addit proteruiæ. Mox ſi iuſtis præmiis non putant ſe excoli, ſi continuò obſequiis non placantur; feruent animis, intumeſcunt, indignantur. Certè nos intra viginti aut triginta annos plures rebelliones, ſeditiones, defectiones in imperio Turcico audiuimus. Anno Chriſti ꝛ CIↄ. Iↄ. XCIX. Caſſainus Ciliciæ Satrapa excuſſo Ottomanorum iugo, ingenti exercitu ſtipatus, Ciliciâ excurſionibus deformatâ, Iconiũ præcipuã vrbem cæpit. Huc inteſtinæ Principum diſſenſiones, corruptæq. per luxum leges accedebant: vnde libidine atq. effrenata licentia prolapſa militari diſciplina in dies non in prouinciis modò; ſed & in vrbe regia ingentes turbę excitabantur; vt propemodùm mole ſua oppreſſa immenſi imperij vis collabi videretur. Tunc quoq. maritimarum rerum cura relicta litoralia loca incurſionibus patuerunt: & Ferdinandus Magnus-Dux Hetruriæ poſt direptas Patras Chium

occupauit. Anno cıↄ. ıↄ. cııı. Amurathes Imp. ab efferata plebe & Prætorianis metuens furentium libidini amatiſſimos ſibi duos homines obiicere coactus eſt. Eodemq. tempore idem Imperator Aſiæ à ſe prępoſitum, cùm ab ipſo defeciſſet, pollicitationib. pręmiiſq. delinitum, honoribus ac præfecturis auctũ in Pannoniam miſit. Quę res ab Ottomanidarum inſtituto, & dominico imperio ſanè quàm vehementer abhorruit. Deniq. quantę turbæ ab iiſdem profectæ cauſis ante pauciſſimos annos aulam & imperiũ Turcicum agitauerint, cùm omnibus nota res ſit, referre non attinet.

Dixi, quę ab armis, & armipotente populo ad Principem & Rempub. mala, quęq. ex diuerſo bona perueniant. Summa in eo conſiſtit, quod Hetruſcus Politicus (1.*diſc.* 1v.) ait, à ſolis armis magnam ſed breuẽ potentiam; à pacis ſtudio paruum, ſed fidum & diuturnum imperium eſse.

Semelq. adſumpti tenebantur, prorſus ſine modo, cùm plerîq iiſdem negocijs inſeneſcerent.) Cauſam dixit Tacitus libro 1. his verbis: *Id quoq. morum Tiberij fuit, continuare imperia, ac pleroſq. ad finem vitæ in iiſdem exercitibus, aut iuriſdictionibus habere. Cauſæ variæ traduntur. Alij tædio nouæ curæ ſemel placita pro ęternis ſeruauiſse: quidam inuidia, ne plures fruerentur. ſunt qui exiſtiment, vt callidum eius ingenium, ita anxium iudicium. neque enim eminentes virtutes ſectabatur, & rurſum vitia oderat. Ex optimis periculum ſibi, à peſſimis dedecus publicum metuebat. &c.*)

Prima dominandi ſpes in arduo) v. quę dixi ad lib. 1. verb.

verb. *quantò ſummæ ſpei proprior &c.*

Talia iaciabat) imprudenter! dixi ad lib. II. verb. *in ea diuiſione &c*

Vero quoq. & honeſto fidem dempſit.) Ita merentur, qui omnibus ſuis dictis factiſq. ſimulationum nubes obducunt, vt etiam cum ſincerè agunt, fidem non mereantur.

Lygdi quoq. Spadonis animum ſtupro vinxiſſe.) de hoc flagitioſo dominationis arcano dixi ad lib. III. verb. *nam vulgatum erat &c.*

Quia Seianus facinorum omnium repertor habebatur etc. quamuis fabuloſa & immania credebantur.) Ita meritis, qui per flagitia viuunt, vt non ſuorum modò ſcelerum, ſed & alienorum infamiam luant. In Alcibiade vigor ingenii, & vitiorum amor, & morum luxuria omnia credibilia faciebant. (*Iuſtin.* v.)

Atrociore ſemper fama erga dominantium exitus.) Ita de Auguſti exceſſu dixit libro primo: *quidam ſcelus vxoris ſuſpectabant*. Et vulgata hiſtoricorum vox; hunc aut illum Principem obiiſſe, *non ſine ſuſpicione veneni.*

Igitur contumaciam eius inſectari.) Nota delatorias artes; inſectari, criminari apud potentiores, ea maximè dicta factaq., quę maximè apud illos valere poſſunt: ſubmittere callidos criminatores, validoſq. in animo dominantium: proximos illorum, quibus inſidię tales ſtruuntur, inlicere, vt prauis ſermonibus incautos ad peccandum perſtimulent. Cætera dixi ad lib. I. verb. *Granium Marcellum &c.*

Nihil intermiſſa rerum cura, negocia pro ſolatijs accipiens etc.)

Quo-

Quomodo hoc ipſo libro paullò ſuperiùs Tiberius dixit: ſe fortiora ſolatia è complexu Reip. petiuiſſe. Nimirum Principes in eum dignitatis gradum ſubuehuntur à Deo, vt omnium quietem illorum vigilia, omnium ocium illorum labor, omnium delicias illorum induſtria & omnium vacationes illorum occupatio defendat. Talem Brutus apud Lucanũ (11.) Catonem

Inuenit inſomni voluentem publica cura
Fata virum, caſuſq. vrbis, cunctiſq. timentem,
Securumq. ſui

Sacratiſſimus Imperator noſter Ferdinandus. . . . . Caraffam Epiſcopum Auerſæ Pontificis apud ſe Oratorem interrogaſſe dicitur, ecquid ipſi de cantoribus Muſiciſq. ſuis videretur? Cui cum Caraffa, ſummam omnium eſſe excellentiam, reſpondiſſet; ſed, ſi ſui arbitrij foret, iuſſurum, ne nimia prolixitate in templo tædium auditoribus facerent: Cæſar ſubridens, tribus inſatiabiliter ſe intereſſe, dixit; ſacrorum celebrationi, conſultationibus diſputationibuſq. de Republica, & venationum ſudoribus.

Claritudine infauſti generis &c.) v. quæ notaui ad lib. 1. verb. *Pollioniſq. Aſinij patris ferociam retineret.*

De immodeſtia hiſtrionum &: *pulſi tum hiſtriones Italia.*) Optandum eſſet, toto orbe pellerentur. Fuit ſemper eſtq. hodie quoq. ſcena omnium vitiorum ſchola. Ibi, quicquid obſcænitatis hactenus occultum, paucioribuſq. notum fuit, velut ſtipendio propoſito, docetur: ibi turpi voluptate, velut lenocinio, innoxii hactenus puriq. animi adulteriis, ſtupris, & cęteris cum ſu-

ſupercilio ac verecundia nominandis conciliantur : ibi furta, fraudeſq; ac periuria diſcuntur : ibi traducũtur Principes, & audientes reuerentiam erga magiſtratus dediſcunt : inde parentum contemptus, prodigendi iactandiq; ſua amor, pudoris quoq. & caſtitatis iactura domum reportatur : ibi denique paulatim patrii mores funditùs euertuntur, per accitam laſciuiam, vt quod vſquam corrumpi & corrũpere queat, in vrbe viſatur, degeneretq; ſtudiis externis iuuentus, gymnaſia, & ocia, & turpes amores exercendo. (*Tac.* XIV. *annal.*) Cothurno tamen non eadem, quæ ſoccis, leuitas : & non, vt comœdia, ita tragœdia quoque felicia ſcelera, & dolus prœmia habet. Sua flagitiis nemeſis, & vltor Deus ; ſua quoq. virtutibus merces eſt.

Aequari adoleſcentes ſenectæ ſuæ impatienter indoluit.) Ita & lib. II *anxius inuidia, & muliebre faſtigium in deminutionem ſui accipiens &c. moderandos feminarum honores dictitans &c.* Et pleruṅq. Principibus ſuſpecti ſunt, qui proximi imperio deſtinantur, ne habere, quàm expectare imperium; ne acerbas Iulio menſe, quàm Octobri maturas dulceſq. vuas edere malint. Inde omnis nimia adulatio illis facta, omnis honor exhibitus in deterius trahitur. Inde idem noſter Tiberius Macroni Prætorio Præfecto, Orientem Solem ob illo adorari exprobrauit : ad Caligulam illius ſtudia reſpicere innuens. (*Tac.* IV. *annal.*)

Incuſabatq; diductam ciuitatem &c. ac ni reſiſtatur fore plures &c.) Hoc eſt illud ſophiſma politicum, quod Itali eleganter inijcere alteri Zelotypian dicunt : cu-

ius

ius artifex peritiſſimus fuit Coſmus Mediceus, Hetrurię Dux; eoq. præcipuè Senarum vrbem ſuæ ditioni adiecit. Primùm, apud Philippum Hiſpaniæ Regem, qui Vrbem illam tenebat, egerat, vt ſibi pecunia in rem Caroli Cęſaris commodata reſtitueretur, aut loco eius Plombinenſis ditio traderetur. Reputatis deinde ſumptibus, quos in bellum Senenſe impenderat, ſpem de vniuerſa Senenſi ditione occupanda concepit. Quam tum cogitationem ille, ne fidem ſuam ſuſpectam Hiſpanis redderet, prudenter diſsimulauit, petitionibus ſuis crebrò renouatis, & de Plombino tantùm facta mentione; tempus ſcilicet idoneum operiens, quô declarandæ voluntatis occaſio ſe offerretąquę ſe paullò pòſt in manus dedit. Etenim cùm ex literis oratoris ſui quem Romę habebat, & Albano Duce reſcîſset, Philippum cui tunc cum Pontifice & Caraffis bellum erat; ab armis cum Pontifice omninò diſcedere, eiq. Senenſem ditionem tradere velle; primùm cum Albano, cui id negocium à Philippo commiſsum erat, egit, vt rem minimè præcipitaret. Miſit deinde ad Regem Ludouicũ Toletanum, qui poſt repetitam meritorum Coſmi ſeriem, modeſtè ijs nullam rependi gratiam queſtus eſt. Tum quantum & ipſius Regis, & Coſmi rebus allatura ſit detrimentũ, Senarum in Carafarum manus conſignatio, diſseruit. Carafas non tàm recentis beneficij, quàm veteris iniuriæ memores noua potentia auctos vniuerſam Italiam maximo cum Regis incommodo turbaturos; Coſmo verò, etſi vniuerſa pecunia debita exſoluatur, minimè cautum eſse, ſi cogatur eos habere vicinos,

quos,

quos, vt Regis rebus inſeruiret, tanquam hoſtes ha-
ctenus perſecutus ſit. Proinde eum non poſſe tutò re-
ſtituere, quæ in Senenſi ditione poſſideat, vt Carafis
tradantur: quæ eadem tamen ſemper reſtituere para-
tus ſit, modò ea in Philippi poteſtate permaneant.
Quod ſi verò certum ſit Regi, rem Senenſem à ſe ab-
dicare, non poſſe ſine maximâ iniuriâ in alium, quàm
Coſmum transferri. Petere igitur eum, vt quando res
ſuæ non ampliùs ferant, vt diutiùs in incerto dubij e-
uentus ſalo fluctuet, quid ſuæ voluntatis ſit, Philippus
definiat. Eodem tempore, quò Coſmus Toletanum
ad Regem miſerat, Romæ famam ſpargi curat, quaſi
perpetuis Hiſpanorũ deluſionib. irritatus Galliç Regis
amicitiã expeteret. Philippus igitur, qui rem ſeriò agi
crederet, rebus ſuis in Italiâ, quib. ſeu euertẽdis ſeu ful-
ciendis magnum momentum Coſmus afferebat, ti-
mere cępit. Nutabãt enim tùm temporis res Hiſpano-
rũ in Italia, hinc Briſſaco duce Galliæ Regis in ſubal-
pinâ regione progreſſus indies faciente, hinc Guiſio
in regnum motibus obnoxium irrumpente. Aſſenſit
igitur, vt Coſmus ſuo beneficio Senenſem ditionem
poſſideret. (*Io. Bapt. Cin. v 1. de vita Coſm.*) Iiſdem arti-
bus pòſt Franciſcus Coſmi. F. Ioannam Auſtriam vxo-
rem adeptus eſt. Cùm enim eandem præter Franci-
ſcum etiam Ioannes Sigiſmundus Tranſyluaniç Prin
ceps, & Fridericus Daniç Rex ambirent: Franciſcus
primò beneficijs Cæſarem Ioannæ patrem demeren-
dum ratus, pecuniam & auxilia in bellum Turcicum
promiſit: tùm rumorem ſparſit, quaſi Galliæ Rex de
ſorore ſibi in vxorem dandâ ſpem feciſſet Cęſar ergo,

qui eius ope in bello vti conſtituiſſet, poſthabitis alijs Ioannam ei matrimonio iunxit. (*Thuan. xxxv.*)

Nec aliud gliſcentis diſcordię remedium, quàm ſi vnus alterue maximè prompti ſubuerterentur) v. quę notaui ad lib. 1. verb. *ne ipſis quidem, qui fecere, laudatas.* & ad hunc lib. verb. *numeroq. & robore &c.*

Immodicè iactantis &c.) Latè hæc explicaui ad lib. III. verb. *fato potentia rarò ſempiterna.*

Beneficia eò vſq. læta ſunt, dum videntur exolui poſſe; vbi multùm anteuenere, pro gratia odium redditur.) Senecę eadem ſententia extat, epiſtola decimâ nonâ: quidam, quò plùs debent, magis oderunt. leue æs alienum debitorem facit; graue inimicum. Et Ep. LXXXI. eò perductus eſt furor, vt pernicioſiſſima res ſit, beneficia in aliquem magna conferre. nam quia putat turpe non reddere, non vult eſſe cui reddat. nullum eſt odium pernicioſius, quàm beneficij violati pudere. Et lib. II. de benef. XXIV. Tutius eſt, quoſdam offendere, quàm demeruiſſe. argumētum nihil debentium odio quæritur. Dixi ego plura ad lib. III. verb. *fato potentiæ &c.*

Dubitare cogor, fato & ſorte naſcendi, vt cætera, ita Principum inclinatio in hos, offenſio in illos; an ſit aliquid in noſtris conſilijs, liceatq. inter abruptam contumaciam, & deforme obſequium pergere iter ambitione & periculis vacuum.) Alibi Tacitus ſine dubitatione ait, poſſe etiam ſub malis Principibus magnos viros eſſe: obſequiumq; ac modeſtiam, ſi induſtria & vigor adſint, eò laudis excedere, quò pleriq. per abrupta, ſed in nullum Reip. vſū ambitioſâ morte inclaruerunt. (*Tacit. in Agric.*) Alius for-

fortunę tribuit ad gratiam Principis quoſdam prouehere; plerunq. autem prudentiæ eſſe, in ea felicitate poſitos poſſe ſeruare. nam vt fortuna ſuâ ſponte non paucos Principibus conciliat: ita multos artificio & calliditate deſtitutos de tanto faſtigio excidere. Ego arbitror, aulicum non tantum ſuis conſiliis, ſuęque prudentię tribuere debere, vt nihil ſibi inuium putet; nec viciſsim ita negligentem eſſe, vt omnia ſorti credat. Cogitet aulam nauigationem eſſe, in quâ etſi induſtria & ars nautica plurimùm valet; tamen interdum tàm inſana tempeſtas maria exercet, vt omne nautarum conſilium peruertat, artemq́; iis omnem eripiat. Sępè tranquillo mari

-cùm pluuium detergit cautibus Auſtrum
Cymothoe, & pectit virides in rupe capillos

habilis & in tempeſtates comparata nauis, quæq. ſæpè maris ſæuitiam pertulerat, quodã infortunio mergitur; ſępè etiam laceratum nauigium,

nec ſæui patiens boreæ, cùm turbidus ille
Stridet, & alternis medium ſeſe obruit vndis

vel media hyeme euaſit in tutum.

In animo reuoluente iras, etiamſi impetus offenſionis languerat, memoria valebat) dixi ad lib. I I I. verb. *ſibi tamen aduerſus eum &c.*

Iuſsa principis magis, quàm incerta belli metuens.) Miniſtrum Principis, negocia, non vt ipſe melius putat, ſed vt iuſsit Princeps, expedire æquum eſt. Vna actionum ſuarum cynoſura eſse debet, domini voluntas. Vix igitur ex fidelis miniſtri officio egit Vaſtius; ad quem cùm Vincentius Fidelis à Senatus Veneti ſecre-

tis acceſsiſſet, vt, an quæ de apparatu Hiſpanorum in Turcicum bellum ſpargebantur, vera eſſent, expiſcaretur; ille ſe, depoſita miniſtri Cęſarei perſona, Venetis ſuadere dixit, vt rebus ſuis proſpiciant. nihil enim, quod in tanti belli vſus neceſſarium eſſet, prouiſum. (*Andr. Maurocen. 1. v. hiſtor.*) Interdum tamen, vbi Principum iuſſa parùm honeſta erunt, potius erit honeſtum, quàm voluntatem Principis reſpicere. Quemadmodum Papinianus fratricidium Caracallę excuſare noluit. Antonius Cardinalis Pratenſis federi à Franciſco I. Galliarum Rege cum Turcis inito, & Mercurinus Cattinara tranſactioni cum Franciſco Rege, iubente Carolo Cęſare ſubſcribere recuſarunt.

Negatus honor gloriam intendit) notaui ad finem lib. III.

Exprobrauerat, ſuum tantùm ſtudium etc.) v. quę dixi ad lib. III. verb. *fato potentiæ &c.*

Delatores, genus hominum etc.) v. quę latè ſcripſi ad lib. I. verb. *Granium Marcellum &c.*

Princeps proferendi imperij incurioſus erat.) Non ignauia credo, ſed cõſiliô, & quia Auguſtus Imp. breuiario, quod ſua manu ſcriptũ Tiberio reliqueat, conſiliũ addiderat, *coercendi intra terminos imperij.* (*Tac. 1. annal. v. Thom. Dempſter. lib. 11. apparat. ad hiſt. Scotic.*) Ego ad lib. I expoſui cauſam, quæ Auguſtũ ad hoc conſiliũ mouere potuit. Et generaliter verum eſt, magnorũ imperiorũ non ſemper optandam eſſe condicionẽ. Sunt, quæ mediocris potentiæ regna magis commendent. Primùm .n. ſuperba illa imperii moles plerunq. vanã ſui cõfidē-

tiam

tiam affert, & inde ſecuritatem hoſtiumq. contemptum; certiſsima futuræ ruinæ ſigna, imò cauſas. Qui non magis ſperandi, quàm timendi cauſas habent, acriter rebus ſuis inuigilant; qui magnitudinis ſola opinione tutos ſe arbitrantur, per ocium & ignauiam hebeſcunt. Ecce! Darius tanti imperij Rex Alexandrum puerum vocabat, & ferula illum caſtigari volebat; ipſe deinde ab hoc puero regno exutus. Deinda magnam potentiam odium & inuidia vicinorum comitatur. Etiam diſiuncti inter ſe coeunt, capeſsũtque conſilia, quibus ſuis rebus formidabilem fortunã euertant. Carolus V. poſt tot victorias, poſt, vt ipſe rebatur, victam & exutam omni potentia Germaniã, pluresſibi hoſtes concitauit. Hiſpaniæ Regum hodie adeò ſuſpecta omnibus magnitudo eſt, vt, vbi primùm ab illis ſcribi miles cœperit, omnes ſibi ſtrui inſidias arbitrentur. Nam potentia Regis, & genti innata ambitio, & affectati orbis terrarum imperii opinio etiam inania credibilia faciunt. Inde federa, inde mutuæ protuenda communi ſalute conuentiones; & plura in arcano, quàm publicè pacta. Quæ res omnia Hiſpanis difficilia facit. adeoq. prudentium iudicio ſummum nunc eſt vbi conſiſtit Hiſpana potentia, & monarchiæ illius velut ſolſtitium. Sed nunc hęc trãſmitto; plura dicturus ad librum VI. Redeo ad magna imperia; quę plerunq. mole quoq. ſua laborant, ingentibus ſpaciis terrarum, & populorum varietate diffuſa. Cùm enim ad ciuium ſalutem imperium attendere debeat: quomodò vnius ingenium tot gẽtium incolumitatem tueri poterit? Nimirum, dicet ali-

aliquis, amici Principum ſunt, in quos partem curarū transferant domini, qui longiùs remotorum populorum ſaluti inuigilent. Benè id quidem, ſi illi tales non ſuas potiùs cupiditates, ſuam auri argentiq. ſitim extinguere vellent, quàm aut Principis famam, aut gentium bonum curare. Vos mihi teſtes, Neapolis & Mediolanum. Proreges, Præſidesq. veſtri non ſibi apud vos regnum minus in ampliori Hiſpanico conſtituunt? non tradimini illis in certiſſimam ſeruitutem? non tributis & vectigalibus exhaurimini quā ſæuiſſimè? Mitto vetera. Anno CIↃ. IↃ. CVII. Comes Fontanus Mediolanenſibus militem immiſit: in quem alendum ſolà vrbs ſingulis diebus ſeptem millia Philippicorum ſoluebat. Cumq. ea de re ciues ad Regem conqueſtum miſiſſent, obtinuiſſentq. ad Fontanum de dimittendo milite mandatum; ille nihil motus, abſentes non intelligere præſentium rerum ſtatum, reſpondit. Hæc audent iſti homines penè in oculis ſui Regis: quid non faciant Pręfecti apud Indos, nouiq. Orbis incolas; qui Regem ſuum, cùm videre nunquam poſsint, credere tantùm coguntur. In orbe terrarum penè alio, in poteſtate tàm libera, in gente ſeruituti aſſueta quale ipſorum imperium eſſe putamus? maximè quia certiſsimâ cum impunitate peccant; non ſecuturis è prouinciâ, qui eos repetundarum arguant. Hadrianus igitur vt malis occurreret, quæ ex Imperatoris abſentia in prouinciis naſcuntur, omne vitæ & imperii ſui tempus in perpetuis peregrinationibus conſumpſit: reſtrinxitq. imperium in Oriente, Euphratem pro limite conſtituens, & in li-

ber-

bertatẽ vlteriores omnes populos remittens. Sed nullus Principum eſt, qui relicta regia ſua, cum Hadriano perpetui itineris laborem, & Scythicas pati pruinas velit. Alius magni imperii defectus eſt, quod cũ de maioribus negociis ad Principem referri neceſſe ſit; non niſi poſt longum tempus nuncij cum reſponſis redire poſſint, & ita *ex diſtantibus terrarum ſpacijs conſilia poſt res afferantur.* (*Tacit.* iij. *hiſt.*) Optandum igitur eſſet, Camelos imitarentur Principes: quos aiunt onera recepturos ſponte in genua ſubſidere, nec exurgere, priuſquam iniectum illis fuerit, quantum ferre poſſunt: grauiora viribus non recipere, ſed antè, quã illa ſibi imponantur, in pedes ſurgere, & nec iuſſos abire. Porrò fieri quoq. ſolet, vt mediocres principatus maximis imperiis, viris, opibus, potentia haut rarò nihil concedant. Xenophon (*lib.* 1. *de exped. Cyri min.*) Perſarum regnum, quamuis prouinciarum amplitudine, & hominum numero maximum, tamen ob itinerum immania ſpacia, & quod copiæ militares hinc indè diuulſæ ſint, infirmũ atq. imbecillum pronunciat. Et noſtri ſapientes Galliæ Regem expeditis viribus Hiſpano potiorem affirmant. Nam & ſterilitate homines, & indè ſolitudine præcipua regna dam nata ſunt. Membra quoq. tam vaſti corporis nimiũ diſtracta: quæ quamuis Genuenſium patronatu, & affinitate cum Allobrogum Principe inita iũgere Reges Hiſpaniæ tentauerint; tamen quòd non iiſdem finibus vtantur Allobrox & Genuenſes, quibus Hiſpani, fruſtrà hactenus illa conſilia fuerunt.

Deniq. cùm in rebus humanis nihil perpetuum ſit, fit

vt cùm illæ eò progreſſę ſunt, vnde vltrà non poſſunt; neceſſariò iterum labantur, atq; decreſcant. Virtus quietem parat, quies ocium; ocium porrò luxum generat; luxus interitum. Et ſi nulla alia cauſa ſit, natura ita comparatum eſt, vt quod cœpit, finiat. Vt cætera, ita reſp. & regna naſcuntur, creſcunt, florent, decreſcunt, moriuntur: & ſicut ex ferro rubigo, ex ligno teredines gignuntur: ita rebuſpub. naturæ lex poſita eſt, ex ſe ipſis gignere, quæ eas aliquando conuertent, aut euertent. Vt verè in hypomneſibus Guiciardinus dicat, non eſſe infelicem eam ciuitatem, quæ, cùm multa ſecula floruit, de dignitate ſua deficitur. nec enim infelicitatem eſſe, ſubijci legi naturæ.

Nunc magnam potentiam mortalem eſſe etiam exemplis oſtendemus. Alexandri Magni furioſa ambitio Macedoniæ Græciæque imperio non contenta, ſceptra Perſica legitimo Regi excuſſa ſibi aſſeruit, Indos deuicit, Afris iugi ſui minas intẽtauit, imperium deniq. vſq. quò rerum natura diffunditur, proferre concupiuit. At ille Alexander in ætatis flore, in medio rerum ſuarum curſu extinctus, regnum reliquit incompoſitum, hoc eſt, matri, vxori, liberis perniciem; & amicis eorumq. ſtirpi perpetuam digladiandi, & inuſitatis ſceleribus in ſe inuicem ſæuiendi materiam. Alexandro in omni hiſtoria ſimiliorem non inuenio, quàm Temir-lácum Scytharum Regẽ, qui infinito cum exercitu, non tàm iure regio, quàm prædonis more longinquis itineribus percurſando, quæ obtineri nequibant, omne imperium cum vita ami-

miſit, non diſſimilis illis hominibus, qui nimium ingerentes ventriculo, vomitu remetiuntur, quod concoquere nequeunt. *Roma modicis rebus virorum virtutumq. feraciſſima fuit. Sed vbi ſubacto orbe, & æmulis vrbibus regibuſq. exciſis ſecuras opes concupiſcere vacuum fuit; prima inter patres plebemq. certamina exarſere. modò turbulenti tribuni, modò Conſules prævalidi, & in vrbe ac foro tentamenta ciuilium bellorum. mox è plebe infima C. Marius, & nobilium ſæuiſſimus L. Sulla, victam armis libertatem in dominationem verterunt. Poſt quos Cn. Pompeius occultior nõ melior: & nunquam poſteà niſi de principatu quæſitum.* (*Tacit.* 11. *hiſt.*) In ſtuporem rapimur, ſi virorum præſtantiam intuemur, quos primi 10. vrbis anni ediderunt; ſi virtutis excellentiam, ſi pietatem, ſi iuſticiã, continentiam, libertatis ſtudium ingens & amorem cõſideremus. Nimirum cum illis gentibus adhuc luctabatur populus Romanus, quæ nihil ex trãſmarinis moribus in vrbem inuehere poterant. At poſtquam auratum eſſe Capitolium cœpit, & luxus in vrbem tranſijt, atq. piſcis pluris veniit, quàm bos: ilicò euanuit virtus in theatris, emarcuit in Luculli villis & hortis, ſuffocata eſt in Meſſallæ piſcinis, poſtremò extincta ocio ac voluptatibus. Vt pronum fuerit atque expeditum Vandalis, Gothis, Herulis, alijſq. barbaris, Romanas ſibi vindicare prouincias, atq. adeò Romã ipſam capere, diripere, incendere. Somniabant quidem Romani *æternam vrbem*, & imperium; pro æternitate Vrbis vota nuncupantes, ludos edentes, victimas cædentes: ſed fruſtrà fuerunt. Cùm enim tempus fatis deſtinatum aduenisset: ex obſcuro quodam

angulo orbis terrarum, vbi vaſtitas feris tantùm habitata beſtiis putabatur, vno ferè momento inuſitatũ antehac hominum genus ruens vt turbo montibus celſis (Ammiani Marcellini verba ſunt libro primo & triceſimo) prorupit tanto numero, vt totum terrarum orbem implere poſſe videretur. Tum ſtatim à Gothis ablata Romanis omnis ferè Græcia, inſuper Italia atque Hiſpania, à Bulgaris Dacia atq. Myſia, à Vandalis tota Africa, à Francis Germania & Gallia, à Saxonibus Britannia, à Slauis Sarmatia, Dalmatia, Illyricum: nec multò pòſt à Saracenis Ægyptus, Arabia, Syria, Chaldæa, à Tartaris Armenia, Hircania, Colchis, & quicquid ad mare Caſpium & Hircanum ſpatij interiacet, à Turcis vniuerſa minor Aſia, cum Cappadocia, Ponto, Bithynia, & reliquis ad Perſarum vſq. terminos Aſię prouincijs; à Perſis quicquid in Indiam vſq. porrigitur. &c.

Cunctas nationes & vrbes populus aut primores, aut ſinguli regunt.) Ab omnibus vulgare agitatur argumentum, ecquod inter homines optimum ſit imperii genus. Qua diſputatione aliud nihil hactenus profectum eſt, quàm quòd claruit inde, nullam omnibus numeris abſolutam potuiſſe fingi Rempub. & vbiq. eſſe, quę omnium ſub ſole rerum imperfectionem arguant. Credo Numinis ſapientiam eſſe, quæ *non eſſe nobis hic permanentem ciuitatem,* oſtendere vult. Alia nobis patria eſt. Interim in terris peregrinantibus *id cuique genus imperij cariſſimum eſſe debet, ſub quo eſt genitus.*

Si euenit, haut diuturna eſſe poteſt.) Nulla mixtio tàm

per-

perfecta eſſe poteſt, cuius aliqua pars non deniq. reliquas exuperet, inq. ſuam naturam trahat.

Vt olim plebe valida, vel cùm patres pollerent, noſcenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur; ſenatuſq. & optimatium ingenia, qui maximè perdidicerant, callidi temporum, & ſapientes credebantur; ſic conuerſo ſtatu, neq. alia rerum, quàm ſi vnus imperitet, hæc conquiri, tradique in rem fuerit.) In repub. viuentibus exploranda vulgi aut Optimatum natura, quibuſq. ſtudijs aut artibus capiantur. Tum aptandus animus ad ea, quibus probari ciuitati poſſumus. Leges, iura, immunitates ignorari non debent. Tum quibus initiis fundata ciuitas ſit, quibus artibus creuerit, floreatq.: aut ex diuerſo, quâ in re ab antiquis inſtitutis receſſerit: quæ interitum afferre poſſint; qui Cęſares, qui Catones in ea ſint; publicæ an priuatæ diuitiæ præualeant; ſuis ciuibus armorum imperium committat, an externis ducibus vtatur; deniq. quibus maximè artibus libertatem teneat. Qui verò Regibus naſcendi condicione obnoxii ſunt, quæ bonorum malorumque Principum artes ſint, ſcire debent; quibus modis habeantur, qui vnius familiæ veluti hereditas ſunt, quibus item, qui ſui muneris regna faciunt. Sciendum item eſt, quibus artibus teneantur gentes, velut nata mancipia domini arbitrium ſimpliciùs expectantes, quibus ex diuerſo populi nec totam libertatem, nec totam ſeruitutem patientes. Præterea quâ calliditate ciuium nec ſentientium immunitates, & antiquas prærogatiuas minuant Principes; quis Regum ſuo ingenio vtentium genius; quæq. illorum natura, qui

aliis ſe & regni adminiſtrationem tradiderunt; quæ federum, affinitatum, & amicitiæ inter regnantes condicio. Poſtremò aulam penitiùs noſcere, Procerum, cæterorumq. hominum ibi opes, famam, honorem quærentium ſtudia, delatorum ſcelus, veneficia, adulteria, & cętera dominationis flagitioſiſſima inſtrumenta, deniq. omnem bonarum malarumq. artium diſciplinam non in vſum ſed cautionem didiciſſe neceſſarium erit. Nunc velim conſiderent qui *diſputando* Politicam diſcunt, ecquid ipſi harum rerum ſciant. Sed ſcilicet exterorum hęc ſunt artificia nihil ad Germanorum Rempub. pertinentia. Nobis *Auream Bullam* Caroli IV. interpretari, docere & diſcere ſatis eſt. Quaſi verò non iidem, qui hæc dicunt, imminui iura & priuilegia, peſſumdari aureę bullæ ſanctiones, Hiſpanos orbis imperium affectare, peregrinis artibus nobiscum agi, conquerantur. Eccur igitur, quibus ſophiſmatis ſubuertantur leges, auferanturq. immunitates, quibus artibus Hiſpani ad Catholicum regnum graſſentur, quæ deniq. exteræ technę ſint, quibus petimur, diſcere nolunt? Diogenem in dolio diceres; qui ibi incluſus, quid reliquus orbis ageret, non curabat.

Spreta exoleſcunt &c.) v. notas ad lib. 1. verb. *immotũ aduerſus &c.*

Libros per ædiles cremandos cenſuere patres; ſed manſerũt occultati & editi.) Multò minùs hodiè præſenti potentiâ extingui poterit ſequentis ęui memoria. Nam & typographiæ beneficio in plures libri ſparguntur: nec

pro-

prohibitio vltra prohibentis territorium extenditur. Nulli ſunt Romani, qui Orbi dominentur. Ergò qđ in Italia ſcribi non poterit, in Germania poterit; & quod ibi non licebit, Galli edent &c. Ex quo tamen non ſequitur, impios, aut improbos, notæue obſcænitatis libros non prohibendos. Quamuis enim verum ſit, eiuſmodi ſcripta plerunq. auidè conquiri lectitariq., donec cum periculo parantur; *mox licentiam habēdi obliuionem afferre*: (*Tacit. xiv. Annal.*) tamen quidam ignoratione libri, alii metu, plurimi emendi difficultate iſta vetita negligent. Ita quidam librum neſcient, quidam legere nolent, quidam non poterunt.

Leues, ignobiles pœnis adficiebantur.) Minuta ſacrilegia puniuntur, & magna in triumphis feruntur. (*Sen. Ep.* lxxxvij.) Muſcarum paruæ telis aranearum pendent; veſpæ perrumpunt.

Validus alioqui ſpernendis honoribus.) Non vnum eſt in hac hiſtoria modeſtiæ Tiberii documentum. Atqui is mundi dominus erat. Hodiè quorundam tanta dementia eſt, tantaq. vanitas, vt titulos patrimoniis emant; titulos ſplendidos illos quidem, & fumoſos, ſed omni re vacuos; quiq. non ad aliud vtiles ſunt quàm vt quod ex patrimonio reliquum eſt, deuorent. Ventum eſt, in Italia maximè & Hiſpania, eò ineptiarum, vt cùm eiuſmodi par negociorum aut officij cauſa congreſſum parant, priùs nunciis hinc indè commeantibus de mutuis titulis & cærimoniis, quibus vtantur inuicem, conueniant.

O curas hominum! ò quantum eſt in rebus inane!

Va-

Vaneſcet Auguſti honor, ſi promiſcuis adulationibus vulgatur.) Pręcipuum vulgatorum honorum exemplũ ſunt equeſtrium ordinum nomina: quæ olim virtutis prœmium nunc promiſcuè etiam indigniſſimo cuiq. conferuntur. Vt quidam indè S. Michaelis in Gallia Ordinem nõ ampliùs virtutis ſignum, ſed omnium beſtiarum monile dixerit.

Satis ſuperq. memorię meæ tribuent &c.) Egregia verba, & auro ſignanda! Summa eſt, vnum inſatiabiliter parandum, proſperam ſui memoriam: quod duplici conſequimur viâ; virtutum famâ, & externis monimentis: quales ſtatuæ ſunt, effigies, & ſimilia. Virtutum recordatio etiam ſine pictura aut ſculptura in hominum animis viuit. Quę ſaxo ſtruuntur, ſi iudicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulcris ſpernuntur. Fallũtur ergò, qui virtute deſtituti marmoreis molibus & mendacibus inſcriptionibus poſteritatem falli putant.

Moris tum erat etiam præſentem ſcripto adire.) Atque adeò hodiè idem mos durat: ſiue maieſtati ita conſultum Principis putant, ſiue hoc modô tempus tanquam ad integram conſultationem ſibi ſeruant. An cùm à Principes facie neminem triſtem diſcedere oporteat, repulſę pudorem ſubleuãt datę per intermedias perſonas, vel per epiſtolam, quæ non erubeſcere dicitur. Sed qualiſcunq́. illa ſit ratio, quæ in Principibus iſtum morem probet: in priuatis non ferenda ſuperbia erit. Quis non rideat ineptiam illius, qui cũ infantem ex ſacro baptiſmate ſuſcipere rogaretur, ſcri-

ſcripto id à ſe peti iuſſit? Quis ſine riſu, imò quis ſine indignatione Pallantem Claudii libertũ audiat, nihil vnquam domi, niſi nutu aut manu ſignificaſſe; vel ſi plura demonſtranda eſſent, ſcripto vſum, ne vocem conſociaret? (*Tac.* XIII. *Annal.*) & tamen in vniuerſum veteres non voce, ſed poppyſmatis, ſibilis, & expreſſo digitis ſono famulos vocaſſe, raròq. contuliſſe cum illis ſermonem obſeruat accuratiſſimus Laurentius Pignorius in doctiſſimo de miniſteriis ſeruorum commentario.

Quibus præcipua rerum ad famam dirigenda) v. quę dixi latiſſimè ad lib. I. paſſim. & lib. III. verb. *prouenere dominationes*. Non poſſum aptius exemplum afferre, quàm Hiſpaniarum Regis. Ex quo ſecurâ Neapolitani regni & Mediolanenſis Ducatus poſſeſsione gaudet, nunquam illius rebus conducere poteſt, turbari Italiæ quietem. Et tamen ſuperioribus annis, cũ inter Paulum V. Pontificem, & Remp. Venetam nota Orbi diſſidia vix benè quietam Italiam ad nouos motus ſolicitare viderentur, Philippus III., Rex, quò ſe Eccleſiæ defenſorem oſtentaret, largiſsimè Pontifici ſuas opes obtulit. Nec hucuſq. res ſtetit. Mandatum Comiti Fontano, militem ſcriberet; Pontifici requirenti præſtò eſſet. Scriptus miles, omnia ad bellum parata: adeoq. in iſta pietatis oſtentamenta impenſa ſunt octingẽta millia Philippicûm, ex regiâ pecunia; præter id quod à ciuitatibus & oppidis Ducatus Mediolanenſis depenſum eſt. Quod quantum fuerit ex eo colligitur, quòd ſola Mediolanenſis ciuitas ſeptem

Phi-

Philippicûm millia in ſingulos dies dedit. Et tamen Regis apud Venetos Orator ſanctè Senatui affirmauit, (& verum erat) Regem nolle bellum in Italia; omnia iſta fieri, quò Pontifici ampliſsimè de Regis pietate conſtaret &c.

Falleris enim Seiane, ſi te manſurum in eodem ordine putas) v. quę dixi ad lib. 1. verb. *pridem inuiſus, tanquam ducta &c.*

Vt Tiberium ad vitam procul Roma &c.) notaui hoc artificium s. hoc lib verb. *mox Tiberium &c.*

Literaramque magna ex parte &c.) vide dicto loco.

Minui ſibi inuidiam adempta ſalutantium turba) & hoc eſt illud præceptum; *noli facere. conſeruus tuus ſum.* de quo dixi ad librum tertium. Hoc modo Nicolaus Capponus, depoſita Vexilliferi (Gonfalonierum dicunt) dignitate, minuendæ inuidiæ cauſa ruſticatum in villam abiit. Et Bernardus Cabrera ardentiſsimô apud Petrum Aragonium fauore, eundem in finem monaſterio ſe incluſit: vnde à Rege extractus, & maioribus admotus honoribus, non potuit æmulorum inuidiam declinare. Horum enim ſuggeſtionibus incitatus Rex innocentiſsimo, nec cuiuſquam ſceleris comperto caput demi iuſsit.

Cæſar obiectam ſibi aduerſus reos inclementiam eò peruicaciùs amplexus.) Tyranni vt faciendis ſceleribus prompti, ita quæ fecerunt audiendi impatientes ſunt. Nolunt corrigi, reprehendi, moneri. Referunt Hiſpanię Regem circa annum Chriſti CIↃ.CCC.LVIII. tàm furiosè puellam quandam deperiiſſe, vt non modò in illius

gra-

gratiam plurima rege indigna faceret, ſed & ſuâ manu quoſdam regii ſanguinis illius causâ occideret; deniq. eidem ab omnibus regni ordinibus fidelitatē, & obſequium iurari vellet. Abominati proceres rei indignitatem duodecim ex primariâ nobilitate viros ad Regem ablegarunt; iuſſos reuerenter deformem amorem, cauſaſq. propter quas pellici regię obſequiũ iurare nequeant, exponere. Quod cùm illi feciſſent, Rex, barbâ ſuâ tactâ; per hanc iuro, dixit, malè vos locutos. Nec alio dato reſponſo eos dimiſit. Paucis interiectis diebus, cùm Hiſpalim veniſſet, XII. illos oratores noctu in ædibus ſuis interfici iuſsit.

Ne regibus quidem parere, niſi ex libidine ſoliti.) Quod pleruną. accidit in populis, qui immunitatibus & quadam libertatis imagine gloriantur. Indeq. Boccalinus priuilegia *lapidem ſcandali, ſeminarium zizaniorũ* appellat: ex quâ causa omnia inter Principem & ſubiectos diſsidia oriantur. Sanè Principatus, quò propiùs dominatum accedit, & ſolutam legibus poteſtatem, eò firmior minuſq. ſeditionibus obnoxius eſſe videtur: & ex contrario pronior eſt in rebelliones & ciuilia bella, omni tyrannide peius malum, via, vbi Optimatibus, potentię & opum ſuarum conſciis in Regem contumacibus eſſe licet. Nec in Regem modò, ſed & in mutuam pleruną. perniciem arma ſumunt, qui in magno regno paruos ſe Reges ſciunt. Tacitus de Britannis: (*in Agric.*) *olim Regibus parebant; nunc per Principes factionibus & ſtudijs trahuntur. nec aliud aduerſus validiſſimas gentes pro nobis vtilius, quàm quòd in commune non conſulunt. Rarus duabus tribusue ci-*

tatibus ad propulſandum commune periculum conuentus. ita dum ſinguli pugnant, vniuerſi vincuntur. De ijſdem Britanniæ populis, ſed recentioribus Guilielmus Neubrigenſis, ſat prudens ſcriptor in Hiſtoria rerum Anglicarum ſui temporis ita ait; *Caſtella per ſingulas prouincias crebra ſurrexerant ſtudio partium; erantq. in Anglia quodammodò tot Reges, quot domini caſtellorum; habentes ſinguli percuſſuram proprij numiſmatis, & poteſtatem ſubditis regio more dicendi iuris. Cùm itaq. ſinguli excellere quærerent, vt quidam ſuperiorem, quidam vel parem ferre non poſſent, feralibus inter ſe inimicitijs diſceptantes, rapinis atq. incendijs pulcherrimas regiones corruperunt.* Deniq. Chriſtianorum Principum multitudinem exarmaſſe illorum potentiam, atq. auxiſſe rem Turcicam, & noſtri homines agnoſcunt, (v. *Th. pol. cap.* XXXIII. & XXXVI.) & ipſi Turcę ſciunt. Cùm enim Mahumetes Imp. vereretur, ne Occidentis Principes Conſtantinopoli à ſe obſeſſæ auxilia ſubmitterent; Sogam-Baſſa ei his verbis metum dempſiſſe dicitur: Noſti, Domine, Italorum Principum polyarchiâ facere, vt anarchi ſint, nec concordes eſſe poſſint. Multa quidem illi ratiocinantur, conſultant, decernunt; ſed horum nihil aut parum exequuntur: & quod hodiè volunt, eius cras pœnitet. (*Georg. Phranzes Protoueſt.* III. *hiſt. Conſtant.*) Et Ibraimus Baſſa in Comitiis Imperii Francofortenſib. dixiſſe fertur: Germanorum conſilia & actiones ſimiles eſſe belluæ multorum capitum, & plurium caudarum, quę ſepem tranſire conaretur. & quia capitum quodq. ſibi diuerſum foramen quæreret, fieri, vt ſimul vniuerſum corpus maneat immotum, impediaturq.

turq. quò minùs vlteriùs progrederetur. Contrà ſuũ Imperatorem vnicipiti animali comparabat plures habenti caudas: quod vbi ſemel capite tranſijſſet, ſtatim corpore toto atq. caudis omnibus ſine vllo impedimento penetraret. Barbari iudicium minimè barbarum! Nam in comitiis, quæ ſarciendæ paci publicę & communi bono ſtabiliendo augendoq. ſacra eſſe debebant, quę conſiliorum ſunt ſciſſurę & factiones? imò quæ conſiliorum communium ſunt effugia? Cùm iam ad portas eſt Hannibal, dum monentur Principes & ciuitates, dum delecti vocantur, dum tributa emendicantur, aliquot menſium labor eſt: & religioſum tamen hunc ordinem non expectant negocia; effluitq. inter moras rei gerendæ occaſio, aut ingruit malum, quod præſentibus poterat repelli ſtipendiis. Bella non auro minùs, quàm ferro geri ſolent. Quia autem citiùs hoſtis adeſt, quam Imperij Proceres conueniant, deſunt plerunq. publicę opes, quibus alatur domeſticus miles, & ex vicinis gentib. auxilia contrahantur.

Datis mitibus reſponſis, dum &c.) Qui alios repentino bello adoriri, aut aliorum in ſe impetum remorari volunt, *pacem & concordiam ſpecioſis & irritis nominibus iactant*, (*Tacit*. 1 *hiſt.*) & miſſis legatis, aut ad ſe miſſis detentis, aduerſariũ ludificant. Nonnunquã etiam dimittuntur hoſtiũ oratores non alio cum reſpõſo, quã ſecuturos mox relaturos reſponſionem: ij autem deinde aut planè non mittuntur, aut non niſi compoſitis neceſſariis rebus tardè nimis expediuntur. Romanorum legati à Perſeo è Macedonibus redeuntes, nul-

la re magis gloriabantur, quam decepto per inducias & ſpem pacis Rege. adeò enim apparatibus belli fuiſſe inſtructum, vt omnia opportuna loca præoccupari ab eo potuerint, quàm exercitus in Græciam tranſmitteretur. Spatio autem induciarum ſumpto venturum illum nihilo paratiorem; Romanos omnibus rebus inſtructiores cœpturos bellum. (*Liu.* xlii.) C. Cęſar Heluetios tranſitum petentes diſtulit, ad pręſtitutam diem redire iuſsos. interim aditus omnes validis prę-ſidiis firmauit: reuerſis deinde tranſitum negauit. (*Caſ.* 1. *de bell.Gall.*) Et Sabinus, donec exercitus in vnũ conduceret, datis mitibus reſponſis, dum Pomponius Labeo è Mœſia cum legione, rex Rhoemetalces cum auxiliis popularium veniret, Thraces eluſit. (*Tac.hic*) Simile exemplum de Ptolomæo Philopatore Ægypti Rege eſt apud Polyb. (*lib.*v.) aliud de Emanuele Imperatore Conſtantinopolitano apud P. Iuſtinianum: (11. *hiſt.Venet.*) aliud apud Hieronymum Coneſtaggium (*lib.* iv. *de coniunct. Portug. cum reg. Caſtil.*) de Philippo Rege Hiſpaniæ, Cardinalem Riarium à Pontifice ad ſe miſſum, in itinere per præfectos ſuos magnificè excipiendo, ludiſq. & ſpectaculorum varietate tàm diu detinente, donec Albę Dux Luſitanię regnũ (de cuius controuersâ ſucceſſione Pontifex ſibi cognitionem arrogabat, ſubegiſſet. Aliud de Coſmo Medicæo apud Io. Baptiſtam Cinum: (*lib.* 1. *de vit. Coſm.*) Saluiatum & Ridolfum Cardinales, ne nouiter iacta imperii fundamenta conuellerent, extra vrbem per amicos detinente. Deniq. noſtra memoria in famoſiſſima Oſtendę obſidione Albertus Archidux hoc mo-

modo à præſidiariis deluſus eſt. Cùm enim inducias pepigiſsent, quaſi de deditione acturi, dum ſimulant colloquium, furtim v. cohortes auxiliares cum ingenti vi commeatus intromiſſi ſunt. Sed non debuit pręteriri inſignis eiuſmodi Themiſtoclis aſtus, quo Lacedæmonios decepit. Poſt Xerxis è Græcia fugam Athenienſes vrbis ſuæ muros, quos ipſi antè diruerant, reſtaurare parabant. Quod cùm Lacedæmonii, quibus omnia illorum conſilia ſuſpecta erant, legatis miſſis impedire vellent, adeoq. verbis vim addituri viderentur: Athenienſes Themiſtoclis vſi conſilio, Lacedæmonios dimittunt cum reſponſo; è veſtigio ſecuturos ſuos oratores, qui cauſam ſuam ſociis probaturi ſint. Illis abeuntibus, ipſe Themiſtocles Spartam ablegari ſe iubet, alioſq. ſibi adiungit ſocios; qui tamen non ſecum abirent, ſed tàm diu manerent, donec murum in eam altitudinem extruxiſsent, quæ hoſtium impetum repellere poſset. Vrgerent modò opus, nec vlli labori, ſumptuiue parcerent. Peracto itinere, cū Spartam veniſset, non ilicò ad magiſtratus perrexit: ſed initiò cauſas ipſe ſibi pro arbitrio fingens, tandem ſocios ſe expectare dicens, miratuſq. nondum adeſse, rem in multum tempus extraxit. Tandem cùm illi quoq. veniſsent, & Lacedæmonii interea certis nunciis comperiſsent, ſurgere Athenienſium muros, nec vllam nunciationis ſuæ curam haberi: Themiſtocles illos hortatur, ne vanis rumoribus fidem habeant: mitterent potiùs fidos ex ſuis homines, qui comperta cum fide referrent. Annuunt illi, mittunt Athenas (opinione ſua legatos, re autem vera pro Themiſto-

clis

clis ſalute obſides) & ſimul quoſdam ſuorum Themiſtocles, cum arcanis mandatis, retinerent à Spartanis miſſos, nec antè dimitterent, quàm ille rediiſſet. His omnibus compoſitis, Themiſtocles ad Regem & Ephoros prodit: fatetur, vrbem ſuam muro cinctam. Poſtremò ille Athenas, iſti Spartam redeunt. (*Thucy.* 1. *Juſtin.* 11.) Hęc ſophiſmata iuſtè an ſecus vſurpentur, quęrere libet. Certè Alexander Magnus latrunculorum & furum ſolertiam eſſe dicebat, noctu & ex inſidiis hoſtem adoriri. (*Q. Curt. lib.* IV.) Quod legati, Perſeum Regem induciarum ſpe deceperant, vt dixi, magna quidem Senatorum pars probabat. Sed addit Liuius veteres moris antiqui memores nouam iſtam ſapientiam improbaſſe. non aſtu magis, quàm vera virtute bella geſſiſſe maiores. Et Tiberius Adgandeſtrio Principi Cattorum reſpondit, non fraude, neq. occultis, ſed palàm & armatum populum Romanum hoſtes ſuos vlciſci. (*Tacit.* 11. *Annal.*) Ego arbitror rectiùs dici, facti quæſtionem eſſe; & principalem cauſam trahere hanc veluti conſequentem: vt ſi iuſta ſit belli cauſa, iuſti ſint etiam hi doli: ſin iniuſta, etiam has technas improbas pronunciem. Quidni enim ſummam publicę rei quibuſcunq. modis ſaluam pręſtemus? Nihil turpe eſt, quod inimico detrimentũ afferat. (*Achill. Tat.* VII.)

—Dolus an virtus, quis in hoſte requirat?

Addo tamen neceſſariam limitationem; modò ſanctum illud Fidei numen nullo ſcelere violetur. (*v. Thom. Dempſter. lib.* 1. *de iuram. cap.* 11.) Fauent pietati fideiq. dî. Quomodo autem iſtiuſmodi artibus fides

des contaminetur, equidem non video. Sunt inter Principes vſitatæ, iure gentium probatæ; vt qui per illas decipitur, non de dolo hoſtis, & ruptâ fide (quippe quæ nulla data eſt) ſed de ſuâ imprudentiâ & credulitate conqueri debeat. Omnibus ſcriptum eſt hoc monitum: νᾶφε καὶ μέμνας' ἀπιστεῖν· ταῦτα νεῦρα τᾶν φρενῶν. i. vigila, & diffidere memento. hi ſunt nerui prudentię. Tractatus ad nihil obſtringit. (*Decian. lib.* I I. *conſ.* LVI.) & multa tractantur, quæ non concluduntur. (*Decian. conſ.* CV. CXXXIII.) Huc contenditur ſæpiſſimè, vt per eiuſmodi iniectas ſpes & tractationes hoſtis ſecurus reddatur, & negligens. Sed aliud erit dicendum, ſi iam pactum aliquid ſit, & conuentum. Tunc enim, qui contrà molitur, contra datam fidem agit. Non ergò callidum Petri Aragonii factum probare poſſum, quod tale hiſtorici memorant. Cùm inter Carolum Andegauenſem & Petrum de Siciliæ regno armis decerneretur; & Carolus maritimis terreſtribuſq. copiis ſuperior Inſulæ immineret, Aragonius, qui Caroli ſuperbum atq. elatum ingenium nouerat, ad equeſtre paucorum certamen prouocat. profligari poſſe bellum duello, longiori mole attriturum mutuas opes, regna, populos. Placuit condicio, & Burdigala, quæ tunc Britannię Regi parebat, duello lecta. Igitur cùm Carolus ad præſtitutum diem ſeſtitiſſet, & ad occidentem vſq. ſolem fruſtrà Petrum aſpectaſſet, ſerò agnitô errore abſceſſit. Vix eſt, vt non improba ſit hęc ſolertia. Data enim fides erat in rem certam ad duellum, ad certamen; nec præſtita. Quod autem Xenophon (I. *Cyrop.*) ducem militum inſidiatorem eſſe

de-

debere ait, & ſuæ mentis occultatorem, & fraudulentum, & furem, & veteratorem, & raptorem; eo, quo diximus, ſano ſenſu accipiendum eſt, ne quid ſcil. in datam fidem peccetur. Ita enim ipſe Xenophon ſe explicat, cùm addit ſupradictis; operam dandam bono duci, vt cum ſuis paratis hoſtem non inſtructum deprehendat, cum armatis inermem, cum vigilantibus dormientem, conſpectum ab ſe, cum is illum non videret, deniq. vt locorum difficultatibus impeditum ipſe conſtitutus in loco commodo adoriatur. Non igitur oportet hoſtes in conſilium adhibere; nec armorum magis eſt militia quàm temporum. Placet eam demum eſſe veram victoriam, quomodo nullũ præter hominem animal vincere poteſt, id eſt, ingenii quadam ſolertia. Nam corporis robore, vrſi, leones, apri, lupi dimicant: qui vt viribus ſuperiores nobis, ita ingenio & ratione infra nos ſunt. Indeque Lacedæmonii, ſi quando ſtratagemate hoſtem ſuperaſſent, Marti bouem immolabant; ſin aperto prælio, Gallum.

Ideò lædi, quia non regnaret) Iaſonis apophtegma eſt, miſerum ſe vocantis, quod non regnaret. (*Ariſtot.* III. *polit.* III.) dixi ad libr. II. verb. *cæterum Tiberio haut &c.*

Non ignarus quantum ex Rep. peteretur) v. quæ dixi ad lib. I. verb. *pridem inuiſus &c.*

Immiſsis qui per ſpeciem amicitiæ monerent) has aliaſq. callidorum æmulorum artes expoſui ad librum primum.

Cùm dominationem ipſam donum eius accepiſset.) Grande

de donum, & quod non gratiam ſed odium mereri potuit. Quippe vbi impares merito ſe putant Principes, deſtrui fortunam ſuam rati, & velut exprobrantes, oculis ſuis obuerſari tàm inuidioſos benefactores pro gratia odium reddunt. Agrippina Neronis mater cùm ad veſtem & gemmas dono ſibi à filio miſſas, non his inſtrui cultus ſuos, ſed ceteris arceri proclamaſset, & diuidere filium, quæ cuncta ex ipsâ haberet; minareturq. ituram ſe cum Britannico in caſtra, patefacturam ſuas nuptias, ſuum veneficium: prægrauis Neroni, interfecta eius iuſſu eſt. (*Tacit.* XIII.& XIV. *Annal.*) v. quę dixi ad lib. III. verbo. *fato potentiæ rarò &c.*

A libertis & clientibus apiſcendæ potentiæ properis exſtimulatur.) Magni conatus, & præcipitia incœpta non ſæpiùs ab ipſis Principibus, quàm ipſorum amicis, opes aut potentiam inde aucupantibus procedunt. Fridericus Comes Palatinus mitiſſimi ingenij Princeps ſemper habitus, ſuorum praua ſuggeſtione ad conſilia ſibi & Germanię vniuerſę exitioſa impulſus eſſe dicitur. Quippe maiores ſibi apud Regem honores ſpōdebant. Iam opes, potentiam, præfecturas, regiæ deniq. fortunam omnes ſpe deuorauerant &c.

Traxit in partes, ſpe obiecta Principis loci) Prima calliditatis ars eſt, ſuã cuiq. ſpem velut hamum obiicere. Animus ſpe occupatus non vacat penſandis periculis, aut, quæ ſtruuntur, inſidiis.

Spes implet tumidum naufragijs mare;
Spes captis onerat retia piſcibus:
Hac Bellona ferox vſa ſatellite,

Mortalem quoties ſolo
Fudit prodiga ſanguinem?

Praeferocem & inſidijs magis opportunum) dixi ad libr. 11. verb. *in ea diuiſione.*

Magna poſt praelia ſaucios largitione) notaui ad lib 11. verb. *addit munificentiam Cęſar.*

Mos vulgò fortuita ad culpam trahentes.) Burgundiones ſolio deturbabant Regem, ſub quo fortuna belli titubaſset: & Ægyptii omnes caſus adſignabant rectoribus ſuis. (*Ammia. Marcell.* XXVIII.) Moſsynœci, ſi fortuna cœptis non adſpiraſset, reges ſuos totius diei inedia puniebant (*Pompon. Mela lib* 1. *cap.* XX.) Sed non eſt prudentis ex euentu æſtimare conſilia; cùm ſæpè res ſapienter & maturè deliberatæ ſiniſtros exitus, peſſimè verò conſulta bonum finem ſortiantur. Sępè ſtulta conſilia hoſtium imprudentia correxit: ſępè ſapienter deliberata ineuitabilis fatorum neceſſitas euertit. Qui praua conſilia ex felici euentu laudant, bona ob aduerſam fortunam damnant, ad malè cenſendum homines inuitare videntur; inq. cauſa ſunt, vt animi conſulentibus imminuantur, ne in apertũ ſententiam ſuam liberè promere auſint. Inde ſapienter Carthaginenſes, cùm ducum ſuorum acta recenſerẽt, non euentum atq. caſus, ſed conſilium ſpectarunt; cũ multos, etiam, qui prauo conſilio feliciter rem geſſerant, tanquam homines ſtultos, Reip. pernicioſos cruci affigerent. Sed hîc illud notandum venit, conſiliorum quoddam genus eſſe ſpecie temerarium, aut ſtultum; re autem vera ſapienter, & intuitu hoſtium ſocordiæ aut ignauiæ ſuſceptum. Cùm enim non omnes

nes homines ſapientes ſint, ſed plures impetu abripiantur, alij deſidiâ marceſcant, quos nota pariter & occulta fallunt: audere licebit interdum, quod, ſi in aliũ ſuſciperetur, imprudens & ſtultum foret. Cùm quidam Ferdinandi Ducis Albani factum quoddam vt temerarium, & inexperto iuuene, quàm veterano duce dignius familiariter reprehendiſſet: reſpondit Albanus, non negare ſe, fuiſſe anceps & aleæ plenum factum: ſed fiduciam proſperi ſucceſſus ſibi feciſſe hoſtes rei militaris planè imperitos. (*Coneſtagg. vi. de cõiunct: Luſit. cum Regn: Caſt.*)

Nullo mirante, quòd diu egens, & parto nuper proemio malè vſus plura ad flagitia accingeretur.) Quod fieri neceſſe eſt, vbi delatores, genus hominum publico exitio repertum, & pęnis quidem nunquam ſatis coercitum per prœmia illiciuntur. Delatores qui non caſtigat, irritat. (*Domitiani dictum apud Suet. in Domit. c. x.*)

Quibus additus miles &c.) relatus eſt hic locus ad li. 1. verb. *Granium Marcellum &c.*

Compoſitum inter ipſos) iſte tragædię ordo explicatus eſt ad lib. 1. verb. *Granium &c.*

Veteres & prægraues adflixit.) retuli ad lib. 1. verb. *neque imperaſſe ſe.* & lib. iij. verb. *fato potentiæ rarò ſempiternæ* & verb. *audire me memini &c.*

Miſericordiam erga afflictos) notaui ad lib. 1 ii verb. *& cùm accuſatores &c.*

Pacem exuere; noſtra magis auaritia, quàm obſequij impatientes.) Grauiſſimè Deum offendi, acerbiſſimis tributorum exactionibus, adeò clarum eſt, vt nulla egeat demonſtratione. De Eduardo Angliæ Rege Polydo-

rus Virgilius in Hiſtoria Anglica refert, cùm ingentē auri vim ex tributis redactam ad ſe afferri iuſſiſſet, vidiſſe malum dæmonem fœdiſſima ſpecie pecuniis inſidentem: eoque ſpectaculo territum pium Regem præcepiſſe, ſuum cuiq. reddi. Sed & contra naturæ rationem inhumanitate iſta, ne quid ſæuius dicam, peccatur. Principatus conditos ſcimus, vt vi ſublata, quæ omnia ad potentiores trahebat, ex naturæ & rationis imperio agerentur res humanæ. Quid autem ad naturam magis accedit, quàm vt quiſq. partis induſtria ſua aut amicorum liberalitate opibus fruatur? Quid rationi ciuili commodius, quàm vt intelligamus, quid noſtrum, quidue apud nos fiſci ſit. Atqui Princeps, qui legitimè collatas pecunias aut ipſe per luxum profundit, aut auaris hominibus committit, & inde nouas ſuſtinendi militem rationes cogitare neceſſe habet, facit, ne ſciant ciues, quantum ex domeſticis opibus Regi, quantum ſibi iura attribuant. Quî enim id ſciant, cùm nō hoc ſuum ac ne legis quidem arbitrium ſit, ſed Principis duntaxat vnius; cùmque tributo ſemel exacto adhuc ipſi ſimpliciter ſuis bonis non gaudeant, quę alijs ſcilicet Regis edictis poſſunt rurſus delibari? Porrò quæ aduerſus Deum & naturam peccat rapacitas, etiam inter homines nō vſquequaq. felix eſſe ſolet: quod hiſtoriis, quas deinde afferemus, clarum fiet. Quod enim quidam egeſtatem ciuium dominantis ſecuritatē eſſe exiſtimant; falluntur illi profectò. Paupertas quippe & egeſtatis faſtidium non abiectos homines facit & iniuriarum patientes; ſed quia afflicta ipſorum fides eſt in pace, &

vni-

vnica ſpes in turbatis rebus,nouarum rerum extremè cupidos: vt nihil ſit tàm difficile, tàmque anceps, quod illi non audeant. Semper compertum eſt egentiſsimum quemq. eſse audaciſsimum;& non rarò in deſperationem abire paupertatem;eam maximè,quæ neq. terræ hiatu,neq. aquarum inundatione,neq.naufragij damno, neq hominum inſidiis, aut deniq. negociationum caſibus, ſed crudeli illorum Principum auaritia contingit,qui non tondendo gregem ſuum, ſed excoriando & deglubendo opulentos ſe euaſuros paſtores ſtolidè credunt. Qui hodiè nocere non poterunt,fortaſse cras poterunt. Tempus,& mille nunquàm cogitati caſus occaſiones afferunt,quibus non potens modò inimicus, ſed debilis & contemptus,& qui nũquã fortaſse iuuare potuit, poſsit in perniciem vltimam nocere. *Non tam omnibus fortunis nudari quis poteſt, vt non ad vindictam ei cultellus remaneat. Priùs necis paternæ, quàm ablati patrimonij obliuiſcuntur homines.* Metus & terror infirma vincula caritatis ſunt;quę vbi remoueris, *qui timere deſierunt, odiſse incipient*. (*Tacit. in Agric.*) Non igitur immane latrocinium & atrociſſimum hoc furti genus probare nobis poſsunt, qui politicum præceptum tradunt;premendos ferocientes, & regnantibus periculoſos ciuium ſpiritus; adimenda ea,ad quę, ſi reſpexerint, ſuperbia & opum conſcientia obſequium excutere poſsint, &, vt Italorum prouerbium eſt, *bona ſubiectis populis ſenſim, et quaſi guttatim inſtillanda;mala ſimul & ſemel ingerenda*. In magnates ea cautio valeat; illis honores, opeſq., ne maiora quàm par eſt,concupiſcant, parcè diſtribuant. Plebes

eo nos metu liberat; quę vilis humi ſerpit, & animo prędita eſt nunquam aſsurgente ſublimibus conſiliis, & cogitationum magnitudine.

- Satis eſt, populis fluuiuſq. Cereſq.
(*Lucan. IV.*)

Vulgo vna ex Rep. annona cura. (*Tacit. IV. hiſt.*) Lucan. iii. de Cæſare.

Gnarus & irarum cauſas, & ſumma fauoris
Annona momenta trahi &c.

Nihil à principe requirit vulgus, quàm panem & frumentũ in foro. Cererẽ & Bacchũ & Ocii dulcedinẽ innocenti ſtupiditate colit; & rarò in alios, quàm qui ad hæc numina ſua auaras manus porrexerant, exarſiſse legitur; eaq. bona ſua pertinacius defendit, aut it recuperatum, quia ſola æſtimat, & horum intuitu omnium aliorum obliuiſcitur. Romana plebs ſub peſsimis & crudeliſsimis Imperatoribus, & Florentini trucidato per inſidias Alexãdro Duce nullam ſtatus mutationem expetebant. Quippe annonam vilem fuiſſe ſatis erat ad amandos iſtos principes. Hebræus populus etſi in Ægypto grauiſsimam ſeruiret ſeruitutẽ, à Pharaonis miniſtris continuis laboribus ita preſsus, vt vix reſpirandi haberet facultatem, in victus tamen & rerum neceſsariarum abundantia facilè oblitus eſt libertatis. Poſtquam verò ſtupendis Omnipotentis Dei miraculis & potentia ineffabili velut manumiſſi Palęſtinam verſus per loca omni ſolitudine vaſta iter facerent, & initiò panis, mox aqua, deniq. carnes deficerent; non ſemel duriſsimum ſeruitutis iugum, & *ollas Aegyptias* optare ſuſtinuerunt. Romani, quò

Gal-

Gallos recens domitos quietos tenerent, non efficacius vllum exiſtimabant remedium, quàm omnes diteſcendi præbere eis occaſiones. Quę res tàm feliciter illis ceſſit, vt de populis illis, qui bellicoſiſſimi olim fuerant, Tacitus (*in Agric.*) veluti de re, in quâ præter famam nihil durauerit, *Gallos quoq. olim in bellis floruiſse* dicat. Ex quo apparet, ſegniciem cum ocio intraſſe, & opum atq. diuitiarum, quas collegerant Galli, ingentem vim eneruaſſe illum tàm armipotentem olim populum: vt Taciti tempore penè fabulę ſimile fuerit, Gallos aliquando bellicoſos fuiſſe. Quemadmodum vrſi, leones, aliaq. morſu & vnguib. nocentia animalia deponunt inſitam feritatem erga paſcentem. parent imperanti, blandiuntur: ita nulla re manſueſcũt homines meliore fide, quàm ſi opibus per induſtriam partis Principis beneficio frui poſſint. Inde ſęuitiam annonę incuſante plebe Romana Tiberius ſtatuit frumento precium, quod emptor penderet, binoſq. numos ſe additurum negociatoribus in ſingulos modios. (*Tac. 11 annal.*) Veſpaſiano & Aureliano Imperatoribus volupe fuiſſe dicitur, paſcere populum. Et hic quidem, quò vilior eſſet annona, librę vnciam addidit: ille architecto rationem monſtranti, qua prægrádes columnæ exiguis impenſis & paucorum hominũ operis in Capitolium duci poſſent; placere quidem ſibi inuentum, reſpondit; ſed ſineret ſe populum paſcere. Quò pertinet ſanctiſsimum cuiuſdam & pientiſsimum conſilium; fame populos vrgente Principem, ditioribus tributum indicere debere ad pauperum ſuſtentationem, eamq. pecuniam, vel ea coemptum frumen-

mentum poſtmodum pauperibus ſuo nomine diſtribuere. Carolus Flandriæ Comes Tamardum è gratioſiſsimis aulicis alendis è fiſco egentibus præfecit: ipſe cum loculis in vulgus prodibat, circum templa obambulans, ſtipemq. ſua manu mendicis promens. Dardaniorum, eorumq., qui annonam flagellabant, & clauſis horreis frumentum ſupprimebant, nequitiam compreſsit, apertis conditoriis, triticoq. in egenos diſtributo. Qua popularitate adeò carus ſubiectis fuit, vt cæſi à ſceleratis hominibus corpus pro ſe quiſq. tanquam ſanctas reliquias venerarētur, oſculaq. ferrent; deniq. aliquid capillorum, barbaq. atq. adeò vnguiū & veſtimentorum, domeſtica religione aſſeruarent, colerentq. (*P. Aemil. v. de reb. geſt Franc.*)

Satis igitur conſtare arbitror, falli Principes, qui à pecunia ditibus ſibi periculum, ab exhauſtis, & excarnificatis ſecuritatem promittunt. Quia tamen *pauci prudentia honeſta ab deterioribus, vtilia ab noxijs diſcernunt; plures aliorum euentis docentur*: (*Tacit. 5. hoc lib.*) ego quoq. exemplis, quod dictum hactenus, adſtruam. Carthaginenſes ſuperbè & auariter Africanis imperitabant; mediam fructuum partem auferentes, tributa duplicantes, & ſolùm probantes miniſtros & præfectos, non qui clementer benigneq. populos tractaſſent, ſed qui grandem ærario pecuniam per fas nefaſq. corraſam intuliſſent. Quibus rebus factum eſt, vt pleræq. ciuitates ſeditioſis militibus poſteà accederent. (*Polyb. 1.*) Ob eandem cauſam ab illis Hiſpani quoq. defecerunt: (*Polyb. 11.*) & ab Athenienſibus poſt cladem in Sicilia acceptam Socii. (*Thucyd. VIII.*) Etiam

Ro-

Romæ ſuſpecto Senatus, populiq. imperio ob certamina potentium & auaritiam magiſtratuum, feſſa Reſp. in vnius poteſtatem conceſſit: (*Tac. 1. annal.*) Et Gallis auaritia, aliis iuncta cauſis, fatales fecit *Siculas Veſperas*: (*Leon. Aretin. 11. hiſtor. Flor.*) & Ludouico Sforzæ Mediolani Principatum abſtulit. (*Guicciard. 1. hiſtor.*) In Gallis Carolo VI. Rege rerum venalium viceſima indicta erat. id onus vrbes detrectabant. cõtrà regii miniſtri nitebantur. Cùm igitur Pariſijs in foro olitorio femina quædam naſturtium venum expoſuiſſet, coactor Regius obulum poſtulat mulierculaad aſtantium virorum auxilium prouocat. Concurſu facto exactor à turba oppreſſus, obtrituſq. eſt. Inermis plebs ad ædes publicas impetu fertur. deiectis foribus arma telaq. corripiunt: exactores, redemptoreſq., quoſcunq. vrbem peruagati deprehendere poterant, plumbeis malleis confecerunt (*P. Aem. 1x.*) Piſani olim à Florentinis, quod omne negociandi genus ipſis interdiceretur, & artes, præter manuarias, omnes exercere prohiberentur, defecerunt: nec niſi poſt multos annos, & immenſos Florentinorum sũptus ſubigi potuerunt. (*Guicciard. 11.*) Hiſpanis Mediolani occupationem facilem fecit populorum ingens erga Gallicum nomen odium: qui à militibus grauia & intoleranda perpeſſi, cùm neq. Rex ob pecuniæ inopiam ſatis prouideret, neq. præfecti obſiſterent, incredibilis, quo Regem proſequebantur, ſtudij & beneuolentiæ obliti omnia ſurſum deorſumq. volui miſceriq. cupiebant. (*Andr. Maurocen. 1. hiſt. Ven.*) Eadem tributorum acerbitas Gandaui in Flandria

(*Maurocen.* IV. *hiſt. Ven.*) & abſente Carolo Cęſare in Hiſpania (*Guicciard.* XIII.) periculoſiſſimam ſeditionem concitauit: & Clementi VII. Pontifici tantum odium fecit, vt cùm Borbonius cum hoſtili exercitu ad vrbem contenderet, & Pontifex ciues ad conferendas pecunias hortaretur; cæteris abnuentibus Dominicus Maximus Romanorum ditiſſimus centum aureos numos mutuò ſe daturum promitteret. (*Guiccia.* XVIII.) Gotricus Danię Rex, (Gothofredum Germani & Itali vocant) cùm Friſios oppreſsâ libertate, fortunis cunctis ablatis in turpē miſeramq. fortunā adegiſſet; tributum quoque annuum iniunxit: quod maximè fecit, vt ſeruitus illa diuturna non eſſet. Ædificium, cuius longitudo erat CCXL. pedum, duodecim paribus ſpaciis maceriâ diremptis diſtinctum ſtruxit; ad cuius caput Quęſtor, cùm tributum pendendum erat, conſidere iuſſus eſt. Ad finem verò clypeus concauus ex ære locatus, in quem ſinguli Friſiorum tributum ſoluturi numum coniiciebant: cuius cadentis ſonum ſi Quæſtor ex longo interuallo exaudiret, in ſolutum cedebat: ſin minus, regio quidem fiſco ille accreſcebat; ſed qui iecerat, alium atque alium maioris ponderis eodem coniicere cogebatur, donec tinnitus Quæſtoris aures feriret. Addunt alii, auri & argenti vſu omni in corporis cultu vetito ad vimineos torques, ſimiliaq. ſeruitutis extremæ argumenta eos latâ lege redegiſſe; præfectum dediſſe, qui in ſeruili obſequio & operis miſeros detineret; oſtium in ædibus ad Septentrionem vnum habere iuſsiſſe, humilius quàm pro ſtatura corporum: cùm, vt iugum quotidiè turpiter

piter ſubire, tum vt exituri inflexo toto corpore regẽ Danum ſeruiliter venerari viderentur. Quis ex nouę ſapientiæ doctoribus non diceret, benè prouiſum ne animos tollerent Friſij, omnia ad infringendos ſpiritus inſtituta erant. Sed iidem erectis talibus iniuriis ad libertatem animis, cùm arma raptim vndiquaque collegiſſent, Danorum præſidia paſſim oppreſſerunt, aut finibus ſuis eiecerũt. (*Vbbo Emm.* v. *hiſt. Friſ.*) Quod exemplum eò notabilius eſt, quia Tacitus hîc eoſdem Friſios eâdem ob cauſam ad iram & queſtus, & poſtquam non ſubueniebatur, ad bellum veniſſe refert.

Nunc alia addo, Imperante Valentiniano (placet nouis vetera interſerere) multiplicata per Pannonias vectigalium agumenta Optimates vltimorum metu exagitatos compulerunt mutare ſedes, & trans mare abire: & flagitantium miniſtrorum amaritudine quidam oppreſsi, cùm non ſuppeteret, quod darent, erant perpetui carcerum inquilini: è quibus aliquos, cùm vitæ iam tęderet & lucis, optata ſuſpendiorum remedia conſumpſerunt. Quibus populorum excoriationibus nudatum eſſe hoſtibus Pannoniæ latus ſcribit Ammian. Marcellinus libro triceſimo. Guilielmus Auraici Princeps, quærentibus quâ ſpe contra potentiſsimum Hiſpaniarum Regem ipſe omnium rerum egens, patriâ extorris bellum cieret? reſpondit: Hiſpaniarum auaritiam & crudelitatem duas ſibi fore portas aditum daturas in Belgium. Deniq. cùm ſuperiori ſeculo à Fontano Comite & Hiſpanis Cameracũ obſidione cingeretur, & iam Fontanus autumnali intemperie attritô exercitu de receptu cogitaret: nihil

illi ad vrbis occupationem magis profuit, quàm ciuiũ in Balagnium, qui ſe nuper Cameracenſem Regulum appellari à Galliæ Rege impetrauerat, odium. Exaſperauerat illos, quod pro mercibus in foro venalibus numiſma ęreum Balagnii iuſſu percuſſum, accipere cogerentur: cùm pro indictionibus tributiſq. non niſi aureum & argenteum Balagnii exactores reciperẽt. Exempla præter ſolitum plura attuli: vt iis receptam hodiè quorundam opinionẽ confellerem, qua ſubiectorum inopia principum ſecuritas conſtare putatur. Nunc ſupereſt, vt, quibus artibus tributorum neceſſariorum inuidia leniatur, doceam.

I. Veteres limitanea regnorum loca non tàm grauibus vectigalibus, atq. ea quæ in meditullio regni ſunt, onerarunt; metu defectionis. Inde noluit Darius eſſe tributarios Æthiopes & Colchos, quia limitares erant. Veneti hodieq. mitiùs tractare putantur Bergomates, Brixiẽſes, Cremenſes, Mediolanenſium olim ditionis oppida. Et Neapolitani acerbiùs ab Hiſpanis habẽtur, quàm Mediolanenſes; qui cum Allobroge, Gallis, Venetis conſilia Hiſpanis pernicioſiſsima inire poſſent. Illud quoque conſilij pars eſt, non imos quæſtores exigendis à populo tributis præficere. &

II. nec ipſi priuatorum limina circumeant, nec miſsis lictoribus pignora capiant, diuexentq. oppidanos. Ipſorum ciuium ſit hoc munus; qui ex ſuo corpore eligant per quos ea pecunia cogatur humaniùs; inde ſingula oppida inferant ęrario. Si quis enim priuatus detrectet aut moretur: per aſſuetos magiſtratus, notoſq. lictores præſtat ad ſolutionem adigi; quàm inhumano faſtu quæſtorum

qui

qui cum exactoribus ſuis breuem moram interdum crudeliter vendunt;meliuſq. prædati nunquam ſunt, quàm cùm in vexatis laribus,& in quibus vix tantum eſt,quod tributo ſufficiat, ſibi quoq. ſpolia illato terrore inueniunt. Eſt etiam cautio, ea tributi nomine III.
exigere,quæ quibuſq. locis vilisſima habentur Quomodo Romani à Friſijs coria boum, (*Tac.hic.*) à Siculis frumentum,à Corſis ceram (*Alb.Gent.* I I I *de iur. bell.* I V.) ſumebant. Præterea pium maximè eſt, tributis IV
onerare ea magis,quę diuitum luxum inſtruũt, quàm quibus pauperes vitam exhibent: & ſumptuarias leges ferre, earumq. contemptoribus multas irrogare.
Curę ærarij & vectigalium præponendi ſunt homi- V.
nes ſanctiſſimi, & qui puras innocenteſq. manus habeant. Secus ſi fiat, nulla tributorum acerbitas ſufficiet; & Princeps ſemper vacuus, vt de Eriſichtonis fame pueris narramus, & erectis in futurum votis egebit. Et non inepta quorundam cautio fuit, ærarij & redituum curam ſacris hominibus mandaſſe. Cùm enim illis Pontificia conſtitutio matrimonia abſtulerit,cur opes relinquere optarent liberis, quos tollunt nullos? Pręſumuntur itaq. non diuitiarum conquiſitioni operam dare, aut cæteris mortalium curis occupari;ſed pro domo,pro familia, pro poſteris cœlum habere. Ita Mediolani olim in ſacro ęrarium erat,pecuniæq. plebis ſequeſter ſacerdos eſſe ex lege iubebatur. (*Alciat* I I *hiſt. Mediol.*) & CIↃ. IↃ. XXIV. Senis Camerlingi officium (is ærarii curam habebat) monachis concedebatur: (*Malauol.lib* VII *hiſt. Sen.*) & nuper ſacratiſſimus Dominus Imperator noſter, Came-

merę, vt vocăt, Auſtrię Cremſmunſteranum Antiſti-
VI tem Præſidem dedit. Multum quoq. tributorum in-
uidiam minuet, ſi Princeps fūdos patrimoniales ſuos,
& quicquid in domeſtica eius hereditate eſt, coli iu-
beat, & inde redactas opes publicis vectigalibus iun-
gat. Quàm curam hodiè hæc facilior popularis pe-
cuniæ ratio atq. fiducia penè euertit. Negligi enim
patrimonia illa Regum tanquam anguſta aut labori-
oſa aut deniq. ad priuatorum ſortem accedentia inci-
piunt; mox in gratioſos homines diuidi, pignori dari,
veraq. aut ſimulatâ emptione excidere. Ita innocen-
tiſſimum viuendi genus omittunt de ſuo vectigali, il-
ludq. tributorum inſtituunt prædę proximum. De-
VIII niq. exactam pecuniam cum artificioſa quadam par-
ſimoniæ oſtentatione in publicam vtilitatem eroga-
re decet; vt videant gentes, non eam per luxum &
ignauiam prodigi conuiuijs, ludis, venationibus, &
turpiſſimâ in ſycophantas & adulatores liberalitate.
Sed cùm fiat plerunq. vt malè extorta flagitioſiùs con-
ſumantur; perpetua neceſſitate tenentur Principes no-
uis indictionibus exſugere ſubiectos ſibi populos, &
ad ea deuenire, quæ ſine dedecore Principum, & infa-
mia ſeculi dici ſcribiue non poſſunt. Inde enim pro-
dierunt modi noſtrâ aut auorum memoriâ reperti,
quâ Principes carentes pecuniâ militem ſuum in hy-
bernis vel præſidio retentum ex ciuium ſuorum expi-
latione, & vicini agri depopulatione alere ſolent. Nā
quod Cyrus Babyloniis à ſe deuictis pręſidium impo-
ſuiſſe, eiq ab ipſis ſtipendium numerari iuſſiſſe, legi-
tur, (*Xenoph. vi 1. Cyroped.*) id fortaſſis in vrbe recens

ca-

captâ,& mobili,indeq. ſuſpecta,ſingulari ratione probari poterit. Indequoq. magnâ cum militię noſtræ infamia, quâ amici ac hoſtes pari diſcrimine habentur,orta conſuetudo, ſingulis ciuium ædibus vnum aut plures imponere, quos illi cibo, potu, lecto, nocturno lumine,& pro iumentis fœno,ſtramine,interdum & auena ſine precio inſtruant. Quem morem in Italiam ex Gallia translatum Ludouici XII. temporibus Guicciardinus libro quarto & decimo tradit. Sed Ioannes Baptiſta Pigna libro quarto Hiſtorię de Principibus Ateſtinis,Maſtinum Scaligerum multò ante equitum ad vç13. pace aluiſſe ſcribit;vtiq. leuiore impendio,quia in priuata hoſpitia diſtribuebantur. Vt-vt ſit, mos ille poſt ea tempora ab Hiſpanis tanta crudelitate atq. acerbitate in vrbę Mediolanenſi exercitus eſt, vt penè incredibile ſit, quod illorum temporum ſcriptores memorant. Milites per ciuium domos diſtributi non modò patresfamiliàs ad victum ſibi quotidiè lautum & delicatum ſuppeditandum, verùm etiam ad pecuniam, eaque omnia, quibus luxui ſeruitur,cogebant. Quæ cùm intoleranda eſſent; non niſi clandeſtina ex vrbe fuga (quippe palàm non licebat; cùm milites ſuſpectos domi cum coniugibus & liberis vincirent) vitari poterant. Quam ob rem tabernæ atque officinæ tota vrbę clauſę erant, & vbi ſe olim frequentia ſuffocabat, mœſta ſolitudo. Miſerabilis vrbi facies, & hominum nimia clade ſtupentium attoniti vultus. Res certè ſumma miſeratione digna, & exemplum inconſtantis fortunæ planè ſingulare. Viderant homines vrbem paullò antè,ciuium opi-

opibus,ſplendidiſsimis ædificiis, ſuperba rerum omnium copiâ nobiliſſimam; multitudine hominum tanta, vt credi poſſet ſeminarium eſſe, ex quô mortales Iupiter in orbem emittit, vel quò fatis vocantibus coeunt homines. Tunc verſa rerum vice innumeris partim peſtilentia abſumptis,partim vltimorum metu fuga dilapſis,vacua habitatoribus, ac penè deſerta erat. vterque ſexus incultus, ſordidatus, rerum omnium egens. nullum earum artium veſtigium, quibus precium luxus fecit, quarumque induſtria tàm ingentibus vrbem opibus ditauerat. Ex quo in eam deſperationem ciuium animi lapſi ſunt, vt mortem in tot malorum remedium optantes,quidam ferro,alij laqueo, nonnulli præcipitio exijſſe miſerias illas memorentur. Nec hactenus malum ſtetit. Sęuitum in abſentes,quorum,ſi vocati non comparuiſſent,bona publicabantur. Et erat tantus proſcriptorum numerus,vt minuendę moleſtiæ cauſa,quæ in ſcribendo erat, proſcriptionum tabulæ typis excudere neceſſe eſſet. Sacra quoque templorum ſpoliabantur pecunia,in militum ſtipendia. Denique Antonius Leua militum dux omnem ciuitatis annonam ad ſe contractam & in publicis locis conditam illis ipſis à quibus rapuerat,immoderato precio vendebat. His veſtigijs noſtri Principes inſiſtentes cum ſumma ſua infamia (ſaltem apud bonos) atque miſerabili populorum exitio bella gerunt. Nam quod temporum neceſſitate, & ſeculi ab antiquis longè diuerſi condicione ſe excuſant, id verò vanum eſt. Non eſt, non profectò temporum vitium, quod eſt hominum iniqui-

tas. Decidatur aliquid ex immenſo Regum luxu: reſtringatur effuſa illa in gratioſos & adulatores pecuniæ publicæ profuſio: coerceatur inſatiabilis quæſtorum miniſtrorumq. auaritia; fraudes, doliq. nunc conſuetudine peccandi non excuſati modò, ſed pro iuſtis, licitiſq. habiti. Nunquam deerunt pecuniæ non in militum modò ſtipendia, ſed in magnificentiam quoq. & reliqua maieſtatis oſtentamenta. Nec adeò infelix eſt noſtra aut ſuperior ætas, vt non protulerit viros Principes, qui, quòd frugalitatem, & largiendi modum quendam habebant, ad exercitus ſuſtentandos, & viros in quaq. arte præſtantes pręmiis afficiendos, & cæteram regiam liberalitatem pecuniæ ſatis habuerunt. Coſmus Magnus Hetrurię Dux tenuibus noui imperij initiis, difficilimiſq. temporibus, & exhauſto à prędeceſſore ſuo ærario, cùm in ſuã Caroliq. Imperatoris rem perpetuos feciſſet ſumptus, tantum comparcere potuit, quantum non ſoluendis modò integris ſtipendiis, ſed & pręmiandæ virtuti ſufficeret. (v. *Cin. v 1. de vita Coſm.*) Ioannes XXII. Pontifex decem & octo annis, quibus ſedit, XXV. *milliones* conquiſiuit: & nuper Sixtus V. cùm obeliſcis erigendis, ędificiis ſtruendis, nauibus armandis maximam pecunię vim inſumpſiſſet, ſexto Pontificatus anno decedens paullò minus *quinque millionibus* reliquit. (*Scip. Amirat. ad lib. 1. Tacit. diſc. 111.*)

Faſtus ianitorum perpetiebantur.) Intolerabile, nec ipſis patronis multùm honorificum eſt, habere ianitores, à quibus ad dominum aditus plerunque precio emendus eſt. Et tamen id etiam veterum ſeculorum

dedecus fuit; vt patet ex hoc loco, & pluribus Senecæ. Etiam Lucii Iunii Moderati Columellæ verba huc adſcribere haut abſurdum fuerit: (*lib. 1. de re ruſt.*) *an putem fortunatius à catenato repulſum ianitore ſæpe nocte ſera foribus ingratijs adiacere, miſerrimoq. famulatu per dedecus faſcium decus, & imperium profuſo tamen patrimonio mercari? Nam nec gratuitæ ſeruituti, ſed donis rependitur honor. &c.*

Finis Notarum politicarum in librum quartum Annalium.

C. CORNELII TACITI.

CHRI-

Digitized by Google

CHRISTOPHORI FORSTNERI AVSTRII
NOTÆ POLITICÆ
ad librum V. Annalium C. CORNELII TACITI.

CVPIDINE *forma aufert marito*) quaſi cōcedenti, inquit Sextus Aurelius Victor in Epitome. Rarò enim alienarum vxorum attrectatio Principibus impunita fuit. Et libido pene tot Principes, quot crudelitas, perdidit. Hęc Sardanapalum imperio deiecit, Reges Roma eiecit, decemuiros poteſtate ſua ſpoliauit, Troiam euertit, Mauros in Hiſpaniam introduxit, Gallos è Sicilia eiecit. Ne igitur priuatum iſtud flagitium, & nihil mali in Remp. infundere putemus. Non poſſum facere, quin referam, quod agri Neapolitani in Auſtria homines ad quadrageſimum ab vrbe Vienna lapidem hodieque narrant. Aiunt olim Principem familiariùs cum vxore Baronis Pottendorfij (quæ familia extincta, cæterùm arx hoc nomine ſupereſt) conſueuiſſe, quàm aut maritus vellet, aut tanti Principis famam deceret: & Pottendorfium, cùm Principem ſępiùs monuiſſet, vt deſi-

ſteret, fruſtrà fuiſſe. Igitur diſsimulato dolore, interiecto tempore, cùm Principem venantem comitaretur, fune ad id parato equo detractum iugulaſſe. Manenr adhuc non procul Neapoli in agro, qui Vienna illuc euntibus ſiniſter eſt, duo faſtigiati lapides, pyramidum inſtar, aliquo interuallo ab ſe inuicem diſtantes, ſignum ſpacii, per quod à Barone Princeps, vt ab Achille Hector, aut ab Alexandro Batis tractus eſt. Hæc ita ab illius agri accolis memorantur, ſine temporis certa deſignatione. Poſt ea ex Cuſpiniano didici, Fridericum fuiſſe, cognomento bellicoſum, Auſtriæ Ducem, in quo maſcula primorum Auſtriæ Ducum ſeries defecit. Sunt quidem, qui in prçlio cum Hungaris cecidiſſe affirmant; quod etiam veteres annales rethris ſcripti velle videntur, illis verbis:

Daz iſt Herczog Fridereich
Von dez tode Oſterreich
So immer vvainen vnd chlagen
Vnd traurens nit Verdagen:
VVann ſein leip vnd ſein nam
Sind noch heut ein plueunder ſtam.
Durch Oſterfrid VVard er irslagen
Vorvvaiſt VVart daz lant zu den tagen.
Daz tet von Vngern chunich VVela,
Sein Herrn geſigten an den Vngern ſa:
Daz man ir chlagen ſagt vveit
Zu dem Heiligen chreucz er begraben leit.

Ego tamen illis accedo, qui cæde iam memorata occidiſse aſserunt. Argumentum habeo id, quod di-

xi de pyramidibus agri Neapolitani. Deinde, quòd in cœnobio S. Crucis, epitaphium Friderici illius viſitur laqueis aut loris ſe implicantibus notabile. Tertiò, quod familia Pottendorffia, teſtante Cuſpiniano, ab illo tempore penè ducentos annos tanquam piaculo obſtricta infamis fuit, & ab omnibus honoribus ſubmota. Aliud huic ſimile exemplum extat in Friſiorum Batauorumq. annalibus. Florentius V. Hollandiæ & Selandiæ Comes Gerardo Velſiò, è prima nobilitate Batauica frequenter tùm in aula verſanti concubinam ſuam in vxorem obtrudere volebat. Quod ille abnuens, meretricem Principis ducere non conuenire natalibus ſuis, nec honeſto animo reſpondit. At Princeps ſtultum eum eſſe ſubijciebat, qui tàm probatæ pudicitiæ vxorem reperturum ſe putaret; quam non ipſe ad ſtuprum ſe pertracturum confideret. Cumq. Velſius pòſt vxorem duxiſſet, illa abſente fortè marito à Principe priorum memore eſt ſtuprata. Ea verò iniuria vehementiſſimè pupugit animum Velſij. Ergò coniuratione inita cum propinquis vxoris ſuę Florentium fortè Vltraiecto in Hollandiam redeuntem non procul vrbe exceptum, cùm videret, viuum auehere, & eripere perſequentibus non poſſe, educto gladio tranſuerberat medium, & celeri fuga ſe proripit. (*Vbbo Emm. x11. hiſt. Friſ.*)

Dicax idem & Tiberium acerbis facetijs irridere ſolitus quarum apud præpotentes in longum memoria eſt.) Fœcunda ſalium & arguta libertas grata ſolet eſſe in colloquijs, iocis, cæteriſq. animi remiſsionib. Quid n. elegantius, quàm ad omne argumentum ſententiolam,

di-

dictaq; conciſa, & veluti breui fulgure micantia habere? quid vrbanius, quàm omnium dicta, factaque excipere improuiſis ſalibus; & breui nitidoq. acumine ſemper intentum eſſe in aliorum ineptiam? Sed innoxij debent eſſe iſti ioci, & qui non minùs eum, in quem dicuntur, quàm cęteros, qui audiunt, delectent. Nam quibus acerbitas ineſt, quæq. multum ex vero trahunt, acrem ſui memoriam relinquere ſolent. Etiã iocorum libertas, quæ multum inter pares iucunditatis habet, in ſuperiores vſurpata ſcurrilitas eſſe videtur magis quàm vrbanitas: eiuſq. ſępè apud præpotentes in longum memoria eſt. Reuerenter habenda eſt principum familiaritas. Sæpè ex intimâ ſodalitate odium oritur. Nunquam ſine reuerentia cum maiori verſari debemus. Ecce Fuſius Geminus Tiberii offenſionem incurrit, quod eum acerbis facetiis irridere ſolitus eſſet. (*Tac. hic.*) Et eadem intempeſtiuorum iocorum ferocia Atticum Veſtinum Neroni Cæſari aliàs cariſſimum ad mortem traxit. (*Tacit. xv. annal.*) Nec principes modò, & ſumma rerum capita, ſed & cæteri honoris famæq. ſuę retinentes ægrè petulantem iſtam iocorum licentiam ſufferunt. M. Cicero petulantiori lingua plurimam ſibi apud multos inuidiam concitauit. (*Plutarch in Cic.*) Petrus Philippi F. Strozius Florentinus Maranum Foroiulii oppidum Auſtriacis Principibus interceptũ Venetæ Reip. quinq. ac triginta aureorum millibus vendiderat. Quod factum cùm Petrus Aretinus, homo impietate & Lucianiſmo non minùs quàm libertate linguę celebratus in Italico quodam carmine (vt nulli parce-

bat)

bat) traduxiſſet: Strozius illi ſignificari, iuſſit famam
quam carminibus quærebat, inuenturum ſupplicio.
Subornaturum ſe homines in ipſius necem, quos nul-
là curâ, nullâ prouidentiâ vitaturus eſſet. Vnde miſer
ille, qui Strozium non plùs minis terribilem, quàm
factis promptum nouerat; adducto domus ſuæ oſtio
toto tempore, quo hoſtem ſuum in Veneta ditione
morari ſciebat, nec pedem extra limen efferebat, ne-
mine quoq. ad ſe intromiſſo. Credo enſibus & pu-
gionibus pluere opinabatur. Deniq. & id obſeruan-
dum eſt, inter remiſſiones tantùm animi iocis vten-
dum. Nam in ſeriis & publicis negociis aliorum ri-
ſum ciere ſcurrile eſt. Cùm Senenſes eiecto Hiſpani-
co præſidio ad Gallos defeciſſent, miſſus ab eis eſt Flo-
rentiam Alexander Sanſedonius, vt factum molliret,
ciueſq. ſuos Cæſareis miniſtris excuſaret. Igitur cùm
Cęſariani delicta Senenſium exaggerarent; Sanſedo-
nius nunc negando, nunc minuendo, atq. variâ arte
excuſando obiecta, reſpondebat. Verùm cùm Cęſaria-
ni noua ſubindè proferrent, & violenter vrgerent his
verbis: quid ad hoc reſpondebitis? quomodo excu-
ſabitis illud? qua ratione iſtud defenderis? non vox
aduerſum ea Sanſedonio, nec ſilentium, ſed verba ſua
præpediens, & confuſionis manifeſtus tandem in húc
ſermonem prorupit: quid, malum! non ſatis purga-
bit nos, quod omnib. notum eſt, Senenſes ſtultos eſſe?
(*ò diauolo! non ci ſcuſerà il ſaperſi, che noi Saneſi ſiamo pazzi?*)
Imò excuſabit, vnus ex Cęſarianis reſpondit, ſed eâ
condicione quæ mente imminutis conuenit, quos
quia ſui compotes non ſunt, catenis coercemus, ne
vel

vel ſibi vel aliis nocumento eſſe queant. Non erat oratoris, negocium tanti momēti ſcurrili leuitate tractare, & ſtultam appellare ſuam ciuitatem, ſeq. fatuū oſtendere.

Donec pauci &c.) Ipſi Principes facinorum ſuorum nolunt authores videri. Sapientes, ſenatoreſq. iuris & ęqui conſultos ſubornare, qui cupiditatibus dominorum famulentur, minùs inuidioſum eſt. Et inter illos ſemper erunt, quibus nulla ex honeſto ſpes, & publica mala ſingulis in occaſionem gratiæ trahuntur.

Breuibus momentis ſumma verti poſſe) dixi ad libr. I. verb. *cuncta mortalium incerta &c.* & ad lib. IV. verb. *princeps proferendi imperij incurioſus &c.*

Falſas literas &c.) Eum colorem omnes ſeditioſi initiò ſceleri ſuo obducunt. Praua conſilia, potentiū in aula immodicam ſuperbiam, & nihil in Principe niſi nimiam bonitatem arguunt.

Druſum Germanici filium &c.) Frequenter in hiſtoria illorum dolus occurrit, qui inſerunt ſe in alienam familiam, & velut adoptant ipſi; ludicro plerunque initio, ſed maximo regnorum motu; & periculoſis turbis. Memorantur in hiſtoria Pſeudo-Alexander, vnus & alter Pſeudophilippi; Pſeudo-Nero, Pſeudo-Poſtumus Agrippa, Pſeudo-Druſus (*Tac. hic.*) falſi in Anglia Eduardus & Richardus Reges, inter Turcas Pſeudo-Muſtafe, ante nō multos annos Pſeudo-Carolus in Hiſpania, & is deniq. qui ſe Caroli IX. filium in Gallia dicebat. Vnum tamen, & alterum horum exemplorum merentur, vt explicatiùs recenſen-

ſcantur. Balduinus VIII. ex Flandriæ Comite Conſtantinopolitanus Imperator factus in prędio contra Bulgaros conſtanti famâ cæſus dicitur. Verùm poſt annos xx. quidam rediuiuum ſe Balduinum finxit. Igitur in Flandriam cum hac famâ venit; & rarâ quadam oris grauitate, commemoratione hominum rerumque priorum, ſtemmatis totius notitia, etiam ſagaces cautoſque inducit. Deſciſcunt & adhęrent paſſim, faſtidio etiam & contemptu feminei imperii; quòd Ioanna id temporis, Balduini filia, rebus pręerat. Examinatus inquiſituſque planus ille à Ioannæ Senatu, mirâ confidentiâ, & ex ipſa fidem præſtruens, Domi, inquit, inclementiores ciues, quàm foris hoſtes reperi. Tu me Flandria, mater & altrix reiicis, quem Græcia, Macedonia, Thracia aduenam excepit, coluit: ipſa barbaria, maieſtatem verita, ſeruauit. At enim, vbi delitui? audite, & caſuum humanorum miſereſcite, ſi quid tamen humani in pectoribus iſtis habetis. Captus pręlio ad Hadrianopolim à Bulgaris, ab iiſdem in cuſtodiâ habeor, ſatis lenta & remiſsa, vſque eò, vt effugium etiam patuerit, & animo iſto ac Deo ducibus me liberarim. Cùm ad meos propero vagus & erro, in alios barbaros incido, ignaros fortunæ meæ, & ab iis in Aſiam trahor ac vendor. Heu miſeriam! pudet, ſed vos narrare cogitis. Syri me habent, & in ergaſtulum ruſticum damnant. Ego Balduinus, Comes, Imperator qua manu ſceptra tenui raſtra tractaui, plures per annos: donec à Germanis mercatoribus caſu tranſeuntibus, quibus me aperui, precio liberarer. Ij me domum remiſerunt. Vos ex-

pellitis? ingrati, immemores veterum beneficiorum quibus aui veſtri, patres, etiam tu atq. ille à me affecti eſtis. En ſenium & hanc canitiem, quò reſeruati ſumus? poſt tot fluctus ſcopulum reperi, vbi portum putabam: ipſa mea filia, mea Ioanna patrem non agnoſcit, ne Comitem cognoſcat. Hæc & plura diſſerens magnitudinem vel fallaciam tuebatur; vario animorum motu, & pleriſq. ad illum inclinatis. adeò, vt nobilium populariumque bona pars ſtatim adhæreſceret, Comitem & Auguſtum ſalutaret: donec re iam præcipiti Ioanna ad Ludouicum VIII. Franciæ Regem ſupplices legatos mitteret, vt Balduini memoriam ab impuri nebulonis contage tueretur. Suſcepit negocium Rex, diem homini dicit. Venit ille magno comitatu, ſolitaq. fiducia, & faſtu. Veſtis erat purpurea, alba in manu virga: ſiſtitq. ſe Regi Peronæ. Qui his ad eum verbis infit: ſi ille es, quem te iactas, breuiter reſpondere & ſtatim potes. Quæro, tene pater meus Flandriæ Comitem dixerit, iura dederit? quo teſte, loco, tempore, ritu? baltheone te & inſigni militari donarit? Quæ mulier ex Francicâ nobilitate, quo conciliante, quo auſpice, loco, cœtu nupſerit? Quid heres? hæc ignorare de ſe verus Balduinus non poteſt. Iſta Rex: tamen audacia illa, velut deprehenſa hærebat, & ſpacium cogitandi petebat. Inde pro impoſtore haberi, & contemptim dimitti, nam ſub fide publica venerat. Nec diu pòſt in Burgundia captus Ioannæ offertur: quæ conuictum confeſſumq., vt dicunt, laqueo ſtrangulauit: non tamen ſine plebeculæ rumoribus, quę patrem ab im-

proba filia in ligno ſuſpenſum tunc & diu poſteà differebat. (*J. Lipſius in monit. & expol.*) Anno Chriſti cIↄ. Iↄ xcvIII. qui mihi natalis eſt, Venetiis quidam Sebaſtianum Luſitaniæ Regem ſe finxit. Aiebat poſt pugnam infeliciter in Africa pugnatam, cùm ipſum cuncti cæſum putarent, pudore confuſum & cōſpectum hominum veritum obuia celoce conſcenſa Algarbium perueniſſe, curatiſq. vulneribus orbem terræ obire, Abyſſinorum Principis ditiones, aliaſque remotiores prouincias luſtrare decreuiſſe. Hoc conſilio in Perſiam vſq. penetraſſe, variiſq. prœliis ab eo tempore interfuiſſe, ac multa in iis vulnera accepiſſe: poſteà peregrinationum pertæſum apud Hiberos (*Georgiani* dicuntur) cum ſene deuoto latuiſſe. deniqueanno cIↄ. Iↄ. xcvII. ab eo diſceſſiſſe, & in Siciliam naui delatum: vnde Romam euntem à famulis ſpoliatum Venetias diuertiſſe. Commendabat ſermonem, quòd apud vulgus fama vigebat, ab Africano pręlio non amplius viſum Sebaſtianum: & quòd oris totiuſque corporis lęua parte breuioris ſimilitudinem, in ſupercilio dextro cicatricem ex vulnere ab infantia notabilem, verrucam deniquein imo pedis articulo haut multum digito minorem oſtenderet iſte, quiſquis fuit. Implacabile quoque in Caſtulonenſe nomen Luſitanorum odium faciebat, vt plerique crederent aut credere fingerent: Sed precibus Dominici Mendozę Hiſpanici Oratoris datum, vt homo Venetiis in carcerem coniiceretur, ex quo anno cIↄ. Iↄ. cII. dimiſſus facto per Hetruriam itinere à Franciſco Magno-duce captus & Hiſpanis traditus

pellitis? ingrati, immemores veterum beneficiorum quibus aui veſtri, patres, etiam tu atq. ille à me affecti eſtis. En ſenium & hanc canitiem, quò reſeruati ſumus? poſt tot fluctus ſcopulum reperi, vbi portum putabam: ipſa mea filia, mea Ioanna patrem non agnoſcit, ne Comitem cognoſcat. Hæc & plura diſſerens magnitudinem vel fallaciam tuebatur; vario animorum motu, & pleriſq. ad illum inclinatis. adeò, vt nobilium populariumque bona pars ſtatim adhæreſceret, Comitem & Auguſtum ſalutaret: donec re iam præcipiti Ioanna ad Ludouicum VIII. Franciæ Regem ſupplices legatos mitteret, vt Balduini memoriam ab impuri nebulonis contage tueretur. Suſcepit negocium Rex, diem homini dicit. Venit ille magno comitatu, ſolitaq. fiducia, & faſtu. Veſtis erat purpurea, alba in manu virga: ſiſtitq. ſe Regi Peronæ. Qui his ad eum verbis infit: ſi ille es, quem te iactas, breuiter reſpondere & ſtatim potes. Quæro, tene pater meus Flandriæ Comitem dixerit, iura dederit? quo teſte, loco, tempore, ritu? baltheone te & inſigni militari donarit? Quæ mulier ex Francicâ nobilitate, quo conciliante, quo auſpice, loco, cœtu nupſerit? Quid heres? hæc ignorare de ſe verus Balduinus non poteſt. Iſta Rex: tamen audacia illa, velut deprehenſa hærebat, & ſpacium cogitandi petebat. Inde pro impoſtore haberi, & contemptim dimitti, nam ſub fide publica venerat. Nec diu pòſt in Burgundia captus Ioannæ offertur; quæ conuictum confeſſumq., vt dicunt, laqueo ſtrangulauit: non tamen ſine plebeculæ rumoribus, quę patrem ab impro-

proba filia in ligno ſuſpenſum tunc & diu poſteà differebat. (*J. Lipſius in monit. & expol.*) Anno Chriſti cIↃ. IↃ xcvIII. qui mihi natalis eſt, Venetiis quidam Sebaſtianum Luſitaniæ Regem ſe finxit. Aiebat poſt pugnam infeliciter in Africa pugnatam, cùm ipſum cuncti cæſum putarent, pudore confuſum & cõſpectum hominum veritum obuia celoce conſcenſa Algarbium perueniſſe, curatiſq. vulneribus orbem terræ obire, Abyſſinorum Principis ditiones, aliaſque remotiores prouincias luſtrare decreuiſſe. Hoc conſilio in Perſiam vſq. penetraſſe, variiſq. prœliis ab eo tempore interfuiſſe, ac multa in iis vulnera accepiſſe: poſteà peregrinationum pertæſum apud Hiberos (*Georgiani* dicuntur) cum ſene deuoto latuiſſe. deniqueanno cIↃ. IↃ. xcvII. ab eo diſceſſiſſe, & in Siciliam naui delatum: vnde Romam euntem à famulis ſpoliatum Venetias diuertiſſe. Commendabat ſermonem, quòd apud vulgus fama vigebat, ab Africano prẹlio non amplius viſum Sebaſtianum: & quòd oris totiuſque corporis lẹua parte breuioris ſimilitudinem, in ſupercilio dextro cicatricem ex vulnere ab infantia notabilem, verrucam denique in imo pedis articulo haut multum digito minorem oſtenderet iſte, quiſquis fuit. Implacabile quoque in Caſtulonenſe nomen Luſitanorum odium faciebat, vt plerique crederent aut credere fingerent. Sed precibus Dominici Mendozẹ Hiſpanici Oratoris datum, vt homo Venetiis in carcerem coniiceretur, ex quo anno cIↃ. IↃ. cII. dimiſſus facto per Hetruriam itinere à Franciſco Magno-duce captus & Hiſpanis traditus

Neapolim abductus & ad tranſtra ablegatus eſt. Tandem cùm Neapoli in Hiſpaniam auectus eſſet, & eò acrius in Luſitania coitiones fierent, in arcem concluſus ſiue accelerata ſiue naturali morte tragædias quotidiè ex ea cauſa exorientes finiuit. (*Thuan. lib.* CXXVI. *Andr. Maurocen. lib.* XVI.

Finis Notarum politicarum in librum quintum Annalium.

C. CORNELII TACITI

CHRI-

CHRISTOPHORI FORSTNERI AVSTRII NOTÆ POLITICÆ ad librum VI. Annalium C. CORNELII TACITI.

ABLATA *ærario, vt in fiſcum cogerentur. tanquam referret.)* Volunt quidem Principes credi, ſeparatas ſe rationes à Reip. ærario tenere: ſed opera diuerſa ſunt. Ciues cùm externo pauidi bello penſione, quam Princeps imperat, credunt ſe ſalutem redimere; principis luxũ inſtruunt, aut præpotentium in aula auaritiam paſcunt. Quota illorum pars, quæ ad militem alendũ, ad vrbes & oppida munienda, & cæteras publicas neceſſitates penduntur, in eos vſus, in quos deſtinata ſunt, erogantur? Tùm illud intolerandum eſt, quòd, quę ſub diſcriminis articulo extraordinaria ratione ſoluuntur à ciuibus, pòſt perpetua fiunt: & *quę grauia atq. intoleranda, ſed neceſſitate armorum excuſata, etiam in pace manent plerunq. (Tac. 11 hiſt.)*

Neq. præmia niſi ab Imperatore) dixi ad lib. 1. verb. *quãtò ſummæ ſpei &c.*

Ne verba praué detorta &c.) v. quæ ſcripſi ad libr. 1.

verb.

verb. *Immotum aduerſus eos ſermones &c.* & verb. *Granli Marcellum.*

Dij me, deæq. peiùs perdant, quàm perire quotidie ſentio.) O miſerum, qui contemnit conſcientiæ teſtem! Tiberius pudore ſcelerum & libidinum ſaxa & ſolitudinẽ maris Vrbi Romæ prætulit. Sæuitiam ac libidinem cùm factis promeret, locis occultabat. Nec tamen ipſum fortuna ſua, non ſolitudines protegebant, quin tormenta pectoris, ſuaſq. ipſe pœnas fateretur. Cętera Gnomologi.

Qua Seiani amicitiam cæteri falsò exuerant.) Nemini fraudi aut damno eſſe debet amicitia & familiaritas cùm eo habita, quem Princeps diu probatum, cultum, & ad ſummos honores euectum poſt gratia ſua excluſit. Separari debet amicitia à crimine. Complices alii ſunt ſceleris, qui merito ſuo pœnas luunt: alij amant, colunt, venerantur, quos à Principe amari, & penè tanquam pares diligi ſciunt. Hi autem quid contrahunt ſceleris, ſi iure vel iniuria Principis gratia mutet? Princeps qui omnia explorata habet, deceptus eſt. quid mirum, ſi alius quoq. in eundem errorẽ trahatur? Hęc defenſio M. Varroni, de quo hic Tacitus, truculentiſſimis Tiberii temporibus, quibus erat accuſandi frequẽs & penè publica rabies, accuſato incolumitatem dedit. Et gemina huic oratio Amyntæ ob amicitiam Philotę apud Alexandrum rei extat apud Quinctum Curtium; (*lib.* v i i.) cuius partem huc adſcribere placuit. Amicitiam quę nobis cum Philota fuit, adeò nõ eo inficias, vt expetiſſe quoq. nos, magnoſq. ex ea fructus percepiſſe confitear. (Idem initiũ

cum

cum M. Terentii exordio.) An verò Parmenionis, quẽ tibi proximum eſſe voluiſti, filium omnes penè dignatione vincẽtem, cultum à nobis eſſe miraris? (Reſpondent orationis Terentianę verba; Videram collegam patris &c.) Tu herclè, ſi verum audire vis, Rex, huius nobis periculi cauſa es. Quis enim alius effecit vt ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? ab illo traditi ad hunc gradum amicitiæ tuæ aſcendimus. Is apud te fuit, cuius gratiam expetere, & iram timere poſſemus. (Confer verba M. Terentii: vt quiſq. Seiano intimus, ita ad Cęſaris &c.) An non propemodum in tua verba, tui omnes, te præeunte iurauimus? eoſdem nos inimicos amicoſq. habituros eſſe, quos tu haberes? hoc ſacramento pietatis obſtricti aduerſaremur ſcilicet, quem tum omnibus præferebas? (Similis Marci argumentatio in illis verbis; non enim Seianum Vulſinienſem &c.) Igitur ſi hoc crimen eſt, tu paucos innocentes habes, imò herclè neminem. (comparia illa in Marci oratione verba; cunctos, qui &c.) Omnes enim Philotę amici eſſe voluerunt, ſed totidem, quot volebant, eſſe non poterant. Ita ſi à conſciis amicos non diuidis, nec ab amicis quidem ſeparabis illos, qui idem eſſe voluerunt. (Idem in oratione Marci epilogus; (imò iuſtis terminis diuidatur &c.)

Abditos Principis ſenſus, & ſi quid occultiùs parat, exquirere, inlicitum, anceps.) dixi ad libr. 1. verb. *quibus vnus metus, ſi intelligere &c.*

Quod filij necem fleuiſſet.) Sub tyrannis malorum omnium complementum eſt, non poſſe tutò flere mala;

la; quòd non palàm triſtem eſſe licet, ſed inter ærumnas cor ipſum exedentes neceſſe eſt felicium affectus exprimere. Tacitus infr. hoc libro; *neq. propinquis aut amicis adſiſtere, inlacrimare, ne viſere quidem diutiùs dabatur; ſed circumiecti cuſtodes, & in mærorem cuiuſque intenti, corpora putrefacta adſectabantur, dum in Tiberim traherentur: vbi fluitantia aut ripis appulſa, non cremare quiſquam, non contingere. interciderat ſortis humanæ commercium vi metus.*

Cùm iam tabe fluunt, confuſaq. tempore multo
Amiſere notas, miſerorum dextra parentum
Colligit, & prouido ſubducit cognita furto.
Meq. ipſum memini cæſi deformia fratris
Ora rogo cupidum vetitis imponere flammis,
Omnia Sullanæ luſtraſſe cadauera pacis;
Perq. omnes truncos, cum qua ceruice reciſum
Conueniat, quęſiſſe caput.

(*Lucan.* II.)

Sapienter moderans) exemplum, poſſe etiam ſub malis Principibus magnos viros eſſe; obſequiumque ac modeſtiã, ſi induſtria & vigor adſint, eò laudis excedere, quò pleriq. per abrupta ſed in nullum Reip. vsũ ambitiosã morte inclaruerunt. (*Tac. in Agric.*) v. quæ dixi ad lib IV. verb. *dubitare cogor &c.*

Gallo exprobrabat, quòd ſcientiæ cerimoniarumque vetus &c.) Non eſt tolerabilis eius artis ignorantia, quam quis profitetur. Turpe eſt, inquit Q. Mucius Scæuolæ I.C. patricio & nobili, & cauſas oranti, ius, in quo verſatur, ignorare. (l. II. D. *de orig. iur.*) Pudendum igitur fuit, quòd Renatus Biragus, Gallię Cancellarius

cum

cùm in regni comitiis oratio ipſi habenda eſſet, ætatem & rerum Gallicarum ignorantiam cauſatus, initiò ſe excuſauit. (*Thuan.* lxiii.)

Neq. habere priuatum liceret) v. notata ad lib. iv. verb. *libros per ædiles &c.*

Felicitate ſæpiùs quàm induſtria commendabatur) dixi latè ad lib. iii. verb. *mihi quantò plura &c.*

Nam primò duodecim tabulis &c.) quibus legibus obuiam itum ſit Romę vſurarum fraudibus, & quomodo illę toties repreſſæ rurſum ortæ ſint, ſatis diligenter tractat in Commentario ad leges xii. tabularum Franciſcus Balduinus. Cęterum vetus id malum pœniſq. nunquam ſatis coercitum hodieq. medullis ciuitatum regnorumq. inhęret, tàm altè, vt eius pellendi nulla ſpes ſit. Nam qui mercimonia negociationeſq. exercent, ſuo iure fœnore vrbes agroſq. exhaurire ſe arbitrantur. Nobilitas & proceres, quibus omnis quęſtus indecorus eſſe debebat, inſtitorias fraudes egregiè perdidicerunt; quidam auaritiâ: alij quò habeant, quæ per luxum & vanitates aulicas prodigant. Principes ipſi Hebræos, tanquam neceſſarium regni inſtrumentum, interdum paullò meliori, quàm Chriſtianos, condicione, tenent. Iſta gens poſt immane occiſi Seruatoris IESV CHRISTI piaculum, irâ Numinis omni exuta dignitate, & quo cęteris mortalib. oſtentui eſſet, ſuis eiecta ſedibus, vaga atq. egens, quà lucri fraudiumq. tutò exercendarum ſpes duxit, omnibus ſe terris diſperſa effudit, perq. omnes vrbes prōpta dolis, pecuniæq. vias omnes callens, fœneratur. Ita iuxtà plebs primoreſq. euertuntur fortunis, circū-

Ece ue-

ueniuntur, atq. obruuntur fœnore. Principes illis vt ſpongiis vtuntur, & poſtquam ſatis biberunt, exprimunt madidos: &c.

Acribus, vt fermè talia, initijs, incurioſo fine.) Neceſſarium illius præceptum eſt, qui reſpublicas, leges, & inſtituta ſæpè ad ſuorum initiorum vigorem reduci iuſſit. Seneſcunt omnia: & ipſæ leges, quibus ſtat Reſp. dum nouæ ſunt, ſeruantur, dein fruſtrà habentur; *acribus initijs, incurioſo fine.* Nulla ergò melior ratio eſt, nulla prudentior, quâ reſp. ſeruentur, nulla Medea huius Æſonis ſenium feliciùs reiuueneſcere fecerit, quàm ſi, qui vitio temporum & hominum prauitate contracti ſunt nęui, tempeſtiuè emendentur; & leges veteres, ne illarum contemptus aut obliuio obrepere poſſit, nouis ſanctionibus muniantur. Quemadmodum corpori hominis per ſingulos dies aliquid vitii accreſcit, quod, niſi tollatur, tandem mortiferũ parit morbum: ita Reſp. ſenſim à primo robore, primaq. ſuâ conſtitutione abſcedunt: ad quam niſi reuocentur, ſenio expirare eas neceſſe eſt. Florentiæ olim mos fuit, ſingulis quinquenniis refingere, ſiquid à primâ legum ſinceritate abiiſſet. Et Friſij (*Vbbo Emm.* XXIII. *hiſt. Friſ.*) cùm anno Chriſti CIↃ.CCCC.XXXIX. in comitiis Leoardiæ coactis multa de pace, de bello, deque cæteris rempublicam concernentibus negociis decreuiſſent, quo ſanctiùs cuncta ſeruarentur in biénium ſolum id decretum valere iuſſerunt. Veneta Reſp. mortalitatem effugiſſe videtur non alîus magis inſtituti beneficio, quàm huius inſtaurandarum corrigendarumq. legum; & reducendo reuocandoq. cũcta,

cta, quæ labare videntur, ad priſcum morem. Anno Domini ciↄ. iↄ lxxxii. Collegij decemuiralis auctoritas eò ſe prouexerat, vt limites, intra quos olim ſe continuerat, tranſgreſſa, immodica nimiumq. ſe efferente poteſtate terribilis eſſe liberæ ciuitati inciperet. Illo præſertim anno multa legibus aduerſa facta dicebantur. publica pecunia ambitiosè in priuatorum gratiam effuſa: patritij pleriq. maiorum comitiorum lege ſoluti: alij, qui vel ob ætatem arcerentur, vel tēpus, quo poſt exactos honores ad alios capeſsendos minimè idonei ſunt, nōdum exegiſſent, ad magiſtratus admiſſi: deniq; cuncta ferè ad ſe nullo refragante, tracta. Sed re maioribus comitiis agitata certis limitibus incluſa decemuirûm poteſtas eſt, ne noxia Reip. eſset.

Quòd Theophanem Mitylenæū proauum eorum Cn. Magnus inter intimos habuiſset.) Magnum ſanè crimen! quale fuit, quod Agathocles Ithacenſibus, Vlyſsem Ithacę dominum, abactis ex Sicilia pecoribus paſtorem exoculaſse poſt tot ſecula obiecit. (*Plutarch. in apophth.*)

Magnitudinem pecuniæ malo vertiſse), v. quæ dixi ad libr. 1. verb. *Granium Marcellum &c.* Boni Principes, cùm iniurias ſuas & læſæ maieſtatis crimen vlti ſunt, ne magnitudinem pecunię, quam damnatus habebat & auaritiam ſuam reo exitium attuliſſe dici poſſet, bona damnatorum liberis aut agnatis damnati tranſmiſerunt. Quod Coſmus Magnus Hetruriæ Dux, qui pluribus, quàm quiſquam alius ſuorum temporum, coniurationibus petitus fuit, ſæpiùs feciſſe dicitur.

Non damnatione matris, non exilio fratrum rupta voce.) Hi ſunt iſti in aulis ſtruthio cameli, qui ferrum quoq. hoc eſt, indigniſſimas quaſq. iniurias deglutire, ac digerere poſſunt. dixi ad libr. I I. verb. *haut cunctatus &c.*

Fatone res mortalium) expoſui meam de fato ſententiam ad lib. I I I. verb. *mihi quantò plura &c.*

Graue conſcientia, graue fama ſue &c.) Talia quoque Neronis verba ſunt ad Senecam opibus ſuis renunciantem: *quòd ſi maximè continentia tua laudetur, non tamē ſapienti viro decorum fuerit, vnde amico infamiam parat, inde gloriam ſibi recipere.* (*Tac. x I. annal.*).

Pars moeroris fuit, quòd Iulia Druſi filia denupſit in domum Rubellij Blandi, cuius auum Tiburtem equitem Romanum pleriq. meminerant.) Indigna ſanè res, regij ſanguinis virgines, aut viduas ignobilioríb. in matrimoniū dari. Quod tamen olim in Perſis & nunc apud Turcas moribus excuſatum eſt, quibus Regum filię Satrapis nubunt. Sed & coniugum imparitas neceſſitate interdum defenditur. Inde Fridericus Neapolis Rex à prudentibus reprehenſus eſt, quòd Alexandri Pontificis filio ſuam filiam vxorem dare noluiſſet. (*Guicc.* I V.) Et Alfonſus tunc Ferrariæ Ducis primogenitus laudatur, quòd ducendo in vxorem Lucretiam Porgiam Pontificis filiam, principatum ſuum, ob ambitionem Cæſaris Borgiæ aliàs in manifeſto periculo, ſibi ſeruare ſciuit. (*Guicc.* V.) Cætera dixi ad lib. I. verb. *nuptijs ſororis illectum.*

Non permiſſa prouincia dignationem addiderat) retuli ad finem lib. I I I.

Hac

Hæc incerta & fabuloſis aucta) quemadmodum pleraq; , quæ maiorum inexplorata authoritas pro veris tradidit famæ ; quæ & viſu nocere baſiliſcum, & canere cignos credidit, & formidinis opinione leones onerauit, qui in gallos cantantes incidiſſent &c.

Mirumq. amorem adſecutus erat, effuſæ clementiæ, modicus ſeueritate.) Principis munimentum tutiſſimum eſt amor ciuium. Sed & metus cohibet. amari igitur, an timeri præſtet, quæritur ? Sanè optimum eſt ita temperare mores, vt nec facilitas auctoritatem, nec ſeueritas amorem diminuat. Ita amor odium, & metus contemptum excludent. Nec ſufficit ſola clementię & benignitatis fama, adeoq. ciuium amor. Nam cùm impoſſibile ſit ita ſe gerere Principem, vt omnibus ſatisfaciat, neminemq. offendat; neceſſe eſt ad incolumitatem eius, vt qui amare nolent, timere debeant. Quod ſi alterutro carendum ſit, malim equidem pro ſeuero atq. adeò ſęuo haberi, quàm nimis facili, nec in iniurias idonea ſeueritate acri. Nã & contemptum parit nimia bonitas, &, vt dixi, ſaltem illos, qui non amabunt Principem, metu continere opus eſt. Tùm & ita plerunq. etiam optimum Principem ciues amant, vt ſe tamen plùs ament. & quanquam

Pronior in regem eſt populus, pugnatq. minaci
Cum terrore fides :

tamen

—vt cùm mare poſſidet Auſter
Flatibus horriſonis, hunc æquora tota ſequuntur.

ita

ita plerũq. neceſſariis maximè difficilibuſq. tẽporib., *fides metu infringitur*; (*Tac.*III.*hiſt.*) & ſuis rebus neglecto Principe, cõſulere, prudẽtia habetur. Ita tamen rigorem malo, ne is populi odium in Principem concitet. Furoris plena, & auctoribus ſuis exitiabilis illa vox fuit: oderint dum metuant. Seueritatem volo iuſtam, quam mali metuant, boni probent; quæque etiam expers odii eſſe poteſt. Ita namq. M. Brutus, cùm nihil ad gratiam faceret, omnia tamen grata videbantur, quæ faciebat. (*Ammian. Marcell.* XXVII. *ex Tullio*) Cæſar apud Lucanum, (III.)

gaudet tamen eſse timori
Tam magno populis, & ſe nec mallet amari.

Iulianus Cæſar à militibus dilectus eſt arctiſſimè, dũ timetur. (*Ammian lib.* XXV.) Prętextatus vrbi Romę ſub Valentiniano Pręfectus adeptus eſt id quòd rarò contingit, vt, cùm timeretur, amorem non perderet ciuium. (*Ammian. Marcell.* XXVII.) Concludo Ammiani Marcellini verbis; ſalutaris rigor vincit inanẽ ſpeciem clementię. (*Amm.* XXIX.)

Sibi fidem integrã, & , ſi nullis inſidijs peteretur, manſuram.) Xenophontis ſententia eſt, (VII.*Cyrop.*) viros honeſtos, cùm ſibi fidem non adhiberi ſentiunt, odio proſequi diffidentes. Periculoſum igitur eſt, & intutũ Principi, de potentibus miniſtris ſuis peſſima quæque credere, & vindictam meditari. Sæpè enim innocentes inuidia defert; & qui primùm horruiſsent ſcelus, pœnę metu & Principis irâ in furioſa conſilia propelluntur. Caſſino & Bonifacio ducibus Honorius Imp. cum Vandalis, Alanis, Sueuis in Hiſpania bella gerebat.

bat. Virtute, prudentia, felicitate Bonifacius prętabat. Inde cùm gloria in inuidiam vertiſſet, & Bonifacius à Caſſino non modò ſuperbo immodicoque imperio premeretur, ſed & in ſuſpicionem rebellionis apud Imperatorem adductus eſſet; coactus eſt, vt ſecuritati ſuæ conſuleret, ſeceſſione facta, in Africam ſe proripere, & Vandalos Alanoſq. in auxilium vocare. (*P. Aemil. 1. de geſt. Franc.*) Eodem modo fidiſſimi ſuis Principibus Syluanus (*Ammian. Marcell.* xv. *hiſtor.*) & Alexius Philanthropenus (*Niceph. Gregor.* vi. *hiſtor.*) rebellare coacti ſunt. Inde Principes quidam tàm ad diffidendum tardi fuerunt, vt perire mauluerint. Cùm Dario Nabarzanis & Beſſi inſidiæ detectæ eſſent, & quidā ei ſuaderēt, Græcis militibus, quorum erat nota fides, corporis ſui cuſtodiam committeret; reſpondit ille, difficilius ſibi eſſe damnare quàm decipi; quicquid ſors tuliſſet, inter ſuos perpeti malle, quàm trāſfugam fieri. ſerò ſe perire, ſi ſui milites nollent ſaluū. (*Q. Curt. lib.* v.) Et Ludouicus Sforzia nunciata Sanſeuerini copiarum ducis defectione, dixiſſe fertur; ſe non minorem exiſtimare imprudentiam, vana ſuſpicione fidiſſimorum opera ſe priuare, quàm incauta credulitate illorum ſe fidei committere, qui ſuſpecti eſſe debebant. (*Guicc.* iv. *hiſt.*) Ergò

Quoties neceſſe eſt fallere, aut falli à ſuis
Patiare potiùs ipſe, quàm facias ſcelus. (*Senec. in Theb.*)

Reputante Tiberio, publicum ſibi odium, extremam ætatem, magiſq. fama, quàm vi ſtare res ſuas) Quorum Principum magnitudo non armis, non vera potentia nititur,

tur, ſed ſola fama, ſola hominum opinione; ij nunquam vires ſuas ancipiti periculo committere debét: ne Elephantum more, qui vbi ſemel ceciderint, inualido ſunt ad reſurgendum niſu, amittant authoritaté, quam ipſis tribuebat publica gentium veneratio. Parum enim tuta ſine viribus maieſtas eſt; nihilq. contemptius, neq. infirmius, ſi ſint qui contemnãt. Indeq. his talibus neceſſe eſt, pondere quod vrget, flecti velle, ne, ſi nolint, frangantur. Quanquam enim ſummam Princeps authoritatis & dignitatis rationem habere debeat; nec quicquam maieſtati tàm infeſtum ſit, atq. contemptus; vt Princeps ſine authoritate iuſtè ſine cauda pauo dici poſſit: ineptiſſimi tamen illi REPVTATIONIS etiam in minutulis quibuſq; iactatores meritò habendi ſunt, quibus dignitatem Principis ſine regni ſalute ſaluam eſſe poſſe ſtolidè perſuaſum eſt: quiq. parùm cogitãt, his talibus conſilijs dominos plerunque regnorum iactura multari, nec euersô principatu principem Principem eſſe poſſe. Quantò ſatius eſt, rei ſummam, cedendo, aliquid de iure ſuo remittendo, non omnia intempeſtiuâ auſteritate denegando, ſeruare, quàm eandem pertinaci & inconſulta ſuperbia peſſumdare, omnem ſecum dignitatis exiſtimationem in caſum ruinamq. tracturam. Optimi ducis eſt, non ſolùm vincendi, ſed & cedendi tempora poſſe perſpicere: (*Polyb.* I.) nec minùs boni imperatoris ſapienter quàm fortiter agere. Non eſt flagitioſum, vrgente neceſſitate hoſti cedere; multò autem fœdius, ſtando pugnandoq. temerè Remp. in periculum conijcere. (*Thucyd.* VIII.) Vincere apud

pud ſapientes cedere eſt. (*Euſtath.lib.v.de Iſmenie & Iſmenes amoribus.*) Indè laudandus eſt meritò Philippus Alexandri pater, quod circa regni primordia rerum infinita multitudine in diuerſas trahente partes, finitimis vndiq. in Macedoniam irrũpentibus, quia omnibus par eſſe non poterat, alia bella interpoſita pactione compoſuit, alia redemit, facilima aggreſſus. Et Polybio valdè probatur Hamilcar Carthaginenſis, quòd quamdiu aliqua Carthaginenſium rebus ſpes ſuperfuit, nullo vnquam labori pepercit, nullum periculum ſubterfugerit: vbi verò rebus patriæ nullam ſpem relictam vidit, prudenter tempori cedens, de fœdere cum L. Luctatio Coſ. conuenerit. Manuel quoque Imperator Conſtantinopolitanus ſapientiſsmè Ioannem filium ob intempeſtiuè generoſos ſpiritus reprehendit: in eas anguſtias eſſe redactam priſtinam Vrbis atq. imperii maieſtatem dicens, vt ea non tàm Imperatore quàm Oeconomo opus habeat. (*Georg. Phranzes Protoueſtiar.* ij. *hiſt.*)

Eadem in veteribus legibus inſtitutiſque tuendis obſeruatio valere debet. Nam cùm in eas anguſtias peruenerimus, vt aut violatis legibus ſalua Reſp. aut ſaluis legibus interitura ſit reſp.; poſthabitis legibus neceſsitati parendum, &, *dormiant hodiè leges*, dicendũ. Maiores noſtri res ſuas, ad ſeculi, quale tunc erat, genium curauêre. nobis pro diuerſitate temporum, in quę incidimus, interdum pro ſalute eſt, à mente eorum, & cõſiliis abire. Vt & profanæ ſuperbiæ putem vbiq. negligere auitam prudentiam: & abſurdum reuerentię genus eſſe, quod nos perpetuò illorum inſti-

tutis velit addicere. Athenienſes in ſanctius ęrarium mille talenta ſepoſuerant, ſancita capitis pœna, ſi quis de ea eroganda cenſuiſſet. (*Thucyd.* II.) At iidem accepta in Sicilia ingenti clade, ad extremas deducti neceſsitates, antiquata lege, contrahendis copiis, & inſtruendæ claſsi pecuniam illam omnem inſumpſerũt. (*Thucyd.* VIII.) Non igitur immeritò culpatur Cato Vticẽſis, quod cùm patria in vltimo verſaretur diſcrimine, nimis antiqui moris retinens, ita omnes ſuas actiones inſtituit, quaſi fatô delatus eſſet in Platonis rempub. non autem verſaretur in fæce Romuli. Nocuit etiam antiquus rigor & nimia ſeueritas Galbæ, cui iam paria non erant vrbis vitia. Conſtat potuiſſe conciliari animos militum quantulacunq. parci ſenis liberalitate: ſed cùm intempeſtiua ſeueritate legi à ſe militem, non emi, pronunciaſſet, vita & imperio excidit. (*Tac.* I. *hiſt.*)

Porrò non in legibus tantùm obſeruandis, veterique more tuendo, nec in hoſtes tantùm, vt diximus, & qui æquo cum Principe noſtro iure, ſimiliq. dignatione cenſentur, hoc monitum valeat: ſed & in ciues, qui ſiue prouocati, ſiue inconſulto animi impetu, in Principem peccaſſe videbuntur. Quare, ſi nimis laxè ac licẽter populus habitus eſt; reſtringatur. nimis duriter; indulgeatur. offenſus eſt hoc aut illud contra conſuetudinem & immunitates tollendo; in priſtinum reponatur. rapacibus & inuiſis hominibus officia demandata ſunt; remoueantur. Cùm Athenis de Mitylenæis, qui ad Lacedæmonios defecerant, exſcindendis conſultaretur; prudentiſsimè Diodotus monuit,

non eſſe nunc diſceptandum, ſitne iuſtum, puniri ſeditioſos: ſed ſitne id vtile Reip. Non, inquit, ſi peſsimè egiſſe Mitylenęos liqueat, niſi è rep. ſit, damnari eos iubebo; nec etſi maximè veniam mereantur, eam niſi reipub. ſalutarem dari ſuadebo. (*Thucyd. lib.* 1. 11.) Cùm Ioannis Galeatij Viſcontii milites, qui Piſis in præſidio collocati erant, ciuium contumeliis irritatorum factione vrbe pulſi eſſent: Galeatius increpando militum proteruiam, laudandoq. ciues, quòd neceſsitate adacti militum iniurias vlti eſſent; Piſas retinuit, aſperioribus modis habitas confeſtim ad hoſtes Florentinos tranſituras. (*Leon. Aret. in hiſtor. Florent.*) Quò magis reprehenſione dignus eſt Philippi II. Hiſpaniarum Regis rigor apud Hieronymum Coneſta. (IV. *de bell. Belg.*) Maximiliano Cæſari reſpondentis, propugnaturum ſe omni ratione ac modo authoritatem ſuam: facturumque priùs rerum ſuarum iacturã, quàm vt quicquam de benignitate ſua decedere patiatur. Sed quantum Regi nocuerit hęc aſperitas, euentus docuit. & conſtat inter omnes, qui ferale iſtud Belgicum bellum deſcripſerunt, Alexandri Farneſij prudentia & moderatione atq. conſiliis à priorum *Gubernatorum* ratione diuerſis reliquias Belgij Regi ſeruatas: quemadmodum ex diuerſo auſteritati Albani Ducis, quæ populorum illorum nec totam libertatem, nec totam ſeruitutem ferre aſſuetorum rabiem concitauit, tot malorum cauſas adſcribunt penè omnes. (*Thuan. Coneſtag. Jo. Bapt. Cin. &c.*) Atq. ita ferè euenire videmus, vt poſtquam vehemens aliquis & imperioſus Appius rem imperio agendam cẽ-

ſuit; laſciuire magis plebem quàm ſæuire, vnoque arrepto aut altero quieturos cæteros arbitratus, ex amicis dubios, ex dubiis hoſtes fecerit; tandem ad Seruilij aut Quinctij alicuius popularitatem confugiendũ ſit: qui blandâ oratione & lenibus remediis animos concitatos mulcere, ſuſpiciones eximere, parteſq. cõciliare poſſit. Mirè huc facit ſaluberrimum illud conſilium, quod olim Maximilianus II. Imperator Henrico III. Galliarum Regi, Viennæ apud ſe diuertenti dediſſe perhibetur: ſucceſſorem illius, qui cum ciuibus ſuis bella exercuit ciuilia, necdum finita, primis regni auſpiciis debere omnibus pacem dare, amneſtian ſancire, & clementiam, noua imperia inchoantibus ſemper vtilem, oſtendere. Sic enim funeſtam prçteritorum memoriam ſepeliri, & eorum culpam ab vniuerſis in anteceſſorem reiici. (*Thuan.* lviii.) Mocenicus quoq. Venetiarum Princeps eundem Hẽricum, cùm Venetiis eſſet, ad inteſtinas diſſenſiones tollendas, ſubiectos beneficiis demulcendos, pacandoſq. animos adhortatus eſſe dicitur. (*Andr. Mauroc.* xii.*hiſt. Ven.*) Quod conſilium cùm Henricus neglexiſſet, qui viuo fratre Carolo digniſſimus imperio habitus, & omnium votis expetitus fuerat, conuersâ omnium voluntate ſtatim ingens ſui faſtidium fecit. Et conſimili euentu olim in Romano imperiô Galbæ feralis in vrbem ingreſſus, trucidatis in oculis ciuium tot millibus ſtudia omnium ab ipſo in Othonem vertit. (*Tacit.* i.*hiſt.*) Qui autem indulgentiam, clemẽtiam, & temporibus ſeruientem prudentiam tantoperè Principis maieſtatem oppugnare arbitrantur vehe-

hementer profectò falluntur. Nihil enim eſt in ſumma fortuna maius, quàm poſſe, nihil melius, quàm velle longè lateq. propagare pomœria clementiæ atque benignitatis. Nullâ dote, nullo genere virtutis mortalitas propiùs accedit ad naturæ diuinæ ſimilitudinem, quàm miſerendo humanæ imbecillitatis, ignoſcendo erroribus, & iniurias obliuiſcendo. Quâ arte, quâ virtute maiorem ſe diuinioréq. ſubiectis facere Princeps poſſit, quam ſi videant, ſentiantq., omnia illum ſaluti ciuium poſtponere? Creſcit hîc maieſtas, dum remittitur; maior fit, dum negligitur! Præter hæc, cùm duo ſint imperiorum fundamenta, auctoritas & ciuium beneuolentia: quantum indulgentia maieſtati detrahere videtur, tantum ad amorem addit: qui conſeruandæ publicæ rei non minùs inſeruit, quàm illa. Et bona hîc cautio eſt, ſi quod faciendum eſt neceſſariò, ſponte ſe facere Princeps præferat. &c.

-cupias, quodcunq. neceſſe eſt. (*Lucan.* IV.)

Nomine tantùm & auctore opus) Hæc illorum plerunq. conſilia ſunt, qui proprijs deſtituti viribus alios ad bellum mouere nituntur. Exulum maximè nunquam fida poſſunt eſſe conſilia. Nam cùm illorum ſpes deſiderio potiùs quàm ratione menſurentur; plerunq. infelicem ſortiuntur exitum. Patrię & auitarum poſſeſſionum recuperandarum cupidine parùm penſi habent, quid iuſtum, quid facile ſit aut poſſibile expeditu. Id ſolùm cogitant, quo pacto alium moueant. nunciis, literis, precibus vrgent. mentiuntur, peierant, omnia eſſe in expedito. veniat modò, tentet,

au-

audeat vincere. nomine tãtùm & authore opus. cunctos ab hoſte defecturos, & citra ſanguinem plenam victoriam ſecuturam. Tali perſuaſione Philippus Macedoniæ Rex à Demetrio Phario Illyriorum Rege, (*Polyb.* v.) Sebaſtianus Luſitanus à Mahumete Mauritano (*Thuan.* lxv. *Coneſtag.* 1. *hiſt. de coniunct. Luſit. &c.*) & Athenienſes ab Egeſtanis exulibus (*Thucyd. lib.* vi.) inducti perierunt. Poſtremò Carolus VIII. Galliæ Rex ab exulibus regni Neapolitani, deſperatum illius ſtatum, amicoſq. & clientes ſuos iactantibus ad damnoſam ſibi poſteriſq. expeditionem impulſus eſſe ſcribitur. (*Guicc.* 1. *hiſt.*)

Vt genus Arſacis ripam apud Euphratis cerneretur.) Sẽper alienis regnis turbandis, alliciendiſq. populorum animis validum inſtrumentum fuere regia ſoboles, aut per alienam iniuriam ſuô principatu pulſi. Indeq. ſæpiſſimè, qui nouis Principatibus inhiarunt, quò peregrinæ dominationis inuidiam lenirent, ex veteri Principum ſanguine quendam oſtendere ſoliti ſunt. Quomodo Procopius tyrannus Conſtantii Imperatoris filiam paruulam cum matre Fauſtina & in agminibus, & cùm propinquę acies ſtarent, lectica ſecũ circumtulit: vt pro imperiali ſanguine, cui ſe quoque iunctum credebat, pugnarent audétiùs milites. (*Ammian.* xxvi.) Eodem conſilio Petrus Aragonius occupata Sicilia Conſtantiam vxorem, Manfredi, qui Siculis imperitauerat, filiam ad confirmandos illorum animos præmiſit. (*P. Aem.* vii.) Ita Maroboduus Sueuorum Rex duodeuiginti annos Rauennæ à Tiberio habitus, ſi quando inſoleſcerent Sueui quaſi reditu-

rus

rus in regnum oſtentabatur. (*Tacit. 11. annal.)* Dum bella gliſcerent de ducatu Mediolanenſi inter Gallos & Hiſpanos; vt inuidiam externi imperii mollirent victores, non aut ipſi, aut præfecti vrbi & populo dominabantur; ſed primò Maximilianum, mox Franciſcum Sforziam, carum iſti genti nomen, ſed qui præter titulum ex principali faſtigio penè nihil tenerent, Duces impoſuerunt. *(Guicciar. Parut. in hiſt. Venet.)* Et cùm Franciſcus ſine prole defunctus eſſet, Italiq. Principes ac Reſp. ſuæ nationis Ducem Mediolanenſibus dari mallent, quod Carolo Cæſari non placebat; vt in ſpeciem ſaltem eis ſatisfaceret, Ferdinandum Gonzagam Italum Principem Mediolano Præfectum dedit. (*Julian. Goſelin. in vita Ferd. Gonz.*)

Conſilijs & aſtu res externas moliri, arma procul habere.) Iſtæ pacis artes, & externarum rerum ſine ferro molitio à debilioribus neceſſariò, à maioribus conſultò vſurpantur. Nam multum ad ſuſcipienda conſilia valet, ſeipſum noſſe, atq. imperii ſui vires excutere; vt qui bello ſe imparem animaduertit, pacis artibus ſe tueri ſciat. Et magnorum quoq. principum eà interdum condicio eſt, vt aſtu potius, quàm armis res hoſtium ſubuertere rebus eorum magis conducat. Quod quibus modis vtrobiq. fiat, videamus. Quibuſdam profuit, conſtanti pace arcere vim, quam armis non potuerunt. Intrantibus Romanis fines Tuſculanorum; non demigratum ex propinquis itineri locis, non cultus agrorũ intermiſſus: parentibus portis vrbis togati obuiam frequentes exercitui proceſſêre: commeatus exercitui comiter ex vrbe in caſtra 1

&

& ex agris deuectus: in vrbe patentes ianuę, & tabernę apertę: intenti opifices ſuo quiſq. operi, & ludi literarum ſtrepere diſcentium vocibus: nihil vſquam non pauidis modò, ſed ne mirantibus quidem ſimile. Victus igitur hoſtium patientia Camillus, ad Senatū Tuſculanorum, ſoli, inquit, adhuc Tuſculani vera arma, veraſq. vires, quibus ab ira Romanorum veſtra tutaremini, inueniſtis. (*Liu.* VI.) Simili modo Amalaſuntha Gothorum Regina Iuſtiniani legatis reſpondit, nolle ſe armis contendere: nec fore decoram de non aduerſante victoriam. (*Procop.* I.*Goth.*)

II. Proxima huic debiliorum ſapientia eſt, potentiorum patrocinium ſubire. Piſani, Aretini, & Florentini olim, cùm ab externis hoſtibus metuerent, ſuarū vrbium dominium in annos V. Roberto Regi Neapolitano tranſcripſerunt: & alio tempore Florentini in decenniū Carolo Calabriæ Duci ſe addixerunt. Seneſes Ioāni Bohemię Regi, & Genuenſes triennio antè Carolo Francię Regi ſe dediderunt. (v. *Orland Malauol. Hiſt. Sen. hinc indè.*) Lucenſes, & Genuenſes hodieque Hiſpaniarum Regis potrocinio tutiores ſe putāt, quàm parato & ſemper in caſtris exercitu.

III Florentini pleraſq. belli tempeſtates pecuniis à ſe depellere ſoliti ſunt. Aurô libertatem contra ferrum defendebant. A quo inſtituto cùm vltimis illis bellis, quibus Medicæi in vrbem reſtituti ſunt, per auaritiam receſſiſſent, rempublicam perdiderunt. Conſtat potuiſſe quadraginta millibus aureorum numûm Cęſarem, & exigua ſumma Neapolitanum Pro-regem ſuæ vrbis patronos facere: ſed ſeu negligentia, ſeu

ſeu peruerſo P. Soderini conſilio factum eſt, vt aliud placeret. Vnde Mediceï Hiſpanis viribus ſubnixi & coniuratione ſuæ factionis in vrbem redierunt. (*Guicciard. xi.*)

Pluribus placuit, quod ſuis viribus non potuerunt, fœderata ſibi iunctaque alienâ potentiâ obtinere. Coeunt igitur plures aduerſus vnum, quem metuunt omnes. Belli Peloponneſiaci, quamuis alii erant prętextus, ea fuit cauſa, quod Athenienſium vires cęteris Græcis formidoloſæ erant. (*Thucyd.* 1.) Sic Lacedæmonii Siciliæ Regem in commune contra Perſas bellum hortabantur: quòd victis reliquis Perſæ ad Siculos quoq. arma translaturi ſint. (*Herod. vii.*) Sic Perſeus, ſic Mithridates aduerſus Romanam potentiam mouebāt alios in communia federa. (*Saluſt. in fragm.*) Nec tamen expreſſis ſemper federum contractibus in ſalutis & libertatis ſuæ defenſionem ita coeunt principes & reſpublicæ: ſed & tacita interdum inter quoſdam eſt conuentio, ne quem nimis magnum velint. Quâ in re nobilitata eſt maximè Laurentij Medicæi prudentia: qui cùm Reip. ſuæ periculoſum animaduerteret, ſi vnius ex Italiæ Principibus opes nimium augerentur; omni adhibito ſtudio, vt res Italiæ in eâ æqualitate conſiſterent, ne in hanc magis quàm in illam partem propenderent, procurabat. quod quidem quia ſine pacis conſeruatione obtineri nullo modo poterat, ſummo ſtudio annitebatur, ne alicubi ſemina bellorum ad maturitatem peruenire poſſent, ſed in ipſa herba opprimerentur. (*Guicciard. 1. hiſt.*) Hieron Syracuſarum Rex populi Romani ſocius atque

amicus metu Romanæ potentiæ Carthaginenſibus omnia, quibus in bellum opus habebant, liberaliter ſubminiſtrauit. (*Polyb.* 1.) Lanoius Neapolitanus Pro rex dixit, ſolemne eſſe Pontificibus, timere & odiſſe Imperatores: (*Guicciard.* XVI.) Et Andreas Maurocenus (II. *Ven. hiſt.*) ait, Imperatorum potentiam ſemper Pontificibus aduerſam eſſe. Et Andreas Grittus, nunquam Imperatorem Romanum in Italia tàm paruum habiturum nidum affirmabat, quin ex eo vniuerſos Itali nominis ſit oppugnaturus: & Pontifici non abs re tàm timendum in temporalib. Cęſarem, quàm in ſpiritualibus Turcam (*Guicciard.* VII. *hiſtor.*) Ergò, quanquam nullę contra Cęſaris maieſtatem federum tabulæ publicè extent: tamen illò tendunt Italorum Principum conſilia, ne vnquam priſtina Imperatorum potentia ibi reuiuiſcat. Quod idem de Germanicis Principibus atq. ciuitatibus ſcribit Guicciardinus (VII. & XIII. *hiſtor.*) nolle eas eſſe Imperatoris opes, quibus ingratiis ad imperata facienda cogi poſſint. Plus eſt, quod quidam ſcribit, ideò nec in tempore nec iuſtis viribus in bello Turcico Germanos Cæſari adeſſe; quòd vereantur, ne is recuperatum Hungariæ regnum non imperio, ſed ſuę familiæ vindicet, & hoc modo maior virium Auſtriacarum iam antè formidandarum acceſſio fiat. Et M. Antonius Gratianus libro tertio de bello Cyprio, Germanos obiectos Turcis fines tueri, quàm proferre malle ait: & audacius fortiuſque Troianus Boccalinus ſatius eſſe Germanis atq. optabilius amittere Viennam, quàm recuperare Budam. Ergò ſuſpecta ſemper eſt non hoſtium modò,

dò,

dò, ſed & amicorũ federatorumq. potentia: & quiſq; à tantæ potentię vicino non aliud beneficium expectat, quàm quod Vlyſſi Polyphemus apud Poetam promittit, ſcilicet, poſtremum & poſt omnes deuoratum iri. Dudum nos Hetruſci politici & veterum exempla docuerunt, Principes qui alienis imperiis in varios dominos deſtractis inhiant, coniunctis ſibi minoris potentiæ Regulis maiores oppreſſiſſe; quib. ſubactis nullâ priorum federum, nullâ auxiliorũ aut beneficiorum habita ratione ambitioſas & auaras manus ad ſocios extenderunt. Romani Latini nominis populos, poſt ſubactos illorum auxilio cæteros populos regeſq. in ſeruitutem redegerunt. Quos potentiæ ſuę inſtrumentum habuerunt, pòſt fruſtrà renitentes idem, cuius alijs gentibus ipſi cauſa fuerant, iugũ ſubire coegerunt. Itaq. non Italia modò, ſed & Aſia Africaq. tanquam ſua opinione extra periculum, Romanę potentię incrementa, ſibi olim graui pondere incubitura, cùm in herba opprimere potuiſſent, fatali ſocordia nutriuerunt. Lugubris adhuc recordatio eſt, cùm Pannones Imperij Gręci ruinam, illos quoq; ſua mole afflicturam, riſerunt: & Ludouicus XII. Gallię Rex, non ęgrè ferentibus Florentinis, Mantuę, Ferrariæ, Fauentię, Piſauri, aliarum ciuitatum regulis Italiam quanquam non diu retentam, penè vniuersã occupauit. Ex quo clarum eſt, in illis regnis, quæ multi Principes inter ſe diuiſerunt, vnius cladem cæterorum eſſe ruinam, & inſtrumentum ſeruitutis omniũ: honores vni factos affinitates, federa, annuas penſiones eſſe fidei ſollicitamenta, hamos, toxico illitos, &

artificia, quibus ſopiti paucis deinde numis, aut vana ſpe vendant libertatem montibus auri non comparandam. Nimirum omnibus pereunt, quę ſinguli amittunt; *& ſinguli dum pugnant, vniuerſi vincuntur.* (*Tacit. in Agric.*) Vna hîc omnium ſalus eſt, Syrenum cantus auribus excludere, & armorum communiũ, vt ita dicam, aqua extinguere ignem, quô proximus ardet Vcalegon. Hiſpana potentia tàm omnibus ſuſpecta eſt, vt vix illi ſe moueant, quin vniuerſus orbis, omneſq. gentes arma induant. Quæ res omnia conſilia cœptaq. Hiſpanis difficiliora reddit. Tot anni ſunt, ex quo Batavi iugum eorum excuſſerunt. Vereri debebãt alij, ne peſſimæ rei exemplum alii ſibi jus facerent. Omnes eò laborare debebant, ne orientem morem pellendi Reges inultum ſinerent.

Ne ſancta quiſquam ſceptra violaret dolo,
Regi tuenda maximè eſt Regum ſalus. (*in Oedip.*

Sed tantum abfuit, cęteros Principes Hiſpanis ius ſuum adſeruiſſe, vt Britanni, Franci, Germani Batauos milite, pecuniaq. iuuerint; & hodieq. multi ſalutem ſuam cum Batauis coniunctam tanquam neceſſariô arbitrantur. Aiunt bellis illis cum olim ſubiectis populis tanquã neceſſario cauterio nimias opes, potentiæq. Hiſpanicæ velut humores exhauriri.

Alia potentium principum ars fuit, odia aliis populis ſubiicere: quomodo Romani Armeniam ſpecie largitionis turbandis animis præbuerunt. (*Tacit.* XII. *annal.*) Ita Manuel Comnenus diſſidia inter Pontificẽ & Fridericum Imperatorem aluit: nec vlla erat in Italia cæteriſq. Imperatoriis ditionibus ciuitas, in qua nõ ad-

addictum ſibi hominem haberet Manuel. (*Nicet.* vij.)

Simile huic artificium eſt, hoſtem excitare ei, cuius in nos impetũ timemus. Hoc modo Michael Palæologus à Carolo Cæſare bellum metuens Siciliæ Regẽ & Venetos ad bellum illi faciendum exciuit; exemplo (*inquit Nicephorus Gregoras lib.* v. *hiſt.*) Artaxerxis, qui Ageſilai impetum formidans Thebanos & Atheniẽſes ad bellum ei inferendum impulit.

Referendum huc eſt Alcibiadis conſilium, quo Perſarum Regem inſtruxit: eatenus bellum inter Græcos ſuſtinendum, ne inopiâ deſeratur. Domeſticis bellis Græciam obterendam: inferiores auxilio iuuandos, non tàm vt vincant, quàm ne ſuccumbant. (v. quę dixi ad lib. 1. verb. *nam ſpes inceſſerat.*) Quo conſilio Hiſpanum quoq. ſpecie tuendæ religionis contra Henricum III. & poſt aduerſus Henricum IV. commouiſſe regni proceres aiunt, & proponendo nunc hunc, nũc illum pro Rege, mittendoq. auxilia prompta magis quàm magna, operam dediſſe, ne aut victoriam daret, aut belli deponendi neceſſitatem imponeret. Ita diſſentientibus ſeq. mutuò conſumentibus Gallis ſe arbitrum pacis ac belli fore, & quos ſuis non poſſet, ipſorum armis victurum arbitrabatur. Sed animaduertêre fraudem Galli, & Hiſpanorum amicitię nuncium miſerunt.

Iterum aliud ſophiſma eſt, quod paullò s. propoſui ad verb. *vt genus Arſacis.* &c. & item aliud de quo dixi ad lib. 1. verb. *Pompeium imagine pacis &c.*

Barbaris cunctatio ſeruilis: ſtatim exequi regium videtur.) Et ſanè interdum imperioſa vehementia plus poteſt, quàm

quàm lenta indulgentia. *Prima hoſtibus prodit tempora belli, qui, quos armis pellere promptum erat, epiſtolis increpat.* (*Tac.* III *hiſt.*) Ita Cyrus Armenijs & Romani tertiũ bellum Punicum (*Appian. in Pun.*) ſimul indixerunt ac intulerunt, nullo hoſti relicto ſpacio. Ageſilaus Spartanorum Rex, cùm tranſmiſſo Helleſponto iter faceret per Thraciam, nulli barbarorum, vt daretur trãſitus, ſupplex fuit, ſed miſſis ad ſingulos nunciis quærebat, vtrum per hoſtium an amicorum regionem iret? Cumq. Macedonum Rex, ſe cum amicis conſulturum reſpondiſſet: conſultet igitur, inquit Ageſilaus, nos interim iter faciemus. (*Eraſm. in apopht.*) Cùm Popilius ad Antiochum à Senatu Romano miſſus mandata ſua expoſuiſſet, & Rex deliberaturum ſe dixiſſet, Popilius virga, quam in manu gerebat, circũſcripſit Regem: ac, priuſquam hoc circulo excedas, inquit redde reſponſum Senatui. Obſtupefactus Rex tàm violento imperio, faciam, inquit, quod iubet Senatus (*Liu.* XXV. *Iuſtin.* XXXIV.) Foxius Gallicæ militię dux, is qui ad Rauẽnam occubuit, cùm caſtra Bononia Brixiam verſus mouiſſet, ex itinere Mantuano per internuncios mandauit, vt claues arcium, quæ tranſitue minuerent, ſibi tranſmitteret. Miſit Mantuanus. nec enim aliud cõſilium tempore excluſus capere poterat. Superiorib. annis Bauariæ Dux quinq́. dierum ſpatio dato ſuperioris Auſtriæ procerib., intra quos velint necne Cęſaris mandatis parere, deliberarent, interim nõ elapſis adhuc illis quinq. diebus exercitum ad prouinciæ limites admouit: qua re perculſos ad omnia obedientes Auſtrios habuit. Quæ quanquam Alberico Gentili videan-

deantur vafræ,& iniuſtæ actiones; quod etiam in priuatorum litibus poſtulato in iure tempus concedatur expendi ſecũ, cedere magis an contendere conducat; mihi tamẽ vtriuſq. rei ratio multum diuerſa videtur. In priuatis enim actionibus nulla ex dilatione fraus, nullum damnum eſt actoris, quô ius eius imminuatur: at in iſta bellorum concertatione, ante quàm ſe firmet hoſtis, aut vires paret, obuiã eundum; cùm omnis mora hîc ſit cum irrecuperabili damno coniuncta. In bello bis peccare non licet. Oportet, inquit Niceph. (*lib.* v.) occurrere imminentibus malis & præuenire. Sed in his tamen ego eum tantùm finem prob. quò celeritate iſte hoſtis terreatur, & promptiùs ad pacis petendæ neceſſitatem adigatur. In illum enim, qui iuſſa, quanquam præſenti armorum vi coactus, facturus eſt, arma ſtringere, bellicę iuſticiæ non conuenit.

Miniſtros Arſanis multo auro &c.) Vetus eſt, non noſtri tantùm ſeculi ars non auro minùs quàm ferro bella gerere.

Horridam ſuorum aciem, picta auro Medorum agmina &c.) In ſcholis inter alias politicas quæſtiones etiam hanc excutiunt: ſitne miles auro argentoq. ornandus? Credo parùm ad rei ſummam facere, vtrumuis dicas.

Metu magis quàm beneuolentia ſubiecti) v. quæ dixi s. hoc lib. verb. *mirumq. amorem &c.*

Quàm ſi qui externorum &c. miſtri ſceleribus.) Et tamẽ his talibus, quales hîc Tacitus deſcribit, hodiè bella geruntur à Principibus noſtris propria deſtitutis militia. Sed quam ab illis expectes obedientiam, quam conſtantiam aut fortitudinem? quæ inter illos valeat

di-

diſciplina caſtrenſis? licentia, proteruia, ſeditionibus tantùm ſe nobilitant. Carthaginenſibus periculoſiſſimum fuit bellum cum mercenariis ſuis. (*Polyb.* I.) Anno Chriſti CIↃ.CCC. XXIX. equites Germani, cùm à Ludouico Imperatore ſtipendiis ſuis fraudarentur, Lucā occuparunt, quam poſtea Gerardino Spinulæ Genuēſi XXXCIↃ. florenis vendiderunt. Anno CIↃCCC. LVII. Germani milites bellis Neapolitanis exerciti, duce quodam Lando tota Italia vagabantur, incendiis, cęde, prędacuncta miſcentes. Senenſes incolumitatem ſuam XIICIↃ. Pontifex Innocentius Sextus LCIↃ. aureorum redimere coacti ſunt. Ex horum ſucceſſu annis ſequentibus licentiam alię quoq. prædonum manus ſibi ſumpſerunt. Alii Capelletos, alii, qui Britanni erāt, Albos, alii Stellatos, alii Sanctos ſe vocabant. Quibus tandem Braccius, Sforzia, Piccininus, egregia bello, ſed venalia nomina, operam ſuam maiora offerēti ſtipendia addicere ſueta ſucceſſerunt. Hodiernæ militię ſcelera vt nimis nota dicere ſuperuacuum eſt.

Quoquo modo dicta vulgari malebat &c.) Paulus III. Pontifex, quo ſuæ per vrbem famæ gnarus fieret, ſingulis diebus propoſitas apud Paſquinū famoſas chartas ad ſe deferri iuſſiſſe dicitur.

Deferri cenſus, pati tributa) dictum latè ad lib. IV.

Quotiens concordes agunt, ſpernitur Parthus: vbi diſſenſere, dum ſibi quiſq contra æmulos ſubſidiū vocant, accitus in partem, aduerſum omnes valeſcit.) Plerunq. externa auxilia vocanti exitioſa fuiſſe ad librum primum dixi; quod nunc exemplis monſtrandum eſt. Seleucienſes à Parthis, (*Tac. hic*) Cari à Cyro, (*Xenoph.* VII. *Cyrop.*) Rhe-

gini

gini & Meſſanenſes à Romanis (*Polyb.* 1.) Carthaginẽſes à Gallis, Hiſpanis, Liguribus, Balearibus, Græcis, (*Polyb.* 1.) Græci à Philippo Macedone, (*Iuſtin.*) Britãni ab Anglo-Saxonibus (*Vbbo Emm.* III. *hiſt.Friſ.*) Hieroſolymitani à Saladino (*Guil.Neubrig.* III. *hiſt.Angl*) Hiberni ab Anglis (*Guil.Neubr.* II. *hiſt. Angl.*) Apuli â Normanis, (*Io.Bapt.Pigna* VIII. *hiſt. Ateſt.*) Itali à Gallis & Hiſpanis (*Fr.Guicciard.* 1. *hiſt.*) Demetrius Palæologus Peloponneſi Princeps, (*Pigna* VIII.) & Conſtantinopolitani à Turcis, (*Georg.Phranzes* IV. *hiſt.*) Friſij occidentales à Saxonib. (*Vbbo Emm.* XXXIV.) aut oppreſſi aut inſidiis appetiti ſunt. M. Tullius (*in fragm.* III. *de Rep.*) gloriatur, populum Romanum ſociis defendendis in id faſtigium, in quo tunc erat, cõſcendiſſe. Et Alcibiades apud Thucydidem (*lib* VI.) Athenienſes auxilia ſociis & externis ferendo ad tantam potentiam perueniſſe ait. Gothi aduerſus Herulos à Zenone Auguſto in Italiam miſſi, cum omnium populorum ſeruitute eas opes ſibi pepererunt, quæ tot cladibus concuſſæ vix tandem conciderunt. Longobardi à Narſete acciti pulſis nobiliſſimis familiis ſedes ibi ſuas adeoque ſuperbum condiderunt imperium, vt Narſes, ſi diutiùs vixiſſet, ſub ea mole expiraturus fuerit. Nec leuia detrimenta accepere Pontifices Romani ab Anglis cùm eos mercede conductos bellum aduerſus Romanę ditionis occupatores gerere iuſſerunt: ſcilicet tàm validis illorum copiis, vt, quocunque loco conſtitiſſent, impunè debaccharentur, amicis plerunq. quam hoſtibus grauiores, & promiſcua pręda raptoque viuentes. (v. *Blond. in hiſt.*

ab inclinat. imp. Io. Bapt. Pign hinc inde, Scip. Amirat. in hiſt. Flor. lib. xIII. & alibi.) Claudo veteri apologo, quo aiunt equum, ne ceruum eiuſdem pabuli conſortem haberet, hominis imperio ſeſe vltrò ſubieciſſe: atq. illum quidem prato abactum, hunc ex eo tempore vindici ſubiectum fuiſſe.

Plebem primoribus tradidit ex ſuo vſu.) Ciuitates, quę populi imperio regebantur, cũ à Principibus ſubiguntur, nullo felicius modo continentur, quàm ſi ſumma rei à populo ad Senatum à Principe conſtitutum vel in vnum aliquem ipſi Principi id beneficium debẽtẽ, conferatur. ***Nam populi imperium iuxta libertatem, paucorũ dominatio regiæ libidini propior eſt*** : & facilius eſt multòq. tutius, vnius aut paucorum inniti fidei, quàm populo omni momento variabili ſe reſq. ſuas credere. Hoc modo Carolus V. Florentinam Remp. ad Mediceos, Auguſtam aliaſq. Germanię ciuitates à populo ad Senatum, quem ipſe fecerat, tranſtulit. Singulare regię dominationis arcanum!

Adſidendo caſtellum) relatus eſt hic locus lib. II. verb. *genere pugnæ & armorum &c.*

Ea ſententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdageſen &c.) Quærunt vtrum ſit optabilius bonus Princeps, ſed qui bono amicorum conſilio deſtituatur, aut prudentes amici mali aut inſipientis Principis. Ego illum ſequor, qui pro certiſſima regula tradit, Principem ſæpè ſine amicis benè ſtatuere. Senatum autẽ ſub imprudenti & fatuo Principe nunquã benè conſulere poſſe: niſi vnus aliquis ex Senatu ſit, in quem tranſlatâ omnium negociorum cura, Princeps acquieſcat.

Ni-

Nihil abnuentem, dum dominationis apiſceretur) v. quæ dixi s. lib. III. verb. *nam vulgatum erat &c.*

Occidentem ab eo deſeri, Orientem ſpectari exprobrauit.) v. quæ dixi ad lib. IV. verb. *æquari adoleſcentes &c.*

Macro intrepidus opprimi ſenem iniectu multæ veſtis iubet) non ignarus *ſumma ſcelera incipi cum periculo, peragi cum præmio.* (*Tacit. XII. annal.*) *Non opus eſt cunctatione, vbi perniciesior ſit quies, quàm temeritas.* (*Tac. I. hiſt.*) Indeq; traditur regula à politicis doctoribus: quando eò quis redactus eſt, vt ſiue quieſcendo, ſiue agendo eadē illi ſuperſtent pericula; ſemper ea, quæ agunt, conſilia apprehendenda eſſe. Quippe dum ocioſa contemplatione rerum exitum opperimur, manent accidentia cauſæq. periculi, quales fuerant: cùm è contrario, qui audacter contrait, aut inuenit, quod depellere periculū poteſt, aut, ſi fruſtrà inſudauit, monſtrat tamen animum ſe habuiſſe obſiſtendi.

Morum quoq. tempora illi diuerſa) Rarò Principes imperij ſui curſum æquabiliter ad metam decurrunt, inclinant ferè & deteriores fiunt. Nota ſunt exempla Alexandri Magni, Philippi Macedoniæ, Herodis Iudeę Regis, Neronis Romanorum Imperatoris. de Tiberio ſignanter Tacitus hoc loco: *egregius vita famaq. quoad priuatus, vel in imperijs ſub Auguſto fuit; occultus ac ſubdolus fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Druſus ſuperfuere. Idem inter bona malaq. mixtus, incolumi matre; inteſtabilis ſæuitia, ſed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit, timuitque. poſtremò in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam remoto pudore & metu ſuo tantùm ingenio vtebatur.*

tur. Idem Tacitus de Galbâ: *maior priuato viſus, dum priuatus fuit; & omnium conſenſu capax imperij, niſi imperaſſet.* (1. *hiſt.*) Et de Veſpaſiano: ſolum omnium ante ſe Principum in melius mutatum eſſe. (*Tac.* 1. *hiſt.*) In recentiori hiſtoria illuſtre huius rei documentum eſt Clemens VII. Pontifex. Leo qui primus Pontificatus dignitatem in Medicæam familiam intulit, & ſacræ purpuræ reuerentiâ ſe ſuamq. familiam, quæ ab excelſo loco in imum deciderat ſuſtinuit, vt ſecundam fortunam reuertentem expectare potuerit, homo erat profuſiſſimæ liberalitatis. Hic inter alia, in quib. maximâ eſt vſus felicitate, non parùm propiciam habuit fortunam, quòd Iulium patruelem, quem ex Rhodio equite, quamuis illegitimis nuptiis ortum in ſacrum collegium cooptauit, apud ſe tenuit. Cùm enim is natura grauis, ac maximis quibuſq. negociis par, atq. à voluptatum illecebris alienus haberetur, ideoq. Pontifex ipſo in omnibus magni momenti rebus vteretur multos errores, qui ex Leonis facilitate oriebantur, moderabatur aut emendabat. Quæ cauſa erat, vt multi Leonem ab Iulio gubernari, ipſumq. tãto oneri imparem crederent. Hinc quicquid ſeuerè actum, quid quid magno animo ſuſceptum erat, Iulii impulſu fieri cenſebatur. Sed quàm vana fuerint de vtriuſq. ingenio hominum iudicia, mox cognitum eſt. Nec enim Iulius Leone & mox Hadriano defunctis, Pontificatum adeptus expectationi hominum reſpondit. Non rerum nouarum cupiditatem, aut animi magnitudinem & magnorum operum ſtudium demonſtrabat: & apud Leonem miniſter potiùs conſiliorum,

quàm

quàm rector fuiſſe deprehendebatur. In conſilijs ſuſcipiendis ſumptuum vitandorum præpoſtero ſtudio & inſita quadam hæſitantia ſemper erat dubius atque ſuſpenſus. Vnde cùm ad conſiliorum executionem ventum erat, quoduis vel minimum momentũ, quæcunq. vel leuiſſima difficultas ſufficiebat ad reducendum illum in eam confuſionem, in qua fuerat antequam conſultaſſet. Et indè quoq. ſæpiùs re iam conſtituta ad reiectum paullò antè conſilium relabebatur. Qua in implicata natura, & perturbata rerum adminiſtrandarum ratione potiùs à miniſtris regi duciq. quàm ipſe conſilium capere videbatur. (*Guicciard.* XVI.) Cæterùm huius rei cauſa in Clementis ipſius natura ingenioq. eodem ante & poſt ſuſceptum principatum fuit. Quamobrem autem quidam Principes vi dominationis conuulſi & mutati ſint, ſolerter Lipſius indagat in notis politicis. Prima eſt, quod initiô principatus maior pudor eſt & famæ ſtudium: quod paulatim cedit proteruię, & contemptui ex omnium obſequiis ſumpto. Alia, infirmitas humani ingenii: eoq. magis in Principe, quem nihil tenet, quã honeſtum, pudor & metus Numinis: quo reſpectu quidam dixit,) *Ammian. Marcell. XXX.*) poteſtatis amplitudinem nudare ſemper animorum interna. Eſt enim imperium ſublime quiddam & excelſum, ſibiq. inſidentem altius effert, aduerſus rationem ferociens. (*Theophilact. Simocatt.* I. *hiſt.*) Accedunt adulatores inſita aulę peſtis. Quid miremur, Principes violenta adulationis procella inclinatos, quò ſponte iam volũt, iis vocibus credere, quas ſolas accipiunt? pręcipuè nemi-

mine ruinam ſuſtinente, ad quam tanta vis impellit.
Nam illi ſapientes, quos negociis adhibent, ſeu verentur fruſtrà monere, ſeu medicamentum, quamuis infundat ſalubritatem, ingratùm eſſe ſciunt, his vulneribus non adhibet manum, aut certè vitia diſtinguũt, quibus ſeipſum Rex maculat, ab iis quibus perdit Rempublicam: & contenti vtcunq. mederi publicis, non reſtituunt Principi oculos, quibus ipſe ſuam ſortem & blandientium fallaciam damnet. Quis familiariũ Reges admonet, ſi auaritia infames ſunt, ſi nimio venationum ſtudio omittunt reip. curam, aut cùm libidinis exemplis inficiunt ſeculum, vel inconſultis amicitiis publicam inuidiam concitant? Laborant omnes virtutum nomina his cupiditatibus fœdare. Cura futuri, laborum aſſuetudo, comitas, liberalitas appellantur. Niſi igitur maiorem Regibus genium, quàm qui populum informat, natura dediſſet, quotuſquiſq. ex his plagis euaderet, quæ vel ipſa conſuetudine placét, quia naſcentium cunas circumdant, nec eas meminerunt ſibi poni? Senectutis etiam vitium eſt, timidum eſſe, & plus iuſto ſuſpicacem, indeq. crudelem. Putant enim ſenes, alios lętari ſuis infortuniis: & quia multos à ſe lęſos recordantur; malè quoq. de ſuornm fide ſentiunt; ideoq; ſuibus ſimiles ab Æliano dicuntur, quos ſi quis manibus tangat, protinus grunnire occipiunt, malè ſibi ominantes; quòd nec vellera habeant, nec lac, nec aliud pręter carnes. Etiam non rarò accidit, vt Princeps, qui ſæpiùs coniurationibus & inſidijs appetitur, ex bono malus fiat. Coniurationes enim timorem incutiunt. qui timet ſecuritati ſuę pro-
ſpi-

ſpicere cogitur, quod ſine multorum exiliis & cædib. fieri nequit. Cædes deinde & proſcriptiones popularium odia concitant: ex odio Principis exitium ſequitur. Et hæ quidem cauſæ in ipſo Principe ſunt. Eſt alia in nobis ipſis. Temerè enim initiò, & de malis aut ambiguis benè vana credulitate, & inſita pleriſq. hominum leuitate ſperamus. Nec igitur mirum eſt falli nos & decipi. Sanè Hiſtoriæ Florentinæ ſcriptor ſapienter monet, Principi non eſſe optabilem nimiam de ſe expectationem: cui ſi non vbiq. reſpondeat, in contemptum & mox odium degenerare inconſultũ iſtum affectum. Deniq. ex perpetnâ geſtorum infelicitate & fortunę contumaci aduerſitate tædium ſæpè omnium rerum & faſtidium oritur. Tunc fortunæ & ſubiectis, quamuis immeritis, ſuccenſet Princeps, & dat vela ventis. priuatim oblectamenta quærit in conuiuiis, ludis, mulierculis, morionibus. publicum decus omne aſpernatur.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Gratias tibi, Domine IESV!

Patauii, Per Gaſparem Criuellarium ad inſtantiam Paulli Frambotti. CIↃ. IↃC. XXVI.
Superiorum permiſſu.

Operarum Typographicarum errata ſic corrigito.

p. 85. pro πραγματον, πραγμάτων. pro παῖς ἰταῖς. p. 93. pro τῃ τυλύνῃ τῇ ὑτύλῃ. p. 105. pro mentione; mentionem. p. 111. pro impetirus; impetitus. p. 126. pro eualuere; inualuere. pro curas; moras. p. 185. pro priores; peiores p. 193. pro crudelitas: credulitas. pro ſui militum. ſi milite. pro voluiſſe, voluiſſet. p. 226. pro codicillos, codicilli. p. 241. pro ἔοικα, ἔοικοι. p. 289. pro clauſas, incluſas. p. 308 pro liberet, liceret &c.

ORATIO, QVA SERENISSIMO VENETIARVM PRINCIPI IOANNI CORNELIO.

Nomine Nationis Germanicæ, quæ Patauij ſtudijs operatur,

Nouum honorem gratulatus eſt IV. Id. Iul. CIƆ·IƆC. XXV. Venetijs in Excellentiſſimo Collegio

CHRISTOPHORVS FORSTNERVS AVSTRIVS.

Ad Illuſtriſſimum, & Excellentiſſimum Dominum

D. DOMINICVM MOLINVM SENATOREM AMPLISSIMVM.

Superiorum permiſſu, & Priuilegio.

VENETIIS. Ex Typographia Ioannis Salis, M DC XXVI.
Expenſis Pauli Frambotti Bibliopolæ Patauini.

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO, ET EXCELLENTISSIMO D. DOMINO DOMINICO MOLINO, ETC.

Chriſtophorus Forſtnerus Auſtrius S. P. D.

ORATIONEM, *quam apud* SERENISSIMVM VENETIARVM PRINCIPEM *in Excellentiſſimo Collegio pro Natione noſtra habui, ad te mitto: non ut cedat in partem ſolutionis eius debiti, quo tibi maximo obſtrictus ſum: ſed ut ſit grati animi velut chirographum, & infinitæ obligationis qualecunque pignus. Et cùm tot extent tua non in me modò, ſed in quàmplurimos Germanorum, beneficia, tot merita: inde ſe omnes correos debendi ti-*

bi meritò, lubentesque mecum conſtituent. Sanè ego ſuaui coniectura mihi, meæque genti blanditus ſæpè ſum, te naturæ quadam ſimilitudine, & ſanguinis cognatione in noſtri amorem, & fauorem ferri. Docuit enim nos, (nec vana fides eſt) Laurentius Pignorius V.Cl. in Notitijs hiſtoricis ad Solymeida Torquati Taſſi, nobiliſſimam MOLINORVM FAMILIAM *à fortiſſima Normannorum gente, quæ origine Germanica Neuſtriæ, Britanniæ, Apuliæ, Siciliæ olim dominata eſt, deſcendere. Vt inde omnes te meritò, tanquam domeſticum numen, & popularem Heroa veneremur. ego præcipuè: qui beneficentiam tuam plus alijs ſenſi. Certè meæ ad Cornelium Tacitum (ad cuius maieſtatem, ac ſeueritatem non niſi animas illuſtres, ac eximias aſſurgere Heinſius tuus ait) Notæ politicæ te ſuum ſecundum parentem profitentur: vt ſi quid inde ad Rempublicam, aut rem literariam boni peruenturum eſt; eius gratiam non minùs tibi, quàm mihi poſteritas rependere debeat. Quantum enim aberat, quin fœtus ille in ipſo partu periret? niſi tu difficultates ſubortas diſcuſſiſſes. Ignoſces igitur,* ILLVSTRISSIME, & EXCELLENTISSIME DOMINE, *magne Patrone, quòd pro tàm magno beneficio rem tàm paruam tibi reddo: quam tamen, vt dixi, non in ſolutum cedere, ſed ingentis obligationis qualequale teſtimonium eſſe cupio. Vale,* ILLVTRISSIME DOMINE, *& Reipub. nobiſque diu viue.*

Patauij Cal. Septembr. CIↃ. IↃC. XXVI.

Digitized by Google

CHRISTOPHORI FORSTNERI AVSTRII

ORATIO GRATVLATORIA

Ad Sereniſſimum

IOANNEM CORNELIVM VENETIARVM PRINCIPEM.

SERENISSIME PRINCEPS AVGVSTISSIMI PATRES.

MIRAMINI, haud dubium eſt, Nationem noſtram in publico omnium gaudio, & reliquarum gentium applauſu tacitam hucuſque, & nulla ob publicum bonũ, quod orbi Chriſtiano ex nouo SERENISSIMI IOANNIS CORNELII honore contigerat, lætitiæ ſignificatione egiſſe. Nam qui maioribus, quàm alij,

beneficijs devinċti vobis eramus; quibus ſolis ex duabus & viginti, quæ Vniuerſitatem Patauinam componunt, Nationibus ſeiunċtim coram vobis orare ſingulari veſtro fauore conceſſum eſt: primi utique officio defungi, lætitiamque collegij noſtri conteſtari debebamus. Sed ignoſces, SERENISSIME PRINCEPS, quòd ad tuarum uirtutum ſplendorem caligantes animorum noſtrorum oculi, in illarum contemplatione defixi ſtupuerant: nec ab illo ſtupore tàm citò ſe colligere poterant. Prætereà cùm anni tempus itineribus faciendis commodum, & innata genti noſtræ peregrinãdi, varioſque populorum mores, ritus, artes cognoſcendi lubido quoſdam Romam, alios aliò abduxiſſent: noluimus tibi, SERENISSIME PRINCEPS, honorem habere pauci, quem debebamus vniuerſi. Nunc autem, cùm Italici cœli ardores, & ſua quemque peraċta negocia Pataujum (cuius ciuitatis aerem nobis ſalubriorem, ac vicinitate Germaniæ penè cognatum putamus) compuliſſent: nefas duximus, vltrà gratulationis officio ſuperſedere.

Non expeċtabis, SERENISSIME PRINCEPS, à nobis virtutum tuarum, laudumque præconia. Nam quamvis eæ tales tantæque ſint, quæ te mortali conditioni exemptum etiam in vivis agentem noua apotheoſi in Diuos tranſcribere poſſint: tamen nec huius loci, nec temporis, nec inſtituti nunc noſtri eſt, panegyricum dicere: & mea in dicendo mediocritas, ne dicam infantia humilioribus argumentis aſſuevit. Quanquam etiam, ſi liceret, reprehenſione quadam mihi dignus videreris: quòd durum mortalitati impoſuiſti onus: quam poſſe ad tantam perfeċtionem peruenire; tuo exemplo docuiſti;

ad

ad ſuperos vſque virtutis conſortio evectus. vt nemo poſthac humanæ naturæ imbecillitate errores ſuos tueri poſſit. Sed inpræſentiarum nec laudare digna oratione virtutem tuam potero: nec Turpillianum timebo, ſi ab earum accuſatione deſtitero. Vnum ſi dixero, te auguſtiſſimi huius SENATVS Principem eſſe: omnia dixero. Hæc laudum tuarum ſumma eſt, hoc faſtigium, hæc certiſſima virtutum tuarum fides. Mirantur alij vrbem veſtram felici miſerorum fuga in hanc, quam videmus, magnitudinem creuiſſe: mirantur ſplendidiſſimas domos, marmoraque & aurum, & tecta operoſis minis pendentia: mirantur forum ingentibus ſpacijs apertum, ædeſque publicas, & armorum, nauiumque perpetuam fabricam: denique in ſtuporem rapiuntur, cùm terras velut æquoris victrices ligneis fundamentis in hanc audaciam ſuccreuiſſe vident, vixque oculis ſuis credunt. Quæ quanquam per ſe mirabilia ſint: vnum tamen eſt portento proximum: quòd veſtra Reſp. per tot mala, & cæteri orbis ſeruitutem, ſoſpes, atque ingentibus inimicitijs ſuperſtes, in hunc vſque diem non memorabilior eſt imperio, quàm libertate. Roma quingentos annos libera vixit. Sparta octingentorum annorum libertate gloriatur. Venetiarum vrbs raro, imò nullo exemplo ſupra mille ducentos annos vitam cum libertate produxit. Quod igitur vobis non illapſa ſunt ea mala, quæ alias Reſpublicas perdiderunt; quòd ab externis hoſtibus tutos nulla tyrannis delibauit; quòd nec Syllas, nec Marios, aut Pompeij magnitudinem, & ad veſtrum fatum gentem Iuliam inveniſtis: id omne, poſt Deum immortalem, in ſolidum prudentiæ huius auguſtiſſimi ordinis

dinis acceptum ferendum eſt. Roma armorum inſano amore incenſa omnium actionum ſuarum finem gloriam belli habebat, & imperij amplitudinem. Quo ſanè inſtituto factum eſt, vt non modò aliorum in ſe coortos impetus ſuſtineret, ſed & ipſa alios laceſſeret; certiſſimo ſemper cum imperij incremento. Inde poſt perpetrata circummurana bella, poſt repreſſam igneam Pyrrhi regis vim, poſt ſuperatum denique Pœnum Hannibalem, aliosque Reges, ac populos; cum immortali gloria gentes multitudine innumerabiles, locis infinitas imperio ſuo ſubiecit. Verùm inter illam portentoſam felicitatem, inter tot victorias & trophæa, quæ vbique, quò rerum natura diffunditur, figebant Romani, cùm gentibus iugum imponeretur, cùm Reges triumpharentur, interim domi peribat Reipub. libertas. Nec enim vt iuſti, temperantes, modeſti eſſent ciues, vt cum armis ferociam ponerent, vt denique quietè in ciuitate agerent, multum curabatur. Quo fiebat, vt ex continuis bellis maiora, quàm quæ libertas ferret, ingenia, præferoces ac turbarum cupidæ naturæ, nimiæ priuatorum opes, & vnius ciuitatis partes factionesque enaſcerentur: in curia, in foro cædes, ciuilium bellorum tentamenta. mox arma à ciuibus ſumpta non pro libertate; ſed pro Sylla, pro Mario, pro Pompeio, pro Cæſare. nec vnquam poſtea, niſi de dominatione certatum: quam poſtremò C. Cæſar euerſa libertate invaſit.

Veſtra autem, SERENISSIME PRINCEPS, Sapientiſſimi Patres, maieſtas non ſolum armis decorata, ſed etiam legibus eſt armata: nec maior belli, quàm pacis cura. Bella quidem etiam geſſiſtis maxima; hoſtes vi-

ciſtis

ciſtis potentiſſimos: fines imperij terra marique extendiſtis quàm latiſſimè. Sed hoc vobis cum Romana potentia commune eſt. Illud proprium, quod ciuitatem habetis ſaluberrimis legibus, & prudentiſſimis inſtitutis ita munitam, ut non tutior ab externa vi, quàm à priuatorum ambitione exiſtat. Nulli vobis Periandri, nulli Agathocles, nulli Cæſares timendi ſunt. Ingens in omnibus, & penè incredibilis patriæ amor; feruentiſſimum libertatis ſtudium; in Senatu tàm numeroſo mirabile, & ſimillimum obliuioni ſilentium; rigidiſſima legum cuſtodia, & ſubita eorum, quæ contra vetera inſtituta irrepunt, emendatio. Hac cura, hac induſtria, hoc indefeſſo, & ardenti ſtudio mortalitatem effugiſtis: & Remp. qualis cum optima fuit, talem hodieque cũ immortali prudẽtiæ veſtræ laude, & orbis ſtupore habetis.

Huius igitur Excellentissimi Senatvs, cuius ſapientia Reipublicæ huius ſtat ſalus, cuius prudentia Italiæ quies, & tranquillitas conſeruatur, te caput eſſe, Serenissime Princeps, id verò egregium eſt, ſummumque, quod in tuam laudem dici poſſit. Nam vt ea ſumma in Rep. dignitas eſt: ita tam honorificũ de te Sapientiſſimi Senatus iudicium, tàm magnifica opinio ampliſſimũ ſunt divinarum tuarũ virtutũ teſtimoniũ. Quas quidem, cæteraque, quæ in te egregia ſunt, ſatiùs duco mirari, adorarique, quàm ieiuna, & impari laudatione libare. Nam Familiae Tvae vetuſtiſſimam nobilitatem, maiorumque tuorũ pro Repub. domi, foriſque fortiter, benèque geſta, quomodo dicẽdo adæquem? Si vel minimam eorũ partem percenſere velim:

Ante diem clauſo componat veſper olympo.

Id

Id ſolum quantum eſt, quòd CATHARINA CORNELIA IACOBO LVSINIANO CYPRI REGI nupta, florentiſſimum olim regnum illud, quod ex mariti teſtamento habebat, Venetæ Reip. donavit. Sunt, quibus nihil ſatis antiquum, ſatisque egregium eſt, niſi quod à proditoribus, & erronibus Troianis per incertiſſimas coniecturas repetatur. Tua gens, SERENISSIME PRINCEPS, nulla ambitione, certa annalium fide nixa, à Nobiliſſima CORNELIORVM Romanorum ſtirpe deſcendiſſe ſe gloriatur. Porrò, vt ab eo, quod viro Principi primum, ac præcipuum eſſe debet, incipiam, quis tuam in Deum pietatem, religionisque ſtudium pro dignitate laudare valeat? Plerique rerum domini religionem nihil aliud putant, quàm regnandi inſtrumentum; quod bellis, & cupiditatibus ſuis prætexant, quo populos ludant, quo populorum diuiſiones alant, foueantque. Alia tibi mens eſt, SERENISSIME PRINCEPS: cui amorem, timoremque Dei optimam, eandemque ſecuriſſimam (quicquid alij Mezentij iudicent) regendi populos artem perſuaſum eſt. Inde tua in cultibus diuinis aſſiduitas; inde in miſeros, & egenos pronus fauor, & liberalitas, & penè profuſio. Iam verò iuſtitiam tuam, temperantiam, & in ſumma fortuna eximiam moderationẽ, humanitatem, cæterasque egregias tuas dotes, quantò in alijs Principibus rariores, tantò magis tibi decoras, quì ſatis prædicem? quibus verbis, qua orationis vi ſatis exprimam? Loquantur pro me tot honores (vera in veſtra Repub. meritorum argumenta,) tot dignitates certatim in te collati. Nam poſt primos honores obitos ſummos quoſque magiſtratus

ordine

ordine geſſiſti: Patauio, Veronæ, Brixiæ, præcipuis imperij veſtri vrbibus inſigni cum integritatis & prudentiæ laude, ſummo cum imperio præfuiſti: cumque, quod ad nos quàmmaximè pertinet, quodque nos tibi æterna beneficij recordatione devinciat, Patauinæ Vniuerſitatis Reformator eſſes, ſingulari ſemper Nationem noſtram fauore proſecutus es. Poſtremò, cùm in hoc, quo nunc emines, ſolio collocatus eſſes: quàm fauentes omnes habuiſti? quis plauſus erat? quanta omnium lætitia? quæ gaudentium, gratantiumque exultatio, & penè dixerim, intemperies. Nos quoque, quando tumultuantem gaudio animum vtcumque compoſuimus, nunc adſumus, noſtro defuncturi officio, noſtrumque conteſtaturi adfectum. Tibi igitur, Serenissime Princeps, ſummum hunc honorem, Sereniſſimæ autem Reipub. talem, ac tantum Principem ex animo gratulamur: Deumque veneramur, vt ſancta hæc Reſp. virtutis templum, ſchola prudẽtiæ, inoffenſę hactenus libertatis oculatiſſimus Argus, & cõtra peregrinam ambitionem validiſſimum propugnaculum, veræ denique dignitatis, & opulentiæ alumna ſub Ioanne Cornelio vigeat, floreatque quàm feliciſſimè, quàm diutiſſimè. Gloriam eius, fortitudinem ſuſpiciant, timeantque Chriſtiani nominis hoſtes. ipſa eam Salus ferat: præveniatque vota felicitas, ſi quid optaverit. Tibi denique, Serenissime Princeps, ſeculi gemma, longęvam vitam, ſeramque immortalitatem precamur. De qua ne dubites, obſecro. Virtutes tuas orbis nunc loquitur: famam olim pręſtabit ęternam hiſtorię genius. Dixi.

Finis. Gratias Domino Ieſu.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google